T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BAŞLANGICINDAN MÖ 5. YÜZYIL SONUNA KADAR DUVAR KAPLAMALARI VE ZEMİN DÖŞEMELERİ: MİMARİ KONTEKST, TEKNİK VE TASARIM

(DOKTORA TEZİ)

Nur Deniz ÜNSAL

BURSA – 2025

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BAŞLANGICINDAN MÖ 5. YÜZYIL SONUNA KADAR DUVAR KAPLAMALARI VE ZEMİN DÖŞEMELERİ: MİMARİ KONTEKST, TEKNİK VE TASARIM

(DOKTORA TEZİ)

Nur Deniz ÜNSAL

Danışman:
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

BURSA – 2025

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum "Başlangıcından MÖ 5. Yüzyıl Sonuna Kadar Duvar Kaplamaları ve Zemin Döşemeleri: Mimari Kontekst, Teknik ve Tasarım" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Nur Deniz ÜNSAL
Öğrenci No : 711547001
Anabilim Dalı: Arkeoloji
Programı : Arkeoloji
Statüsü : Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Nur Deniz ÜNSAL
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Arkeoloji
Bilim Dalı	: Arkeoloji
Tezin Niteliği	: Doktora
Sayfa Sayısı	: x + 301
Mezuniyet Tarihi	: …… / …… / 20……
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

BAŞLANGICINDAN MÖ 5. YÜZYIL SONUNA KADAR DUVAR KAPLAMALARI VE ZEMİN DÖŞEMELERİ: MİMARİ KONTEKST, TEKNİK VE TASARIM

Mozaik; çeşitli renklerde doğal çakıl taşlarının, taş, mermer, metal, cam, çini, pişmiş toprak ya da deniz kabuklarının bir desen oluşturacak biçimde yan yana getirilmesi ile yapılan zemin, duvar, tavan kaplamasıdır. Mozaiğin kökeni hakkında farklı öneriler sunulsa da en erken mozaik örnekler olarak pişmiş topraktan yapılmış koni formlu kaplamaları tüm bilim dünyası kabul etmektedir. Mozaik sanatı olarak tanımlayabileceğimiz mimari süsleme sanatının konik taş ve konik kil mozaiklerle başlayıp çakıl taşı mozaiğe evrildiği ve bu örneklerin cam, seramik, kalker gibi maddeler ile zümrüt, inci ve yakut gibi değerli taşların kullanımına kadar devam etmiş olduğu modern mozaik sanatının ortaya çıkışında önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır.

MÖ 4. binyılın ikinci yarısında duvar kaplamalarında kullanılmaya başlanan pişmiş toprak ve çakıl taşı mozaiklerin erken örnekleri Uruk (Warka), Tiryns, Uşaklı, Til Barsib, Arslan Taş, Altıntepe, Gordion, Tille Höyük, Ziyaret Tepe, Karkamış gibi merkezlerde tespit edilmiştir. Söz konusu bu erken dönem mozaik örneklerinin irdelenmesiyle, Helenistik ve Roma Dönemi mozaiklerine geçiş evresinin nasıl olduğu konusu ve MÖ 9. ve 5. yüzyıl arasındaki mevcut kronoloji boşluklarının irdelenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yakındoğu, Mozaik, Çakıl Taşı Mozaik, Konik Kil Mozaik, Bezeme.

ABSTRACT

Name and Surname	: Nur Deniz ÜNSAL
University	: Bursa Uludağ University
Institute	: Institute of Social Sciences
Field	: Archaeology
Subfield	: Archaeology
Degree Awarded	: PhD.
Page Number	: x + 301
Date of Degree Awarded	: …… / …… / 20……
Supervisor	: Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

WALL COVERINGS AND FLOOR PAVEMENTS FROM THE BEGINNING TO THE END OF THE 5TH CENTURY BC: ARCHITECTURAL CONTEXT, TECHNIQUE AND DESIGN

Mosaic is a floor, wall or ceiling covering made by natural pebbles, stone, marble, metal, glass, tile, terracotta or sea shells in various colors to form a pattern. Although there are different suggestions about the origin of the mosaic, the whole scientific world accepts cone-shaped coverings made of terracotta as the earliest mosaic examples. It is understood that the art of architectural ornamentation, which we can define as mosaic art, started with conical stone and conical clay mosaics and evolved into pebble mosaic, and that these examples continued until the use of raw materials such as glass, ceramics, limestone and valuable stones such as emeralds, pearls and rubies played an important role in the emergence of modern mosaic art.

Early examples of terracotta and pebble mosaics, which started to be used in wall coverings in the second half of the 4th millennium BC, were found in centers such as Uruk (Warka), Tiryns, Uşaklı, Til Barsib, Arslan Taş, Altıntepe, Gordion, Tille Höyük and Ziyaret Tepe. By analyzing these early mosaic examples, it is important to examine the transition phase to Hellenistic and Roman mosaics and the existing chronological gaps between the 9th and 5th century BC.

Keywords: Near East, Mosaic, Pebble Stone Mosaic, Conic Clay Mosaic, Decoration.

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında, kendine has motif, teknik ve tasarımları nedeniyle Yakındoğu kültür tarihi içerisinde özel bir konuma sahip olmasına karşın şimdiye kadar üzerinde detaylı bir inceleme yapılmamış olan erken dönem duvar ve taban mozaik örnekleri incelenmiştir.

Doktora çalışmalarım sırasında Ankara'daki İngiliz Araştırma Enstitüsü (The British Institute at Ankara) ile İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü (Deutsches Archäologisches Institut Abteilung Istanbul) kütüphanelerinden yararlandım. Doktora araştırmalarımın bir kısmını yürüttüğüm Münih'te bulunan Alman Arkeoloji Enstitüsü Eskiçağ Tarihi ve Epigrafi Komisyonu (Deutsches Archäologisches Institut Kommission Für Alte Geschichte Und Epigraphik) kütüphanesi ile Berlin'de Bulunan Alman Alman Arkeoloji Enstitüsü kütüphanesi çalışanlarına; Bursa Uludağ Üniversitesi, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) Koordinatörlüğü'ne; tez izleme komitesi üyesi Sayın Hocam Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'a; tez konum ile ilgili engin bilgilerini benimle paylaşan Sayın Hocalarım Prof. Dr. Mehmet Önal ve Prof. Dr. Birol Can'a destekleri için çok teşekkür ederim.

Çalışmalarımın tamamlanmasında büyük katkıları bulunan Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa Şahin'e; yine doktora çalışmalarımı yakından takip ederek tezim ile ilgili bilgi ve birikimlerini daima paylaşan Sayın Hocam Prof. Dr. Derya Şahin'e ve meslektaşım Araş. Gör. Dr. Hazal Çıtakoğlu Ekmekçi'ye sonsuz teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım.

Bu çalışmamda bana her türlü desteğini esirgememiş, sürekli beni cesaretlendirmiş olan Annem Gönül Ünsal'a teşekkür ederim. Ayrıca, bu çalışmanın hazırlanmasında bana büyük destek veren mesai arkadaşlarıma ve teknik yönden yardımcı olan dostlarıma ayrıca çok teşekkür ederim.

Nur Deniz ÜNSAL

Bursa 2025

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAFYASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
ÖN SÖZ vi
İÇİNDEKİLER vii
GİRİŞ 1
I.I. Çalışmanın Amacı ve Önemi 1
I.II. Çalışmanın Kapsamı 1
I.III. Çalışmanın Yöntemi 2

BİRİNCİ BÖLÜM
(TANIM VE TERMİNOLOJİ)

1.1. Mozaik Tanımları 4
1.2. Erken Dönem Mozaik Kronolojisi 5
1.3. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Terrazzo Tabanları 10
1.3.1. Nevali Çori 11
1.3.2. Çayönü 12
1.3.3. Göbekli Tepe 13

İKİNCİ BÖLÜM
(KONİ FORMU MOZAİKLER)

2.1. Koni Formlu Mozaikler ile İlgili Araştırma Tarihçesi 14
2.2. Koni Formlu Kil Mozaikler 18
2.2.1. Uruk 18
2.2.2. Tell Uqair 24
2.2.3. Tell Brak 25
2.2.4. Tell al-Ubaid 26
2.2.5. Hassek Höyük 27
2.2.6. Hacınebi 30
2.2.7. Samsat 31

2.2.8. Susa 33
2.2.9. Gordion 34
2.2.10. Pazarlı 35
2.3. Koni Formlu Taş Mozaikler 36
2.3.1. Eridu 36
2.3.2. Uruk 37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(ÇAKIL TAŞI MOZAİKLER)

3.1. Çakıl Taşı Mozaikler 38
3.1.1. Tiryns 40
3.1.2. Uşaklı Höyük 41
3.1.3. Gordion 42
3.1.4. Assur 46
3.1.5. Altıntepe 47
3.1.6. Arslan Taş 48
3.1.7. Ziyaret Tepe 49
3.1.8. Til Barsib 52
3.1.9. Karkamış 55
3.1.10. Tille Höyük 56
3.1.11. Rabat 58
3.1.12. Castulo-La Muela 59
3.1.13. Olynthos 60
3.1.14. Korinthos 64
3.1.15. Sikyon 65
3.1.16. Sinope 65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

(TUĞLA MOZAİKLER)

4.1. Kassite Dönemi Tuğla Mozaikleri 69
4.2. Assur Tuğla Mozaikleri 69
4.2.1. Assur 69

4.2.2. Nimrud (Kalhu) 70
4.2.3. Khorsabad (Dur Şarrukin) 71
4.2.4. Tell Halaf 72
4.3. Babil Sırlı Tuğla Mozaikleri 72
4.3.1. İştar Kapısı 73
4.3.2. Tören Yolu 73
4.3.3. Taht Odası Cephesi 74
4.4. Genel Değerlendirme ve Tarihleme 74

BEŞİNCİ BÖLÜM

(KAKMA MOZAİKLER)

5.1. Kakma Mozaikler 76
5.1.1. Şahdad 76
5.1.2. Gonur Depe 77
5.1.3. Ebla 81
5.1.4. Al Ubaid 82
5.1.5. Toprakkale 82

ALTINCI BÖLÜM

(MOTİF VE BEZEME REPERTUVARI)

6.1. Çakıl Taşı Mozaikler 84
6.2. Geometrik Düzenleme 84
6.2.1. Kalın Bant 84
6.2.2. Guilloche (Saç örgüsü ya da Burma) 85
6.2.3. Meander Motifi 85
6.2.4. Gamalı Haç (Swastika) 85
6.2.5. Dalga Motifi 86
6.2.6. Dama Tahtası 86
6.2.7. Yıldız Motifi 86
6.2.8. Balık Pulu Motifi 87
6.2.9. Çiçek Rozetler 87
6.2.10. Üçgenler 87
6.2.11. Çemberler 87

SONUÇ 88
KATALOG 91
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA 145
LEVHALAR LİSTESİ 163
LEVHALAR 171
ÖZ GEÇMİŞ 300

GİRİŞ

I.I. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Mozaik sanatı olarak tanımlayabileceğimiz mimari süsleme sanatının konik taş ve konik kil mozaiklerle başlayıp çakıl taşı mozaiğe evrildiği ve bu örneklerin cam, seramik, kalker gibi maddeler ile zümrüt, inci ve yakut gibi değerli taşların kullanımına kadar devam etmiş olduğu, modern mozaik sanatının ortaya çıkışında önemli rol oynadıkları anlaşılmaktadır.

MÖ 4. binyılın ikinci yarısında duvar kaplamalarında kullanılmaya başlanan erken dönem pişmiş toprak ve çakıl taşı mozaikler, Uruk (Warka), Uşaklı Höyük, Tiryns, Uşaklı, Til Barsib, Arslan Taş, Altıntepe, Gordion, Tille Höyük, Ziyaret Tepe, Karkamış gibi merkezlerde tespit edilmiştir. Söz konusu bu erken dönem mozaik örneklerinin irdelenmesiyle, Helenistik ve Roma Dönemi mozaiklerine geçiş evresinin nasıl olduğu konusu ve MÖ 9. ve 5. yüzyıl arasındaki mevcut kronoloji boşluklarının anlaşılması sağlanmış olacaktır.

I.II. Çalışmanın Kapsamı

Kullanılan malzeme ne olursa olsun, mozaik döşeme ve kaplamaların bir desen ve bezeme oluşturacak şekilde yapılması ortak kabul edilen görüştür. Buna göre biz de konik taş ya da kil veya çakıl taşlarla yapılan zemin döşemelerinden desen ve bezeme oluşturan örneklerini mozaik kabul ederek başlangıcından MÖ 5. yüzyıl sonuna kadar olan duvar kaplamaları ve zemin döşemelerini bu çalışma kapsamına almayı uygun gördük.

Çalışmada, Yakındoğu'da yer alan ve mimari kontekstleri belli olan mozaik kaplamalar ve döşemeler dört grup halinde incelenmiştir. Bunlardan ilk grup Uruk kenti sınırları içerisinde yer alan konik kil ve konik taş mozaikler ve günümüzde Vorderasiatisches Museum'da (Berlin, Almanya) korunan mozaik panolardır. İkinci grubu, çakıl taşı mozaik döşemeler oluşturmaktadır. Son grup ise dekoratif sırlı tuğla ve kakma mozaiklerdir.

I.III. Çalışmanın Yöntemi

Belirlediğimiz amaç ile zamansal ve coğrafi kapsam dâhilinde yürütülen yöntem şu şekilde olmuştur: Tez çalışmasında, ilk aşamada, **"nitel araştırma"** yöntemlerinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan veri kaynakları üç grupta bir araya getirilmiştir:

- İlk grupta "teorik çerçevenin oluşturulmasını sağlayan kitap, tez, makale vb. belgeler",
- Sonraki grupta "kazı ve yüzey araştırması raporları vb. dokümanlar",
- Üçüncü grupta da "tez konusunu oluşturan materyallerin kataloglanması ve sınıflandırılması sonucunda elde edilen bilgiler".

Tez çalışmasında kullanılan veriler öncelikle ayrı grup ve kümeler halinde bulgular başlığı altında sınıflandırılmıştır:

- Konik Taş ve Konik Kil Mozaikler
- Terrazzo Tabanlar ve Çakıl Taşı Mozaikler
- Sırlı Dekoratif Duvar Tuğlaları
- Kakma Mozaikler

Hem yazılı hem de görsel kaynaklardan bilgi alınarak tasnif yöntemiyle veriler derlenerek analiz edilip yorumlanmıştır. Çakıl taşı mozaiklerin bulunduğu merkezler genel bir tablo içerisine yerleştirilmiştir.

Beş bölüm olarak hazırlanan bu çalışmada, birinci bölüm tanım ve terminolojiye, ikinci bölüm koni formlu mozaiklere ayrılmıştır. Üçüncü bölümde çakıl taşı mozaikler incelenirken, dördüncü bölümde Assur ve Babil tuğla mozaiklerinin en ön plana çıkan örnekleri çalışılmıştır. Beşinci bölümde kakma mozikler irdelenmiştir. Altıncı bölümde ise çakıl taşı mozaiklerin motif ve bezeme repertuvarı üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular ise, *"Sonuç"* başlığı altında değerlendirilmiştir.

Son olarak katalog bölümünde kullanılan kısaltmalar ise aşağıdaki gibidir:

Kısaltmalar

Çiz.	Çizim
Env. No.	Envanter No
Fig.	Figure
G.	Genişlik
K.	Kalınlık
Kat. No.	Katalog Numarası
Lev.	Levha
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
No.	Numara
Pl.	Plate
Res.	Resim
Taf.	Tafel
U.	Uzunluk
Y.	Yükseklik
Vol.	Volume

BİRİNCİ BÖLÜM
(TANIM VE TERMİNOLOJİ)

1.1. Mozaik Tanımları

Mozaik, çeşitli renklerde ve boyutlarda doğal ya da işlenmiş taş, metal, cam, çini, deniz kabukları veya pişmiş toprak gibi malzemelerden elde edilen parçacıkların harç ya da sıva üzerine yapıştırılarak duvar, tonoz, kubbe veya zeminleri süsleme sanatıdır[1].

Mozaik; taş, mine, cam, tahta gibi eşyaların ufak parçalarından, bir yüzeyi döşemek amacı ile çeşitli renk ve çizgilerden sıralanmış bir nevi resim sanatıdır[2].

Diğer bir tanıma göre mozaik; çeşitli renklerde küçük taş, cam, çömlek parçalarının yan yana getirilmesiyle yapılan duvar, döşeme, tavan kaplaması şeklinde resim ve bezeme işidir. Mozaik, tasvir şeklinde veya geometrik düzende olabilir. Antik çağda duvar ve döşemelerde taş, mine, cam, ahşap malzemenin küçük parçalarından çeşitli renk ve desenlerde yapılmış mozaikler görülmektedir[3].

Her üç tanımdan yola çıkarak, kullanılan malzeme ne olursa olsun, mozaik döşeme ve kaplamaların bir desen ve bezeme oluşturacak şekilde yapılması ortak kabul edilen görüştür.

Tanımlama konusunda bezeme, bezek, desen kelimeleri üzerinde durmakta faydalı olacaktır. Buna göre biz de konik taş ya da kil veya çakıl taşlarla yapılan zemin döşemelerinden desen ve bezeme oluşturan örnekleri mozaik kabul ederek bu çalışma kapsamına almayı uygun gördük.

Bezek; renkli, renksiz, düz ya da kabartma olarak yapılan süs örgesi; bir bezemeyi oluşturan örgelerden her biridir. Bezeme ise; çeşitli bezeklerden meydana gelen süsleme işidir. Bu doğrultuda geometrik bezeme, geometrik şekillerden meydana gelen bezemedir[4]. Desen ise Fransızca *"dessin"* kelimesinden gelmektedir ve süslemeyi

1 Ödekan 2008: 1101-1103.
2 Bingöl 2023: 206.
3 Hasol 2005: 330.
4 Hasol 2005: 87.

oluşturan şekillerin tümüne verilen genel bir tanımlamadır[5].

1.2. Erken Dönem Mozaik Kronolojisi

Mozaik; çeşitli renklerde doğal çakıl taşlarının, taş, mermer, metal, cam, çini, pişmiş toprak ya da deniz kabuklarının bir desen oluşturacak biçimde yan yana getirilmesi ile yapılan zemin, duvar, tavan kaplamasıdır.

Mozaiğin kökeni hakkında farklı öneriler sunulsa da en erken mozaik örnekler olarak pişmiş topraktan yapılmış koni formlu kaplamaları tüm bilim dünyası kabul etmektedir. William K. Loftus, 19. yüzyıl ortalarında Uruk (Warka)'da yaptığı ilk keşifler sırasında yerleşimin merkezi bir bölgesinde, Eanna Zigguratı'nın yanında duvar süslemeleri oluşturan pişmiş topraktan koniler bulmuştur[6]. Loftus, koniler ve bunların yanı sıra baş kısımlarını renklendirmek için beyaz, siyah ve kırmızı pigmentlerle yapılan bazı motifleri ayırt etmiş olup bunlar ile arkaik Mısır cenaze konileri arasında paralellik çizmiştir ve Uruk (Warka) konilerinin üzerinde hiçbir işaret veya yazıt olmadığını bildirmiştir[7].

Diğer taraftan, erken dönemde koni biçimli duvar mozaiklerinin kullanılması ve yayılması geniş bir coğrafi alanı kapsayan buluntular aracılığı ile ortaya çıkarılmıştır. Duvar konileri Uruk'un yanı sıra çağdaşı birçok yerleşim yerinde de bulunmuştur. Bunların bazılarının sıklıkla Uruk kültürünün bu dönemdeki yayılışı ile bağlantılı olduğu görülmüştür[8].

Ancak şimdiye kadar, bu tür konilerin planlanmış mimari konumlarına ve işlevlerine uygun şekilde çok büyük miktarlarda ve *in situ* keşfedildiği tek yerleşim yeri Uruk olmuştur. Dolayısı ile Uruk'taki buluntular sayesinde koni biçimli mozaiklerin nasıl ve hangi bağlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Koni formlu mozaiklerin genellikle önemli bir kamusal işlevi olan binaların dış duvarlarına ve sütunlarına yerleştirildiği net olarak tespit edilmiştir[9].

---

5 Hasol 2005:140.
6 Loftus 1857: 187-188.
7 Loftus 1857: 189.
8 Mallowan 1947: 96 pl. III; Schmidt 1978; Safar et al. 1981: 240-241; Trokay 1981; Behm-Blancke 1989; Stein 1999: 16-18; van Ess 2011/2013: 185-186; van Ess 2013; Şahin - Ünsal 2019: 473-494.
9 Brandes 1966; Brandes1968.

Muhtemelen mozaik kullanımının daha geç dönemleri süresince, mozaikler yine daha küçük parçaların büyük figüratif gösterimlerini oluşturmak için bir araya getirildiği kilimlerle, boyanmış yüzeyler veya tekil çıkıntılı unsurlar gibi çalışmalarla kombine edilmiştir[10].

Pişmiş topraktan yapılmış kaplamalar koni formludur. Düz ve daha kalın bir başucuna sahip olup uçları sivridir. Baş kısımları dışarıda kalacak şekilde sivri uçlarından kerpiç duvarlara çakılmışlardır. Uzunluklarının 5 ile 30 cm olduğu görülmüştür ve baş kısmının çapı 0,8 ile 6 cm arasında değişmektedir. Konik kil mozaikler elle şekillendirilmiş ve sonrasında yüksek ısıya maruz bırakılarak iyice pişirilmiştir. Taş koni mozaiklerin ise baş tarafı özenle yuvarlak hale getirilmiş ve düzleştirilmiştir. Sivri uçları ise kabaca dövülmüştür[11].

Koni formlu mozaikler, duvarlara bir kabuk şeklindeki 10 ile 20 cm kalınlığında olan harç yataklarına yerleştirilmiştir[12]. Kil mozaiklerin rengi, pişirilme (kırmızı, açık sarı veya üzerine ateş tutularak siyah-yeşil) veya boyama ile (koyu kırmızı, siyah, beyaz) sağlanmıştır. Taş koniler farklı renklerde kireçtaşından, nadiren de diyorit veya kumtaşından yapılmıştır. Tek renkli koniler, farklı çaplarda ve düzensiz olarak saplanmış olabilmektedir[13].

Uruk duvar mozaikleri üzerinde rastlanan motiflerin anlamları hakkında birtakım önermeler yapılmıştır. Ancak bu motiflerin sembolik anlamları ve ait olduğu yapıların kullanımları hakkında hâlen araştırılması gereken birçok husus bulunmaktadır. Bu konudaki bazı önermeler Brandes tarafından tartışılmıştır[14]. Bununla birlikte, mozaiklerin bunları destekleyen mimari ile birbirine bağlı olarak düşünüldüğü, planlandığı ve uygulandığı açıktır. Özellikle Brandes[15], *"Duvar ve mozaik ustalarının devamlı büyüyen sütunlar üzerinde yan yana ve aynı anda çalıştıklarını ve her yeni tuğla kademesinde oyuklardaki mozaiklerin de yeni yüksekliğe getirildiğini"* düşünmektedir[16].

---

[10] Jordan 1931: 33–40; Heinrich 1932: 20-21.
[11] van Ess 2011/2013: 184-186.
[12] Jordan 1931: 40.
[13] Eichmann 2007: 166.
[14] Brandes 1968: 124-164; Behm-Blancke - Hübner 1978.
[15] Brandes 1966: 18.
[16] Jordan 1931: 40; Heinrich 1932: 14; van Ess 2013: 128-129.

Aynı zamanda koni formlu mozaikler, kerpiç mimarisinde kullanılan dekoratif tekniklerden biri olma özelliği de göstermektedir. Koruma ve dekorasyon arasındaki yakın ilişki, bu koni formlu mozaiklerin çoğunun kullanımında belirgindir. Irak-Tell Uqair'de hem yalıtım için kullanılan koniler hem de duvar resimleri ile birlikte mozaik dekorasyonu bir arada bulunmuştur[17]. Bu tür yüzey kaplamaları, süsleme amaçlarının yanı sıra özellikle kışın ve yazın mekânların iç ısı düzeylerinin muhafaza edilmesi açısından mimarinin önemli keşiflerinden biri olarak kabul edilebilir.

Mozaik yapımında tarih boyunca farklı teknikler kullanılmıştır. Mozaik sanatçıları bu tekniklerin bazılarını zaman içinde geliştirerek kullanmaya devam etmiş ya da bir süre sonra kullanmaktan vazgeçmiştir. Mozaikler, kullanıldıkları malzemeye göre iki gruba ayrılmıştır: Bunlar, doğal malzeme kullanan; çakıl taşı mozaikler yani *opus barbaricum* ve işlenmiş malzeme kullanılan *opus tessellatum* tekniğindeki mozaiklerdir[18].

İlk gruba giren çakıl taşı mozaikler veya *opus barbaricum* döşemeler genellikle dere/nehir ya da deniz kıyılarından toplanan küçük boyutlu ve doğal renkli, yuvarlak çakıl taşları ile yapılıyordu. Bu yüzden erken tarihli çakıl taşı mozaiklerde figürlerin detaylı işlenme imkânları olmamıştır. Çakıl taşı mozaikler, çok detaylı işçilik gerektirmeyen ve doğadan kolaylıkla temin edilen malzemesi sayesinde çakıl taşı mozaikler veya *opus barbaricum* tekniği uzun süre tercih edilmiştir[19].

Erken örneklerde görüldüğü üzere, mozaiğin temel malzemesi dere yataklarında ve sahil şeridinde bulunan doğal taşlardan kolayca temin edilebiliyordu. Ancak estetik ve lüks tüketimin popülerliği ile birlikte mozaik yapımında kullanılan materyallerinde (cam, pişmiş toprak, mermer vb.) çeşitliliği artmıştır. Bu sayede özellikle figürlü mozaiklerde detay çalışmalar mükemmelleşmiştir. Mozaik serme teknikleri farklılıklar gösterse de temel prensipleri aynıdır. Zemin mozaikleri için aşağıdan yukarıya **statumen**, **rudus** ve **nukleus** tabakalarından oluşturulan katmanların en üstüne mozaiği oluşturacak malzemeler yerleştirilir ve kireç harcı gibi bağlayıcı malzemeler kullanılarak döşeme sabitlenirdi[20].

---

17 Lloyd et al. 1943: 143 pls. X, XVIIIA.
18 Dunbabin 1979: 265.
19 Ödekan 2008: 1102.
20 Hetherington 1967: 26 vd.; Şahin - Ünsal 2019: 473-494.

Antik mozaikler genellikle iki kategoride incelenir: Doğal çakıl taşı mozaikler ve el ile şekillendirilen kesme taş mozaikler. Çakıl taşı ya da teknik adı ile *opus barbaricum* olan mozaikler açık bir şekilde mozaiklerin en erken formu olarak kabul edilir. Ancak bu mozaik türünün kökeni hakkında tartışmalar henüz sona ermiş değildir.

Bu tartışmaya başlamadan önce mozaiğin tanımını tekrar gözden geçirmekte fayda bulunmaktadır.

Mozaik taş, cam, terracotta, mermer gibi çeşitli renkteki malzemeyi bir desen oluşturacak şekilde yanyana getiren sanata verilen isimdir.

Diğer bir ifade ile herhangi bir desen oluşturmadan yan yana dizilen taşlardan oluşturulan bir kaplamanın mozaik olarak isimlendirilmesi mümkün değildir. Ama belki bu sanat tipinin ortaya çıkışında adımlardan birisi ya da unsurlar olarak kabul edilebilir.

Dieter Salzmann, **"Untersuchungen zu den antiken Kieselmosaiken"** isimli kitabında çakıl taşı mozaik sorunlarını çok geniş bir çerçevede ele almış ve değerlendirmiş olsa da geçmiş olduğumuz zaman diliminde yeni örneklerin açığa çıkması, bu konunun tez kapsamında yeniden düşünülmesine neden olmuştur.

Tanımımıza uyan, yani bir desen oluşturacak şekilde farklı renklerdeki taşların bir araya getirildiği bugüne kadar bilinen en erken tarihli uygulamayı Uşaklı Höyük'te görmekteyiz. 2018 yılı kazı sezonunda bulunan ve MÖ 1500 civarına tarihlenen Geç Tunç Çağı çakıl taşı döşemede; siyah ve beyaz renklerde çakıl taşlarının birbirine dokunmayan üçgen desenler oluşturacak şekilde dizildikleri saptanmıştır[21].

Bu örneği yaklaşık MÖ 1200 civarına tarihlenen Tiryns zemin döşemelerinin devam ettirdiği öne sürülmektedir. 1974 yılında Tiryns'in Batışehri olarak adlandırılan kısmında yapılan kazılarla "House 49" olarak adlandırılan evin zemininde açığa çıkartılan çakıl taşı döşeme bu önerinin kaynağını oluşturur[22]. Ancak Tiryns örneğinde oval şekildeki çakıl taşlarının herhangi bir desen oluşturmadan yatay olarak gelişigüzel yerleştirildikleri görülmektedir. Bu nedenle Tiryns'deki zemin döşemesini mozaik olarak kabul etmek mümkün değildir. Eğer herhangi bir desen oluşturmayacak şekilde çakıl taşı dizilerek yapılan her zemin döşemesini mozaik olarak kabul edecek olursak, bu sanatın başlangıcını Anadolu'da Neolitik Dönem'e kadar geri götürmemiz

[21] D'Agostino 2019: 1-8 fig.5-6.
[22] Podzuweit - Salzmann 1977: Abb. 2-5; Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10 figs. 1-10.

gerekecektir[23].

Buna karşın İç Anadolu Bölgesi'nde Uşaklı Höyüğe ev sahipliği yapan Yozgat'a fazla uzak olmayan bir mesafede yer alan Phrygia'nın başkenti Gordion'da yapılan kazılarda mozaik geleneğinin devam ettiğini gösterir döşemeler açığa çıkartılmıştır. MÖ 9. yüzyıla tarihlenen zemin döşemesi üzerinde gelişigüzel geometrik desenlerden oluşan heterojen bir tasarım uygulandığı dikkat çekmektedir. Uşaklı Höyük döşemesi Gordion'da ortaya çıkan detaylı dekoratif mozaiklerin şans eseri ortaya çıkmadığını, önceden var olan bir sanatın devam ettiğini göstermektedir[24].

Yerel geleneklerden kaynaklandığını düşündüren küçük çakıl taşlarının dama tahtası deseninde düzenlenmesi uygulaması hem Suriye - Hitit kültürlerinde hem de Assur taşra saraylarında görülen bir uygulamadır. Demir Çağı'nda çok renkli döşemelere ilişkin kanıtlar ise Orta Anadolu'da, Frig Gordion'unda bilinmektedir. Ancak Tiryns'teki Miken çakıl taşı döşeme, mozaik sanatının bilinen en erken tarihli örneği olarak kabul edilmiş ve Gordion, Arslan Taş ve Til Barsib gibi örneklerden yaklaşık 600 yıl daha erkene tarihlendirilerek bu doğu kökenli örneklerin Tirnys'ten etkilendiği öne sürülmüştür[25]. Ancak 2018 yılında Uşaklı Höyük'de bulunan çakıl taşı mozaik döşeme bu hipotezi geçersiz hale getirmiştir. Buna karşın Uşaklı çakıl taşı döşemesi ile Frigya veya Suriye - Hitit örnekleri arasında mantıksal bir üslup gelişimi ileri sürmek zor olsa da çok renkli ve desenli tasarımların ve daha sonrasında çakıl taşı mozaik zeminlerin olası ilham kaynağı olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir[26].

Yukarıda bahsedilen örneklerden de anlaşılabileceği gibi Erken Dönem çakıl taşı mozaikler genellikle basit dekoratif bir tasarıma sahiptirler. İlerleyen dönemlerde kendi içlerinde büyük aşama kaydedip oldukça karmaşık ve detaylı tasarımlara dönüşürler. Teknik olarak bakıldığında çakıl taşı mozaiklerin hepsinde benzer uygulama dikkat çekmektedir; en altta blokaj denebilecek kaba bir harç tabakası, üzerinde sıvaya benzer ince başka bir harç tabakası ve katmana yerleştirilen çakıl taşları[27]. Uşaklı Höyük Tapınak avlusunda açığa çıkartılan birbirine dokunmadan devam eden üçgen geometrik

[23] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[24] Young 1965: 10.
[25] Podzuweit - Salzmann 1977: 127.
[26] D'Agostino 2019: 7; Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[27] Robertson 1965: 72-89.

desenlerden oluşan taban, Gordion'da gelişigüzel geometrik desenlerden oluşan karmaşık bir tasarıma evrilmiştir[28]. Sonrasında ise bu geleneğin MÖ 5. yüzyıla kadar herhangi bir şekilde unutulduğu ve sonrasında öncülsüz bir şekilde Olynthos kentinde birden kendiliğinden ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Ancak Gordion'da MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başına tarihlenen beyaz, sarı, koyu mavi çakıl taşlarıyla yapılmış yanyana meander şeritlerinden oluşan tekstil desenli mozaiklerde[29] geleneğin aynı yerde devam ettiğinin önemli bir göstergesidir ve göz ardı edilmemelidir[30].

MÖ 5. yüzyılın son çeyreği - 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen konutlarda yer alan çakıl taşı mozaikler üzerinde ilk defa birbirinden farklı mitolojik sahneler karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile geometrik desenler burada yerini figürlü mitolojik tasarımlara bırakmıştır. Bu nedenle de genel kanaat mitolojik konulu ilk mozaiklerin MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda Kıta Yunanistan'da geliştiğidir.

1.3. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Terrazzo Tabanları

Terrazzo, küçük mermer parçaları veya diğer sert taşların harç tabanına yerleştirilmesi suretiyle bir çeşit zemin yüzeyi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yöntemde; ilk etapta harç taban dökülür ve akabinde taş parçaları harca yerleştirilmektedir. Harç, sert bir fiziki duruma geldiğinde, yüzey pürüzsüz bir duruma kavuşmaktadır. Nihayetinde farklı kalınlıklara sahip görüntüsü cazip ve dayanıklı bir yüzey yapısı meydana gelmektedir.[31]

Kirecin yakılması ve söndürülmesi faaliyeti olan işlem, ilk ısı teknolojisi uygulamalarından biri olarak kabul edilmektedir. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de ısı teknolojisinin (pyrotechnology) uygulandığına dair uygulamalardan Göbekli Tepe'de T biçimli başlıklı, kabartmalarla süslü kireçtaşı dikilitaşların olduğu mekânlar, *terrazzo* ile döşelidir. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de Çayönü *Terrazzo* Yapısı da ısı teknolojisinin kullanıldığının kanıtlarını sunmaktadır. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Anadolu'nun farklı yerleşimlerinde görülen *terrazzo* tabanlar, insanın o dönemde bu karışık işlemi yapma yetisinin olduğunu göstermektedir. *Terrazzo* tekniği

[28] Salzmann 1982: 35.
[29] Salzmann 1982: 94 kat. 52-56 taf.6, 3-4.
[30] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[31] Savrum-Kortanoğlu 2020: 273-280.

aynı zamanda çok sonraki dönemde görülecek olan mozaik taban döşemeleri ile ilişkilendirilmektedir[32].

PPNA Döneminde de Hallan Çemi'de yapı tabanları defalarca sarı kum ile alçı karışımından elde edilen bir malzeme karışımı ile sıvanmış ve bu tabanlar birçok kez yenilenmiştir[33]. Burada PPNB Dönemi'nde ev yapım tekniğinde yaygın olan sert yakılmış, kireç ya da alçıdan yapılan "yalancı mermer benzeri" terrazzo taban, teknik açıdan gelişme ve ustalığın bir işaretidir[34]. Kirecin söndürülmesi PPNB Dönemi sonlarında görülen bir teknolojik ilerlemedir. Bu uygulama PPNC Dönemi'nde kaybolarak Demir Çağı'na değin kullanım görmemiştir. Bu teknolojinin bilinen en üstün örneği, Çayönü'nün Hücre Planlı Yapılar evresindeki *Terrazzo* Yapısı'nın iyi kalitedeki tabanında kendini göstermekte ve kült yapılarında tabana ayrı bir önem verildiğine işaret etmektedir[35].

1.3.1. Nevali Çori

Nevali Çori, Şanlıurfa ili'nin Hilvan ilçesi'nde, Kantara (Güluşağı) Köyü yakınında, köye göre daha alt bir kodda, yerleşimi doğu ve batı olarak ikiye ayıran, tüm yıl boyunca akan Kantara Çayı'nın iki kenarında yer almaktadır. Fırat Nehri'ne 3 km uzaklıktadır[36].

Nevali Çori'de üç tabaka süresince yenilenen ve özel önem verilmiş bir yapı yer almaktadır. Kareye yakın planlı olan kült yapısı ikinci evrede 13.90x13.50 m ölçülerinde 188 m^2'lik bir alanı kaplamaktadır. En fazla 90 cm kalınlığında olan çevre duvarıyla bazı yerlerde 2.80 m yüksekliğinde duvarlarla çevrelenmiştir. Mekânın iç duvarları beyaz kireçli kille sıvanarak devamında boyanmıştır. Bu durum yer yer korunan siyah ve kırmızı boya izlerinden anlaşılmıştır. Kült yapısına giriş güneybatıdaki açıklıktan 2 basamakla inilerek sağlanmıştır. Yapının boyutları bir sonraki evrede yani 3. evrede biraz küçülerek, 12.10x12.80 m ölçülerinde ve 155 m^2 olmuştur (Kat. No. 1) (Levha 1a-1b-2a-2b). [37]

[32] Tekin 2015: 18-19; Savrum-Kortanoğlu 2020: 274-275.
[33] Rosenberg 1999a; 1999b: 360; Türkcan 2023.
[34] Hauptmann 1993: 55.
[35] Özdoğan vd. 1994: 109; Türkcan 2023: 214-216.
[36] Hauptmann 2007: 136.
[37] Hauptmann 2007: 141-144.

Bu özel yapının zemini ise *"terrazzo"* kaplıdır. *Terrazzo*, İtalyanca bir kelime olup modern mimaride yerinde *"dökme mozaik"* olarak isimlendirilmektedir[38]. Söz konusu özel yapı, olasılıkla dinî ritüeller için Nevali Çori yerleşim sakinlerinin toplandığı bir yapı olmalıdır. Ayrıca bu yapının mimari konteksti içerisinde çeşitli hayvan ve insan heykelleri bulunmuştur. Nevali Çori kazılarının ilk sonuçları, yerleşim sakinlerinin MÖ 9. binde, büyük anıtsal kült yapılarını Fırat'ın kollarından Kantara Çayı kıyısında inanç sistemiyle ilgili törenler için inşa ettikleri yönündedir[39].

1.3.2. Çayönü

Çayönü Tepesi, bugün, Diyarbakır ili, Ergani ilçesinin 7 km güneybatısındadır. Geniş ve alçak bir höyük niteliğindedir[40]. Yerleşimin su kaynağına yakın olması yerleşim sakinleri için tercih sebebi olmuştur. Çayönü'ndeki kazı çalışmaları 1964 yılında başlamıştır[41].

Çayönü'nün değişik ekolojik çevre ve hammadde yataklarına sahip bölgelere yakın olması, stratejik bir noktada olmasına neden olmuş ve yerleşimde yaşayan insanların farklı coğrafyalarla bağlantı kurmasına olanak sağlamıştır. Höyüğün tabakalanması, Çanak Çömleksiz Neolitik A'dan Demir Çağı'na kadar kesintisiz olarak devam etmiştir[42]. Çayönü'nün esas evresi yani Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'ın (PPNA, PPNB ve PPNC) tabakalaşması içerisinde Hücre planlı yapılar evresi (PPNB) GÖ 8.600 - 8.300 tarihleri arasını kapsamaktadır[43].

Hücre Planlı Yapılar Evresi'nin ayrıcalıklı yapısı *"Terrazzo"* yapısıdır[44]. Bu yapı, Çayönü sakinlerinin, mimaride ulaştığı ustalığı göstermektedir. *Terrazzo* yapısı, bir önceki evreye ait yapılardan olan Kafataslı Yapı'nın kuzeyine inşa edilmiştir. Dıştan dışa 12x9.25 m boyutlarındaki yapının kalın dış duvarlarına karşılıklı ikişer tane, taşıyıcı işlevinin yanı sıra özel bir anlam ifade ettiği düşünülen payeler yerleştirilmiştir. Yapının zemini oldukça özelliklidir (Kat. No. 2) (Levha 3a-3b). Yaklaşık 12 cm kalınlığında söndürülmüş kireçle bağlanan küçük beyaz kireçtaşlı bir dolgunun üzerine,

---

38 Hasol 2005: 455.
39 Hauptmann 2007: 141-144; Hauptmann 2017: 35.
40 Erim Özdoğan 2007: 60.
41 Çambel - Braidwood 1980: 56.
42 Erim Özdoğan 2007: 60.
43 Erim Özdoğan 2007: 63.
44 Çambel - Braidwood 1980; Özdoğan - Özdoğan 1990.

Şaroğlu'na göre[45] Zülküf Dağı'nın yakınındaki bir kaynaktan getirilen pembemsi-kırmızı renkli kireçtaşı dökülmüş ve ardından zeminin yüzeyi perdahlanmak suretiyle düzeltilmiştir. Döşemenin muntazam olması konusunda sudan yararlanıldığı düşünülmektedir. Söz konusu bu kırmızı döşemenin içine, yapının kuzey-güney yönüne paralel, dikmelerin hizasına gelecek şekilde, beyaz taşlardan iki adet çizgisel hat yapılmıştır. Ek olarak yapının orta kısmı büyük oranda tahrip edilerek terk edilmiştir. Mimari özellikleri değerlendirildiğinde bu yapının çok büyük bir olasılıkla tapınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir. [46]

1.3.3. Göbekli Tepe

Göbeklitepe, Şanlıurfa ilinin yaklaşık 15 km kuzeydoğusunda, deniz seviyesinden 770 m yukarıda konumlanmaktadır. Bulunduğu nokta güneydeki Harran Ovası'na, Şanlıurfa il merkezine, Kaşmer Dağı'na ve güneydoğudaki Tek Tek Dağları'na hâkim durumdadır[47].

Göbekli Tepe III. tabaka Yapı C'de *terrazzo* tabana ait bir bölüm bulunmuştur[48]. Bu zemin döşemesi ile diğer yapılarda tespit edilen *terrazzo* tabana ilişkin bulgular, olasılıkla tüm III. tabaka yapılarının zemin döşemesine sahip olduğuna işaret etmektedir. II. tabakaya ait mekân tabanları da *terrazzo* tekniğinde döşenmiştir[49]. Mevcut bulgular ışığında, Göbekli Tepede tüm tabakalarda ortaya çıkarılan kült yapılarının neredeyse tümünün tabanlarının *terrazzo* şeklindeki zemin döşemelerine haiz olduğu görülmektedir[50].

[45] Şaroğlu 1989.
[46] Erim Özdoğan 2007: 74, 76 figs. 49-51.
[47] Clare 2017: 29.
[48] Schmidt 2000: 25.
[49] Schmidt 2000: 30.
[50] Türkcan 2023: 214-216.

İKİNCİ BÖLÜM
(KONİ FORMU MOZAİKLER)

2.1. Koni Formlu Mozaikler ile İlgili Araştırma Tarihçesi

Desenler oluşturacak şekilde düzenlenmiş pişmiş topraktan uçları boyaya batırılmış konilerle duvarları süsleme fikri Mezopotamya'da tarih öncesi döneme kadar geri gitmektedir.

Konik mozaiklerle ilgili ilk yapılan yayınlardan biri, W. K. Loftus tarafından 1857 yılında kaleme alınan *"Travels and Researches in Chaldea and Susiana; with an Account of Excavations at Warka, the 'Erech' of Nimrod, and Shush, 'Shushan the Palace' of Esther, in 1849–52"* isimli yayındır[51]. İngiliz jeolog, doğa bilimci, kaşif ve arkeolog olan W. K. Loftus, 1849'da eski Sümer şehri Uruk'u keşfetmiştir. 1850'den 1854'e kadar çalışmaları yürütmüş ve burada yaptığı incelemelerde konik mozaikler de dikkatini çekmiş, anılan kitabın 7. bölümünde anahtar kelimeler içerisinde "New Styles of Decorative Art" ve "Cone Work" ibarelerini kullanmıştır. 187.-189. sayfalarında çizimlerini yaparak bunları yayınına almıştır. Bu çalışma, aynı zamanda konik mozaiklerin ilk tanıtımı olarak değerlendirilebilir. 19. yüzyıl ortalarında Warka'da yaptığı ilk keşifler sırasında, W. K. Loftus, Eanna kutsal alanının merkezi bir bölgesinde duvar dekorasyonlarını oluşturan pişmiş toprak konileri bulduğunu bildirmiştir. Koniler aracılığıyla bir kompozisyon şeması oluşturacak şekilde bazı motiflerin çizildiğini ve konilerin kafalarını yani uç kısımlarını renklendirmek için beyaz, kırmızı ve siyah pigmentlerin kullanıldığını ve üzerlerinde hiçbir işaret veya yazı olmadığını belirtmiş ve bu yönüyle arkaik Mısır cenaze konilerinden (funerary cones) ayrımını ortaya koymuştur. Uruk konileri ile Mısır mezar konileri karşılaştırıldığında ikincisi nispeten daha büyük boyutludur ve yazıtlıdır.

Ayrıca W. K. Loftus, söz konusu bu yayınında, J. E. Taylor'un hem Ur'da (modern adı Mugeyyer) hem de Eridu'da (modern adı Abu Shahrein) bu konilerden bol miktarda bulduğunu belirtmiştir. Loftus'un yayınında bahsettiği makale 1855 yılında, *"Notes on Abu Shahrein and Tel el Lahm"* adıyla Journal of the Royal Asiatic

[51] Loftus 1857.

Society'nin 15. sayısında yayınlanmıştır. Makalenin 411. ve 415. sayfalarında konik mozaikler tanıtılmaktadır[52].

S. Lloyd, F. Safar ve H. Frankfort, tarafından kaleme alınan *"Tell Uqair: Excavations by the Iraq Government Directorate of Antiquities in 1940 and 1941"* isimli makale, Journal of Near Eastern Studies'in 1943 yılında yayınlanan Nisan sayısının 131-158. sayfalarında yer almaktadır[53]. Bu çalışmanın 143. sayfasında konik mozaiklerin bir görseli bulunmaktadır. Irak-Tell Uqair'de hem izolasyon için kullanılan koniler hem de duvar resimleri ile birlikte mozaik dekorasyonu bir arada bulunmuştur.

M. R. Behm-Blancke ve W. Hübner tarafından kaleme alınan *"Ein frühsumerisches Kalenderhaus in Uruk-Warka?"* isimli makale Istanbuler Mitteilungen'in 1978 yılında yayınlanan 9. Sayısının 134-136. sayfalarında yer almaktadır. Bu yayında, kutsal alandaki konik mozaikli yapılardan biri için Uruk-Warka'da erken Sümer Takvim Evi olabilir mi? hipotezi ortaya atılmıştır.

F. Safar, M. A. Mustafa ve S. Lloyd tarafından 1981 yılında yayınlanan *"Eridu"* isimli kitabın 240-241. sayfalarında yine konik ya da kalem mozaiklerden bahsedilmektedir. Geç tarih öncesi dönemlerde taş konik mozaikler de, Uruk'da olduğu gibi Eridu'da da dinî yapılardaki kerpiç duvarları süslemek için kullanılmıştır. Kırmızı, siyah ve beyaz kireç taşı, taş konik mozaiklerde kullanılan diğer malzemeler olmuştur. Konik taş mozaiklerin, konik kil mozaiklerin öncülü olabileceği bu makalede ileri sürülmüştür.

M. Trokay tarafından yayınlanan *"Les cônes d'argile du Tell Kannâs"* isimli makale, Syria dergisinin 1981 yılında yayınlanan 58. sayısının 153-171. sayfalarında yer almaktadır. Makalenin tamamı bu yerleşimde bulunan konik mozaiklerle ilgilidir ve konik mozaiklerin bulunduğu diğer merkezlerle karşılaştırmalar yapılmıştır. Tell Kannas (Habuba Kabira), Suriye'nin Orta Fırat Bölgesi'nde, Halep'e yaklaşık 150 km uzaklıktadır[54].

T. von der Way tarafından yayınlanan *"Tell el Fara'in-Buto"* isimli makale, Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Kairo isimli süreli yayının 1987

[52] Taylor 1855.
[53] Llyod et al. 1943.
[54] Trokay 1981.

yılında yayınlanan 43. sayısının 247-250. sayfalarında yer almaktadır. Mısır Deltası'ndaki Buto'da bulunan yerel kilden yapılan bu farklı tipteki koniler, Uruk kültürünün Mısır'daki yayılımını göstermektedir. Tell el-Fara'in-Buto'dan gelen örnekler daha yeni bir keşiftir. Ancak örnek sayısı, küçük boyutları ve korunma durumları çok iyi değildir. Buto, Aşağı Mısır'ın en önemli merkezi konumundaydı ve Yukarı Mısır kavramına karşı bir olgu olarak karakterize olmuştur[55].

M. R. Behm-Blancke tarafından kaleme alınan *"Mosaikstifte am oberen Euphrat: Wandschmuck aus der Uruk-Zeit"* isimli makale Istanbuler Mitteilungen'in 1989 yılında yayınlanan 39. sayısının 73-83. sayfalarında yer almaktadır. Behm-Blancke, bu yayında Yukarı Fırat olarak isimlendirilen bölgede özellikle Hassek Höyük'te bulunan konik ya da kalem mozaikleri tanıtmaktadır. Uruk mimarisinde mozaik bezemenin bir parçası olarak kullanılan konik kil çiviler, bu çivilerin baskı kopyalarının yer aldığı kil levhalar ve kabartma bezemeli kil levhalardan oluşan duvar süsleri gibi buluntular Hassek Höyük'te bulunmuştur.

P. R. S. Moorey 1994 tarihli *"Ancient Mesopotamian Materials and Industries, The Archaeological Evidence"* isimli yayınının 309. sayfasında konik mozaikleri üç ana grup altında sınıflandırmıştır. Bunlar aşağıdaki şekildedir:

- Nispeten küçük, sert kilden yapılmış konik çivilerin, kerpiç duvarlarda geometrik ve renkli desenler oluşturmak için, duvara baskı yapmak suretiyle kerpiç duvarların yüzeyine saplanması yani konik kil cisimlerin duvar alçısına sivri uçlarının bastırılması ***(Tonstifte).***
- Çoğunlukla büyük boyutta içi boş, küt uçlu koniler ***(Grubenkopfnagel).***
- İçi boş, genellikle duvarlara sıralar halinde yerleştirilmiş görünüşleri çanak çömlek gibi olan nispeten iri kil koniler ***(Tonflaschen).***

G. Stein tarafından kaleme alınan *"Material Culture and Social Identity: the Evidence for a 4th Millennium BC Mesopotamian Uruk Colony at Hacinebi, Turkey"* isimli makale Paléorient dergisinin 1999 yılında yayınlanan 25-1. sayısının 11-22. sayfalarında yer almaktadır. Makalenin 16.-18. sayfaları, Hacınebi yerleşiminde

[55] von der Way 1987.

bulunan konik mozaikleri anlatmaktadır[56].

2013 yılında yayımlanan *"Uruk. 5000 Jahre Megacity"* isimli sergi kataloğu kitabının 128-129. sayfalarında, Margarete van Ess tarafından yayınlanan *"Die Technik der Tonstiftmosaiken"* isimli bölüm ise söz konusu bu konik ve kalem mozaiklerin tekniğini çizimler ile ortaya koymaktadır. Aynı kitapta, 116-127. sayfalar arasında, Ricardo Eichmann tarafından kaleme alınan *"Frühe Großarchitektur der Stadt Uruk"* isimli makale Uruk anıtsal mimarisinin ana hatlarını çizmektedir. Kitabın 364-373. sayfaları arasında Sebastian Bator, Margarete van Ess, Sebastian Hageneuer tarafından *"Visualisierung der Architektur von Uruk"* başlığı altında bazı yapıların 3D rekonstrüksiyonu ile ilgili yapılan çalışmaları bulunmaktadır[57].

Abed Amir Najm Abed tarafından 2015 yılında *"Tarih ve Filoloji"* isimli derginin 63-70. sayfalarında *"Complex Study of Cone Mosaic in The Temples of Uruk (Warka) in Southern Mesopotamia"* isimli bir makale Rusça olarak yayınlanmıştır. Makale, Uruk (Warka) tapınaklarının dekorasyonunda sıklıkla kullanılan konik mozaiğin kökenini araştırmaktadır. Makalede, Irak Sanayi Bakanlığı'nda (Bağdat) jeoloji bölümünde yapılan deneysel arkeoloji çalışmasında konik mozaiklerin üretim ve teknik aşaması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sırasında, konunun netleştirilmesi için benzer koniler üretmek amacıyla çeşitli pratik deneyler yapılmıştır. Konik mozaik üretim yöntemleri ve bu süslemelerin tapınak duvarlarının dekorasyonunda kullanım nedenleri tartışılmıştır. Çalışma, miktar, kalite ve üretim oranlarına göre en uygun olan konik kil mozaik üretimi için sonuçlar ortaya koymuştur. Warka'nın (Uruk), bu tür bir duvar dekorasyon uygulamasının kullanım hacmi ve kalitesi göz önünde bulundurulduğunda, bu sanatın merkezi konumunda olduğu belirtilmiştir[58].

[56] Stein 1999.
[57] van Ess 2013.
[58] https://journals.udsu.ru/history-philology/article/download/3592/3529/ (Erişim tarihi: 14.02.2025)

2.2. Koni Formlu Kil Mozaikler

2.2.1. Uruk

Modern adı Warka, Tevrat ile Zebur'da ise Erech olarak geçen dörtyüz hektarlık bir coğrafyayı kapsayan Uruk, Ubaid Dönemi'nden Pers Dönemi'ne kadar sürekli bir yerleşim planı ve verimi yüksek olan kültürel materyal sağlaması nedeniyle Yakın Doğu'nun en önemli yerleşmelerinden biri olma özelliğini taşımaktadır[59].

Yaklaşık olarak MÖ 3800 ile 3100 arasına tarihlenen Uruk Dönemi, Güney Mezopotamya ve onun bir uzantısı olan Güneybatı İran'da, şimdiye kadar bilinen en eski kent uygarlıklarının geliştiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemi yorumlamada Uruk[60] ve Susa'da yapılmış olan yüzey araştırmaları ve kazılar[61] önemli bir rol oynarken, Fırat ve Dicle Nehirleri üzerinde Türkiye, Suriye ve Irak devletlerince yapılan bir dizi barajlar sırasında su altında kalacak yerleşimleri tespit etmek maksadıyla yapılan araştırmalar ve çalışmalar, Orta ve Geç Uruk Dönemlerinin geniş bir bölgede dağılımının öğrenilmesine önemli katkılar sağlamıştır[62].

Eski Mezopotamya toplumlarında tapınak ve devlet kurumları, organizasyon ve merkezileşmenin ilk sıradaki güçleri olarak değerlendirilmiştir[63]. Hedef üretim fazlasına, işgücüne, tarımsal mallara ulaşmayı sağlamaktı. Bütün bu bileşenler seçkinler sınıfının hayatta kalması ve toplumsal yeniden üretim için oldukça önemliydi. Bu biçimdeki merkezileşmiş bütünleştirici stratejiler "tapınak kurumunun" yer aldığı Ubaid Dönemi (ca. MÖ 5500-3800) gibi erken bir dönemde görülür. Bunu hemen takip eden, Mezopotamya'nın ilk şehir toplumlarının görüldüğü Uruk Dönemi'nde (ca. MÖ 3800-3100) ve Erken Hanedanlar Döneminde (ca. MÖ 2900-2350) bu olgunun hız kazandığı izlenmektedir[64].

Uruk ve Susa'da yapılan yüzey araştırmaları ve kazılardan, Uruk Dönemi boyunca büyük merkezler, küçük merkezler, kasabalar ve köylerden oluşan dört parçalı bir yerleşim hiyerarşisi olduğu anlaşılmıştır. Bu komplike yerleşim hiyerarşisi devlet

59 Roux 1992: 68.
60 Finkbeiner 1987; Pollock 1992; Algaze 1993.
61 Caldwell 1976; Dittman 1986.
62 Özdoğan 1977; Algaze 1989a, 1989b, 1993; Özgüç 1992.
63 Stein - Blacioian 1994.
64 Stein - Blacioian 1994.

toplumlarının bir özelliği olarak yorumlanmıştır[65].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Mozaik sanatının tarihsel kökenine bakıldığında ise ilk olarak karşımıza Sümerlerin Uruk kentindeki, MÖ 4000 ile 3000 arasına tarihlendirilen Eanna Tapınağı'ndaki örnekler (Kat. No. 3) (Plan 1, Levha 8, 9a, 9b) çıkmaktadır. Bu tapınağın duvarları pişmiş topraktan yapılmış kırmızı, siyah ve beyaz renklerle oluşturulmuş konik biçimli çivilerle süslenmiştir[66]. Uruk Dönemi boyunca yerleşmenin nüfusunun yaklaşık 10.000-50.000 arasında olduğu, 250 hektarlık bir alana yayıldığı, bu alanın üçte birinin ise tapınak ve diğer kamu binalarına tahsis edildiği tahmin edilmiştir[67].

Anu Zigguratı'nın ve Beyaz Tapınağın büyüklüğü dikkate alındığında, bu yapılar oldukça organize olmuş seçkinler sınıfının varlığına bir kanıt olarak gösterilebilir. Eanna Kutsal Alanı, diğer büyük idari/tapınak kompleksini oluşturmaktadır. Bu bölgeye *"Limestone Temple (Kireçtaşı Tapınak)"* ve *"Pillar Temple (Sütunlu Salon)"* olmak üzere iki anıtsal kamu binası hâkimdir.

Ritüel amaçlı kullanımdan ziyade, idari nitelikte olabileceği tahmin edilen *Sütunlu Salon (Pillar Temple)*, Uruk mimarisine özgü bezemelerle süslenmiştir. Bunlar çivi ya da kalem şeklinde, sade ya da kırmızı beyaz ya da siyah renge boyanmış baş kısımları ile takriben 12-13 cm uzunluğundaki pişmiş topraktan yapılmış kil mozaiklerdir[68]. Binaların süslenmesinde benimsenen çözümlerden biri de, duvarlarına renkli, koni şeklinde kilden renkli mozaikler yapmaktır [69].

Bodur veya ince gövdeli bu koniler, pişmiş topraktan şekillendirilmiştir veya kimi zaman da taştan oyularak yapılmıştır. Renkli tabanları duvarın tamamı ya da bir kısmı üzerine geometrik süslemeler çizecek şekilde, kil harcıyla ve daha nadiren sıva ile yan yana tutturulmuşlardır (Kat. No. 5) (Levha 7a). Pişmiş toprakların rengi, oksitleyici bir ortamda pişirildiklerini göstermektedir. Üç temel renge gelince, bunlar mineral kökenlidir: Siyah için bitümen, beyaz için kireç ve kırmızı için demiroksit. Pişirmeden

[65] Algaze 1993: 13; Stein 1999: 87.
[66] Müller 1939: 247-250; Fisher 1971: 33; Dunbabin 2012: 5.
[67] Lloyd 1978: 48-49; Finkbeiner 1987: 142.
[68] Roux 1992: 69.
[69] Brandes 1968; Edwards et al. 1971; Charvat 2002; Akkermans - Schwartz 2003.

önce, bir renklendirme çözeltisine daldırılarak veya bir fırça kullanarak koni başlıklarına tatbik edilmişlerdir.[70]

Uruk'ta, konik kil mozaikler, özellikle *"Rundpfeilerhalle"* (Uruk IVb) cepheleri ve *"Pfeilerhalle"* (Uruk IVa) cephelerinin kazıldığı alanlarda bulunmuştur. Uruk'ta Eanna kutsal alanında gerçekleştirilen kazılarda saptanan tabakalar ve yeni kronoloji önerisine göre, Geç Kalkolitik 5 yani Geç Uruk 5, Eanna VI-IVA-B, MÖ 3.300- 3000 arasına verilmektedir[71]. Bu evrede seramik sanatında çapraz taramalardan (cross-hatching) oluşan çizi bezek görülmektedir[72]. Söz konusu bezeğin varyasyonları konik kil mozaiklerde de izlenebilmektedir.

Uruk'ta dekoratif konik mozaikler, özellikle sütunlara, payanda ve girintilere sahip duvarlara uygulanmıştır (Kat. No. 4) (Levha 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b). Moortgat[73], siyah, beyaz, kırmızı başta olmak üzere daha az rastlanan sarı veya koyu mavi renkli pişmiş toprak konilerin, taş konik mozaiklerin izlerini taşıdığını ve bunların Güney Mezopotamya'daki en eski tapınakların duvarlarında süsleme olarak kullanılan desenli kilimlerden türetildiklerini ileri sürmüştür. Fakat bunlar, rüzgar ve su erozyonuna karşı dayanıksız olan kamış hasırların örtülmesi için kullanılmış olmalıdır[74]. Koruma ve dekorasyon arasındaki yakın ilişki, bu konik mozaiklerin çoğunun kullanımında belirgindir.

Diğer taraftan, Kalkolitik Dönem'de konik duvar mozaiklerinin kullanılması ve yayılması geniş bir coğrafi alanı kapsayan buluntular aracılığı ile ortaya çıkarılmıştır. Duvar konileri Uruk'un yanı sıra birçok çağdaş yerleşim yerinde de bulunmuştur. Bunların bazılarının sıklıkla Uruk kültürünün bu dönemdeki yayılışı ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Konilerin önemli sayıdaki bir kısmı Tell Uqayir gibi Güney Mezopotamya yerleşimlerinden gelmektedir ve Kuzistan, Türkiye, Kuzey Mezopotamya ve Kuzey Suriye'de çeşitli sayılarda farklı örnekler bulunmuştur[75].

Uruk buluntuları sayesinde mozaiklerin genellikle önemli bir kamusal işlevi olan

---

70 van Buren 1946: 323-345; Brandes 1968; Von Dassow 2009: 63-91.
71 Rothman 2001: 7, tabl. 1.1.; Tekin 2017: 410.
72 Tekin 2017: 411.
73 Moortgat 1969: 3.
74 Perkins 1949: 123.
75 Mallowan 1947: 96 pl. III; Schmidt 1978; Safar et al. 1981: 240-241; Trokay 1981; Behm-Blancke 1989; Stein 1999: 16-18; van Ess 2011/2013: 185-186; van Ess 2013.

binaların dış duvarlarında ve sütunlarına yerleştirildiğini bilmekteyiz[76]. Bunun bir istisnası ise, örneğin, binanın iç cephelerinde ve kapı aralıklarında da mozaiklerin bulunduğu *Pfeilerhalle* yani Sütunlu Salon'dur (Levha 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b).

Sütunlu Salonun ölçüleri, 20 m uzunluğunda ve 12 m genişliğindedir. Tuğlalarla inşa edilen yapı, konileri monte etmek için tasarlanmış kil harç ile kaplı nişlerle güçlendirilmiştir. Binanın on iki kapısını sınırlayan on iki sütun üzerinde, koni mozaiklerle süslenmiş 231 niş bulunmaktadır. 71'i dışarıda (mavi) ve 160'ı içeride, 52'si önde (kırmızı) ve 108'i yanlardadır (gri). Bu 231 nişten 20'sinin tamamlanmamış mozaiklerle süslenmiş olduğu ve 15'inin üzerinde yalnızca motifin parçasının bulunduğu belirtilmelidir. Ayrıca, binanın dış ve iç cephelerindeki nişler, 1.5 ile 1.8 cm çapında konilerle süslenirken, binanın içindeki yan duvarları ile nişler 1.2 ile 1.5 cm çapında konilerle kaplıdır. Renk olarak, mozaikler iki gruba ayrılır: 108 panel siyah ve beyaz konilerden, 123 panel siyah, beyaz ve kırmızı konilerden oluşur[77].

Sümer konik duvar mozaiklerinin ana malzemesi, uzun konik form, Uruk'ta bulunan küçük boyutlu temel heykelciklerinin elinde de görülmektedir (Levha 17a, 17b). Anıtsal binaların, sarayların ve tapınakların temellerinde, o binanın adandığı tanrısal varlığa yazılan anlamlı sözler ve duaları içeren bir tablet gömülür ve bu tabletlerin yanına küçük temel heykelciği eklenirdi. Bu küçük heykelciklerdeki insan biçimli varlık, koni formlu kil veya taş formundaki adak çivisini taşıyıp temel tabletinin hep aynı yerde muhafaza edilmesini temin etmekteydi[78].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Konik formu mozaikler ya da konik mozaikler, seramik renginde bırakılmış veya renklendirilmiş başları ile tek renkli veya iki ya da üç renkli geometrik şekiller oluştururlar. Düz ve daha kalın bir başucuna sahiptir ve uçları sivridir. Uzunluklarının 5 ile 30 cm aralığında olduğu görülmüştür ve baş kısmının çapı 0,8 ila 6 cm arasında değişmektedir. Kil konik mozaikler çoğunlukla elle şekillendirilmiştir ve iyice pişirilmiştir. Kil konik mozaiklerin başları düz ve pürüzsüzdür veya yuvarlak bir çukura sahiptir (çukur başlıklı koniler). Çukur başlı koniler genel olarak basit konik

[76] Brandes 1966; 1968.
[77] Roi - Girard 2013: 117–128 fig. 4.
[78] Güvenir 2008: 33.

mozaiklerden daha büyüktür[79].

Tek renkli koniler, farklı çaplarda ve düzensiz görünümlü olabilmektedir. Desenli yüzeyler genel olarak aynı çapta konilerden ve desene bağlı olarak ya satranç-dama tahtası şeklinde üst üste ya da boşluklar olacak şekilde yerleştirilmiştir. Çok renkli konilerin ise çizgi, baklava, üçgen, zikzak veya ağ şekillerinde 70'ten fazla geometrik şekilden oluştukları görülmüştür. Konik mozaikler, dekoratif veya göz alıcı fonksiyona sahiptir ve aynı zamanda binaların yüzeylerini hızlı erozyonlardan korumaktadır.[80]

Düz başlı konik kil mozaikler, kümeler halinde değil, tekli olarak, yine Uruk'ta, Ubaid Dönemi'nin sonlarında, yerleşimin çeşitli katmanlarında görülmüştür. Konik mozaiklerin şimdiye kadar yapılarda özel ve gerekçeli olduğu varsayılan bir fonksiyonu olduğu bilinmektedir ve bu nedenle Uruk Dönemi mimarisinde çekicilik için kullanıldıkları düşünülmektedir. Konik mozaiklerin pişmiş toprak frizler ile kombinasyonu veya duvar boyamada resmedilen şekiller, özel fonksiyona sahip bir mimariyi süslemektedir[81].

Bununla birlikte, mozaiklerin bunları destekleyen mimari ile birbirine bağlı olarak düşünüldüğü, planlandığı ve uygulandığı açıktır. Konilerin adım adım ve mimari yapıların yapı malzemelerinin gelişen yerleşimine paralel olarak yerleştirilmesi Brandes tarafından ele alınmıştır[82]. Özellikle Brandes[83], duvar ve mozaik ustalarının devamlı büyüyen sütunlar üzerinde yan yana ve aynı anda çalıştıkları ve her yeni tuğla kademesinde girintilerdeki mozaiklerin de yeni yüksekliğe getirildiğini düşünmektedir[84].

Konik kil mozaikler elde yapılmıştır ve baş kısımları hariç olmak üzere çoğunlukla kaba şekilde biçimlendirilmişlerdir. Ancak baş kısımları tasarım tamamen uygulandıktan sonra görünür bölümde kalacaklarından oldukça hassas bir şekilde hazırlanmıştır. Bunlar daha sonra ıslak bir sıva içerisine yerleştirilmiştir. Böylelikle iş tamamlandığında baş kısımlarının birbirine çok yakın görünmesi sağlanmıştır ve

79 van Ess 2011/2013: 184-186.
80 Eichmann 2007: 166.
81 van Ess 2011/2013: 184-186.
82 Brandes 1966: 17-18.
83 Brandes 1966: 18.
84 Jordan 1931: 40; Heinrich 1932: 14; van Ess 2013: 128-129.

genellikle sıva kaplamanın kalınlığı konilerin uzunluğuna denk gelmiştir[85].

Uruklular, konileri nişlerin içinde düzenlemek için üç farklı yöntem kullanmışlardır: Yatay denilen ilk yöntem, üst üste gelen sıralar halinde yerleştirmekten ibarettir. Dikey denen ikinci yöntemde, alternatif olarak 30° yukarı veya aşağı doğru yerleştirilirler. Kare denen üçüncü yöntemde, birbirleri üzerine sıra halinde yığılırlar. Urukluların 82 farklı - şevron, kare, eşkenar dörtgen, dikdörtgen, kum saati, üçgen ve zikzak - motif tasarladıkları, çoğu zaman yalnızca birkaç ayrıntının değiştiği onlarca sekiz ana form belirlenmiştir[86].

Uruk'ta kazısı yapılan 16 binadan dördü koni formlu mozaiklerle dekore edilmiştir. Köşeli şevron, dama, eşkenar dörtgen, kum saati, üçgen ve zikzaklardan oluşan geometrik desenler kullanılmıştır. Ayrıca mozaiklerle süslenmiş binaların hepsinin kamu yapıları olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, sadece zanaatçıların değil işçilerin de bu motifleri yeniden üretmelerini sağlayan bir sistem icat etmiş olmaları gerekir.[87]

Değerlendirme ve Tarihleme

Uruk ve diğer yerleşim yerlerinde erken tarihsel dönemde kullanılan anıtsal konik duvar mozaikleri, ilk kentleşme süreci ile ilgili olayların tipik izlerini taşıyan özellikler göstermektedir. Bu dönem sadece bazı anıtsal mimarlık türlerinin ortaya çıkmasını değil, aynı zamanda onları barındıran nispeten büyük yerleşim yerlerinin, yani kentlerin doğuşunu görmüştür.

Uruk'ta, konik kil mozaikler, özellikle *"Rundpfeilerhalle"* (Uruk IVb) cepheleri ve *"Pfeilerhalle"* (Uruk IVa) cephelerinin kazıldığı alanlarda bulunmuştur. Uruk'ta Eanna kutsal alanında gerçekleştirilen kazılarda saptanan tabakalar ve yeni kronoloji önerisine göre, Geç Kalkolitik 5 yani Geç Uruk 5, Eanna VI-IVA-B, MÖ 3.300- 3000 arasına tarihlendirilmektedir[88].

[85] Jordan 1931: 15-16; Heinrich 1932: 14 pl. 7; Brandes 1966: pls. 26-27.
[86] Roi - Girard 2013: 117-128 fig. 3.
[87] Roi - Girard 2013: 117-128.
[88] Rothman 2001: 7, tablo 1.1.; Tekin 2017: 410.

2.2.2. Tell Uqair

Irak'ta Bağdat'ın güneyinde yer alan çok katmanlı Uqair höyükleri, 1940'larda Lloyd ile Fuad Safar tarafından ve 1970'lerde de kısa bir süre Michael Müller-Karpe tarafından kazılmıştır[89].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

A höyüğünün batı tarafında, MÖ 3300-3000 yılları arasına tarihlenen Geç Uruk Dönemi'ne ait Boyalı Tapınak adlı önemli bir platform ve tapınak kazılmıştır. Platform sağlam kerpiçten inşa edilmiş, payandalı cepheleri bitümen uçlu konik kil objelerden oluşan mozaiklerle süslenmiştir. Merdivenler, üst terasta kerpiç bir tapınağın yer aldığı platformun tepesine erişim sağlamaktadır. Payandalı tapınağın uzun bir merkezi salonu ile kuzey ve güneyde sıralı odaları vardır ve dış cepheleri beyaza boyanmıştır. Tapınağın iç duvar yüzeylerinde, giysili insanlar, büyük kedigiller, diğer hayvanlar ve geometrik desenlerin kırmızı, turuncu, beyaz ve siyahın parlak tonlarında tasvir edildiği "duvar resimleri" keşfedilmiştir (Levha 12a, 12b, 13).[90]

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Irak-Tell Uqair'de hem izolasyon için kullanılan kil koniler hem de duvar resimleri ile birlikte mozaik dekorasyonu bir arada bulunmuştur[91]. Renkli konik mozaiklerin yanı sıra, Uruk Dönemi'nde duvarların boyanması suretiyle de tapınakların bezendiği görülmektedir. Buna en açık örnek pembe renginde boyanmış duvarlarıyla renginden dolayı *"Red Temple"* olarak adlandırılan mabettir. Bağdat'ın 80 km güneyinde yer alan Tell Uqair'de Uruk Dönemi'ne ait bir tapınak, geçit töreni ve bir tanrının tahtını koruyan oturur vaziyette iki leopar betimlemesini içeren duvar resimleriyle bezenmiştir[92].

Değerlendirme ve Tarihleme

Daha küçük ölçekte olsa da, Tell Uqayir'de uç kısımlarında çukurlar bulunan koniler *(Grubenkopfstifte (boş kafalı uç) denilen)* bulunmuştur[93]. Ancak şimdiye kadar,

---

89 Bienkowski- Millard 2000: 308.
90 Bienkowski- Millard 2000: 309.
91 Lloyd et al. 1943: 143 pls. X, XVIIIA.
92 Lloyd et al. 1943: 141-143.
93 Lloyd et al. 1943: 143 pl. VIII.

bu tür konilerin planlanmış mimari konumlarına ve işlevlerine uygun şekilde çok büyük miktarlarda ve *in situ* keşfedildiği tek yerleşim yeri Uruk olmuştur. Dolayısı ile, Uruk'taki buluntular sayesinde konik kil mozaiklerin nasıl kullanıldığını ve hangi bağlamda kullanıldığını anlayabilmekteyiz.

2.2.3. Tell Brak

Tell Brak, kuzeydoğu Suriye'de, Türkiye ve Irak sınırlarına yakın, çok katmanlı büyük bir höyüktür. Yerleşim, Kuzey Mezopotamya Ovası'nın kuzey sınırlarında, yağmurla beslenen tarım bölgesinin içerisinde yer almaktadır. Yerleşimin antik adı muhtemelen Nagar ya da Nawar'dır. Brak'taki kazılar, Mallowan (1937-38), David Oates (1976-93) ve Roger Matthews (1994-1996) tarafından yürütülmüştür[94].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

En erken yerleşim, Ubeyd Dönemi'ne aittir ve daha sonra dördüncü ve üçüncü binyıllar boyunca ve MÖ ikinci binyılın sonlarına kadar uzun bir kesintisiz yerleşim dizisi vardır. Erken ve Orta Uruk Dönemi'nde (MÖ 4000-3300 civarı), yakınlardaki birkaç uydu höyük gibi bu alanda yoğun bir şekilde iskân edilmiştir. Geç Uruk Dönemi'nde (MÖ 3300-3000) kent uygarlığının evrimi sırasında güney Mezopotamya ile yoğun temaslar olmuştur. Brak'ta özellikle önemli olan yapı, çok miktarda taş göz idolünün bulunduğu Göz Tapınağı'dır.[95]

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Ashmolean Museum koleksiyonunda, nispeten küçük, sert kilden yapılmış konik mozaiklerin ya da konik kil cisimlerin duvar alçısına sivri uçlarının batırılması suretiyle oluşturulan ***"Tonstifte"*** tipinde üzerinde zikzak motifinin tasarlandığı konik kil mozaik fragmanı yer almaktadır (Kat. No. 7) (Levha 14a).

Değerlendirme ve Tarihleme

Açıkta kalan uçları kırmızı ve siyaha boyanmış, uzun pişmiş kil konileri ile gömülü duvar sıvası kısmı MÖ 3200-3100'e tarihlenmektedir.

---

[94] Bienkowski- Millard 2000: 58.
[95] Bienkowski- Millard 2000: 59.

2.2.4. Tell al-Ubaid

Tell al-Ubaid, günümüzde güneydoğu Irak'ta antik Ur kenti kalıntılarının yakınında yer almaktadır. H. R. Hall tarafından başlatılan çalışma, C. Leonard Woolley tarafından tamamlanmıştır[96].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

1919'da, Al Ubaid'de, British Museum kazılarında, Ninhursag Tapınağı'na (Levha 16a, 16b) ait bazı sütun parçalarına rastlanmıştır. Bunlar, kırmızı kireç taşı (ziftli taş) ve sedeften, kareler ve şevron motiflerinden bantlarla bezenmiştir. Bu taş parçalar, ahşap bir kabuk üstüne sürülmüş ziftin (bitumen) içine yerleştirilmişlerdir. Farklı formların birlikte uygulandığı kakma işçiliği ile dekoratif süslemede birlik gösteren kil koniler arasındaki ilişki, bu yerleşim için önemlidir[97].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Kilden yapılmış çiçek koniler tapınak platformuna çıkan merdivenlerin batı tarafında, elliden fazla sayıda tam ya da neredeyse tama yakın bir biçimde bulunmuştur. Bunların, tapınak duvarının dekorasyonunun bir parçası olduğu varsayılır. Uzun saplar duvara yerleştirilmiş ve çiçek motifli uç kısımlarının duvarın yüzeyinde kabartma olarak göründüğü düşünülmektedir (Kat. No. 8) (Levha 15a, 15b). Bazı örneklerde ise bakır tel parçaları da bulunmuştur[98].

Değerlendirme ve Tarihleme

Buradaki mozaik buluntular, konik kil mozaik ve kakma mozaik şeklindeki 2 farklı işçilik ve tekniğin, birbirleriyle ilgili olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Söz konusu buluntular, Erken Hanedanlık Dönemi IIIB, MÖ ca. 2400-2250'e tarihlendirilmektedir.

---

96 Hall - Woolley 1927.
97 Mallowan 1947: 1-259.
98 Hall - Woolley 1927; Legrain 1944: 29-31; Mallowan 1947: 1-259.

2.2.5. Hassek Höyük

Şanlıurfa ili, Siverek ilçesi'ne bağlı Yukarı Tillakin (Kırca) ile Aşağı Tillakin köylerinin ortasında, Adıyaman-Şanlıurfa karayolunun 1 km kadar kuzeyinde, Fırat Nehri'nin güneyinde konumlanmaktadır. Höyük, Karababa Baraj Alanı'nda yer alması nedeniyle Aşağı Fırat Projesi kapsamında 1978-1986 yıllarında Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından B. Hrouda - M.R. Behm-Blancke tarafından kazılmıştır[99].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Hassek Höyük'te, Son Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı olmak üzere iki ana dönem yer almaktadır. Ana toprak üzerine kurulmuş en eski yapı katı (5. yapı katı) Son Kalkolitik; bunun üzerindekiler ise (4-1. yapı katları) Eski Tunç Çağı I/II'ye aittir[100].

Höyük, Son Kalkolitik Dönem'de Yukarı Fırat Havzası'nın MÖ 4. binyılın bitimindeki Uruk kolonizasyonu sırasında kurulmuş bir yerleşimdir. Yapılan yaş tayini analizleri de MÖ 4. binyılın ikinci yarısına işaret etmektedir. Yerleşim şiddetli bir yangın ve bu büyük tahribatın neden olduğu göçme sonucunda tahrip olmuş ardından Tunç Çağı'nda yeniden yerleşim görmüştür[101] .

Höyüğün mimarisi incelendiğinde; doğuda ve batıda tespit edildiği üzere, yerleşim uzun ve geniş bir savunma duvarıyla çevrilidir. Esas yerleşim savunma sistemini oluşturan sur duvarının içinde yer almaktadır. Ancak sur dışında da yerleşim izlerine rastlanmıştır. Bu durum aşağı şehirin varlığına işaret etmektedir. Sur duvarının içinde yer alan ve akropol olarak nitelendirilen yapıların niteliği aşağı şehire nazaran daha özenli bir plan ve ustalık izleri taşımaktadır. Savunma sistemini meydana getiren sur duvarı içinde yer alan Kalkolitik Çağ sonuna tarihlendirilen yapılar, tipik Uruk kamusal yapıları olarak adlandırılmaktadır. Bunlar idari işlerin yapıldığı mekânlar, kabul salonları, yiyecek depolama yapıları olarak adlandırılabilir.[102]

Nehir terasının üst kısmında, yaklaşık 1 hektarlık geç Uruk dönemi yerleşim yeri ortaya çıkarılmıştır[103]. Sekiz kazı sezonu sırasında, çok sayıda konik kil mozaik gün

[99] Karul et al. 2017.
[100] Behm-Blancke 1981: 104-105; Behm-Blancke et al.1984: 34-53
[101] Behm-Blancke 1986: 94.
[102] Karul et al. 2017.
[103] M. R. Behm-Blancke, Hassek Höyük. 1981-1983 yıllarında yapılan kazılara ilişkin ön rapor (Behm-Blancke 1984 et al.) 31-149. sayfalar arasında yayınlanmıştır.

ışığına çıkarılmıştır; toplamda, kısmen veya tamamen korunmuş 1600'den fazla parça kaydedilmiştir (Kat. No. 9-38 arası) (Levha 18a, 18b, 19, 20, 21a, 21b, 22, 23a, 23b, 24a, 24b, 25a) (Tablo 1)[104].

Tablo 1. Hassek Höyük, çeşitli konik kil mozaik türlerinin şekil ve boyutları[105].

Grup	Düz Baş	Çukur Baş	Uzunluk Cm	Ağırlık Gr.	Çap Baş Cm	Çap Baş Çukuru Cm	Çap Baş Kenarı Cm
I	X	-	11-13	90-110	2,2-2,5	-	-
II	X	-	18-20	170-190	3,0-3,4	-	-
III	-	X	17-21	190-210	3,2-4,0	1,8-2,2	0,5-1,1
	-	X	16-19	190-210	3,4-3,8	1,3-1,7	0,9-1,2
IV	-	X	17-21	250-280	4,4-5,0	2,5-3,1	0,8-1,2
V	-	X	21-22	340-370	4,8-5,2	2,4-3,3	0,9-1,2
VI	-	X	28-30	440-520	5,3-6,0	2,7-3,3	1,2-1,5

Hassek'teki konik kil mozaikler[106], 1 ile 3 no'lu büyük evlerin kerpiç molozlarında birkaç yerde bulunmuşlardır. Ancak hiçbir zaman toplu halde veya *in situ* bulunmamışlardır. Konik kil mozaiklerin çoğu, küçük veya büyük gruplar halinde Tunç Çağı'nın başlarına ait kazılardan gelmektedir[107]. Hassek'in konik kil mozaikleri elle şekillendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre elin avuç içi kullanılarak yapılmış olup koniler orta büyüklüktedir. Koniler, gözenekli bir kil yapısına sahip olup çok küçük, muhtemelen tesadüfen içine kaçmış bitkisel taneciklere sahiptir. Tüm yüzeyleri iyi pişirilmiştir. Islatılarak düzleştirilmiş yüzey kırmızımsı-sarı ve sarımsı renk tonları arasında değişebilmektedir. Konik kil mozaiklerin hamurlarının özü ise açık gri rengindedir. Konik kil mozaik örneklerinin hiçbirinin başlarında bitümen veya renkli pigment izleri tespit edilememiştir. Bu nedenle, renkli, geometrik desenlerin oluşturulması için tasarlanmadıkları olasılık dâhilindedir. Tablo 1'de görüldüğü gibi, çukur başlı konik kil mozaiklere (Grup III-VI) ek olarak, düz başlılar da (Grup I, II) kullanılmıştır. Burada dikkat çeken diğer bir nokta, konik kil mozaiklerin farklı boyutlarda yapılmış olmalarıdır (bkz. Tablo 1). Toplam çıkartılan konik kil mozaik miktarı göz önüne alındığında, Uruk-Warka'da olduğu gibi duvar cephelerinin tamamen

[104] Behm-Blancke 1989: 73-83 Tab. 1.
[105] Behm-Blancke 1989: 73-83 Taf. 8-9.
[106] Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ve Arkeolog Müslüm Demir'e teknik destekleri için çok teşekkür ederim.
[107] Behm-Blancke 1989: 75.

değil sadece duvar yüzeylerinin bir kısmının süslendiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Hassek Höyük sakinlerinin konik kil mozaikleri öncelikli olarak dekoratif bir unsur olarak gördükleri düşünülebilir.[108]

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Hassek Höyük'te Uruk Dönemi'nin sonlarına ait mimari süslemelere ilişkin 1985 yılındaki kazı sezonu sırasında yeni bir buluntu eklenmiştir. Uruk yerleşiminin "tahıl ambarının" hemen yanında, rölyefli pişmiş toprak plaka parçaları bulunmuştur. Rölyefte, bir sığırın gövdesinin bir kısmı ile ön ayakları görünmektedir. Daha küçük olan parçada ise yuvarlak bir delik, parçanın (köşe plakaları dübel deliklerine benzer) duvar dekorasyon paneli olarak kullanıldığını bize göstermektedir. Rölyef yüzeyine eşit olarak dağılmış şekilde dairesel deliklerin (yaklaşık 1 cm derinliğindekonik mozaiklerin oyuk kafaları ile biçimsel uyum için yapıldığını düşündürmektedir (Levha 19, Levha 20).[109]

Uruk-Warka'daki benzer kil kalıntısı bulgularına göre, bu tür bir konik kil mozaik ve figüratif pişmiş toprak levha kombinasyonu, geç Uruk Dönemi'nin tipik bir mimari süsü olarak görülebilir. Eanna'daki Arkaik Katman IV'te, "Kızıl Tapınak" Bölgesi'nde, birbirleri ile bağlantılı konik mozaiklerin yanı sıra, bizon, koyun, geyik boynuzu, kamış halka demetleri ve gül yaprakları şeklinde, üzerlerinde ufak konik mozaiklerin asılı olduğu kil plakalar[110] bulunmuştur. Bu kalıntılardan, bunların konik kil mozaiklerinin[111] süs kuşaklarına entegre edildiği anlaşılmaktadır. Hassek parçalarıyla karşılaştırıldığında daha dikkatli bir şekilde modellenen Uruk hayvan gövdelerine çoğunlukla halka baskılar eklenmiştir. Burada da, konik kil mozaiğin tipik görünümüne uyumu açıkça gözlenmektedir. Muhtemelen, yukarıda belirtilen Uruk-Warka süsleme kalıntılarında olduğu gibi, besi sığırları serisine güller gibi bitkisel öğeler eklenmiştir. Plaka parçası bunu göstermektedir.[112]

Uruk mimarisinde mozaik bezemenin bir parçası olarak kullanılan konik kil mozaikler, bu kil mozaiklerin baskı kopyalarının yer aldığı kil levhalar ve kabartma

[108] Behm-Blancke 1989: 75-76.
[109] Behm-Blancke 1989: 73-83.
[110] Jordan 1931: Abb. 18.20-31; Behm-Blancke 1989: 73-83.
[111] Jordan 1931: Abb. 28.31; Behm-Blancke 1989: 73-83.
[112] Jordan 1931: Abb. 20; Behm-Blancke 1989: 73-83.

bezemeli kil levhalardan oluşan duvar süsleri gibi buluntular Hassek Höyük'te bulunmuştur [113].

İlk kez Güney Mezopotamya'da (Uruk) anıtsal yapıların cephelerinin süslenmesinde kullanılan bu yöntem, Hassek Höyük gibi Orta Fırat Bölgesi'ndeki Uruk ticaret kolonilerinde de benzer bir biçimde kullanılmıştır.

Değerlendirme ve Tarihleme

Hassek Höyük'te bulunan nispeten fazla sayıda konik kil mozaik, burada Geç Uruk mimarisinin bazı bölgelerine, MÖ 4. binyılın sonuna doğru 1000 km uzaklıktaki güney Mezopotamya'daki modaya benzer bir duvar dekorasyonu ile donatılmış olması gerektiğini göstermektedir.

2.2.6. Hacınebi

Şanlıurfa il merkezinin kuzeybatısında, Birecik ilçesinin 5 km kuzeyinde, Uğurcuk (Hacınebi) köyünün yakınlarındadır[114].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Fırat Nehri'nin doğu yönünde eğim yaptığı kıvrımda yer alan höyük; nehri izleyerek Mezopotamya'dan Anadolu iç kesimlerine erişen ticaret yolu güzergâhında ve bütün yolların birleştiği bir konumdadır[115]. G. Algaze ekibi tarafından tespit edilmiştir. Yüzeyde yapılan incelemelerde fazla oranda Uruk Dönemi çanak çömleği bulunmuş, höyük toprak kesitlerinde ise çok kalın olan kerpiç bir sur duvarı ile karşılaşılmıştır. 1992-1997 yıllarında ABD'deki Northwestern Üniversitesi ve Şanlıurfa Müze Müdürlüğü adına Prof. Dr. G. Stein başkanlığında kazı çalışmaları yürütülmüştür[116].

Höyükte Son Kalkolitik Dönem'den Roma Dönemi'ne kadar kültür katları tespit edilmiştir. Höyüğün kuzeydoğu kısmındaki kazı alanında üç yapı katı bulunmuştur. Ana toprağın üzerinde yer alan en erken yapı katında yalnızca bir ocak, kerpiç kalıntıları ve sıkıştırılmış toprak zeminler bulunmuştur. İkinci yapı katında iki katlı bir yapının taş temelli, tabanı çakıl döşeli ve drenaj sistemi ile kileri olduğu ileri sürülmüştür. Üçüncü

[113] Behm-Blancke et al. 1984: 167; Karul et al. 2017: 188.
[114] Karul et al. 2017: 189.
[115] Stein 1996: 213-220.
[116] Stein 1999: 11-22.

yapı katında ise üç kısımlı yani *tripartite* bir yapı kompleksi bulunmaktadır. Bu yapı kompleksinin Güney Yapısı, yine taş temelli ve iki odadan ibarettir. Tabanı ve iç ve dış duvarları ise sıva ile kaplıdır. Bir yangın geçirdiği anlaşılan yapının içerisinde bir niş, yuvarlak bir ocak ve kapı söveleri olarak kare formlu kerpiç dikmeler bulunmuştur.[117]

Prof. Dr. G. Stein başkanlığında 1992 - 1997 yılları arasında sürdürülen kazılarda, Hacınebi'nin Son Kalkolitik Dönem yerleşmesi ana hatları ile kayıt altına alınmıştır. Kazıların önemli hedeflerinden biri de bu bölgenin Uruk Kültürü etkisi öncesindeki lokal kültürünü ve etkileşimin başladığı çağdaki değişimleri açıklamak olmuştur. Uruk koloni Dönemi'nde de benzer biçimde büyük yapıların mevcut olduğu, bölüm bölüm açığa çıkarılan yapı kalıntıları ışığında değerlendirilmiştir[118].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Höyük'te Uruk kültür paketinin bulunduğu mekânlarda pişmiş toprak koni formlu mozaiklerle yapılmış mozaik bezeme kalıntılarına rastlanmıştır (Kat. No. 39, 40, 41). Dolayısıyla Hacınebi Höyük'te, Uruk koloni kültürünün etkili olabileceği bu tipte mozaiklerin münferit olarak bulunmasıyla, kısmen de olsa kanıtlanmış bulunmaktadır[119].

Değerlendirme ve Tarihleme

Höyüğün Geç Kalkolitik Çağ tabakaları yaklaşık olarak MÖ 4100- 3300'lere tarihlenmektedir.

2.2.7. Samsat

Günümüzde Atatürk baraj gölünün altında bulunan Adıyaman iline bağlı Samsat ilçesinin sınırları dâhilinde yer alan Samsat yerleşimi, Fırat Nehri kıyısında bulunmaktaydı[120].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Samsat Höyük'te kazılara 1978 yılında başlanmış, 1980 yılı haricinde, dokuz

[117] Stein 1999: 11-22.
[118] Stein et al. 1996: 213-220; Stein 1999:11-22. Karul et al. 2017: 188
[119] Stein et al. 1996: 213-220.
[120] Özgüç 2009: 2.

kazı sezonu boyunca çalışmalar yürütülmüştür[121]. Samsat Höyük'te tespit edilen ve günümüzde Şanlıurfa Arkeoloji Müzesinde teşhirde olan Hassek Höyük ve Hacınebi Höyük'teki kazılarda açığa çıkarılan bulgularla benzer özellikler taşıyan koni formlu pişmiş toprak mozaiklerle karşılaşılmıştır. Özgüç'e[122] göre:

> *"Eski Sümer medeniyetinin Uruk dönemi mimarlık bezeklerinden en çarpıcı grubunu temsil eden duvar mozaiklerinin çeşitli çivi örneklerinden (Mallowan 1965: 36 v.d. Res. 23-24) en basiti pişmiş topraktan basit tepesi çukur 5 çivi Samsat Höyük'ünün doğu yamacından derlenmiştir. Biz bunların XXIV Kata ait bir binadan düştüklerini düşünüyoruz (St.82-51, Resim 387; St. 83- 373, 374-377). İnce taneli kum katılmış bej hamurlu çivilerin tepeleri parmakla basılarak çukurlaştırılmıştır. Birinin tepesi kırmızı (St.83-374), ikisinin (St.83- 376, 377; Resim 388) siyah boyalıdır. Form bakımından Hasek Höyük'ün Geç Kalkolitik pişmiş toprak çivilerinden hiçbir farkları yoktur (Behm-Blancke 1989: 73 v.d.). Orada kayıtlı 1600 den fazla çivi ile sunulan tamamlama denemesi (Behm-Blancke 1989: Lev. 9,1), Samsat Kalkolitik yapısında hayal edebileceğimiz duvar panoları için cazip bir örnektir."*

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Samsat Höyük'te yürütülen kazılarda tespit edilen koni formlu pişmiş toprak mozaikler, Adıyaman Müzesi'nde bulunmakta olup kirli bej hamurlu konik biçimli pişmiş toprak çiviler yaklaşık olarak 8-10 cm bandında bir ölçü vermektedir. Sadece bir örneğin sağlam olduğu görülen bu örneklerden, diğer üçünde kırılma ve tahribat olduğu görülmektedir (Kat. No. 42) (Levha 25b)[123].

Değerlendirme ve Tarihleme

Koni formlu pişmiş toprak mozaikler, Geç Kalkolitik (Uruk V-IV) devre tarihlenmektedir.

---

[121] Özgüç 1988: 291.
[122] Özgüç 2009: 95.
[123] Özgüç 2009; Kılınç - Özçelik 2024: 20-25.

2.2.8. Susa

Modern Şuş şehri olan Susa, İran'ın güneybatısında, Dicle'nin yaklaşık 250 km doğusunda yer almaktadır[124].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Arkeolojik kanıtlara göre 400 hektarlık bir alana sahip olduğu tahmin edilmektedir[125]. Susa, genişliği, çeşitli eser yelpazesi ve devam eden farklı medeniyet dönemleri nedeniyle İran, komşu medeniyetler ve antik dünyanın kültür ve medeniyeti hakkında kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar yapılmasına olanak sağlamıştır. Önemli bir antik alan olarak araştırmacıların dikkatini çekmiştir[126].

Mezopotamya'dakilere benzer konik kil mozaikler Susa'da da yaygındır. Bu kil mozaiklerin çoğunun doğrudan tuğla duvarlara çakıldığı anlaşılmaktadır. Bazı örneklerde, duvara tutturulmayı sağlayan bir çıkıntıyla biten bir sap vardır. Dekoratif işlevi açık görünmektedir. Susa'da bulunan koni formlu kil mozaikler *in situ* olmasa da, Jemdet Nasr Dönemi'ne ait benzer örnekler Uruk-Warka'daki Anu Zigguratı (B Evresi) duvarlarının üstünde birkaç sıra halinde *in situ* bulunmuştur. Mezopotamya örneklerine dayanarak, Susa'daki kil mozaiklerin bolluğunun, duvarların mozaikle süslenmesinde kullanılmış olmalarından kaynaklandığı ileri sürülebilmektedir[127].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Susa Akropolü'nün Akhamenid alt katmanlarında bulunan önemli eserler arasında, Louvre Müzesi, Eski İran Müzesi ve Susa Müzesi'ne götürülen, Chogha Zanbil'de bulunanlara benzer yuvarlak kil mozaikler ve kare tuğlalar bulunmaktadır. Asurbanipal'in Chogha Zanbil'i terk etmesinden sonra Susa'da koni formlu kil mozaik yapımına devam edilmiştir (Kat. No. 43) (Levha 26, 27). Konik formlu kil mozaikler ve boyalı sırlı tuğlalar da aynı şekilde ve aynı boyutlarda, hayali hayvan, tanrı ve bitki motifleriyle ve mavi sırın yanı sıra sarı ve beyaz renklerle yapılmıştır[128]. Mezopotamya'da kil mozaikler daha çeşitli ve yaygın olduğundan ve şimdiye kadarki en eski kil mozaikler Uruk'taki bir tapınağa ait olduğundan, İran yerleşimlerindeki kil

[124] Schmidt 2019: 36.
[125] Abdi 1994.
[126] Negahban 2005: 13-14.
[127] Ghirshman 1971: 150 pl. 55.
[128] Shishegar 2010: 87-88.

mozaiklerin muhtemelen Mezopotamya'dan etkilendiği söylenebilmektedir.

2.2.9. Gordion

Gordion[129], modern Yassıhöyük, Türkiye'nin merkezinde, Sakarya nehri ovasında yer almaktadır. Şehir antik Frigya'nın başkenti olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Burada en çok ilgi çeken, şehrin büyük iş gücüne ve büyük zenginliğine tanıklık eden anıtsal yapılar ve Tümülüslerdir[130].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Akhamenid-Pers Dönemine ait pişmiş toprak mozaikler (Kat. No. 44) (Levha 29a, 29b) Gordion'daki Boyalı Ev'in giriş salonunda 1953 yılında bulunmuştur[131].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

1953-1955 yılları arasında araştırması yapılan 3,75x4,50 m ebatlarındaki "Painted House - Boyalı Ev", C ve G megaronları arasında bulunması sebebiyle bu iki yapı sayesinde korunmuştur. Duvarları beyaz sıvalı, tabanı ise stukkodur. Bu evde taban üzerine dökülmüş olarak bulunan duvar resimlerine ait parçaların birleştirilmesinden bazı bölümler oluşturulabilmiştir[132].

Boyalı Ev'de bulunan en farklı buluntular arasında, 1000'den fazla küçük boyutlu pişmiş toprak çividen yapılmış duvar mozaiği yer almaktadır. Bunlar, form açısından Mezopotamya'daki kil ve taştan yapılmış koni duvar süslemelerine benziyor olsa da Frig mozaik geleneği ile geleneksel Frig çömlekçilik tekniklerinin farklı bir harmanı gibi bir izlenim vermektedirler[133].

Değerlendirme ve Tarihleme

Her ne kadar Gordion'da pişmiş toprak konilerden oluşan bir mozaik bulunmasa da, böyle bir mozaiğin bileşenleri olması gereken tek tek konilerin bulunması anlamlıdır. Anadolu'da Pazarlı'da MÖ 6. yüzyılda geç Frig Dönemi'ne tarihlenen bu şekilde bir koni formlu mozaiğin parçaları da bulunmuştur. Bir sonraki başlıkta bu konu

[129] Prof. Dr. C. Brian Rose'a destekleri için derin teşekkürlerimi sunarım.
[130] Sams 2012: 52-75.
[131] Amrhein et al. 2016: 23.
[132] Bingöl 2015: 209.
[133] Amrhein et al. 2016: 16-27.

ele alınacaktır.

2.2.10. Pazarlı

Pazarlı[134], Çorum il merkezinin güneyinde, Mustafa Çelebi ve Çikhasan köyleri arasında, Çikhasan'ın 1 km kuzeydoğusundaki Karapınar Bölgesi'nde bulunmaktadır. Harmankaya, Çikhasan Köyü'nün eski adı Pazarlı olduğu için kazı başkanı tarafından bu ismin verilmiş olabileceğini düşünmektedir[135].

Koşay ise Pazarlı'nın, Alaca Höyüğün 29 km kuzeydoğusunda, Alaca-Çorum şosesinin doğusunda ve Mustafa Çelebi Köyü'nün üstünde bulunduğunu kaydetmektedir[136].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Kazı çalışmalarına bakıldığında, Alacahöyük kazısı yapıldığı sırada Çorum ilinin Alaca ilçesine bağlı Pazarlı köylülerinin getirip gösterdikleri Frig Çağı pişmiş toprak boyalı kabartmalar dikkatleri çekmiş, Pazarlı'da kazı çalışmaları 1937-38 yıllarında devam etmiştir[137]. Tabakalanma ve buluntular konusunda yapılan kazı çalışmaları sonucunda; Koşay'ın bize verdiği bilgilerden tepede; Kalkolitik Çağ; Erken Tunç Çağı (olasılıkla Erken Tunç Çağı II); Orta Tunç Çağı-Genç Tunç Çağı ve Demir Çağı'na (Frig ve Helenistik Dönem) ait tabakaların yer aldığı bilinmektedir.

Koşay'a göre, Pazarlı için en önemli tabaka, Frig tabakasıdır. İnan ise, bu dönemde Pazarlı'nın zengin bir şatoyu temsil ettiğini kaydetmektedir[138]. Pazarlı'da Frig Devri'ne ait üç mimari seviye görülmektedir. Bunlardan, en alttaki birincisi ve en önemlisi olup kısmen bir yangın geçirmiştir. İkinci mimari seviye yapıları da tamamen bu kale duvarlarından yararlanılarak yapılmıştır. Yalnız üçüncü mimari seviye inşaatının kısmen kale duvarlarının dışında da kurulduğu görülmüştür.[139]

Birinci yapı katı konutları arazinin eğimine uymak ve güzel görünümden yararlanmak amacıyla Pazarlı Kalesi içine yerleştirilmiştir. Bu konutlar arasındaki

[134] Boğazköy Arkeoloji Müzesi, Arkeolog Özgür Meriç'e ve Arkeolog Hacı Mehmet Turgut'a teknik destekleri için çok teşekkür ederim.
[135] Harmankaya http://www.tayproject.org (Erişim tarihi: 29.02.2020).
[136] Koşay 1941: 1.
[137] İnan 1948: 45.
[138] İnan 1948: 42.
[139] Koşay 1941: 3.

engebeli bölümler değişik uzunlukta set duvarlarıyla desteklenip tesviye edilmiş ve birçok teras elde edilmiştir[140].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Duvarların iç kısmının, beyaz ve dayanıklı bir toprakla sıvanmış olduğu, dış kısımların ise renkli kabartma bezemeli pişmiş toprak levhalar ile kaplanmış olduğu belirtilmiştir. I-11 ve J-11 kareleri dâhilinde (içiçe) 7x5 m ebadında birbirine eş ve bir duvarla ayrılan iki salon içinde Frig Dönemi'nin mimari seviyesinde koni/çivi şeklinde mozaiklerle süslü iki döşemeyle karşılaşılmıştır. Bu mozaikler, Uruk IV'de olduğu gibi, duvar yüzeyinde olmayıp kesinlikle bir zemin döşemesidir. Bu mozaik zemini oluşturan çivilerin/konilerin başları kürevi/konik, kesitleri dairevi veya kısmen kare ve maksimum 7 cm uzunluğunda siyah ve krem renkte pişmiş toprak çivilerle bir balçık üzerine geometrik bir bezeme üslubuyla yanyana dizilmek suretiyle uygulanmıştır (Kat. No. 45) (Levha 30a, 30b, 31a, 31b). Bu mozaik zemin döşemenin kenarını beyaz balçıktan bir bordür ve küçük taşlarla özenli bir şekilde yapılmış kenar duvarları sınırlandırmaktadır. Bu temel duvarları üzerine yapılan kerpiç duvarların kalıntılarının hâlen yerinde olduğundan söz edilmiştir. Ayrıca Koşay, bu tür, döşeme mozaik örneklerinin 1939'da Gordion'da toprak yüzeyinde ve Mecitözü'nün (Çorum) Kozluca Köyü'nde bulunduğundan bahsetmiştir.[141]

Değerlendirme ve Tarihleme

Dolayısıyla Pazarlı Kalesi'ndeki çalışmalarda Frig tabakasının birinci yapı katında koni biçiminde mozaiklerle süslü iki döşeme ortaya çıkarılmıştır[142].

2.3. Koni Formlu Taş Mozaikler

2.3.1. Eridu

Geç tarih öncesi dönemlerde taş konik mozaikler de, Uruk ve Eridu'da olduğu gibi dinî yapılardaki kerpiç duvarları süslemek için kullanılmıştır. Kırmızı, siyah ve beyaz kireç taşı, taş konik mozaiklerde kullanılan diğer malzemeler olmuştur. Konik taş

[140] Osten 1937: 17.
[141] Koşay 1941: 4.
[142] Koşay 1941: 4 lev. 8.

mozaiklerin, konik kil mozaiklerin öncülü olabileceği ileri sürülmüştür[143].

2.3.2. Uruk

Uruk'ta taşların doğal renklerini kullanan mozaikler *Steinstiftgebaude (Sütunlu Taş Bina)* cephelerinde kullanılmıştır.

Taş mozaiklerin baş tarafı özenle yuvarlak hale getirilmiştir ve düzleştirilmiştir. Sivri uçları ise kabaca dövülmüştür. Taş koniler beyaz ve pembe veya ziftimsi, yapraktaşı mavisi kireçtaşından, nadiren de diyorit veya kumtaşından yapılmıştır (Kat. No. 46) (Levha 33).

Steinstiftgebaude (Sütunlu Taş Bina) göz önüne alındığında, duvarlarda tuğla yoktur ve kil karışımı, harç ve çömlek kırıklarından oluşan bir çeşit sıvadan yapılmışlardır. Bieberschwanze olarak adlandırılan bu binada duvarın dış tarafını kapamak ve sağlamlaştırmak için düz seramik unsurlar kullanılmıştır. Böylelikle beyaz, koyu gri ve pembemsi konik taşların yeterince sıkı şekilde sabitlenmesi sağlanmıştır. Mozaiklerin tümü bir kerede inşa edilmiştir.[144]

Uzun, konik, pişmiş kil veya taş mozaik koniler, düz olan baş tarafları birbirlerine yakın şekilde saplanır. Kil veya kireç taşı harcına yerleştirilmiş olarak, IV. binyıl ve III. binyıl başı yapılarının sütunları, dış duvarları, nadiren iç duvarları gibi mimari yapılarını kaplarlar ve duvarların kademeli sütun-boşluk bölümlerinde bulunabilirler.

[143] Nöldeke 1938: 28 pl. 34; Safar et al. 1981: 66, 81, 240 figs. 118-119.
[144] van Ess 2013: 128-129.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
(ÇAKIL TAŞI MOZAİKLER)

3.1. Çakıl Taşı Mozaikler

Çakıl taşların üyesi olduğu *"doğal taş"* terimine yakından baktığımızda; taşların mineral toplulukları olduğu yani atom-molekül-element zincirindeki elementlerin birleşerek mineralleri, minerallerin de taşları oluşturduğu jeolojik olarak tanımlanmaktadır. Taşlar, magmatik (plütonik ve volkanik), tortul (sedimenter) ve metamorfik (başkalaşım) olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır[145].

Çakıl taşları, tortul yani sedimenter taşların kırıntılı grubunun bir ferdidir. Bu kırıntılı grubun diğer ferdi ise kum taşıdır. Tortul taşlar; yer kabuğunda daha önce oluşmuş olan her türden taşın fiziksel ve kimyasal ayrışmaları sonucunda rüzgar, dalga, su ve buzullarla taşınıp göl, akarsu havzaları ve denizlerde biriktirilerek depolanmaları sonucu tortullaşmaları ve tortullaşarak biriken bu malzemenin, çeşitli süreçler sonucunda taşlaşmasıyla meydana gelen bir taş cinsidir.[146]

Çakıllara jeolojik oluşumları dışında başka bir perspektiften bakıldığında; aritmetik tarihinde çok önemli bir yere sahip olan "çakıl yığma" yöntemi yine Mezopotamya kökenlidir. İnsanların hesap ve sayma işlemleri yapma sanatını öğrenerek uygulama yapmasını sağlayan hammadde ise çakıllardır. Fransızca'da 15. yüzyıldan itibaren kullanılan "calcul" kelimesi, aslında "çakıl" anlamındaki "calculus"tan gelir. Calx, calcis'in bir türevi olduğu için, Latince olan bu kelime eski Yunanca çakıl ya da kireç taşı anlamına gelen khaliks'ten alınmıştır. Bugün tıp alanında calcul, safra kesesinde ya da üriner sistemde oluşan taşlı yumrular için de kullanılmaktadır. Ayrıca calcul, Fransızca "chaux" yani kireç ve "calcaire" yani kireç taşı, kireçli kelimelerinin kökenine de işaret etmektedir. [147]

Mozaik yapımında tarih boyunca farklı teknikler kullanılmıştır. Mozaik sanatçıları bu tekniklerin bazılarını zaman içinde geliştirerek kullanmaya devam etmiş ya da bir süre sonra kullanmaktan vazgeçmiştir. Mozaikler, kullanıldıkları malzemeye

[145] Yüzer et al. 2016: 24.
[146] Yüzer et al. 2016: 24.
[147] Ifrah 1999: 47-48.

göre iki gruba ayrılmıştır; Bunlar, doğal malzeme kullanan "*çakıl taşı mozaikler"* ya da *"çakıl mozaikler"* ile işlenmiş malzeme kullanılan *"opus tesselatum"* tekniğindeki mozaiklerdir[148].

İlk gruba giren yani "*çakıl taşı mozaikler" ya da "çakıl mozaikler"* genellikle dere/nehir ya da deniz kıyılarından toplanan küçük boyutlu ve doğal renkli, yuvarlak çakıl taşları ile yapılıyordu. Bu yüzden erken tarihli çakıl taşı mozaiklerde figürler pek ayrıntılı değildir. Çakıl taşı mozaikler, çok detaylı işçilik gerektirmeyen ve doğadan kolaylıkla temin edilen malzemesi sayesinde *opus tesselatum* tekniği yaygınlaşana dek kullanılmıştır[149].

D. Salzmann, çakıl taşı mozaikler üzerine dört ana stilistik evre tespit etmiştir: MÖ 5. ve erken 4. yüzyılda figürlü mozaikler beyaz çakıl taşları ile silüet formda içinde çok az detay barındırır şekildedir. MÖ 4. yüzyılın ortasında renklere kırmızı, sarı gibi çakıl taşlar da dâhil edilmiştir. Basit gölgeleme tekniğinde yapılmış dış detayları ise silüet şeklindedir. MÖ 330'lu yıllar ve sonrasında Pella'daki çakıl taşı tekniği zirvesine ulaşmış ve mozaikler üzerinde ince renkler ile kurşun kullanılarak dış renk efektleri artırılmıştır. MÖ 3. yüzyılla birlikte gerçekliğin ve dramatik ifadenin tamamen dekoratif figürler lehine olduğunu dile getirebiliriz.[150]

Tesselatum tekniğinin, ilk kez MÖ 3. yüzyılda Sicilya'nın Morgantina kentinde kullanıldığı kabul edilmiştir[151]. Taşların düzenli olarak kesildiği bu teknikte figürler, çakıl taşı mozaiklere göre daha detaylı verilmiştir. Ancak zaman içinde kurtçuk anlamına gelen *vermus* kelimesinden türetilen *vermiculatum* tekniği geliştirilmiş ve çok daha küçük mozaik taşları ile ayrıntılı betimlemelerin işlenmesine olanak sağlanmıştır. Bu teknik ile birlikte figürler, *tesselatum* tekniğine göre daha detaylı ve gerçekçi işlenmiştir[152].

[148] Dunbabin 1979: 265.
[149] Ödekan 2008: 1102.
[150] Salzmann 1982.
[151] Dunbabin 1995: 29.
[152] Ödekan 2008: 1102.

3.1.1. Tiryns

Miken Dönemi'ne tarihlenen Tiryns'in güçlendirilmiş akropolisi, deniz seviyesinden 28 m yüksekliğe kadar ulaşan dar ve kayalık bir zeminin üzerinde yer almaktadır ve Nauplion Körfezi'nin bugünkü kıyısına yaklaşık 1.8 km uzaklıktadır[153].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Kıta Yunanistan'da bulunan ve Miken Saraylar Dönemi'ne (MÖ 1400-1200) tarihlenen, çakıl taşları kullanılarak, bezemesiz ve kaba şekilde yapılmış mozaik kalıntıları, erken dönem mozaiklere örnek olarak gösterilmiştir. Sözkonusu mozaiklerin, Tiryns Aşağı Şehir'in güney ve batı kesiminde tespit edilmiş geniş yapı kompleksi içinde açık ve koyu renk çakıl taşlarından oluştuğu belirtilmiştir[154].

1974 yılı bahar kazı sezonunda, LI-55 plankaresinde Ev 49'un dökme çakıl taşlı zemini tespit edilmiştir. Mozaik zemin, odanın güney duvarına temas etmektedir. Mozaiğin kendisi sabit değildir ve taşlar sadece kil toprağa tek tek gevşekçe bastırılmıştır. Bu aynı zamanda mozaiğin parça parça korunmuş olmasını da açıklamaktadır. Kalan kısım, oval çakıllardan oluşan paralel sıralardan ve bunları kesen sıralardan oluşmaktadır. Çakıl taşları, şimdiye kadar yapılan incelemelere göre, zemine dik değil düz olarak bastırılmıştır. Mozaik gevşek ve görünüşe göre asimetrik olarak bağlanmış olan bağımsız münferit desenlerden oluşmaktadır.[155]

Bu evde, taşlar zemin yüzeyine bir organizasyon olmaksızın dağıtılmışken, Oda 49A'da oval çakıl taşları belirli bir sistemde uzunlamasına art arda sıra halinde döşenmiştir ve burada basit bir süsleme yapılmaya çalışıldığı ileri sürülmüştür. Zemin yüzeyine yapılan baskı çoğunlukla paralel, batıdan doğuya doğru mesafeli şekilde dizilmiş çakıl sıralarından oluşmaktadır. Ancak, mozaiğin bu tek yönlü yapısı bazı yerlerde kesintiye uğramaktadır. Birkaç kısa çakıl sırası kuzeyden güneye doğru uzanmakta, ana çizgileri kesmekte ve genel alan içinde dikdörtgen bölgeler oluşturmaktadır. Mozaik alanın dikdörtgen biçimli bu bölgeleri farklı büyüklüklerdedir. Bu nedenle mozaiğin genel yapısı katı bir simetrik prensibe göre gerçekleşmemiş gibi görünmektedir. Mozaiğin sol yarısında dikdörtgenin yanı sıra, dikdörtgen bir alanı

[153] Maran 2010: 722.
[154] Podzuweit – Salzmann 1977: 123-137; Salzmann 1982: 5.
[155] Podzuweit 1977: 123-137.

göstermek için küçük yuvarlak çakıl taşları da kullanılmıştır. Bunların bütünü de iki sıra daha büyük ebatlı çakıl taşları ile çerçevelenmiştir. Taşların rengi tekdüze değildir. Baskın renk sarımsı-beyaza ek olarak, kahverengi ve siyah da görülmektedir (Kat. No. 47) (Levha 34a, 34b, 35a, 35b, 36a, 36b). Alandaki renk dağılımı hiçbir sisteme tabi değildir ve bu nedenle de muhtemelen rastlantısaldır. [156]

Değerlendirme ve Tarihleme

Tiryns mozaiklerinin bilinen en eski çakıl mozaik kalıntılar olduğu ve Gordion, Arslan Taş ve Til Barsib'den yaklaşık 600 yıl daha eski olduğu ileri sürülmüştür[157].

MÖ 14. yüzyıla tarihlenen Tiryns yerleşiminde ortaya çıkartılan bu mozaiklerin geometrik bir örgeye sahip olmadığı açıkça ortadadır. Bu nedenle mozaik olarak nitelendirilmeleri tartışmaya açılarak yeniden değerlendirilmelidir. Eğer bezeme yorumunu çok genişletmek gerekirse linear çizgilerden bahsedilebilir ki, bu bile tartışmaya oldukça açıktır.

3.1.2. Uşaklı Höyük

Uşaklı Höyük, Yozgat ili, Sorgun ilçesi'nin Büyüktaşlık Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Yerleşme, yüksek bir tepeden ve hafif eğimli geniş bir terastan oluşmaktadır[158].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Ana yerleşim tabakalanması, yerleşimin en yüksek kapasitesine ulaştığı MÖ 2. binyıla tarihlendirilmektedir. 2018 yılında yapılan alan çalışması alt terasta bulunan (A alanı) bir alana odaklanmıştır. Planı ve duvarları Hitit Dönemi'nin kamu mimarisi açısından tipik olan Geç Bronz Çağı'na ait büyük bir bina ortaya çıkarılmıştır[159].

A alanı içinde, II numaralı binanın doğu tarafında avlu gibi görünen dikdörtgen planlı döşemeli zeminin bir kısmı ortaya çıkarılmıştır. Bu kısım aşağı şehrin tapınağı olarak yorumlanmıştır. Zemin kısmen korunmuştur ve yaklaşık 7x3 m boyutlarında bir alanı kaplamaktadır. Düzensiz şekilli ve çeşitli boyutlarda 3147 adet çakıl taşından

[156] Podzuweit - Salzmann 1977: 123-137.
[157] Podzuweit - Salzmann 1977.
[158] Mazzoni et al. 2014: 253.
[159] Orsi 2018; Mazzoni et al. 2019.

oluşmaktadır. Taşlar, dar bir sınır oluşturacak şekilde dik olarak yerleştirilmiş ve bu şekilde yalnızca görünür bir çerçeve oluşturmuş taşlardan ayrı olarak düz şekilde döşenmiştir. Taş parçaları gevşek şekilde ve doğrudan sıkıştırılmış bir toprak yüzeyine döşenmiştir. Böylece birbirlerine yakın olmuşlar ancak birbirlerine temas etmemişlerdir. Taşlar, koyu ve açık tonlar arasında değişen geometrik desenler ve birbiri ile zıtlık oluşturan renklerde gruplar halinde düzenlenmiştir (Kat. No. 48) (Harita 3, Levha 37a, 37b, 38, 39, 40).[160]

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Döşeme üç dikdörtgen çerçeveye ayrılmıştır ve uzun ekseni güneybatı-kuzeydoğu aksında uzanmaktadır. Her dikdörtgen, beyaz, açık kırmızı ve siyah-mavi dâhil olmak üzere farklı renklerde üç sıra üçgen içerir ve sadece iki taş turuncu-sarı renktedir. Sadece tasarımın güneydoğu kenarı gibi görünen kısmı iyi korunmuştur ve bu yine beyaz, siyah-mavi ve yine beyaz taşların oluşturduğu üç dar paralel sıradan oluşan bir çerçeve olarak görünür. Dıştaki beyaz sıranın taşları en ince kenarları en üstte olacak şekilde döşenmiştir. Böylece daha dar bir nihai çerçeve oluşturmuşlardır.[161] Uşaklı'nın çakıl taşı mozaik zemini, özel renklerde geometrik desenlerin oluşturulmasını mümkün kılmak adına şekil ve renkleri için özenle seçilmiş daha küçük taşlar içerdiği için farklı bir konumdadır[162].

Değerlendirme ve Tarihleme

Uşaklı mozaik döşemesi ile Frig veya Suriye-Hitit örnekleri arasında mantıklı bir stilistik gelişme henüz net olarak belirtilmese de, Uşaklı çakıl taşı mozaiği, açık desenli, çok renkli mozaik zemin açısından Hitit döneminin ilk kanıtını oluşturmaktadır ve daha sonraki çakıl mozaik zeminler için önemli bir örnek ortaya koymaktadır.

3.1.3. Gordion

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Yassıhöyük (Gordion), Orta Anadolu'da Porsuk ve Sakarya Nehirleri'nin kesiştiği yerde kurulmuştur. Çevresindeki yerleşimlerle beraber Frig Dönemi'nin antik

[160] D'Agostino 2019: 1-8 figs. 1-6.
[161] D'Agostino 2019: 1-8 figs. 1-6.
[162] D'Agostino 2019: 1-8 figs. 1-6.

Gordion[163] yerleşmesinin burası olduğu kabul edilmektedir. Yerleşme topografik olarak üç farklı bölümden oluşmaktadır; Merkezde bulunan höyük, Yassıhöyük olarak adlandırılan yerdir ve ova tabanından 16 m yükseklikte yer almaktadır. Höyük 500x350 m boyutlarındadır. Yerleşme yerinin doğusundaki sırtların üzerinde tümülüsler yer almaktadır[164].

Erken Frig Dönemi'nde (MÖ 900-800) Gordion, sağlam sur duvarları ve anıtsal yapılarıyla bir kale haline gelmiştir. Teras Kompleksi, geniş bir caddenin iki yanında birbirine bakar şekilde konumlanmış binalardan oluşmaktadır. Binalar, Saray alanından yaklaşık 2 m daha yüksek bir teras üzerine inşa edilmişlerdir. Saray alanının güneybatısında yer alan binalar (1-4 no'lu megaronlar) ve Teras Kompleksi'nin içindekiler MÖ 800 yılı dolaylarında gerçekleşen büyük yangınla tahrip olmuşlardır. Megaronlar, taş temel üzerine kerpiçten yapılmıştır[165].

1950'li yıllarda höyükte bulunan 3 mozaikten ilkinin kondisyonu iyi değildir. Bunlar;

a) Megaron 1 Mozaik Döşemesi (Kat. No. 49) (Levha 41b)

Bina megaron tipindedir. İç ve dış odası vardır ve her birinin ortasında yuvarlak bir ocak bulunmaktadır. Yapı, ahşap bir iskelet ile güçlendirilmiş ham tuğladan yapılmıştır ve bu nedenle, sazlar ve kil ile kaplı ahşap kirişlerin çatısı şiddetli bir şekilde yanıp yıkıldığında büyük ölçüde dış odaya uzanan mozaik zemini tahrip etmiştir. Bununla birlikte, çeşitli geometrik desenler oluşturmak için kırmızı, sarı, mavi ve beyaz doğal çakıl taşlarından yapılmış gerçek bir çakıl taşı mozaik olduğunu gösterecek kadar küçük parçalar halinde korunmuştur.[166]

1950'li yıllarda höyükte bulunan 3 mozaikten en iyi durumda olanı Batı Frig Evi'nde yani Megaron 2'de olan mozaiktir.

b) Megaron 2 Mozaik Döşemesi (Kat. No. 50) (Levha 42, 43, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b, 47, 48, 49, 50)

1956 yılında keşfedilen birbirleri ile bağlantılı olmayan yaklaşık 33 adet seçilmiş

[163] Prof. Dr. C. Brian Rose'a destekleri için derin teşekkürlerimi sunarım.
[164] Voigt 2006: 28.
[165] Voigt 2006: 30-33.
[166] Young 1965: 9.

geometrik tasarımdan oluşan Gordion Megaron 2 mozaikleri, kontekst buluntu grupları ile başlangıçta MÖ 8. yüzyıla tarihlenmiş[167] ve çakıl taşı mozaikler için uzunca bir süre en erken çakıl taşı mozaikler olarak kabul edilmişlerdir. Gordion mozaiklerinin en önemli teknik özelliği; boyutları birbirinden farklı çakıl taşlarının bir harç içine yerleştirilmiş olmasıdır.

Bu bina da yangında tahrip olmasına rağmen daha iyi bir şekilde korunmuştur. Burada mozaik sadece sığ giriş holünü değil aynı zamanda daha büyük iç odayı da kaplıyordu. İç salonun boyutları yaklaşık 10x11 metre idi. Kritik yerleri yeterince iyi korunmuş ve direkler için açılan deliklerle bölünmemiş mozaik zemin, çatı için hiçbir iç destek olmadığını göstermektedir. İç köşede ise, mozaikle kaplı olmayan dikdörtgen bir alan yer almaktaydı. Bu geniş zeminin çakılları küçük ve oval ya da badem şeklindeydi. Maksimum uzunlukları sadece 2 ile 3 cm'dir. Bağlayıcı malzeme, ne olursa olsun, yapışkanlığını yitirmişti ve çakıl taşlarının çoğu gevşemişti. Koyu kırmızı, lacivert ve beyaz çakıl taşları ve ara sıra sarı ve daha sonra yamaların veya onarımların yapıldığı gri renkli çakıl taşları kullanılmıştı. 1963 yılında, zeminin en iyi korunmuş kısımları çimento plakalara monte edilmiştir.[168]

c) H Yapısı Mozaik Döşemesi (Kat. No. 52) (Levha 52a, 52b)

Mozaik arkaik kentin başka bir binasının (H megaronu) antre veya pronaosunda bulunmuştur. Çakıl zemin, bir yatak oluşturmak üzere eski Frig kentinin kalıntıları üzerine yığılmış olan derin kil tabakasının doğrudan yüzeyine serilmişti. H Binası'nın temelleri kil tabakasının derinliklerine kadar inmiş ve olasılıkla kil döşendiği sırada atılmıştır. Tarz ve teknik olarak zemin, daha önce tarif edilen mozaiğe benzemektedir Bu sefer kahverengi ve beyaz çakıl taşlarıyla yapılmış, çoğunlukla bir dama tahtası tasarımında uçlara döşenmiş basit geometrik desenler bulunmaktadır. Uzun bir süre kullanılmış olduğu, düzensiz bir yama veya soluk mavi ve beyaz çakıl taşlarının desensiz bir şekilde döşenmesi ile yapılmış onarım ile kanıtlanmıştır. Bu katın süslediği bina ve muhtemelen mozaiğin kendisi de MÖ 6. yüzyıla ait olmalıdır.[169]

[167] Young 1965: 9 figs. 4. 10. 11; Salzmann 1982: 93 kat. 47. 48. taf. 2, 2; 3, 1. 2; 4. 5.
[168] Young 1965: 9, 10, 11; Salzmann 1982: 93 kat. 47. 48. taf. 2, 2; 3,1. 2; 4.5
[169] Young 1965: 9, 10, 11.

d) Meanderli Mozaik ya da Mozaikli Bina (Kat. No. 54) (Levha 53b, 54a, 54b, 55a)

Sundurma ve iç oda, merkezden her iki tarafa doğru büyüyen kare kıvrımları tekrarlayan şeritlerden oluşan bir tasarıma yerleştirilmiş çakıl mozaik zeminlerle, soluk mavi ve beyaz doğal çakıllarla döşenmiştir. Oval veya badem şeklindeki çakıl taşları, yuvarlatılmış üstleri zeminin yüzeyini oluşturacak şekilde uç uca sıkıca yerleştirilmiştir. Çoğunlukla, 2 ile 3 cm uzunluğunda ölçülmüşlerdir. Böylece oldukça ince bir işçilik ortaya çıkmıştır. Alt kısımlar bir takım bağlayıcı malzeme içerisine gömülmüş olmalıdır. Fakat yüzyıllar geçtikçe bu madde yapışkanlığını yitirmiş ve toza benzer gri bir madde haline gelmiştir. Alt katmanda ise, daha iri çakıllardan veya kırma taştan bir yatak tabakası var gibi görünmektedir[170].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

1950'li yıllarda Höyükte bulunan 3 mozaikten en iyi durumda olan Megaron 2'de yer alan mozaik, ortada yer alan yuvarlak ocak ile güneydoğu köşedeki dikdörtgen bölüm dışında odanın tüm zeminini kaplamaktadır. Yaklaşık 2-3 cm büyüklüğündeki koyu mavi, koyu kırmızı ve beyaz oval ve yuvarlak şekilli çakıl taşlarının bir araya getirilmesiyle oluşan mozaik zemin simetrik olmayan ve bir plandan bağımsız olarak düzenlenmiştir. Burada desenler taban eksenine paralel bir biçimde yerleştirilmiştir. Ocağın yakınında bir rozet motifi vardır. Burada desenlerin dekoratif amaçlı olarak bir araya getirildiği net bir şekilde hissedilmektedir. Bir gamalı haç motifi, eşkenar dörtgen, dama tahtası, kum saati, üçgenler münferit olarak ya da bir arada işlenmişlerdir. Ocak bölümünün sağ alt köşesinde yer alan hayvan tasvirinin ne olduğu konusunda bir fikir birliği yoktur. MÖ 7. yüzyılda Megaron 2 tahrip edilmiştir ve MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda yenisi inşa edilmiştir.[171]

H megaronunun girişindeki mozaik, beyaz ve kahverengi çakıl taşından oluşturulmuş bir mozaiktir. MÖ 6. yüzyılın ortasına tarihlenen bu mozaik, kalın bantlar arasındaki dama tahtası motifi, mozaiğin çerçevesini meydana getirmektedir[172].

[170] Young 1965: 4-13.
[171] Young 1965: 4-13; Bingöl 2015: 206.
[172] Bingöl 2015: 208.

Değerlendirme ve Tarihleme

Başkent Gordion'daki Megaron 2'deki mozaik, MÖ 9. yüzyıla tarihlenirken H Megaronu'ndaki mozaik MÖ 6. yüzyıl ortasına tarihlenmektedir. MÖ 5. yüzyıl örneği ise Mozaikli Yapı'ya ait olup bir yapının beş odasının da mozaiklerle kaplı olduğu bir örnektir. Burada, beş odadan, güneyinde belki de bir sunağın yer aldığı odayla onun kuzeyindeki daha geniş olan odada 78 cm genişliğindeki çift meander bantları beyaz, sarı ve koyu mavi dere taşlarıyla oluşturulmuştur. Belki de bir satrap sarayı ya da benzeri bir yapı olmalıdır.

Megaron 2'nin ait olduğu Erken Frig seviyesinin MÖ 9. yüzyılın ikinci yarısında yok edildiği düşünülmektedir[173]. Bu mozaik ile Asur İmparatorluğu topraklarında bulunanlar arasındaki farklar açıktır. Dama tahtası tasarımı Gordion'da mozaiğin sadece küçük bir bölümünü oluşturur. Kuzey Suriye mozaiklerinin Gordion'daki kabaca çağdaş Frig mozaikleriyle karşılaştırılması yapıldığında, Kuzey Suriye mozaiklerinin iç mekân süslemesinden ziyade avlu gibi dış mekân döşemesi olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Gordion mozaiği çamur harcı üzerine düz bir şekilde yerleştirilmiş çakıl taşlarından oluşurken, Asur mozaiklerinde çakıl taşları ince kenarları üzerine bir nevi "kirpi modelinde" olduğu gibi dikey yerleştirilme eğilimi göstermektedirler.

Gordion'daki MÖ 6. ve 5. yüzyıl mozaikleri, batıdan etkilenmeden geliştirilen, devam eden yerel teknik ve geleneğin geç dönem örnekleri haline gelmiştir.

3.1.4. Assur

Aššur, modern Qal´at Šerqat, Musul'un yaklaşık 110 km güneyinde, Dicle'nin batı kıyısında yer almaktadır. Şehir, alüvyonlu ovadan 40 m yükseklikte doğal bir höyük üzerinde konumlanır ve iki tarafı Dicle Nehri'nin kolları ile çevrilidir[174] Yerleşimden iyi bilinen bir örnek de "Karawanserai"[175] olarak adlandırılan yapıdır[176].

Avlularından birinin bir kısmı, kenarları yaklaşık 80 cm uzunluğunda karelerden oluşan çakıl taşlı bir mozaikle kaplıydı (Kat. No. 55) (Levha 56a-56b). Rozet motifi içermesi dışında mozaik hakkında çok az ayrıntı bilinmektedir. Nihai rapora göre,

[173] Rose - Darbyshire 2011.
[174] Schmidt 2019: 17.
[175] Bunnens 2016: 65 fig. 6.5d.
[176] Andrae 1909: Abb. 92 pls. II, III, XXVIIb; Preusser 1954: 59 pls. 30, 31; Miglus 1996: 96-97.

binanın güneydoğu kısmı hayvanları ve yüklerini barındırabilecek şekilde inşa edilmiş olmalıdır ki binanın şehir içindeki konumu göz önüne alındığında bu pek olası değildir[177]. "Karawanserai" daha ziyade, Turner'ın[178] daha önce belirttiği gibi, bir dış ve bir iç avlu etrafında düzenlenen bir konut çeşidi olma özelliği taşıması muhtemeldir.

Yeni Asur Dönemi'nin sonlarına tarihlenmektedir. Asur İmparatorluğu'nun son dönemlerine tarihlenen daha mütevazı evlerde de mozaik döşemeler bulunmaktadır[179]. Ancak bunlar hakkında çok az bilgi mevcuttur.

3.1.5. Altıntepe

Altıntepe Kalesi, yüksek dağlarla çevrelenmiş Erzincan Ovası'nın kuzeydoğu bölümünde yer alır ve kent merkezinden 14 km uzaklıktadır. Arkeolojik kazılar ilk kez 1959 yılında Prof. Dr. Tahsin Özgüç tarafından başlatılmıştır. Söz konusu ilk kazılar 1968 yılına kadar sürdürülmüştür. Kazılar neticesinde Urartu Dönemi'ne ait mimari ve küçük buluntular açığa çıkarılmıştır. Urartu Dönemi'ne ait iç kale yapısı ve surları, tapınak-saray, apadana ile iç surların hemen dışında depo binası yer almaktadır. 2003 yılında Prof. Dr. Mehmet Karaosmanoğlu tarafından ikinci dönem kazıları yeniden başlatılmıştır[180].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Tapınak saray kompleksinin batısına yakın avluda çakıl taşı mozaik kalıntıları bulunduğu ifade edilmiştir. Yaklaşık 600x1100 cm ölçülerindedir. Beyaz, siyah, yeşil ve kahverengi yumru büyüklüğünde çakıl taşlarıyla zemin döşenmiştir. Resimlere göre, döşemenin doğu yarısında yaklaşık 240 cm genişliğinde ağırlıklı olarak siyah çakıl taşlarından oluşan bir şerit, alanın geri kalanını çerçeveliyor gibi görünmektedir (Kat. No. 56) (Levha 57). MÖ 8. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmektedir[181].

Ancak ikinci dönem kazılarında, tapınağın batı bitişiğinde 5 ve 6 numaralı odalar olarak ifade edilen mekânların yakınındaki avluda, renkli çakıl taşları döşeli, zemini dört taraftan eğimli alanın havuz olma olasılığının yüksek olduğu

[177] Miglus 1996: 96-97.
[178] Turner 1970: 182 n. 33.
[179] Andrae 1909: 94; Preusser 1954: 18, 26; Miglus 1996: 61, 138, 198, 261, 266, 269, 300.
[180] Karaosmanoğlu 2011: 366-373.
[181] Özgüç 1966: 8 taf.16, 1.2.; Salzmann 1982: 7, 82, 83 taf. 1,4.

belirtilmektedir[182].

3.1.6. Arslan Taş

Arslan Taş, antik Ḫadatu, Fırat'ın 30 km doğusundaki Cizire'de, Suriye'deki modern Kobane kenti yakınlarındaki Suruj ovasında yer almaktadır. Alan, Tell Halaf, Harran, Til Barsib ve Karkamış antik kentlerini birbirine bağlayan önemli bir doğu-batı güzergâhı üzerinde bulunmaktadır[183].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Kuzey Suriye'de Suruj (antik Serug) bereketli ovasında yer alan bu fazla yüksek olmayan yerleşim, 1928'de bir Fransız ekip tarafından kazılmıştır. Suruj, Hama ilçesindeki Al-Hamra Nahiyah'da bulunan Suriyeli bir köydür. MÖ 8. yüzyıla tarihlenen bazalt aslanlar üzerine yazılmış yazıtlar vasıtasıyla Assur Hadatu olarak yerleşimin ismi tanımlanmıştır ve muhtemelen Assurlular tarafından MÖ 9. yüzyılda kurulmuştur. Kentin kapıları, anıtsal bazalt aslanlar tarafından korunuyordu ve bunlar askeri geçit resimleri ve hayvan avı sahneleri gösteren bazı kabartma heykelleri ile karşı karşıyaydı. Bazalt aslanlar tarafından korunan bir kapıdan geçerek ulaşılan bu tapınak kompleksine bazalt boğalar tarafından çevrilen bir kapıdan girilmekteydi[184].

Assur eyaleti Til Barsib topraklarında bulunan Arslan Taş (antik Hadatu), Thureau-Dangin'in geç dönem keşif gezisi sırasında keşfedilen mozaik döşeme ile uzun zamandır bilinmektedir. 1920'lerde "Bâtiment aux ivoires - Fildişi Binası"[185] olarak adlandırılan yapıda bulunmuştur. Bu binanın bir avlusu dama tahtası desenli çakıl mozaikle döşenmiştir[186]. Binanın kendisi, taş döşeli avlunun her iki yanında en az iki daire bulunan büyük bir konut yapısıydı. Til Barsib'deki (Tell Ahmar) E2 binası ile benzerlikler dikkat çekicidir. Kuzeydeki bir daire, avluya açılan bīt hilāni tipi revakıyla E2 Binası'ndakine benzer bir özelliği hatırlatmaktadır.

"Bâtiment aux ivoires - Fildişi Binası", Turner'ın[187] daha önce aktardığı gibi yerel ve Asur özelliklerini de bir araya getirmektedir. Kazılar sonucunda, kerpiç

[182] Karaosmanoğlu 2011: 368 fig. 4.
[183] Albenda 1988: 5-6.
[184] Bienkowski- Millard 2000: 31.
[185] Thureau- Dangin – Barrois - Dossin - Dunand 1931: 43-4, fig. 31.
[186] Bunnens 2016: 65 fig. 6.5a.
[187] Turner 1968:66

tuğladan yapılmış bir Assur sarayı ile Til Barsib ve Tille Höyük'te bulunduğu gibi, siyah beyaz çakıl taşı mozaikleri içeren avluya sahip bazalt ve kerpiç tuğladan inşa edilmiş bir yapı bulunmuştur. Ayrıca Suriye, Fenike ve Assur stilinde, muhtemelen Şam'dan getirilmiş ganimet ya da tribütte bulunmuştur. Geniş dairesel duvarı ile bilinen yerleşimde, MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında Assurlular tarafından bir saray inşa edilmiştir. Bu sarayın doğusunda, daha küçük bir saray daha tespit edilmiştir ve 14 numaralı odanın temizlenmesinde büyük bir fildişi grubu keşfedilmiştir. Bu keşif, adını, en azından varlığının sonuna kadar mobilya depolamak için kullanılmış olan "Bâtiment aux ivoires – Fildişi Binası'na" vermiştir. Siyah-beyaz çakıl taşı mozaikler, dama tahtası motifini oluşturarak tüm avluyu kaplamıştır (Kat. No. 57) (Levha 58a-58b-59a). Bu avlu neredeyse dikdörtgen şekle sahiptir. Avlunun boyutları: 14x12.5 m^2 olarak ölçülmüştür. Avlu köşeleri dik açılara sahiptir. Tüm yüzey yuvarlak formlu çakıllardan oluşan mozaik ile döşenmiştir. Bu çakılların boyutları 5 ile 8 cm arasında değişmektedir. Bu parçalar birbirlerinin aksi yönünde istiflenmiştir. Mozaik alan, dama tahtası deseni verilerek beyaz ve siyah karelerden oluşturulmuştur. Bu mozaik, avlunun kuzey ve batı kesimlerinde çok iyi korunmuştur. Ancak güney bölümünde sadece birkaç iz takip edilmektedir.[188]

3.1.7. Ziyaret Tepe

Ziyaret Tepe, antik Tušḫan, Türkiye'nin güneydoğusundaki Yukarı Dicle bölgesinde, Diyarbakır'ın 60 km doğusunda yer almaktadır. Ziyaret Tepe ilk olarak Ilısu Baraj''nın inşaat çalışmaları sırasında kazılmıştır[189]. Matney, 2000-2013 yılları arasında alanda saha çalışması yürütmüştür[190].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Diyarbakır ili, Bismil ilçesi'nin güneydoğusunda, Dicle ve Batman nehirlerinin birleşme noktasının 20 km batısında bulunmaktadır. Oldukça verimli bir ova olan Dicle Ovası'nda yer alan höyük aynı zamanda Dicle üzerinden doğu-batı yönünün kontrol edilebileceği stratejik bir noktaya lokalize edilmektedir[191].

[188] Thureau-Dangin et al. 1931.
[189] Matney 2018: 340.
[190] Matney et al. 2017.
[191] Matney 1998: 7-8.

1997 yılından itibaren, T. Matney başkanlığında, yerleşmede tepe, aşağı şehir ve yamaçlar olmak üzere üç farklı alanda sistematik yüzey araştırması başlatılmıştır. 1998 yılında ise yerleşmenin dört ayrı alanı jeomanyetik yöntemlerle taranmıştır[192].

Ziyaret Tepe, Erken Tunç Çağı'nda kurulmuştur (MÖ 3000). Erken Tunç Çağı yerleşmesinin boyutu ve yapısı bilinmemektedir. Çünkü bu erken dönem kalıntıları geç dönem katmanlarının altında bulunmaktadır. Orta Assur döneminde kalenin kullanımı da dâhil olmak üzere, yukarı höyükte MÖ 2. binyıla ait beş ayrı seviye ortaya çıkarılmıştır. Çivi yazılı metinler Assurlular'ın Tuşhum kentini kurduklarını ve sonunda bölgeyi terkettiklerini bildirmektedir. Başka yerlerde bulunan yazıtlarda II. Kral Ashurnasirpal'ın MÖ 882 yılında Ziyaret Tepe'ye geri döndüğünü ve kenti yeniden inşa ederek burayı kuzey Assur imparatorluk sınırının önemli bir kent merkezi haline getirdiğini anlatmaktadır. Assur imparatorluğunun yıkılmasından sonra şehir MÖ 611'de terk edilmiştir.[193]

Arkeolojik buluntular ışığında, Ziyaret Tepe'nin en yoğun yerleşildiği dönemin Orta Assur (MÖ 1300- 1050) ve Geç Assur (MÖ 882-611) Dönemi olduğu, yerleşimin bu dönemde akropolü ve aşağı şehri olan önemli bir garnizon kenti halini aldığı ifade edilmektedir[194].

Başlangıçta G Alanı olarak isimlendirilen, daha sonra G/R operasyon alanı olarak tanımlanan toplam 20 odadan oluşan yapı, depo, kabul salonu, arşiv özelliği taşıyan idari blok niteliğinde birleşik bir plan göstermekte ve Tepe'nin batısında yer almaktadır. Bu G/R operasyon alanında 2, 11 ve 20 numaralı mekânlar avlu niteliğinde olup çakıl taşı mozaikle tabanları döşenmiştir. G/R operasyon alanında yaklaşık 10 yıl sürdürülen çalışmalar sonucunda, 2000 metrekarelik bir alan açığa çıkarılmıştır[195].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

G/R operasyon alanında idari blok olarak tanımlanan yapıda, girişten yani 1 numaralı oda'dan 2 numaralı oda'ya ulaşılmaktadır. Burada bulunan mozaik döşeme, yaklaşık 12 cm uzunluğunda nehir çakıllarından yapılmış siyah, beyaz karelerden oluşmaktadır. Döşeme satranç-dama tahtası stilindedir ve karelerin çoğu tek renkten

[192] Matney 2018: 340-350.
[193] Matney et al. 2017: 29.
[194] Matney et al. 2017: 29, 124-125.
[195] Matney et al. 2017: 136.

oluşmaktadır. Ancak bazı kareler çapraz hatlarla dört adet üçgene ayrılmıştır ve zıt üçgenler aynı renkte, bazıları ise rozet deseniyle süslenmiştir. 2 numaralı odanın tüm kuzey duvarı kazılmış ve odanın 12 m derinlikte olduğu tespit edilmiştir. Genişliğinin ise en az 13.5 m olduğu görülmüştür. Odanın kuzey ve doğu tarafında zarar görmüş iki küçük alan ve güneybatıda ciddi biçimde tahrip olmuş bir kısım dışında mozaikler çok iyi korunmuş durumdadır.[196]

G/R operasyon alanında 2, 11 ve 20 numaralı mekânlarda bulunan çakıl taşı mozaikler nitelik olarak değerlendirildiğinde, düz siyah ya da düz beyaz karelerden ve çapraz haçlardan oluşmaktadır. Ayrıca bir siyah ve bir beyaz üçgenlerden oluşan kareler de tasarım içinde yer almaktaydı (Kat. No. 58) (Levha 60a-60b-61a).[197]

Aşağı şehirde, G/R operasyon alanında yapılan kazılarda "Bina 1" ve "Bina 2" olarak adlandırılan iki bitişik bina ortaya çıkarılmıştır. Bina 1, bir yerleşim birimidir ve diğeri, Bina 2, daha pratik faaliyetlere ayrılmıştır[198].

Üç avlu çakıl taşı mozaiklerle döşenmiştir: Bina 1'in 2. avlusu ve Bina 2'nin 11. ve 20. avluları. Bu üç mozaik muhtemelen şimdiye kadar bilinen en özenli Asur mozaikleri arasında gösterilmektedir. Oldukça büyük olan kareler ya düz siyah ya da beyaz renktedir. Siyah ve beyaz üçgenleri tanımlayan rozetler ve haç gibi motifler bulunmaktadır. Tarih açısından bu mozaikler Asur İmparatorluğu'nun son dönemine, yani MÖ 7. yüzyıla ait olmalıdır. Avlu 11'de, ilk mozaiğin yaklaşık 20 cm altında aynı tipte başka bir döşeme tespit edilmiştir[199].

Değerlendirme ve Tarihleme

Assur anıtsal mimarisinin en önemli özelliklerinden biri de çakıl taşı mozaik döşemelerdir. Türkiye'nin kuzeydoğusundan, Suriye'nin ve Irak'ın kuzeyine bu tipte mozaikler görülmektedir. Çakıl taşı mozaikler, Assur saraylarında, tapınaklarda ve Ziyaret Tepe'de olduğu gibi idari yapılarda görülmektedir. Dicle Nehri yakınında bulunan başkent Assur'da Anu-Adad Tapınağı'nın avlusunda yine çakıl taşı mozaiklerle karşılaşılmıştır[200]. Arslan Taş, Til Barsib ve Tille Höyük'teki mozaiklerde bu grupta

[196] Matney et al. 2004: 399.
[197] Matney et al. 2017.
[198] Matney et al. 2002: 69-70; Matney et al. 2011: 83-86; Bunnens 2016: 65 res. 6.5c
[199] Matney et al. 2011: 85.
[200] Preusser 1954: 59 pl. 30.

değerlendirilmelidir.

Dolayısıyla 2001-2012 kazı sezonları boyunca, aşağı şehrin batı kesiminde, G/R operasyonu olarak adlandırılan iki önemli Geç Assur yapısı çıkarılmıştır. Bu yapılar bir elit konutu ile arşivi de içeren idari bir yapı niteliğindedir. Birleşik bu yapı kompleksinin avluları da özenli bir biçimde çakıl taşı mozaiklerle kaplanmıştır[201].

Ayrıca daha geniş bir perspektiften çakıl taşı mozaikler değerlendirildiğinde, batıda İspanya-Castulo[202], doğuda da İran-Rabat Tepe[203] yerleşimleriyle Ziyaret Tepe çakıl mozaikleri karşılaştırılabilir[204].

3.1.8. Til Barsib

Til Barsib, modern adıyla Tell Ahmar, Fırat'ın doğu kıyısında, Cerablus'un 20 km güneyinde, Suriye'deki Esad Gölü'nün yakınında yer almaktadır[205].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Geç Assur Dönemi'nin önemli eyalet merkezlerinden biri de bugün Suriye sınırları içinde kalan antik Til Barsib (modern Tell Ahmar) idi. Önceleri, Aramiler'in Bit-Adini Devleti'ne başkentlik yapan Til Barsib, Fırat'ın doğu kıyısı üzerinde ve Karkamış'ın 20 km kadar güneydoğusundadır. Assur ile Suriye arasındaki Guzana yani Tell Halaf, Harran ve Hadatu (Arslan Taş) gibi kentleri kapsayan önemli bir yolun stratejik konumlu bir noktasında yer almaktaydı. Surlarla çevrili olan kent ana hatlarıyla yarım daire şeklindedir[206].

İlk mozaikler François Thureau-Dangin'in keşif gezisi sırasında Assur sarayında keşfedilmiştir. İkisi sarayın kuzeydoğu sektöründe, biri tüm sektör boyunca batıdan doğuya giden uzun bir koridorda (XLIX)[207], diğeri ise doğudaki küçük avlu XLIII'de[208] bulunmuştur. Üçüncü bir mozaik sarayın giriş kapısının dış tarafını, dış kapının iki

[201] Matney et al. 2017: 222.
[202] Fernandez-Galiano 1982: 235-244; Blázquez Martínez – Pérez 1987: 243-247.
[203] Kargar - Binandeh 2009: 113-129.
[204] Matney et al. 2017: 146-149.
[205] Schmidt 2019: 26.
[206] Sevin 1991: 39-40.
[207] Thureau-Dangin - Dunand 1936: 23-24 pl. XLII/1.
[208] Thureau-Dangin - Dunand 1936: 25.

yanını süslemiştir[209].

***Koridor XLIX (49) Mozaiği*:** Dama tahtası deseninde bir araya getirilmiş çakıl taşlarından oluşan çizgilerle dönüşümlü olarak fırınlanmış kil döşeme karolarıyla kaplanmıştır. Mozaik panolar yaklaşık 35 cm^2'dir. Siyah ve beyaz dönüşümlü olarak kullanılmıştır ve merkezleri sırasıyla beyaz ve siyah çakıl taşlarıyla belirginleştirilmiştir (Kat. No. 59). Yayınlardan ve fotoğraftan çakıl taşlarının tam olarak nasıl yerleştirildiğini anlamak zordur[210].

XLIII (43) Mozaiği: Avludaki ikinci döşeme, neredeyse tam dört kareden oluşan küçük bir kısmı Avustralya/Belçika kazıları sırasında yeniden keşfedildiği ve Halep Müzesi'ne götürüldüğü için biraz daha iyi bilinmektedir. Koridor XLIX'te olduğu gibi, bu döşemede kenarları 36 ile 38 cm uzunluğunda olan siyah ve beyaz karelerden oluşmaktaydı. Ancak çakıl taşları oldukça özenli bir şekilde bir araya getirilmiştir. İnce düz taşlar seçilmiştir. Karelerin kenarları düz çakıl taşı sıralarıyla dikkatlice işaretlenmiş ve ortada, karenin merkezini belirginleştiren birkaç çakıl taşını çevreleyen iki eşmerkezli daire yer almıştır (Kat. No. 60) (Levha 63, 64, 65).[211]

Sarayın ana girişini süsleyen mozaiğe gelince, varlığı dışında neredeyse hiçbir şey bilinmemektedir. Ancak sarayın planından, karelerin ortasında zıt renkte çakıl taşlarının da bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Giriş kapısındaki üçüncü mozaik, açıkça daha sonraki yapıların bir parçasıdır ve bu nedenle sarayla aynı zamana tarihlenebilmektedir[212].

XLIX (49) numaralı koridor ve XLIII (43) numaralı avlunun her ikisi de sarayın kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır. Sarayın kazısını yayınlayan Maurice Dunand, bu sektör ile binanın geri kalanı arasındaki farkları vurgulamıştır: Duvarlar daha ince ve farklı doku ve renkte tuğlalarla örülmüştür; sektör biraz daha alçak bir zemine oturmaktadır ve en önemlisi, saraydan tüm erişim yolları kapatılmıştır[213]. Bu gözlemlerden, kuzeydoğu bölümünün sarayla bütünleşmiş ve harap olduktan sonra terk edilip duvarla çevrilmiş daha eski bir binaya ait olduğu sonucunu çıkarmıştır. Sonuç

[209] Thureau-Dangin - Dunand 1936: 29.
[210] Bunnens 2016: 59-70.
[211] Bunnens 2016: 59-70 fig. 6.1.
[212] Thureau-Dangin - Dunand 1936: Plan B
[213] Thureau-Dangin - Dunand 1936: 25-26.

olarak, mozaikler en geç MÖ 8. yüzyılın başlarına ait olmalıdır[214].

M Alanı: 2002 ve 2007 yılları arasında, Tell Ahmar akropolünde, yerleşimin batı kesiminde (M Alanı), Fransız kazılarının bıraktığı yüzeyin hemen altında başka bir mozaik keşfedilmiştir[215]. Sadece bir kısmı korunmuş olup, kapladığı yüzeyin en az 200 m^2'lik bir alana yayıldığı tahmin edilmektedir. Mimari kontekst hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir (Levha 62b).

Mozaik muhtemelen bir saray gibi törensel bir yapının avlusunu ya da akropole anıtsal bir girişteki açık bir alanı süslüyordu. Alternatif olarak siyah ve beyaz olan dört taraflı figürlerin boyutları düzensizdir. Bazıları 45 ile 60 hatta 70 cm^2'dir. Çakıl taşlarının boyutu ve şekli de çok düzenli değildir. İlginç bir özellik de ortasında bir rozet motifi oluşturan eşmerkezli dairelerle çevrili yassı bir taş bulunan en az üç karenin varlığıdır. Mozaiğin inşası için en geç tarih MÖ 8. yüzyılın başları olmalıdır. Ancak Assur fethinden önceki bir tarih de kuvvetle muhtemeldir[216].

Aşağı şehrin kuzey kesimindeki E Alanı'nda iki bağımsız bina kısmen kazılmıştır. Her ikisi de çakıl taşı mozaikle süslenmiştir. Doğudaki E1 binası standart bir Yeni Asur konutu gibi görünmektedir; bu konutun kabul odası olarak adlandırılan bölümü, bitişiğindeki bir oda ve avlunun bir kısmıyla birlikte tamamen kazılmıştır. Avlu, siyah ve beyaz karelerden oluşan çakıl taşlı bir mozaikle döşenmiştir. Burada da, oldukça düzensiz bir şekilde bir araya getirilen çakıl taşlarının seçiminde herhangi bir tasarım izlenmemiştir. Karelerin kenarları yaklaşık 50 cm ölçülmüştür[217].

Dama tahtası desenli çakıl taşı mozaikler batı İran'dan İspanya'ya kadar geniş bir alanda bulunmuştur. Ancak kuzey Suriye ve güneydoğu Anadolu'da özel bir yoğunluğa sahiptir[218].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Avustralyalılar tarafından 1988 yılından sonra devam eden kazılarda, siyah-beyaz bir çakıl taşı döşemeli avlusuyla (Levha 62a), aşağı şehirde büyük bir Assur yapısı bulunmuştur. Bu yapıda, Arslan Taş ve Tille Höyük'te olduğu gibi, siyah-beyaz

[214] Bunnens 2016: 59-70.
[215] Bunnens 2013: 179.
[216] Bunnens 2016: 59-70 fig. 6.2.
[217] Bunnens 2016: 59-70.
[218] Bunnens 2016: 59-70 res. 6.4e.

çakıl taşı mozaikleri içeren avlu yer almaktaydı. Dama tahtası, geometrik desen oluşturacak şekilde uygulanmıştır. Arslan Taş Fildişi Evi'nde olduğu gibi burada da Suriye stilinde fildişi buluntuları, MÖ 7. yüzyıl ortasına tarihlenen Akadça idari-hukuki çivi yazılı metinler ve Aramice tabletler bulunmuştur[219].

Değerlendirme ve Tarihleme

Özetlemek gerekirse, Tell Ahmar'da muhtemelen Assur öncesi dönemlerden MÖ 7. yüzyılın sonlarında imparatorluğun sona ermesine kadar en az sekiz adet dama tahtası desenli çakıl taşı mozaik tespit edilmiştir. Bu mozaikler resmi binaların yanı sıra varlıklı kişilerin konutlarını da süslemiş ve yerel gelenekler ile Assur özelliklerini bir araya getirmiş olmalıdır.

3.1.9. Karkamış

Gaziantep ili, Nizip ilçesi yakınlarındadır. Türkiye-Suriye sınırındadır. 1878-81, 1911-14 ve 1919-20 yılları arasında D.H. Hogarth, T.E. Lawrence ve L. Woolley tarafından kazılmıştır[220]. Uzun bir aradan sonra, 2011 yılında N. Marchetti[221] tarafından kazılar yeniden başlatılmıştır ve günümüzde de devam etmektedir[222].

Karkamış, Ebla ve Mari'deki metinsel referansların da gösterdiği gibi, daha sonraki dönemlerde önemli bir yere sahipti ve daha sonra Hitit genel eyalet valisinin merkeziydi. İç kentin MÖ ikinci binyıl savunma kalıntıları dışında, arkeolojik olarak Demir Çağı öncesine ait çok az şey bilinmektedir. Alan üç unsurdan oluşmaktadır: yüksek bir kale, bir iç ya da aşağı şehir ve bir dış şehir[223].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

2014 yılında Karkamış'ta bulunan dama tahtası desenli çakıl taşı mozaik döşeme önemli keşiflerdendir[224]. Bu mozaik döşemenin, Assur kralı II. Sargon'un Karkamış'ta inşa ettirdiği sarayının bir parçası olduğu ileri sürülmektedir. Karkamış, Til Barsib ile

[219] Bienkowski- Millard 2000: 291.
[220] Sevin 2003: 183.
[221] Prof. Dr. Nicolò Marchetti ve Prof. Dr. Sara Pizzimenti'ye Karkamış malzemesini benimle paylaştığı için çok teşekkür ederim.
[222] Marchetti 2022: 95.
[223] Bienkowski - Millard 2000: 65.
[224] Marchetti 2016a: 44-55; Marchetti 2016b: 363-380.

Arslan Taş'a olan yakın konumuyla da dikkat çekmektedir[225].

Güney C bölgesindeki Yeni Asur mozaik zemini, nehir çakıllarından yapılmış olup dönüşümlü olarak siyah beyaz kareler oluşturmaktadır. MÖ 8. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir. Altında kireçtaşı levhalardan yapılmış MÖ 10. yüzyıl sonu avlusu (L.2744) bulunmaktadır. Kare levhalarla döşeli eski avlu, dikey olarak yerleştirilmiş ve siyah beyaz dönüşümlü kareler oluşturan düz nehir çakıllarından yeni bir zemin yapılarak yükseltilmiştir (Kat. No. 61) (Levha 66, 67a, 67b, 68a, 68b). Bu tasarım, örneğin Tell Ahmar, Tille Höyük ve Ziyaret Tepe'de (ve Assur'un kendisinde) ve aynı zamanda İspanya'daki Cástulo'da MÖ 7. yüzyılın başlarında bilinen tipik bir özelliktir[226].

3.1.10. Tille Höyük

Adıyaman-Samsat'ın 45 km kuzeyinde, Fırat'ın batı yakasında bulunan Tille, bu krallığın bölgesinde dolayısıyla Yeni Assur eyaleti sınırları içerisinde bulunuyordu. Tille Höyük'te, 1979-1990 yılları arasında, o sırada devam eden Atatürk ve Karakaya barajları dâhilinde "Aşağı Fırat" arkeolojik kurtarma projesinin bir parçası olarak Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü tarafından Dr. David French başkanlığında arkeolojik kazılar yapılmıştır[227].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Fırat Nehri'ne ulaşan bir akarsu tarafından oluşturulmuş dar ve derin dere yatağının kenarında yer alan Tille Höyük, doğu terası dâhil olmak üzere yaklaşık 200x140 m bir alanı kaplamaktadır[228].

Höyükte, Geç Assur katı (MÖ 8-7. yüzyıl) tespit edilmiştir. Son katın ana evresi yangın ile son bulmuştur. Bu katın ikinci evresi ise ince ve dayanıksızdır. Söz konusu evre MÖ 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Oldukça büyük bir yangın geçirmiş olmasına rağmen, Tille'deki yerleşmenin Erken Demir Çağı'nda başladığı ve Geç Hitit Dönemi boyunca II. Sargon'un MÖ 708 yılında Assur zaptına kadar devam ettiğine dair veriler bulunmaktadır. Tille'de bulunan ve Geç Assur Dönemi'ne tarihlenen çakıl taşı mozaikli

[225] Marchetti 2022: 98.
[226] Marchetti 2016: 369 res. 13; Marchetti 2025: 1-6 fig. 1.1.
[227] Blaylock 2018: 380-381.
[228] Moore 1993: 199.

avlu muhtemelen II. Sargon'un MÖ 708 yılındaki Kummuh seferinden hemen sonraya tarihlenmektedir.[229]

Çakıl taşı mozaik döşeme (Kat. No. 62) (Levha 69a-69b-70a)**:** Döşeme, büyük ölçüde Fırat yatağında yerel olarak rahatlıkla bulunabilen türden siyah ve beyaz nehir çakıllarından oluşmaktadır. Tasarım doğu-batı yönünde 17, kuzey-güney doğrultusunda 14 kareden meydana gelmektedir. Orijinal olan toplam 238 kareden yaklaşık 26 adedi güneybatı köşesinde tamamen eksiktir. Birçok alanda tek tek çakılların ya da küçük taş gruplarının kaybı görülmektedir. Çakıl taşlarının boyutunda önemli farklılıklar vardır. En büyük örneklerin çapı 200 mm'ye kadardır. Ancak yassı ya da yassıya yakın olan taşların seçilmesi ve bunların kenara döşenmesi için belirgin bir eğilim gösterilmiştir. Kareler kuzeyden güneye sıralar ya da şeritler halinde yerleştirilmiştir.[230] Döşeme, bu amaç için temizlenmiş ve oldukça dikkatli bir şekilde düzleştirilmiş bir toprak yüzeyle döşenmiştir.[231]

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Tille'deki VIII. katman örneğinde dama tahtası motifi kullanılmış çakıl taşı mozaik tüm avluyu kaplamaktadır. Siyah ve beyaz renkteki çakıl taşlarının boyutları 20 cm ya da yumruk büyüklüğünde olarak ifade edilmiştir.

Değerlendirme ve Tarihleme

Fırat'ın daha kuzeyinde, Kummuh/Kommagene bölgesindeki Tille Höyük'te, iç avlusu dama tahtası desenli çakıl mozaik zeminle kaplı büyük bir yapı kazılmıştır[232]. Mozaiğin bulunduğu yapının yorumlanması kolay değildir. Tille Höyük kazılarının nihai raporu, Arslan Taş'taki "Bâtiment aux ivoires" gibi yapılara ve daha genel olarak bir avlu merkezli Assur evlerine atıfta bulunarak bu yapıyı bir ev yapısı olarak açıklamaktadır. Ancak yapının kuzeydoğu köşesindeki çıkıntılı oda, daha ziyade bir avluya uyan 5 numaralı odanın boyutu ve şekli, avlunun her iki yanında iki sıra oluşturan birkaç odanın varlığı, mozaik döşemenin ortasından geçen yaklaşık aynı eksen üzerinde iki, muhtemelen üç kapı girişinin varlığı gibi özelliklerin kombinasyonu, bir ev ya da saraydan çok bir tapınağı çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla Tille Höyük yapısı büyük

[229] Blaylock 2009: 127-170.
[230] Blaylock 2009: 136-138, 158-162.
[231] Blaylock 2009: 136-138, 158-162.
[232] Blaylock 2009: 136-138, 158-162.

olasılıkla bir tapınaktır.[233]

Şimdi mozaiğe dönecek olursak, çakıl taşlarının çok düzenli ya da ince olmadığını ve karelerin çok özenli bir şekilde oluşturulmamış gibi göründüğü anlaşılmaktadır. Tüm kareler düz siyah ya da beyaz renkte değildir. Kuzeybatı köşedeki birkaç tanesinin ortasında zıt renkte çakıl taşları vardır ve üç kare siyah çakıl taşları yerine kırmızı taşlardan yapılmıştır. Hafirlere göre, MÖ 8. yüzyılın son çeyreğinde ya da 7. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olmalıdır[234].

3.1.11. Rabat

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Rabat Tepe, Batı Azerbaycan Eyaleti'nin güneybatısında ve Serdeşt ilçesinin 9 km kuzeydoğusunda, Rabat şehrinin eteklerinde ve İran-Irak sınırına 30 km mesafede Küçük Zap Nehri'nin batı kıyısında yer almaktadır[235]. Bu tepe yaklaşık 11 hektar büyüklüğünde ve 20 m yüksekliğindedir[236].

İran'ın kuzeybatısı, kuzeyden Nahçıvan ovası, kuzeybatıdan Anadolu platosu ve batıdan kuzey Mezopotamya ile sınır komşusudur ve stratejik bir konuma sahiptir. Rabat Tepe'nin Mannean bölgesinin güneybatısında yer alması ve Asur ve Urartu imparatorluklarından etkilenmiş olması, Rabat Tepe II'nin arkeolojik özelliklerine katkıda bulunmuştur[237]. Kazının ilk başlangıç aşaması Bahman Kargar'ın, ikinci ve üçüncü aşamaları ise Reza Heidari'nin gözetiminde gerçekleştirilmiştir[238].

Rabat Tepe'nin kuzey, güney ve orta kesimlerinden elde edilen mimari veriler özellikle tuğla, taş, çamur ve kil gibi malzemelerin kullanıldığına işaret etmektedir[239]. İki mimari evre tespit edilmiştir: İlk evre olan Demir Çağı III, MÖ 1. binyılı, ikinci evre olan Demir Çağı II ise MÖ 2. binyılın sonları ile MÖ 1. binyılın başlarını kapsamaktadır[240].

---

233 Bunnens 2016: 59-70.
234 Blaylock 2009: 162.
235 Heidari 2007: 203.
236 Kargar - Binandeh 2009: 114.
237 Hejebri Nobari - Afifi 2009: 47.
238 Heidari 2006: 7.
239 Kargar 2005: 35.
240 Kargar - Binandeh 2009: 114.

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Zap Nehri kıyısında yer alan mozaik çakıl taşı döşeme, zarif bir mimari yapı olup bölge sakinlerinin sanatsal zevkinin ve yaratıcılığının bir kanıtıdır. Ne yazık ki döşemenin bazı kısımları kaçak kazılar nedeniyle hasar görmüş ya da tahrip olmuştur[241]. Bazı durumlarda daireler bozulmuş ve bir sıra tuğla ile kesilerek yarım dairelere dönüşmüştür[242]. Genel biçimleri 160x160 cm'lik kare bir çerçeve içinde 10 cm aralıkla iç içe geçmiş 7 dairedir[243]. Kuzey-güney ekseni boyunca yedi sıra tam daire ve bir sıra yarım daire, doğu-batı ekseninde ise on bir sıra tam daire ve bir sıra yarım daire bulunmaktadır[244]. Yedi dairenin tamamı çakıl taşı döşemenin ortasındaki dairesel taşın etrafında düzenlenmiştir. Diğer taşlar, merkezdeki taşlarla orantılı olarak dikey bir kiriş sırası ve yatay bir kiriş çemberi şeklinde yerleştirilmiştir. Her dört daire arasındaki uzun tepe noktasına sahip eşkenar dörtgenler simetri ve orantı yaratır. Bu daireler buğday başağı dalları şeklinde çerçevelenmiştir. Çakıl taşı döşeme tipik olarak kare, daire ve eşkenar dörtgen şekillerinde tasarlanmıştır (Kat. No. 63) (Levha 70b, 71a, 71b, 72, 73). Çakıl taşları kil harçla düzenlenmiş ve birleştirilmiştir[245].

Değerlendirme ve Tarihleme

Rabat Tepe bölgesi MÖ 8.-7. yüzyıllara tarihlenebilir ve kalıntıları Qalaichi, Ziwiye veya Hasanlu gibi merkezlerle yakından ilişkilidir. Kuzeybatı İran'da hem Assur hem de Urartu krallarının sayısız askeri seferleri ve müdahaleleri, bu bölgenin büyük imparatorluklar arasındaki güç oyunlarında oynadığı çok önemli rolü açıkça göstermektedir. Sargon II'nin MÖ 714 yılındaki seferleri sırasında bölgede çok sayıda şehir ve oluşumdan söz edilmiştir ve Tepe Rabat bunlardan biri olabilir[246].

3.1.12. Castulo-La Muela

İspanya'nın Yukarı Guadalquivir Vadisi'ndeki Cástulo antik kentinin bir parçası olan La Muela mevkiinde, arkeologların kült yapısı olarak değerlendirdiği bir yapıda

[241] Heidari 2010: 148.
[242] Kargar - Binandeh 2009: 116.
[243] Heidari 2010: 148.
[244] Kargar - Binandeh 2009: 116.
[245] Heidari 2010: 148.
[246] Kargar - Binandeh 2009.

dama tahtası desenli çakıl taşı mozaik keşfedilmiştir[247].

MÖ 7. yüzyıla tarihlenen II. evrede, dekoratif bir etki yaratmak için çakıl taşlarının kullanılmasına yönelik ilk uygulama fark edilmiştir. Siyah ve beyaz çakıl taşları boyut ve şekillerine göre seçilmiş ve arkeologlara göre, malzemelerin rengiyle oynanmadan birbirini kesen daireler halinde yerleştirilmiştir. Bununla birlikte, yayınlanan fotoğraflarda herhangi bir desenin açıkça fark edilemediği de belirtilmelidir. II. evrenin, muhtemelen bölgenin maden kaynaklarının cazibesine kapılan ilk Fenikelilerin bölgeye geldiği zaman olduğu söylenmektedir. III. evrede kutsal alan yeniden inşa edilmiş ve iç avlusu çakıl taşı mozaikle süslenmiştir. Girişte, görünüşe göre eşiğin bir parçası olarak, üçgenler halinde yerleştirilmiş çakıl taşlarından yapılmış bir zemin vardır ve avlunun ilerisinde dama tahtası desenli daha büyük bir mozaik parçası bulunmaktadır (Kat. No. 64) (Levha 74a, 74b, 75a, 75b, 76a). Kenarları yaklaşık 42 ile 44 cm uzunluğunda olan siyah ve beyaz kareler, Assur mozaikleri modeline iyi bir şekilde uymaktadır[248].

José María Blázquez'in daha önce öne sürdüğü gibi, III. evrede görülen dama tahtası çakıl taşı mozaik tarzının, geleneği MÖ 6. yüzyıla kadar sürdüren Fenikeliler tarafından Doğu'dan Batı'ya aktarılmış olması son derece muhtemeldir[249].

3.1.13. Olynthos

Çanakkale Boğazı'nın hemen batısında yer alan Olynthos, ilk kurulduğunda oldukça küçük bir şehir idi. Chalcidian Birliği'ne başkentlik yapan kent ancak MÖ 432 yılında adından bahsettirmeye başlamıştır[250]. Miletos'da olduğu gibi hippodamos planda tasarlanan yeni kentte, konutların andronları oldukça güzel mozaiklerle süslenmiştir[251]. 1952 yılında Robinson, Olynthos'da "iyi kader" villasında bulduğu mozaikleri Helenistik Dönem'den önceye (MÖ 323 öncesi), Geç 5. - erken 4. yüzyıla tarihlemiştir. Çalışmada kullandığı tarihlendirme kriterlerinde mozaiklerdeki teknik ve stil kritik özellikler değil de Helenistik Dönem öncesi kullanılan hippodamos plan ve Büyük

[247] Fernandez-Galiano 1982; Blázquez Martínez - Pérez 1987.
[248] Bunnens 2016: 69 fig. 6.6a-b.
[249] Fernandez-Galiano 1982: 235-244; Blázquez Martínez - Pérez 1987: 243-247.
[250] Robertson 1965: 72-89.
[251] Robertson 1965: 73.

İskender öncesi üzerinde mühür olan bazı buluntular göz önünde bulundurulmuştur[252].

K. M. Dunbabin 1979 yılında yayınladığı çalışmasında, özellikle Helenistik Dönem mozaiklerinin tarihlendirme kriterleri üzerinde durmuş ve bunların Olynthos'daki bazı konutların andron ve avlularında iki ya da üç tarafını çeviren peristillerde bulunduğundan bahsetmiştir[253]. Avlunun etrafında andron ismi verilen erkek yemek odası, mozaik ya da harçlı bir zeminle düzenlenmiştir[254].

Yunanistan'da günümüze ulaşan en erken bezemeli mozaikler MÖ 5. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. En büyük grup, MÖ 432'de kurulan ve 348'de Makedonyalı Philip tarafından yıkılan Kuzey Yunanistan'daki Olynthos'taki yeni kentin zemin döşemelerinden oluşmaktadır[255].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Çakıl taşı mozaikler, doğal olarak, az renkli örneklerden oluşmaktadır. Amerikan arkeologlar tarafından Olynthos'da keşfedilen mozaiklerin büyük bir kısmı, siyah ve beyaz doğal çakıl taşlarından yapılmıştır.

Olynthos'daki mozaikler, çoğu zaman evlerin andronunda bulunmuşlardır[256]. Ayrıca avlularda da birkaç mozaik döşeme tespit edilmiştir. Andronu kaplayan mozaiklerde, giriş yeri dışında, odanın merkezinden kenarlarına doğru figürlerin yayıldığı izlenebilmektedir. Esas olarak kare mekân içerisinde yuvarlak bir merkezi motif, meander ve dalga bordürleriyle çevrelenmektedir. Diğer mozaikler ise figürlü konulardan oluşmaktadır. Olynthos mozaikleri, ufak, çakıl taşları ile deniz ve nehir kenarlarından elde edilen çakıl taşları gibi 6 cm'yi geçmeyen büyüklükteki taşlardan oluşmuşlardır. Çakıl taşları, sarı veya kırmızımtrak-sarı renkteki 7 cm kalınlığındaki harç tabakasına gömülmüşlerdir.[257]

a) Çift Sfenksli Mozaik (Kat. No. 65) (Levha 77, 78)

BV1 evinin andronunda bulunmuştur. Merkezde çift meander ve dalga motiflerinin çevrelediği karenin içinde defne yapraklarından çelenk yer almaktadır. Dört

[252] Robinson 1952: 234-235.
[253] Dunbabin 1979: 265-277.
[254] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[255] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[256] Westgate 1997-98: 95 fig.1.
[257] Üstüner 2002: 14.

iç kenarda çift vücutlu sfenks veya kadın? figürleri ile her köşede ise palmetler bulunmaktadır. Figürlerin saçları yeşil çakıl taşından, kulakları mavi, gözleri, burnu ve ağzı siyahtır. Meander kenarlarından sonra, girişte bir aslan, sağ ön pençelerini kaldırmış olup bir ceylana saldırmaya hazırlanmaktadır[258].

b) Av Mozaiği (Kat. No. 66) (Levha 79, 80)

Komedyenler evinin avlusunda bulunmuştur. Peristildeki mozaik desen: 2,85 m x 2,45 m olup ortasında 1 m x 0.60 m'lik bir sunak alanı vardır. Çevre, dalga, defne, çift meander motifleri ile bezenmiştir.

Güney bölümü: Kentauros-Lapith mücadelesi yer almıştır. Kentauros'un elinde sopa vardır. Lapith gösterilmemiştir. Yalnız kalkanının bir kısmı korunmuştur.

Doğu bölümü: Güney frizine bitişiktir. 2 kanatlı griffonlar yere oturan karacaya saldırmak üzeredir.

Kuzey bölümü: 2 kanadını açan ördek, öbür tarafında yaban domuzu ve aslan karşılıklı mücadele etmektedir.

Batı bölümü: Bir avcı, kısa chiton giymiş, bir domuzu avlıyor. Yaban domuzunun arkasında bir geyik bulunmaktadır. Bu mozaik de, kırmızı, sarı, yeşil çakıl taşlarından olup kullanılan renklerin yanı sıra az da olsa siyah ve beyaz birtakım detayların kullanıldığı görülüyor.[259]

Bu mozaik döşemelerden başka, Olynthos'da, daha 7 ayrı mozaik döşemesine rastlanmıştır ki bunlar, çeşitli yapılarda bulunuyordu. 3 tanesi geometrik desende yapılmıştır.

c) Yıldızlı Mozaik (Kat. No. 67) (Levha 81a, 81b, 82a)

A VI 4 konutunun andronunda bulunmuştur. Kare çerçevesi meanderden, daire planlı panodaki ise dalga motifi bezemesinden oluşan mozaiğin ortasında on altı ışınlı Makedonya yıldızı yer almaktadır. Eşiğinde karşılıklı iki griffon tasvir edilmiştir[260].

d) Çember/Çark Mozaiği (Kat. No. 68) (Levha 82b, 83a)

1928 yılında bir kamu yapısının kuzey odasında bulunmuştur. Bu odanın

[258] Robinson 1932: 24. pl. 3; Salzmann 1982: 101 kat. 84, taf. 12, 3.
[259] Robinson 1932, 24 pl. 4; Salzmann 1982: 101kat. 86 taf. 12, 2; Üstüner 2002.
[260] Robinson 1932: 19 pl. 2; Salzmann 1982: 100 kat. 80 taf. 16, 2; Bingöl 2023: 215 res. 283.

zeminindeki büyük bir sarnıcın (çap 68 cm) açıklığından da anlaşılacağı üzere, bu yapı bir su evi olarak hizmet vermiştir. Zemin, beyaz ve mavi-siyah çakıl taşlarından oluşan bir mozaikle kaplıdır. Boşluğun çevresi, üç sıra beyaz ve bir sıra (sondan bir önceki) mavi-siyah çakıl taşından oluşan bir sınır ile çevrelenmiştir. Su haznesine açılan kapının yanında, yine üçü beyaz ve biri mavi olmak üzere dört sıra çakıl taşından oluşan dört parçalı bir çember/çark (çap 100 cm) tasviri yer almaktadır. Çark ve sarnıcın yanındaki mozaik boyunca çift sıra beyaz çakıl taşları uzanır.[261]

e) Daire ve Gamalı Haç Mozaiği (Kat. No. 69) (Levha 84a, 84b)

1934 yılında AXI'de avluda (F odası) bulunmuştur. Dikdörtgen resim alanının zemini siyah ve beyaz çakıl taşlarından oluşmaktadır. Beyaz çakıl taşlarından yapılmış çeşitli süslemeler ve semboller, bir sistem olmaksızın etrafa dağılmıştır. Dört adet dört kollu çark/çember, iki gamalı haç, kare içinde beş gamalı haç, daire içinde bir gamalı haç, beş daire, iki dairesel spiral, bir çift balta, balıksırtı şeklinde bir süsleme ve tanınamayan birkaç imge bulunmaktadır.[262]

Değerlendirme ve Tarihleme

Siyah ve beyaz renklerdeki çakıl taşları çoğunlukla siyah mermer ve kuarz taşlarıyla birlikte kullanılmıştır. Harç tabakasının açık gri olmasından dolayı kiremitler kırılıp, toz haline getirilerek, çimento tabakasına karıştırılıp kırmızımtırak-sarı renk elde edilmiştir. Yeşil ve koyu kırmızı çakıl taşları detaylarda kullanılmıştır. Fakat aynı renkte taşları olan zeminler, meselâ, beyaz yerine sarımtırak veya siyah yerine grimsi ve mavimsi olarak dizilerek, ışık ve gölge oyunlarına başvurulmuştur. Olynthos mozaikleri hakkında yapılan harç içeriği konusundaki yayınlarda çakıl taşlarının bir harç içine yerleştirilmiş olduğu bilgisi yer almaktadır.[263]

T. L. Shear, Korinthos mozaiklerinin Olynthos mozaikleri kadar erken olduğuna inanmaktadır[264]. Fakat Robinson, Korinthos mozaiklerini incelemeleri sonucu Korinthos mozaiklerinin Olynthos'dan daha geç olduğuna kanaat getirmiştir. Çünkü Olynthos'da bulunan kırmızı figür parçaları MÖ 5. yüzyıla tarihlenmiştir[265]. Robinson çalışmasında

[261] Salzmann 1982: 104 kat. 93 taf. 8, 3.
[262] Salzmann 1982: 100 kat. 83 taf. 8, 1.
[263] Robinson 1952: 231.
[264] Shear 1929: 526-528 fig.10.
[265] Robinson 1932: 17.

“eğer onlar (palmetler) MÖ 4. yüzyıldan sonra olsalardı palmetlerin taç yapraklarının uçları aşağı değil yukarı yönelecekti” şeklinde başka bir tarihleme kriteri daha önermektedir[266]. Ayrıca yine Olynthos’da 31 ile numaralandırılmış başka bir evde, merkezi dairesel formda tasarlanmış bitkisel palmetlerden oluşan çakıl taşı mozaiklerde yer alan dört yapraklı palmetlerin taç yapraklarının aşağı doğru dönüşü MÖ 5. yüzyıl sanatını göstermektedir[267].

3.1.14. Korinthos

Isthmos’u kontrol eden, doğu ve batıdaki deniz yollarına hâkim önemli bir konumda bulunan Korinthos’ta, ilk çağlardan beri yerleşim bulunmaktadır. Korinthos, batıda Korkyra ve Syrakousai (MÖ 734) gibi kolonilerin kurulmasına öncülük etmiştir. MÖ 7. ve 6. yüzyılda, Akdeniz çevresine kaliteli seramik ihraç eden Korinthos oldukça gelişmiştir. MÖ 6. yüzyıla ulaşıldığında şehir artık lüks ürünleriyle tanınmaktadır ve bu unvanını hiç kaybetmemiştir[268].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

MÖ 5. yüzyılın son çeyreğine ait diğer bir örnek, Korinthos’taki Kentauros Hamamı’nda bulunan bir mozaikle temsil edilmektedir. Mozaik zeminin merkezinde dört kollu büyük bir çark/çember yer alır. Kollar arasındaki boşluklar dönüşümlü olarak siyah ve beyazdır. Etrafında üçgenlerden oluşan dairesel bordürler, bir meander ve bir dalga bandı bulunur. Bu dairesel tasarım ile dış kare arasındaki açılarda, düz siyah bir zeminde beyaz silüet halinde gösterilmiş figürler yer alır. Bunlar benekli bir kedigili kovalayan bir Kentauros ve bir eşektir (Kat. No. 70) (Levha 85a, 85b, 86a, 86b, 87a, 87b, 88a, 88b, 89a, 89b). Figürlerin içinde siyah çizgiler üst üste binen uzuvları ve Kentaurosun ana hatlarını göstermek için kullanılmıştır. Kas sistemini göstermeye yönelik bir girişim bulunmamaktadır. Birkaç kırmızı ve bej çakıl taşı siyah zemin üzerine rastgele serpiştirilmiş olup renk çok bilinçli bir şekilde kullanılmamıştır. Figürlerin işlenişi basit olsa da, zemin iyi tasarlanmış ve geometrik motif, ustalıkla işlenmiştir.[269]

[266] Robinson 1932: 17.
[267] Robinson 1932: 20 fig. 4.
[268] Rodgers 2015: 316.
[269] Salzmann 1982: 95 kat. 63 taf. 9, 1-3; Dunbabin 2012: 5-6 figs. 1, 2.

3.1.15. Sikyon

Yunanistan'da Peloponessos Yarımadası'nın kuzeydoğusunda, Korinthos'un yaklaşık 26 km kuzeybatısında kurulmuş bir antik kenttir.

Kentte bulunan mozaik dikdörtgen alanlı olup yükseltilmiş bir şerit ile çevrilidir. Merkezde, içinde bir gorgon yüzü bulunan dairesel bir resim (55 cm), yılanlı bir bölge (32 cm) ile çerçevelenmiştir. Dışta, lotus çiçekleri ve palmetlerin (65 cm) dönüşümlü olarak gösterildiği dairesel bir friz izlenmektedir. Mozaiğin köşelerinde dört farklı hayvan tasvir edilmiştir: Bir tavşan, bir köpek, bir yaban domuzu ve bir aslan. Girişin karşı tarafında beyaz bir şerit (18 cm) üzerinde Z şeklinde bir süsleme yer almaktadır. Eşikte, üzerinde 5 kap bulunan iki ayaklı bir masayı gösteren bir giriş/antre mozaiği (158x89 cm) vardır. Soldan sağa: sarmaşık asma ile süslenmiş bir kolonet krater, bir testi, bir perirrhanterion kaidesi ve bir hydria; masanın altında siyah beyaz bir baklava deseni bulunmaktadır (Kat. No. 71) (Levha 90a, 90b, 91a, 91b).[270]

3.1.16. Sinope

Sinop, bir Karadeniz limanıdır. Karadeniz'in güney kıyısında konumlanan, MÖ 7. yüzyıl sonlarında Miletoslu koloniciler tarafından kurulduğu anlaşılan Sinop bir yarımadada yer almaktadır[271].

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

Sinop Balatlar Kazıları'nın 2022 yılı kazı sezonunda, XXIII Nolu mekânın B1-3, C1-3, D1-3 plan karelerini içeren alanında, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mozaik zemin döşeme ile karşılaşılmıştır. Döşemenin tasarım özelliklerine göre pastas ya da prostas planlı bir konut yapısının "andron" mekânına ait olduğu açıktır. Yapının tamamının üzerinden yol geçmesi nedeniyle henüz kazılar yapılamadığından konutun planı tam olarak anlaşılamamıştır[272].

In situ olarak korunan Sinop Balatlar çakıl taşı döşemenin kompozisyon ve bordür düzenlemesi simetrik bir görünüme sahiptir (Kat. No. 72) (Levha 92a, 92b, 93a, 93b, 94, 95, 96, 97a, 97b, 98, 99a, 99b, 110a, 100b, 101, 102). En dışta, doğu ve batıda

[270] Salzmann 1982: 95 kat. 63 taf. 9, 1-3.
[271] Gates 2015: 402.
[272] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.

beyaz-gri-siyah çakıl taşlarıyla oluşturulmuş kalın bordür 0.40 x 2.50 m ölçülerine sahiptir. Bordürün kuzeydoğu ve kuzeybatı kısımları günümüze ulaşamamıştır. Doğu ve batısındaki kalın bordürlerde gri harç kullanılmıştır. Bunların içinde yer alan bordür 1.00 x 2.50 m ölçülerinde ve daha sade bir tasarıma sahiptir. Siyah ve gri çakıl taşları ile oluşturulmuş bordürün zemin harcı gridir. Bu bordürün kuzeydoğu ve güneydoğusu ile kuzeybatı ve güneybatısındaki L formlu düzenleme, merkezi panoya hareketli bir görünüm kazandırmaktadır. Bu kesimler emblematanın yer aldığı çevre bordürlere 0.30 m mesafededir. Dıştan içe devam eden kompozisyonda, tüm kompozisyonu çevreleyen 0.05 m genişliğinde uzanan beyaz ve gri çakıl taşlarıyla oluşturulmuş pembe harçlı ince bir bordür yer almaktadır. Bordürün devamında dıştan içe 0.15 m genişliğe sahip beyaz ve siyah çakıl taşları ile oluşturulmuş dalga motifli bir düzenleme gelir. Bunun içinde devamı niteliğinde düzenlenmiş daha kalın bordürde palmet motifleri yer almaktadır. 0.35 m genişliğindeki bu bordürde kompozisyon beyaz ve siyah çakıl taşları ile oluşturulmuştur. Harç ise pembedir. Bu bordürün ardından 0.05 m ölçülerinde daha ince bir başka bordür, merkezi kompozisyonu çevrelemektedir. Beyaz çakıl taşları ile oluşturulmuş bordürün harcı yine pembedir. Merkezi kompozisyon kuzey güney doğrultusunda 1.50 m, doğu batı istikametinde ise 3.60 m ölçülerine sahiptir.[273]

Mozaik teknik olarak çakıl taşı mozaik kategorisinde sınıflandırılmaktadır. Su kıyısından toplanan tek renkli (siyah-beyaz / gri) renkte çakıl taşları kullanılarak yapılmıştır. Oval çakıl taşları Sinop Mozaiğinde sığ bir statumen üzerine yatay değil de dikey olarak yerleştirilmiştir. Dikey yerleştirme tekniğini yataydan ayırmak için "*kirpi modeli*" olarak isimlendirilmiştir[274].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Bordür tasarımlarını oluşturan süslemelerde koyu zemin çakıl taşı üzerine açık renk tercih edilerek yapılmıştır. Ana panonun güneydoğu köşesinde doğuya doğru yönelmiş kanatlı eros figürü bulunmaktadır. Döşemenin dört köşesine yerleştirilmiş olması muhtemel gibi görünse de simetri bakımından bakıldığında tek bir figür olabileceği ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Eros figürünün üzerinde ana panoda oldukça tahrip olmuş sekiz adet kanat ucuna benzeyen bir bezeme dikkat çekmektedir. Oval çakıl taşlarının dikine yerleştirilmelerine yardımcı olan harç yatağı da alışılmışın

[273] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[274] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.

dışındaki yapısı ve pembe rengi ile oldukça dikkat çekicidir. Çünkü harcın içeriğinde yoğun şekilde küçük parçacıklar halinde kırılmış seramik parçaları bulunmaktadır. Çağdaşı mozaiklerden oldukça farklı bir uygulama tekniği sunan çakıl taşları arasındaki yoğun seramik kırıkları, adeta derz aralarına özellikle yerleştirilmiş izlenimi uyandırmaktadır.[275]

Değerlendirme ve Tarihleme

Sinop Balatlar örneğinde kontekst buluntu olmaması nedeniyle tarihleme kriteri olarak çakıl taşlarının yerleştirilişi ve korunan palmetlerin stilleri göz önünde bulundurulmuştur. Andronun girişinde dalga deseninden sonra gelen palmet kuşağı oldukça önemlidir ve bu palmetlerdeki taç yaprakları da aşağı doğru yönelmiştir. Bu nedenle Balatlar'da bulunan çakıl taşı mozaiğin Olynthos mozaikleriyle çağdaş kabul edilerek MÖ 5. yüzyılın sonlarına tarihlemenin daha uygun olacağı belirtilmiştir[276].

Tablo 2. Çakıl Taşı Mozaiklerin Mimari Kontekstleri

Yerleşim	**Yapı/Kontekst**	**Stratigrafik Düzeni/ Tarihleme**	**Teknik**	**Motif ve Bezeme**
Tiryns- K. Yunanistan	Ev 49	Miken -Geç Tunç Çağı (MÖ 1400-1200)	Yatay Model	Bulunmuyor
Uşaklı Höyük- Orta Anadolu	A Alanı II numaralı bina avlusu	MÖ 2. binyıl	Kirpi Modeli	Geometrik Bezeme - Üçgenler
Gordion- Orta Anadolu	Megaron 2	MÖ 9. yüzyıl	Yatay Model	Geometrik Bezeme - Gamalı haç motifi, eşkenar dörtgen, dama tahtası, kum saati, üçgenler
Gordion- Orta Anadolu	H Megaronu	MÖ 6. yüzyıl ortası	Yatay Model	Geometrik Bezeme- Dama tahtası ve kalın bant
Gordion- Orta Anadolu	Meanderli Mozaik/Mozaikli Bina	MÖ 5. yüzyıl	Yatay Model	Geometrik Bezeme – Meander Motifi
Assur	Karawanserai	MÖ 8. yüzyıl 2. yarısı	Kirpi Modeli?	Geometrik Bezeme- Dama tahtası ve rozet
Altıntepe	Avlu? Havuz Tabanı?	MÖ 8. yüzyıl 2. yarısı	Kirpi Modeli?	Bulunmuyor?
Arslantaş	Fildişi Evi Batiment aux Ivories	MÖ 8. yüzyıl 2. yarısı	Kirpi Modeli?	Geometrik Bezeme- Dama tahtası
Ziyaret Tepe	2, 11, 20 nolu mekânlar, avlular	MÖ 8. yüzyıl 2. yarısı	Kirpi Modeli?	Geometrik Bezeme- Dama tahtası ya da satranç tahtası, rozet, haç, üçgen, kum saati.
Til Barsip	İdari Yapı/Depo	MÖ 8. yüzyıl, 7. yüzyıl	Kirpi Modeli?	Geometrik Bezeme- Dama tahtası, rozet

[275] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.
[276] Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.

Tille Höyük	Ev, saray? Tapınak?	MÖ 8. yüzyıl 2. yarısı	Kirpi Modeli?	Geometrik Bezeme- Dama tahtası
Rabat Tepe	İdari Yapı, Avlu?	MÖ 8. Yüzyıl, 7. yüzyıl	Kirpi Modeli?	Geometrik Bezeme- İç içe daireler
Castulo-La Muela	Avlu?	MÖ 7. yüzyıl	Kirpi/Yatay Model	Geometrik Bezeme- Dama tahtası
Olynthos – Çift Sfenks Mozaiği	BV1 Andron	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik ve Figüratif Bezeme
Olynthos –Av Mozaiği	Avlu?	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik ve Figüratif Bezeme
Olynthos Yıldızlı Mozaik	AVI4 Andron	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik ve Figüratif Bezeme
Olynthos Çember/Çark Mozaiği	Su Evi/Kamu Yapısı	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik Bezeme
Olynthos Daire ve Gamalı Haç Mozaiği	AXI avlu?	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik Bezeme
Korinthos-Kenthauros Mozaiği	Kenthauros Hamamı	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik ve Figüratif Bezeme
Sikyon – Gorgoneion Mozaiği	Andron?	MÖ 5. yüzyıl sonu 4. yüzyıl başı	Yatay Model	Geometrik ve Figüratif Bezeme
Sinope – Eros Mozaiği	Andron	MÖ 5. yüzyıl sonu	Kirpi Modeli	Geometrik ve Figüratif Bezeme

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
(TUĞLA MOZAİKLER)

4.1. Kassite Dönemi Tuğla Mozaikleri

Mevcut bulgular, tuğla süslemelerin ilk kez Kassite yöneticileri tarafından inşa edilen tapınakların bir özelliği haline geldiği zaman dilimi olan MÖ 15. yüzyıla kadar kalıpta yapılmış veya kesilmiş tuğlaların dekorasyon için kullanılmadığını göstermektedir. Uruk'ta İştar için Karaindash tarafından inşa edilen küçük bir tapınağın (MÖ 1450-1400), tekrarlayan süslemeler şeklinde monte edilen standart desenlerle yapılmış kalıplı tuğlalardan mamul insan figürleriyle süslenmiş duvarları bulunmaktadır. Su akan vazolar tutan erkek ve dişi figürler, bir bağlantı oluşturmak için birleşen zikzak sıvı akışlarıyla bir süsleme oluşturur; ayaklarının altında bir yarım daire süsleme bandı vardır (Kat. No. 73) (Levha 103a, 103b).[277]

Kassitlere ait kalıplı tuğla frizleri sırlanmış gibi görünmemekle birlikte, Susiana'da sırlı ve kalıplı tuğla frizleri kullanılmıştır[278].

Asur ve Babil'de MÖ 1. binyıl başlarında, çok renkli süslü tuğlalar kullanılmaktaydı.

4.2. Assur Tuğla Mozaikleri

4.2.1. Assur

En eski tarihli Yeni Asur sırlı tuğla dekorasyonu, Tukulti-Ninurta II (MÖ 890-884) hâkimiyeti döneminden gelmektedir. Bu parçalı ortostat (66.5x46.5 cm), Assur'daki Adad Zigguratı'nın doğu köşesine yakın olan Anu ve Adad Tapınağı'nda bulunmuştur[279]. Bir savaş arabası sahnesinin yazıtlı parçaları zikzak bantlar arasında çerçevelenir. Sahne, sarı, mavi, beyaz ve siyahın bir kombinasyonu ile açık mavi bir zemin üzerinde koyu bir çizgi halinde oluşturulmuştur (Kat. No. 74) (Levha 104).

[277] Jordan 1930: 308 pls. 15-17; Moortgat 1969: pls. 226-228.
[278] Amiet 1976: 15-18 fig. 1-11, 19-22, 27-8.
[279] Nunn 1988: 166, 121.

Ashurnasirpal II'den itibaren, "standart" formatta sırlı tuğlalarla süslemeler görüyoruz. Bunlar yaklaşık 30-35 cm kenar uzunluğu ve 9-13 cm yüksekliktedir. Bunlar anıtsal yapılar ve geçitler gibi anıtsal yapıları süslemek için kullanılmıştır ve sadece süs desenlerini[280] değil, aynı zamanda karmaşık figüratif betimlemeleri ve anlatı sahnelerini içermektedir. Anlatı sahnelerini gösteren tüm duvar panelleri yüzlerce sırlı tuğladan bir araya getirilmiştir. Sabitleyici işaretleri, bu tür karmaşık sahnelerin bir araya getirilebilmesi için çok önemli bir araçtır[281].

Assur'daki Assur Tapınağı, *in situ* olduğu için sırlı tuğlalı bir tapınak dekorasyonunun istisnai bir örneğidir. Bunlar ana binanın girişlerinde bulunuyorlardı ve ayrıca kutsal alanın geniş ön avlusundaki çeşitli podyumları süslüyorlardı. Ön avluya bakan manzaraların çoğu ya Asur ordusunun askeri seferlerini çok detaylı anlatıyor ya da kraliyet sarayının sahnelerini gösteriyordu.[282]

4.2.2. Nimrud (Kalhu)

Nimrud, antik Kalḫu, Kuzey Irak'ta Musul'un 30 km güney-güneydoğusunda, Dicle'nin doğu kıyısında yer almaktadır [283].

Shalmaneser III (MÖ 858-824) saltanatının en görkemli mimari anıtı, Nimrud'daki şehir surlarının güneydoğu köşesini işgal eden *ekal masarti* (Shalmaneser Kalesi) idi. Dört metrenin üzerinde bir yüksekliğe sahip yarı eliptik bir panel, Shalmaneser Kalesi'ndeki avlu kapısının dış duvarında taht odasının üzerinde yükselmektedir[284]. Alt orta panelde iki kral, tanrı "Assur" içeren kanatlı bir güneş kursunun altında birbirine bakacak şekilde durmaktadır. Bunların ardından yazıt gelir ve üstünde bir ağaca sarılan başları arkaya dönük şahlanmış boğalar bulunmaktadır. Tüm tasarım önce rozet ve burmalar, daha sonra üçlü bir sınır ile çerçevelenir. İçeriden dışarıya doğru birbiri ardına nar ve tomurcuklar; diz çökmüş keçi ve hurma yaprakları vardır. Sır renkleri tamamen (orijinalinde ultramarin) mavi zemin üzerine yeşil, sarı, beyaz ve siyahtır (Kat. No. 75) (Levha 106, 107).[285]

---

[280] Campbell Thompson - Hutchinson 1931: 83 pls. 28-32.
[281] ZeEin 2019; Fügert - Gries 2020.
[282] Fügert - Gries 2020.
[283] Schmidt 2019: 21.
[284] Reade 1963; Nunn 1988: 173; pl. 140.
[285] Moorey 1994.

4.2.3. Khorsabad (Dur Şarrukin)

Khorsabad, antik Dūr Šarrukīn, Kuzey Irak'ta, Ninova'nın (bugün Musul'un bir parçası) yaklaşık 20 km kuzey doğusunda yer almaktadır[286].

Sargon II (MÖ 721-705) tarafından Ninova'nın 16 km kuzeyinde kurulan yeni imparatorluk başkenti Dur-Sharrukin'de (modern Khorsabad), saray, tapınaklar, önemli kapılar ve hatta bir köprü de dâhil olmak üzere şehrin çeşitli yerlerinde sırlı tuğla dekor kullanılmıştır[287]. Arkeologlar, Sargon'un İmparatorluğunun büyüklüğünü kutlayan süs desenleri ve yazıtlar taşıyan çok sayıda sırlı tuğla parçası bulmuşlardır[288].

En iyi bilinen Yeni Asur sırlı tuğla frizleri, 19. yüzyılda kazıldıkları ve erken bir tarihte tutarlı bir şekilde yayınlandıkları için Sargon II (MÖ 721-705) tarafından yaptırılan Khorsabad'dakilerdir[289]. Layard'a göre, Asurlu tuğla ustaları, sırlı tuğladan yapılan dekorasyonu özellikle kapıların ve kapı aralığı kemerlerinin taşlarının üzerinde yer alan paneller veya frizler için tasarlamış gibi görünmektedir[290].

V. Place Khorsabad'da bulunan 3 numaralı şehir kapısının sırlı tuğla süslemesinin neredeyse bozulmamış olduğunu keşfetmiştir[291]. Küçük rozetlerle yapılmış bir çerçeve içinde, kovalar ve koniler içeren tipik Yeni Asur kanatlı cini, büyük rozetlerle sıralı olarak dizilerek apotropaik bir friz meydana getirmiştir. Figürler sarıdır; rozetler ise mavi zemin üzerine beyazdır (Levha 108a).

Khorsabad'daki Sin ve Shamash Tapınaklarında ön yüzde sırası ile bir aslan, kartal, boğa, incir ağacı, ekim pulluğunun figürleri ve her iki uçta ise kral ve vezir (?) figürleri bulunmaktadır (Levha 108b). Figürler canlı bir ultramarin mavi zeminde siyah olarak ortaya çıkmaktadır; saçları ve sakalları siyahtır ve kendileri sarı renktedir. İncir ağacının yaprakları yeşildir; çerçeve rozetleri sarı merkezden ve şeritler beyaz yapraklardan oluşmaktadır[292].

---

[286] Schmidt 2019: 20.
[287] Loud - Altman 1938: 42 pl. 12.
[288] Reade 1995: 227, 232.
[289] Nunn 1988: 175.
[290] Layard 1849:13.
[291] Loud - Altman 1938: 15.
[292] Loud 1936: fig. 99, 104-6 no. 115.

4.2.4. Tell Halaf

Asur'un dışında, Suriye'deki Tell Halaf'ta, yanlarında sırlı tasarımlarla MÖ 9. yüzyıl saray kapısından önce bir sunak yer almaktadır. Bu buluntu çok daha iyi bir durumdaydı ve geometrik tasarımları hâlen belirgindir[293]. Tasarım, yeşil ve sarı renkte rozetler, sarı renkte bir pul deseni, beyaz ve yeşil, sarı ve beyaz bir burma motifinden oluşmaktadır. Burada tuğlalar, dikdörtgen tuğlaların yüzeyine tasarımı boyamak yerine deseni oluşturmak için özellikle kesilmiştir.

Halaf'ta bulunan sunak (Kat. No. 76) (Levha 109), çeşitli özel şekillerde sırlı tuğlalarla yapılmış ve rozetler, pullar, eşkenar dörtgenlerle ve her yerde mevcut olan burma motifiyle süslenmiştir[294].

4.3. Babil Sırlı Tuğla Mozaikleri

Babil, Bağdat'ın 90 km güneyinde, Fırat Nehri'nin kollarından birinin üzerinde yer almaktadır[295]. Nebukadnezar II (MÖ ca. 604-562) yazıtlarında Babil'deki tapınak kulesi *Esagila'nın* mavi tuğlalarına, özellikle de onu taçlandıran kutsal alanın mavi tuğlalarına atıfta bulunmaktadır[296].

Robert Koldewey tarafından 1899-1917 yılları arasında gerçekleştirilen büyük ölçekli Alman kazıları için Babil'in seçilmesinin ana nedenlerinden biri, 1897'nin sonlarında ve 1898'in başlarında bir keşif gezisi sırasında fark edilen, kısmen kabartma süslemelerin sergilendiği çok sayıda güzel renkli sırlı tuğla parçalarıdır. Bunların çoğu, Nebukadnezar II (MÖ 604-562) Dönemi'ne aittir[297].

Babil'deki Alman kazılarından elde edilen kayıtlı buluntuların yarısından fazlası sırlı tuğla parçalarından oluşmaktaydı. Bu tür buluntuların bulunduğu başlıca alanlar, İştar Kapısı (*Ischtar Tor*)[298], *Kuzey Sarayı'nın (Hauptburg*) duvarları boyunca kapının kuzeyindeki Tören Yolu (*Prozessionsstraβe*)[299] ve Güney Sarayı'nın bazı bölümleridir

[293] Langenegger et al. 1950: 71 pls. I-III.
[294] Langenegger et al. 1950: 71-78 pls. I-III; Cholidis et al. 2010: 345 fig. XV.6.
[295] Schmidt 2019: 27.
[296] Langdon 1912: 114.
[297] Koldewey 1990: 37.
[298] Koldewey 1918.
[299] Koldewey 1932; Al-Kassar 1985; Pedersen 2018.

(*Südburg*)[300].

4.3.1. İştar Kapısı

Babil'in saray bölgesinde yer alan İştar Kapısı (Kat. No. 78) (Levha 111b), hem fiziksel kalıntılar hem de yazılı referanslar açısından sırlı tuğla süslemeleriyle kentin en iyi belgelenmiş yapısıdır. Sırsız kabartma bezemeden düz sırlı bezeme ve sırlı kabartma bezemeye geçiş en iyi kapıdaki bulgulardan anlaşılabilir. İştar Kapısı, şehrin iç surları boyunca uzanan sekiz kapının ana kapısıydı. Üç yapım aşamasına sahip İştar Kapısı kompleksi, mevcut teknik olanakları ve ustaların bunlarla nasıl oynadığını ortaya koymaktadır. Kapı her yeniden inşa edildiğinde, sokak seviyesi birkaç metre yükseltilmiştir. Her üç aşamada da kapı aynı motiflerle süslenmiştir. Bunlar boğalar (Kat. No. 79) (Levha 112a) ve yılan-ejderhalardır (mušhuššu) (Kat. No. 80) (Levha 112b). İlk ve en erken evrede yüksek kabartmalı kalıplanmış sırsız tuğlalar kullanılmıştır[301]. İkinci aşamada kapı, sırlı ancak düz tuğlalar kullanılarak inşa edilmiştir (Kat. No. 77) (Levha 111a). Tüm sırsız boğa kabartmalarında olduğu gibi, sırlı düz boğalar 13 tuğla uzunluğundaydı ve tek tek tuğlalardan oluşuyordu. Yalnızca üçüncü ve son evre yüksek kabartma sırlı tuğlalardan oluşmaktaydı. Ancak bu tuğlaların hiçbiri artık *in situ* bulunamamaktadır. Boğalar ve ejderhalar, tıpkı sırsız ve sırlı düz hayvanlar gibi 13 tuğla boyundadır. Hem boğalar hem de ejderhalar ya kahverengimsi sarı ya da beyaz renkte tasarlanmıştır.[302]

Bugün Berlin'deki Vorderasiatischen Museum Berlin'de görülebilecek İştar Kapısı, küçük tuğla parçaları ve çoğunlukla modern tuğlaların kullanıldığı bir rekonstrüksiyondur.

4.3.2. Tören Yolu

Vorderasiatisches Museum Berlin'de yeniden düzenlenmiş Tören Yolu boyunca uzanan aslan frizlerinin (Kat. No. 82) (Levha 115) yaklaşık %45'i orijinal tuğla parçalarından oluşurken arka plan için daha fazla orijinal parça kullanılmıştır. Tören Yolunda temsil edilen tüm aslanların kuyrukları aşağı sarkmıştır ve 11 tuğla

[300] Koldewey 1931.
[301] Gries 2022: 18-26.
[302] Fügert - Gries 2020.

boyundadır. Arka plan ya mavi ya da camgöbeği rengindedir. Aslanlar ya kahverengimsi sarı bir yele ile beyazdır ya da camgöbeği rengi yelesi ile kahverengimsi sarıdır. Aşağıya bakan kuyruklu aslanlar çoğunlukla İştar Kapısı'nın kuzeyindeki Tören Yolu çevresinde bulunmuştur. Yukarı bakan kuyruklu aslanlar, güneybatıda hem sarayın içinde hem de kısmen dışında olan Güney Sarayı'nda belgelenmiştir.[303]

İştar Kapısı'nın aksine Tören Yolu'nda (Kat. No. 81) (Levha 114), alt duvar seviyelerinde sırsız aslan kabartmalarından herhangi bir ize rastlanmamıştır. Arkeologlar, frizde 120'ye kadar aslan tasviri olabileceğini tahmin etmektedirler. Hepsi de İştar Kapısı'na doğru ilerlemektedirler[304].

4.3.3. Taht Odası Cephesi

Güney Sarayı'nın ana avlusunun alt güney cephesinde ve taht salonunun önünde aslanlar (Kat. No. 83) (Levha 117a) sarımsı kahverengi, parçaları siyah renktedir. Güney Sarayı, 5 büyük ve 50 küçük avlu etrafında düzenlenmiş zemin katta yaklaşık 600 oda ile Babil'deki bilinen en büyük yapıdır. Cephe ayrıntılı bir sırlı tuğla süslemeye sahiptir[305].

4.4. Genel Değerlendirme ve Tarihleme

Asur sırlı tuğlalarının aksine, Babil örnekleri parlak renkleriyle karakterize edilir. Renklendirici olarak kobalt oksit kullanılarak elde edilen koyu mavi renk, geç dönem Babil sırları için özellikle ayırt edici olarak kabul edilir. Anadolu ya da Mısır'dan ithal edilmiş olabilecek kobalt oksit ilk kez Yeni Babil Dönemi'nde sırlara eklenmiştir. Kobalt, MÖ 2. yüzyıldan beri camın renklendiricisi olarak kullanılmaktadır. Kobalt cevherleri Doğu Akdeniz ve Mezopotamya'da nadirdir ve kaynağının sadece Mısır olduğu bilinmektedir[306].

Berlin'deki yeniden inşa edilen İştar Kapısı'nın cephesinin yaklaşık %80'i, modern malzemelerden, %20si ise türlerine göre ise orijinal parçalardan oluşmaktadır. Güney Saray'daki taht odasının ön cephesi, orijinal parçalardan yaklaşık %10 oranında

[303] Gries 2022: 26-32.
[304] Koldewey 1932: 37-39; Pedersen 2018.
[305] Koldewey 1931: 82-91.
[306] Fügert - Gries 2020.

bir araya getirilmiştir. Her iki anıtta da bulunan orijinal parçalar, hayvanlar ve rekonstrüksiyonların altındaki bazı dekoratif bantlardır.

İştar Kapısı üzerindeki yazıt da tipe göre bir araya getirilmiş orijinal parçalardan oluşmaktadır. Ancak metnin içeriği orijinal değildir. İştar Kapısı'nın yeniden yapılandırılmış cephesinin içindeki yapısal çekirdek, yalnızca modern Alman tuğlalarından oluşmaktadır. Taht odasının önündeki cephenin üst kısımları, işaretlenmiş tuğlalara dayanılarak, ancak modern tuğlalarla yeniden inşa edilmiştir. Orijinal parçaların daha yüksek bir yüzdesi, yaklaşık %45'i, Tören Yolu boyunca aslan dekorasyonunun yeniden inşasında kullanılmıştır. Burada sadece hayvanlar ve alt dekoratif bant değil, aynı zamanda düz arka planın çoğu da orijinal parçalardan oluşmaktadır.[307]

[307] Gries 2022.

BEŞİNCİ BÖLÜM
(KAKMA MOZAİKLER)

5.1. Kakma Mozaikler

Kakma tekniği, uygulama gerçekleştirilecek alana açılan bölümlerin içine oyulan motifin ve desenin formuna göre hazırlanmış başka cins ve renkte materyallerin yerleştirilmesi şeklinde uygulanan bir yöntemdir.[308]

5.1.1. Şahdad

Şahdad Bölgesi, İran platosunun güneyinde yer alan büyük ve önemli bir Tunç Çağı kent merkezidir. Lut Çölü'nün batı ucundaki modern Şahdad şehrinin iki kilometre doğusunda yer almaktadır. Kültürel materyallerin yüzey dağılımına göre, alan yaklaşık 170 hektarlık bir alana sahiptir[309]. Hiebert ve Lamberg-Karlovsky de Şahdad'ı bölge ekonomisini ve siyasetini kontrol eden önemli bir şehir olarak tanımlamıştır[310]. İran Arkeoloji Merkezi, Ali Hakemi'nin[311] gözetiminde 1968'den 1976'ya kadar yedi sezon boyunca Şahdad bölgesinde kazılar yapmıştır. Bu kazılar çoğunlukla 383 mezarın tespit edildiği mezarlık çevresinde yoğunlaşmıştır. Karşılaştırmalı çalışmalara göre, Şahdad'ın bazı kültürel malzemelerinin Mezopotamya ve güneybatı İran'dan Orta Asya, İndus Vadisi ve Basra Körfezi'nin güneyine kadar Yakın ve Orta Doğu'nun farklı bölgeleriyle olan benzerliği ve homojenliği, Erken ve Orta Tunç Çağı'nda Batı Asya'da kültürel etkileşim döngülerinin varlığına işaret etmektedir. Şahdad yerleşimi, MÖ 3. binyılın ikinci yarısında Batı Asya'daki kuzey-güney ve doğu-batı arkeolojik alışveriş ağında güneydoğu İran'ın merkezi rolünün önemli bir örneğidir. Şahdad yakınlarında yarı değerli taşlardan nesneler yapıldığına dair bol miktarda kanıt bulunması ve Şahdad mezarlığında bunların az bulunması, bu küçük eşyaların çoğunlukla ihraç edilmek üzere üretildiğini düşündürmektedir.

Bu nesnelere ek olarak, Şahdad'da yaklaşık 1x1x1 mm boyutlarında kesilmiş ve kırmızı, beyaz ve yeşil renklerle geometrik olarak süslenmiş küçük ve dizili taşlardan

[308] Pischel 1981: 778.
[309] Eskandari 2019.
[310] Hiebert - Lamberg-Karlovsky 1992.
[311] Hakemi 1997.

oluşan bir mozaik parçası da bulunmuştur (Levha 117b). Bu mozaikte kullanılan pigmentlerin analizi, bunun MÖ 3. binyıla tarihlenen dünyanın en eski mozaik keşiflerinden biri olduğunu göstermektedir. Mozaik, uygun maliyetli olduğu ve küçük bir örnek boyutu gerektirdiği için SEM-EDX ile analiz edilmiştir. Örneklerin bileşimini belirlemek için XRD tekniği kullanılmıştır. Sonuçlar beyaz, kırmızı ve alt tabaka pigmentlerinin kalsit içerdiğini göstermiştir. Kırmızı kısımlar demir izleri içeriyordu ve destek olarak da kullanılan alt tabakada az miktarda kuvars vardı. Fourier-transform kızılötesi spektroskopisi (FTIR), pigment örneği ve mozaik parçaları üzerinde yağlı bir organik madde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Analiz, yeşil rengin başlangıçta mavi olduğunu ve çevresel faktörler nedeniyle değiştiğini ortaya koymuştur.[312] Aslında bu mozaik, kille doldurulmuş süslü bir kutudur[313].

5.1.2. Gonur Depe

Türkmenistan'da, Sovyet, daha sonra Rus ve Türkmen arkeologların çabalarıyla Kara-Kum Çölü'nde arkeolojik çalışmalar yapılmıştır[314]. 1990'ların başına kadar Murghab Nehri'nin deltasında 200'den fazla Tunç Çağı yerleşimi keşfedilmiştir[315]. Buradaki en büyük ve tam olarak incelenen yer Gonur Depe'dir[316]. MÖ 3. binyıl sonunda kurulmuştur ve 2. binyıl ortalarında varlığının sonuna gelmiştir. Boyutları 40 hektara ulaşmıştır. Bu merkez, Bactria-Margiana arkeolojik kültür/kompleksi (BMAC)[317] için referans bir merkezdir ve Oxus Uygarlığı[318] olarak adlandırılmaktadır. Victor Ivanovich Sarianidi'nin Gonur Depe'deki kazıları sayesinde, mozaik sanatının en önemli örneklerinden bir kısmı gün ışığına çıkarılmıştır. Mozaik kompozisyonlar en dikkat çekici keşifler arasındadır. Yerleşimin seçkinlerinin mezarlarını dekore etmek için kullanılmışlardır[319]. Bugün, mozaiklerin çoğu Türkmenistan Güzel Sanatlar Müzesi'nde (Aşkabat) muhafaza edilmekte ve sergilenmektedir. Bir kısmı da Bölge Tarih Müzesi'nde bulunmaktadır.

---

[312] Bahadori et al. 2012.
[313] Bahreman 2014: 38.
[314] Dubova et al. 2019: 17-35.
[315] Sarianidi 1990.
[316] Prof. Dr. Nadezhda A.Dubova'ya Gonur Depe malzemesini benimle paylaştığı için çok teşekkür ederim.
[317] Sarianidi 1974; Kuzmina 2008: 47.
[318] Francfort 1984: 2016.
[319] Dubova 2020: 367.

Mimari Kontekst ve Teknik Özellikleri

En belirgin örnekler, yukarıda belirtildiği gibi *"Kraliyet Mezarlığı'nda"* bulunan boyalı ve mozaik kompozisyon panelleridir. Bunlar ya doğrudan duvarlara yapılmışlardır (izleri ve parçaları 3200 ve 3235 numaralı mezarlarda yerinde korunmaktadır)[320] ya da Mezar 3220 numaralı mezarda olduğu gibi daha sonra duvarlara asılan ahşap paneller üzerine yapılmışlardır.

a) Mezar 3915 (Levha 118a)

Gonur Depe "Kraliyet Nekropolünde" bulunan hipoje mezar 3915'te, dağ sırası şeklindeki mozaik kakmalar tespit edilmiştir[321]. Bu mezar için bazı radyokarbon tarihleri mevcut durumdadır ve Mezar 3915, MÖ 2195-1786 arasına tarihlenmektedir[322].

b) Mezar 3200

Mezar 3200'de geometrik süslemeli farklı şekillerde birkaç mücevher kutusu bulunmuştur[323].

c) Mezar 3210 (Levha 118b, 119a, 119b)

"Birbirine bakan ejderha çiftleri", "bir kartuş içindeki ejderha" ya da "bir keçiyi yutan ejderhalar", Mezar 3210'daki büyük bir kompozisyonun birer parçasıdır[324].

Bununla birlikte, sadece kırmızı, siyah ve beyaz boyalar kullanılmasına rağmen, bu objelerde renk çeşitliliği mevcuttur. Bu etki, taşların pozisyonunda ve aralarındaki dolgu seçiminde farklı teknikler kullanılarak elde edilmiştir. Kompozisyonlar Suriye'deki Mari sarayında bulunan "Zimri-Lim" tören sahnelerine benzemektedir. Hem Gonur hem de Mari versiyonlarında, hayvan koyu renk bir sınırla çevrili bir çerçeveye yerleştirilmiştir. Gonur'da mozaik yapımının son aşamasında, sınırları çizmek veya belirtmek için siyah renk kullanılmıştır.[325]

Gonur Depe Mezar 3210'da bulunan karışık yaratık, bir aslanın gövdesine, bir ejderhanın başına ve açılmış kanatlara sahiptir. Gonur temsilinde, hayvanın başı siyah

[320] Sarianidi 2008: fig. 145.
[321] Dubova et al. 2019: 29 res. 24a-b.
[322] Dubova et al. 2019: 20.
[323] Dubova 2004: fig. 27, 29; Sarianidi 2006: fig. 4; Kovaleva 2016: figs. 18-22.
[324] Sarianidi 2006: fig. 11; Sarianidi 2008: figs. 147-159; Sarianidi 2009: figs. 117, 120-126
[325] Dubova 2020: 367-385.

kavisli boynuzlarla taçlandırılmıştır. Aynı zamanda, genellikle Mısır rahiplerinin ve firavunların yüzlerinde tasvir edilene benzer, siyah, hafif kavisli ve dar bir sakalı vardır. Aynı sakala sahip diğer ejderhalar Gonur'da aynı mezarda bulunan başka bir kompozisyon üzerinde de tasvir edilmiştir. Ejderhanın gövdesi genellikle bir aslanın gövdesini hatırlatır. Ancak erkek aslanın ayırt edici bir özelliği olan yelesi yoktur ve karnın alt kısmı parlak kırmızı renktedir. Ejderhanın boynunun arkası, başın hemen arkasında yükselen bir kamburla tasvir edildiği için bir manda veya hörgüçlü bir sığırı hatırlatmaktadır. Her iki resimde de hayvanların kuyrukları yukarı kalkmış ve gergindir.[326]

d) Mezar 3220 (Levha 120a)

Mezar 3220'deki duvarlar ve V. Sarianidi'nin belirtmiş olduğu gibi değerli adakların tanzim edilmesi için kullanılan büyük ahşap kutular"[327] aynı elementle (beyaz bordür içinde kırmızı) - yani kalp veya kutsal incir ağacının *(Ficus religiosa)* yaprağı ile süslenmiştir. Bu "kalpler" farklı boyuta sahiptir ve iki, üç veya dört sıra halinde düzenlenmiştir. Bunlardan biri yaklaşık 7 cm'dir[328].

e) Mezar 3230 (Levha 120b, 121a, 121b)

Mezar 3230'da geometrik süslemeli ve değerli adakların tanzim edilmesi için kullanılan büyük ahşap kutular yani "ostensory" keşfedilmiştir. Bunlar ilk tespit edildiğinde, gömülmüş beş hizmetçinin (ya da kölelerin?) vücutlarının üzerinde duruyordu ve keşif anında boştu[329]. Bu mozaik paneller günümüzde Aşkabat'taki Türkmenistan Devlet Güzel Sanatlar Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu panellerde iki renk (siyah ve kırmızı) ve farklı taş kakma çeşitleri kullanılmıştır.[330]

f) Mezar 3245 (Levha 122a)

3245 numaralı mezar odasında, bir "Portre"[331]; "uçan ejderhalar ve yılanlar arasındaki savaş" ile "hipoje" mezarın ön cephesinde geometrik dekorasyon

[326] Dubova et al. 2019: 33.
[327] Sarianidi 2008: fig. 100, 163, 165, 166; Sarianidi - Dubova 2013.
[328] Dubova et al. 2019: 20, 21, 26 fig. 5 , 19a-b.
[329] Dubova et al. 2019: fig. 20a-b; Dubova 2021: 367-385.
[330] Kovaleva 2016: 120-122.
[331] Sarianidi 2009: fig. 136; Kovaleva 2016: res. 23, 24

bulunmuştur[332].

Bu mezar için bazı radyokarbon tarihleri mevcut olup mezar 3245, MÖ 2200-1957'e tarihlenmektedir[333].

Gonur Depe buluntuları arasında, sadece bir tek parça, bir insan yüzünü (mezar 3245) temsil etmektedir[334].

g) Mezar 3870 (Levha 122b)

Gonur Kraliyet nekropolünde, zengin buluntu veren mezar 3220'nin yanında inşa edilen mezar 3870'de, iç kısmında çiçek kakmalarla süslenmiş ahşap bir kutu bulunmuştur. Kutunun uzun kenarlarında dört, kısa kenarlarda iki çiçek betimlenmiştir. Tüm çiçeklerin iç kısımları damla şekilli fildişi kakmalarla süslenmiş olup dört adet oval yaprağı vardır. Dış hatları ve orta kısımları beyaz renkli bir mineralden yapılmıştır. Duvarların geri kalanı da kakmalarla dekore edilmiştir. Dekorasyon, altı benzer kompozisyon oluşturan yukarıdan aşağıya doğru değişen taş ve kemik dikdörtgen bloklardan oluşur. Çiçeklerin çerçevesini oluşturan kemik kakmaların bazılarında kırmızı boya izleri bulunmaktadır.[335]

h) Mezar 3880 (Levha 123a, 123b, 124a, 124b)

Bu mezardan çok renkli geometrik desene sahip plaka gelmiştir[336]. Mezar 3880, farklı şekillerdeki sıralı haç dizileri ile süslenmiştir. Bu kutunun altında başka bir konu kompozisyonu yatmaktadır: "Yılan ve ejderha arasındaki savaş[337].

Malzeme ve Bezeme Repertuvarı

Daha önce de belirtildiği gibi, Gonur Depe mozaikleri, boyama ve kakma olmak üzere iki tekniği birleştirdiği için daha önce bilinen örneklerden farklılık göstermektedir.

Mozaik üzerinde yapılan çalışmalar; taban katmanı olarak kullanılan sıvanın açık gri, yeterince yoğun ve katı (kalınlık 0,7-0,8 cm) olduğunu göstermektedir. Taş

[332] Dubova 2020: 367-385.
[333] Dubova et al. 2019: 20.
[334] Dubova et al. 2019: 31 fig. 28.
[335] Dubova et al. 2019: 21 fig. 6; Dubova 2020: 380-382 fig. 11.14.
[336] Sarianidi – Dubova 2010: figs. 22, 24-25, 27, 29, 30; Sarianidi – Dubova 2013: figs. 27-28; 30, 32, 36-38.
[337] Sarianidi – Dubova 2010: figs. 17, 18; Sarianidi - Dubova 2013: fig. 10c.

kakmalar, çoğunlukla siyah karbonsu pigment, kuvars ve alçı taşından yapılmış bir malzeme ile sıva üzerine sabitlenmiştir. Bağlayıcı unsur olarak ısıl işlem görmüş doğal reçinelerin bir karışımı kullanılmıştır. Bileşenler, yangın nedeniyle gerçekleşen yıkımlar sonucu tespit edilememiştir. Bu karışımın izleri, kakmaların arka tarafında iz olarak kalmıştır.[338]

Paneller üzerindeki motifler ya doğrudan, yani taş tessera'lar ya doğrudan sıva tabanına yukarı dönük olarak yapılmıştır ya da dolaylı olarak, yani ilk önce yüzü aşağıya bakacak şekilde geçici bir yüzeye monte edilerek yapılmıştır. Her şekilde, kompozisyon yapıldıktan sonra, ayrı elemanlar arasındaki boşluklar, motiflerin altını çizmek için kırmızı ve siyah bir boya ile doldurulmuştur. Bir sonraki adım, desenin düzenlenmesi olmuştur. Bunun için özel olarak yapılmış şablonlar, hâlâ ıslak olan sıva katmanı yüzeyine bastırılarak ana dekorasyon şeması oluşturmuştur. Daha sonra şema mozaik kakmalar ile doldurulmuştur[339].

Değerlendirme ve Tarihleme

MÖ 3. bin yıla tarihlenen Mari şehrinde bulunan kakmalar lapis lazuli, sedef ve fildişinden üretilmiştir[340]. Gonur Depe mozaikleri bu örneklerden farklıdır. Çünkü bir yandan boyama ve kakma tekniği olmak üzere iki tekniği birleştirirken diğer taraftan özel olarak hazırlanmış minerallerden yapılmış katkılar içerirler. Ayrıca tasvir ettikleri sahneler açısından da benzersizdirler[341].

Gonur Depe'de keşfedilen ve MÖ 2300-2100 yıllarına tarihlendirilen mozaikler[342] bir kez daha Murghab vahasında geliştirilen sanatın seviyesini göstermektedir.

5.1.3. Ebla

Tell Mardikh, antik Ebla, Halep'in yaklaşık 60 km güneyinde, batı Suriye'nin kuru tarım ovalarında konumlanmış 60 hektarlık bir höyüktür. Kazılar 1964 yılında başlamış olmasına rağmen, MÖ 3. binyıl iskânına dair önemli kanıtlar 1973 yılında

[338] Kireeva 2014: 224-225; Veresotskaja 2016: 318.
[339] Kireeva 2014: 224-225; Veresotskaja 2016: 318; Dubova et al. 2019: 22; Dubova 2020: 373.
[340] Parrot, 1967: pl. XI; Aruz - Wallenfels 2003: figs. 96, 97, 100; Margueron 2007: 52 fig. 25.
[341] Dubova et al. 2019: 21.
[342] Zajtseva et al. 2008.

ortaya çıkarılmıştır[343]. Yapılan kazılarda tespit edilen, duvarları 7 metreye kadar korunmuş olan kerpiç yapının, yanmış olan geniş bir kraliyet sarayı olduğu tespit edilmiş ve *in situ* olarak zengin bir koleksiyon ortaya çıkarılmıştır. Ebla'nın IIB1 Dönemine tarihlenen, MÖ 3. binyılın ortalarında yanmış olan G sarayı çok geniş, dağınık bir yapıdır ve henüz kısmen açığa çıkarılmıştır[344].

Ebla, Kraliyet Sarayı G'nin Seyir Salonu'nun kuzeydoğu köşesindeki büyük dikdörtgen kulenin içinde yer alan Tören Merdiveni oldukça özelliklidir ve her basamağı sedef çiçek süslemeleriyle bezenmiştir (Levha 125a-125b). Kesin olarak krala ve en yüksek rütbelilerine ayrılmıştır ve kuzey sundurmayı kraliyet kürsüsüne ve Akropolis'in konut bölümlerine bağlayarak krala saray kompleksine özel erişim sağlıyor olmalıydı.[345]

5.1.4. Al Ubaid

Tell al-Ubaid'deki Erken Hanedanlık Dönemi'ne ait tapınakta en az üç palmiye gövdesi, kapalı bir revağın sütunları olarak veya daha büyük olasılıkla belki de tapınağın kendisinde kullanılmıştır. Bunlar bitümen ile kaplanmıştır ve sedef bir palmiye ağacının pullu yüzeyini taklit etmektedir[346].

1919'da, Al Ubaid'de, British Museum kazılarında, Ninhursag Tapınağı'na ait bazı sütun parçalarına rastlanmıştır. Bunlar, kırmızı kireç taşı (ziftli taş) ve sedeften, kareler ve şevron motiflerinden bantlarla bezenmiştir (Kat. No. 84) (Levha 126, 127a). Bu taş parçalar, şimdi çürümüş olan tahta bir kabuk üstüne sürülmüş ziftin (bitümen) içine yerleştirilmişlerdir[347].

5.1.5. Toprakkale

Van şehrinin kuzey tarafında, alçak ve dik yamaçlı bir tepenin üzerinde yer alan büyük bir kale olan Toprakkale, Urartu'nun ikinci ve son başkentidir. Urartu kalelerinin en üretken mimarı olan Rusa II (MÖ 685-665?) tarafından kurulmuş ve bu nedenle Rusahinili olarak adlandırılmıştır. Yönetim merkezinin Van Kale'den Toprakkale'ye

[343] Matthiae 1981.
[344] Akkermans - Schwartz 2009: 235.
[345] Matthiae 2021: 53, 54 fig. 4.9.
[346] Hall - Woolley 1927: pls. IV, XXXIV.3, XXXV.6, 7.
[347] Loftus 1857: 187-189; Hall - Woolley 1927.

taşınmasının nedeni ise bilinmemektedir[348].

Toprakkale'de tapınak alanında ortaya çıkarılan eş merkezli taş halkaların, bazalt bloklar üzerine açılan yuvarlak bölümlerin içerisine kakma tekniğinde konumlandırıldığı tespit edilmiştir (Kat. No. 85) (Levha 127b). Ayanis'te bulunan halkalara oranla büyük olan bu taş halkaların, orta bölümünün koni formlu bir aparattan meydana gelmesi ve ön kısımlarının yassı olması, bu materyalin yer döşemelerinde kullanıma elverişli olduğuna işaret etmektedir. Ayanis kentinde bulunan taş halkaların sayısı ile karşılaştırılamasa da Toprakkale'de çok fazla sayıda taş halka bulunmuştur.[349]

Fakat Ayanis'te bulunan taş halkalara şekilsel açıdan oldukça yakın olan Toprakkale taş halkaları, birbirinin içine yerleştirilebilmeleri ve renk karşıtlığı meydana getirmelerinin yanında tapınak girişinin önündeki zemini döşediğinin ileri sürülmesi nedeniyle mozaik döşeme olarak ifade edilmiştir[350].

Bu doğrultuda aplike edilecekleri alanlara tek başına rozetler şeklinde yerleştirilmeleri ve tam bir kompozisyon meydana getirmemeleri nedeniyle Ayanis taş halkalarının mozaik tekniği ya da mozaik sanatı ile bağlantı kurulmasının pek olanaklı olmadığı ileri sürülmüştür[351]. Urartu mozaiklerinden parçalar Van Arkeoloji Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Londra British Museum'da sergilenmektedir.

[348] Bienkowski - Millard 2000: 294-296.
[349] Lehmann Haupt 1931: 551-553.
[350] Sağlamtimur et al. 2001: 221, 226-227.
[351] Akın Aras - Işıklı 2022: 35-47.

ALTINCI BÖLÜM
(MOTİF VE BEZEME REPERTUVARI)

6.1. Çakıl Taşı Mozaikler

Bezeme repertuvarına genel olarak bakıldığında hem konik hem de çakıl taşı mozaiklerde geometrik bir kökenden bahsedilmesi gerekmektedir. Bezemelerde geometrik ve şematik yorumlar ön plandadır. Doğanın temelinde de geometrik şekiller vardır. Yukarıda incelenen merkezlerde bulunan mozaiklerde kullanılan bezemeler; basit bant, meander motifi, dama tahtası, eşkenar dörtgen, üçgen, zikzak motifi, çiçek rozetler, gamalı haç (swastika) motifi şeklinde genel olarak sıralanabilmektedir.

Mozaik sanatının gelişiminde, kullanılan desenlere bakıldığında karşımıza iki kategori çıkmaktadır: Geometrik ve figüratif mozaikler. Geometrik motifler, mozaik uygulamasındaki kolaylık ve ucuzluk bakımından en yaygın kullanılmış motiflerdir. Geometrik desenler kullanıldığında, sıradan bantlardan başlayarak, paneller içinde, birbiri içine geçen kareler, dörtgenler, çokgenler, eğriler, daireler, sarmallar, meanderler gibi birbirini tekrarlayarak takip eden binlerce farklı desen yaratılmıştır[352].

Çakıl taşı mozaiklerinde kullanılan bezeme repertuvarında ise yoğun olarak geometrik ve bitkisel bezemelerin kullanıldığı, farklı figürlere çok az yer verildiği görülmektedir.

Önceki bölümlerde her mozaik için kendi içerisinde bir desen tanımlaması yapılmıştır. Bu bölümde ise Çakıl taşı mozaikler üzerinde kullanılan temel geometrik ve bitkisel motifler bir bütün içinde değerlendirilecek ve bu bezemelerin kökenleri hakkında bilgiler verilecektir.

6.2. Geometrik Düzenleme

6.2.1. Kalın Bant

Kalın bant, desenlerin dış sınırlarını vurgulamak amacıyla taşların yan yana yerleştirilmesi ile oluşturulmuş bir bezemedir. Mozaik döşemelerin ortaya çıkışıyla

[352] Demirer 2004: 50.

birlikte neredeyse her dönem kullanım görmüştür

Söz konusu motifin görüldüğü merkezlerden bir kısmı şu şekildedir: Gordion, Olynthos.

6.2.2. Guilloche (Saç örgüsü ya da Burma)

Bölme işlevi olan arkaik bir bordür tarzıdır. Burma, saç örgüsü veya giyoş olarak da adlandırılan bu motif Mezopotamya'da, Mısır'da, İran'da, Yunanistan'da görülmüştür. Bu motifi meydana getiren kollar farklı reklerle kontrast yaratılarak, döşeme üzerinde rölyef izlenimi yaratır.

6.2.3. Meander Motifi

Geometrik dönemden itibaren kullanılan bu motifin farklı tipleri ile karşılaşılmıştır. Ancak devam eden süreçte bu motifin kullanımı giderek azalma eğilimi göstermiştir[353].

Meander motifleri kullanıldıkları kontekstlere göre farklı formlar alabilmektedirler. Örneğin, birbirine bağlı çoklu dönüşlü kesimlenmiş meander, birbirine bağlı olmayan çoklu dönüşlü meander veya çift dönüşlü meander olarak farklı şekilde gruplandırılabilir.

Söz konusu motifin görüldüğü merkezlerden bir kısmı şu şekildedir: Gordion, Olynthos.

6.2.4. Gamalı Haç (Swastika)

Mezopotamya'da bu motif, tarih öncesi boyalı çanak çömleklerde, özellikle Samarra kaplarında ve Erken Hanedan mühür baskılarında açıkça görülmektedir. Samarra'da bulunan boyalı kâsenin üzerinde bir gamalı haç, kuşlar ve balıklarla çevrelenmiştir. Gamalı haçın anlamı farklı şekillerde açıklanmıştır, örneğin bir güneş sembolü, bir kalenin işareti ve bir kasırga ya da dört rüzgârı sembolize etmesi gibi. Haçın biçimi bir tür dairesel hareketi göstermeyi amaçlıyor olabilir şeklinde de yorumlar yapılmıştır.[354]

[353] Salman 2007: 11.
[354] Bienkowski - Millard 2000: 282.

Ayrıca söz konusu motifin Türk boy ve topluluklar tarafından da kullanıldığı bilinmektedir[355]

6.2.5. Dalga Motifi

Dalga motifi, mozaik sanatında çakıl taşı mozaiklerin ortaya çıktığı erken dönemlerden beri özellikle sevilerek kullanılan bir motiftir[356]. Deniz dalgası olarak da isimlendirilen bu motif, tekstilden mimariye, metal işçiliğinden seramiğe kadar birçok alanda bordür veya süsleme öğesi şeklinde özellikle tercih edilmiştir[357]. Bu dalga motifi, Olynthos ve Korinthos çakıl taşı mozaiklerinde de görülmüştür.

6.2.6. Dama Tahtası

Çakıl taşı mozaiklerin özel bir kategorisinde, siyah ve beyaz karelerin dönüşümlü olarak yer aldığı dama tahtası deseninde düzenlenmiş döşemeler bulunmaktadır. Kareler düz olabilir ya da basit bir geometrik tasarım, genellikle bir tür rozet oluşturan eşmerkezli daireler veya daha az sıklıkla bir haçı içerebilir. Bu kaplama türü Asur'un yayılma dönemine özgüdür ve esasen Asur İmparatorluğu topraklarında bulunur.

Bu motifte, dama tahtası oluşturacak şekilde taşlar konumlandırılmıştır. Karşıt renklerde tesseraların ya da taşların yatay veya dik olarak yan yana yerleştirilmesi neticesinde dama tahtası veya satranç tahtası olarak adlandırılan bu motif mozaik döşemelerde genellikle doldurma motifi olarak kullanım görmüştür.

Tille Höyük, Til Barsib, Arslan Taş çakıl taşı mozaikleri üzerinde dama tahtası motifinin farklı varyasyonlarını görmek mümkündür.

6.2.7. Yıldız Motifi

Çoğunlukla eşkenar dörtgenin ya da yıldız motifi meydana getirecek bir şekilde yan yana yerleştirilmesi neticesinde ulaşılan bir desen çeşididir. Bu yıldız motifi, MS 1. yüzyıldan itibaren özellikle Roma'da beğeni alarak kullanılmıştır[358]. Olynthos

[355] Alyılmaz 2016: 626-642 foto 711-730.
[356] Salman 2007: 10.
[357] Ovadiah 1980: 114.
[358] Dunbabin 2012: 293.

mozaiklerinde de bu desen ile karşılaşmaktayız.

6.2.8. Balık Pulu Motifi

Bu motif düzenlemesinde yarım dairelerin birbirlerinin üzerine konumlanacak biçimde yerleştirilmesi neticesinde oluşan balık pulu görüntüsü nedeni ile bu adla kullanılmaktadır.

6.2.9. Çiçek Rozetler

Rozet motifleri özellikle dairesel alanların süslenmesinde, taban mozaiklerinin geniş kullanım gören motiflerinden biri olarak, geniş bir zaman diliminde ve farklı merkezlerde karşımıza çıkmaktadır[359]. Rozet motifinin kullanım alanı da fazlasıyla geniştir. Bu motif mozaik döşemelerde, seramik ve maden sanatında, tekstilde ve lahitlerde sıklıkla kullanım görmüş olup mozaik zeminlerde de tercih edilmiştir[360]. Rozet motifi bütün bir motiftir. En eski rozetler Al-Ubaid'de görülmüştür. Çiçek rozetleri özellikle tuğla mozaikler üzerinde de sıklıkla kullanılmıştır.

6.2.10. Üçgenler

Siyah bir bant üstünde, tabanı diğerlerinin ucuna dokunan ve tersine yerleştirilmiş (beyaz üstüne siyah ya da tam tersi) geometrik bir motiftir. Kum saati motifi de bu formdan türemiştir.

6.2.11. Çemberler

Genellikle beyaz zemin üzerine, iç içe geçmiş siyah çemberlerden ya da halkalardan oluşmuştur. Olynthos mozaiklerinde de bu desen ile karşılaşmaktayız.

[359] Ovadiah 1980: 176.
[360] Demirer 2004: 58-59.

SONUÇ

MÖ 4. binyılın ikinci yarısında duvar döşemelerinde kullanılmaya başlanan pişmiş toprak ve taş konik mozaiklerle başlayan ve çakıl taşı mozaiklere evrilen erken döneme ait mozaik sanatının seçkin örnekleri Yakındoğu'da ve Anadolu'da iyi araştırılmış merkezlerde karşımıza çıkmıştır.

Bilindiği gibi, bu tür konik kil mozaik parçaları, duvar mozaiğinin günümüze gelen en eski formunun yapı taşlarıydı. İşlevleri iki yönlü idi: Kil tuğla duvarlar için koruma ve dekorasyon. Koruma fonksiyonu, konik kil mozaiklerin pişmiş toprak gövdeleri tarafından sağlanmıştır. Dekoratif elemanlar ise, döşeme tekniğiyle geometrik desenlere yerleştirilmiş kırmızı, beyaz veya siyah renkli dairesel başlıklarla oluşturulmuştur. Bu tür mimari süsler, dinî, idari veya genel olarak yapıların cephelerini ile duvarlarını süslemiş ve korumuştur. Örneğin, Uruk-Warka'daki Arkaik Katmanlar IV ve III'teki büyük yapılardan iyi bilinmektedir.

Mezopotamya'nın düz alüvyal düzlükleri mozaik yapımında kullanılan doğal çakıllardan yoksundur ve bu nedenle mozaiği oluşturan bileşenlerin yani konik kil unsurların yapay olarak yapılması gerekmektedir. Anadolu gibi çeşitli renkli doğal çakılların kolaylıkla bulunabildiği topraklarda, pişmiş toprak konilerin yerine çakılların kullanılması doğaldır ve bu doğal durum yeni bir tekniğin geliştirilmesine izin vermiştir. Çakıl mozaikler genellikle dere ya da deniz kıyılarından toplanan küçük boyutlu ve doğal renkli, yuvarlak çakıl taşları ile yapılıyordu. Bu yüzden erken tarihli çakıl taşı mozaiklerde figürler detaylı olarak verilememiştir. Hatta erken çakıl taşı örneklerde figürler yok denecek kadar azdır. Çakıl taşı mozaikler, çok detaylı işçilik gerektirmeyen ve doğadan kolaylıkla temin edilen bir özellik göstermesi nedeniyle çok uzun süre kullanılmıştır ve günümüz mimarisinde de kullanımları devam etmektedir.

Gordion'daki çakıl taşı mozaiğin son araştırmalar sonucunda MÖ 9. yüzyıla tarihlenmesiyle, MÖ 8. yüzyıla tarihlenen örneklerden bu yönüyle ayrılmaktadır. Gordion'daki bu MÖ 9. yüzyıl örneği dışında, Erken Demir Çağı'nda Arslan Taş, Tell Ahmar (Til Barsib), Assur, Ziyaret Tepe, Karkamış, Tille Höyük VIII. katman örnekleri, MÖ 8. - 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu yerleşimlerdeki mozaiklerde dama tahtası motifi, avlu olarak nitelendirilebilecek alanlarda tüm zemini kaplamaktadır.

Geç Assur anıtsal mimarisinin en önemli özelliklerinden birisi de çakıl mozaik döşemelerdir. Türkiye'nin güneydoğusundan, Suriye'nin ve Irak'ın kuzeyine bu tipte mozaikler görülmektedir. Çakıl taşı mozaikler, Assur saraylarında, tapınaklarda ve idari yapılarda görülmektedir. Dicle Nehri üzerinde bulunan eski başkent Assur'da da tapınak alanında çakıl mozaikler bulunmuştur. Demir Çağı'nda farklı renklere sahip çakıl taşları kullanarak mozaik zemin yapım tekniğinin kullanıldığı iyi bilinmektedir ve bu durum Anadolu, Suriye ve Yukarı Mezopotamya'da belgelenmiştir.

Demir Çağı'nda çok renkli zemin döşemesi için daha erken ve daha özellikli örnekler; Orta Anadolu'da Gordion'da belgelenmiştir. Bugüne kadar, Tiryns'teki Miken döşemesi, mozaik zemin kaplamanın en eski belgelenmiş örneği olarak kabul edilmekteydi. Bu mozaik döşeme, MÖ 2. binyılın ortalarına aittir. Ancak kesin tasarımlar veya çok renkli çakıl taşları kullanılmamıştır. Şu an elimizde olan arkeolojik veriler ışığında, en eski çok renkli, geometrik mozaik taş zemini olan Uşaklı Höyük döşemesi, daha sonraki çok renkli mozaik zeminler açısından Geç Tunç Çağı Anadolu coğrafyası için öncül olduğu ileri sürülebilir.

Doğal çakıl taşlarıyla mozaik zeminler yapma sanatı, renkli taşların, pişmiş toprakların ve nihayetinde camın kırılarak veya kesilerek çeşitli şekil ve boyutlarda yapay tesseraların daha detaylı hale getirildiği ve daha detaylı resimlerin ortaya çıktığı gerçek mozaiğin öncüsüdür.

MÖ 5. yüzyıla gelindiğinde Gordion örneğindeki bezemelerin motif oranları büyümüş ve geometrik şekiller yanında canlı figürler de yavaş yavaş kompozisyonlarda yer almaya başlamıştır Korinthos ve Olynthos mozaikleri bu dönemdeki gelişime örnek olarak gösterilebilirler. Olynthos mozaikleri küçük boyutlu çakıl taşları ile yapılmıştır ve üzerinde mitolojik konular da işlenmiştir.

Mozaik üreticileri, süreç içerisinde konik kil ve konik taşlara yeni bir form kazandırmışlardır. Bununla birlikte, küçük taş parçalarını (tesseralar) kesme tekniğinin sadece Helenistik dönemde ortaya çıktığı ve Roma dönemlerinde etkili olduğu bilinmektedir. Örneğin Morgantina, Sicilya'da (MÖ 3. yüzyıl) keşfedilen mozaikler genellikle bu tekniğin en eski örnekleri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Gonur Depe ve Şahdad buluntuları bunun MÖ 3. bin yılın sonunda zaten bilindiğini kanıtlamaktadır.

Metal, ahşap, mermer ve diğer malzemeler üzerinde uygulanan kakma tekniği, mozaiğin bir diğer versiyonudur. Üretim prosesi geleneksel mozaikten kısmen farklılaşsa da, ortaya çıkan üretim yine "mozaik" olarak adlandırılmalıdır. Koni formlu kil mozaiklerin dışarıda kalan ve görünen bölümleri üzerine yıldız çiçekleri eklenmiş ve böylelikle Uruk yakınlarındaki Tell al Ubaid tapınakların da çiçekli duvar mozaikleri işlenmiştir. Bundan Uruk kenti yakınlarında son evrelerde mozaik materyalin çeşitlendiğini görmekteyiz. Tell al Ubaid'de bulunan 3,5 m uzunlukta, tapınak sütunlarında görüldüğü gibi pişmiş toprağın yerini sedef, lapis lazuli gibi renkli ve yarı değerli taşlar almıştır ve form dışında malzeme de çeşitlilik kazanmıştır.

MÖ 9. ile 7. yüzyıl arasındaki üç yüzyıllık zaman periyodunda, Urartu'da taş oyma ve kakma metoduyla üretilen mozaik sanatının farklı örnekleriyle karşılaşmaktayız. Mozaik, Urartu mimari ve sanatından bahsedilince ilk akla gelenlerden olmasa da birbiri içine geçen siyah ve beyaz renkli, halka biçimindeki taşların, siyah bazalt zemin içine yerleştirilmesiyle elde edilen mozaik döşemeler de Urartu'nun diğer sanat eserleri gibi oldukça önem taşımaktadır. Önce Toprakkale'de ve daha sonra Van Kalesinde ortaya çıkartılan yer döşemesi, kakma mozaiğin ilginç örneklerini yansıtmaktadır.

Hellenistik, Roma ve Geç Antik dönemlerde ve özellikle Roma İmparatorluk dünyasında renkli tesseralarla oluşturulan mozaik sanatının neden çok beğeni gördüğü ve mimarinin ayrılmaz bir parçası olduğu yukarıdaki çalışmada ortaya koyduğumuz Mezopotamya, Yakın Doğu ve Anadolu kökenli mozaik örnekleriyle daha iyi anlaşılmaktadır.

KATALOG

Kat. No. 1 (Levha 1a, 1b, 2a, 2b)

Mozaiğin Adı:	*Terrazzo* Taban
Buluntu Yeri:	Nevali Çori
Korunduğu Yer:	*in situ* – Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi
Mozaik Tekniği:	*Terrazzo*
Malzeme:	Kireç taşı
Renkler:	Beyaz
Ölçüler:	81 m^2'lik iç mekânı tümüyle kaplamaktadır.
Figür ve Desen Tanımı:	Nevali Çori III. ve II. kült yapılarının detaylı bir işçilik gösteren tabanları önemli bir örnek oluşturur. Yüzölçümü 81 m^2'lik iç mekânı tümüyle kaplayan *terrazzo* taban, birbirini izleyen her iki kült yapısında da korunarak kullanılmıştır. Sıkı, sert ve gri-beyaz parlayan bir görünüme sahip olan *terrazzo* tabanın harç altyapısı 15 cm kalınlıkta olup bu harç kireçtaşı bir dolgudan oluşan zemin yatağının içine yerleştirilmiştir.
Tarih:	MÖ 8500-8000 yılları arasındaki bir süreci kapsamaktadır. Bu dönem, İlk ve Orta Çanak Çömleksiz Neolitik B olarak isimlendirilmektedir.
Kaynakça:	Hauptmann 1988: 99-110; Hauptmann 2017: 142 fig. 7.

Kat. No. 2 (Levha 3a, 3b)

Mozaiğin Adı:	*Terrazzo* Taban
Buluntu Yeri:	Çayönü
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	*Terrazzo*
Malzeme:	Kireç taşı
Renkler:	Beyaz, kırmızı.
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	Çayönü'ndeki *terrazzo* taban, 35 cm kalınlığında yapılmış beton sertliğinde bir taban döşemesidir. Yapının döşemesi ortalama 12 cm kalınlığında söndürülmüş kireçle birbirine bağlanmış ve demir oksitle kırmızı renk verilmiş kireçtaşından bir dolgunun üzerine taşın harç gibi dökülüp sıkıştırılması ve açkılanarak düzeltilmesiyle yapılmıştır.
Tarih:	Hücre planlı yapılar evresi (PPNB) GÖ 8.600 - 8.300 tarihleri arasını kapsamaktadır
Kaynakça:	Erim Özdoğan 2007: 74, 76 figs. 49-51.

Kat. No. 3 (Levha 8, 9a, 9b)

Mozaiğin Adı:	Konik mozaik duvar kaplaması; Eanna Tapınağı'nın iç avlusunun podyum cephesinin bir parçası
Buluntu Yeri:	Uruk (Warka)
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA 10997
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Seramik; sıva
Renkler:	-
Ölçüler:	Y.: 1.5 m G.: 3.15 m
Figür ve Desen Tanımı:	Uruk'taki Eanna tapınak bölgesinde yapılan kazılarda, VI-IV. tabaka grubuna atfedilebilecek birkaç büyük kült binası keşfedilmiştir. Bu önemli mimari kalıntılar, VI-IV. tabakalarla eşleştirilecek dönemi Mezopotamya'daki en eski kent kültürlerinden birinin doruk noktası olarak nitelendirilmektedir. Şehir tanrıçası İnanna'nın tapınak bölgesi olan Eanna'daki çok katmanlı kült kompleksinin bir parçası, yüksek teraslarla çevrili dikdörtgen bir avludur. Dört çift masif yuvarlak sütun ve dört yarım daire sütun ile açık bir enine salon, sütun terası olarak adlandırılan yerde yükselmektedir. Konik mozaikler nişleri renkli geometrik desenlerle doldurmaktadır. Kaide cephesinin üst ucu, boyutları normal formattan önemli ölçüde daha büyük olan (çap 3.0 cm) dekoratif çukur başlı dört sıra renksiz kil mozaikten oluşur. Nişlerdeki sekiz farklı konik mozaik alanının dekoratif desenleri muhtemelen bir hasır işi tekniğine göre modellenmiştir. Kazı bulgularına göre, yüzey doldurma desenleri soldan başlayarak zikzaklar (yatay yönde), baklava dilimleri, üçgenler, baklava dilimleri, zikzaklar şeklindedir.
Tarih:	MÖ 3000 civarı Dönem: Uruk Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744361/stiftmosaik--wandverkleidung%3B-teil-einer-podestfassade-des-innenhofs-des-eanna-tempels (Erişim tarihi: 01.02.2025). van Ess 2011/2013: 185-186; van Ess 2013

Kat. No. 4 (Levha 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Uruk (Warka)
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA 10997
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak, Alçı
Renkler:	Siyah, Beyaz, Kırmızı, Sarı
Ölçüler:	Y.: yaklaşık 175 cm, D.: yaklaşık 100 cm, U.: yaklaşık 1100 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Uruk mozaikleri (tarihi MÖ 4. bin yılın sonuna kadar uzanan) kil konileri (8-10 cm uzunluğunda ve 1,8 cm çapında) ıslak alçı arka plana basılarak döşenmiştir. Bunların dış yüzeyleri, genellikle kırmızı, siyah ve beyaz renklerde boyanmış rozet, üçgen veya zikzak gibi geometrik desenler yapan mozaik yüzeyini oluşturmaktaydı.
Tarih:	MÖ 4. binyılın 2. yarısı. Dönem: Uruk Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744360/teil-einer-stiftmosaikverkleidung (Erişim tarihi: 01.02.2025). Aruz - Wallenfels 2003: 18-19 figs. 4, 5.

Kat. No. 5 (Levha 7a)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Uruk (Warka)
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA 16119
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş toprak
Renkler:	Siyah, beyaz, kırmızı, sarı, yeşil.
Ölçüler:	Y.: 13,6 cm G.: 87 cm K.: 11 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Uruk mozaikleri (tarihi MÖ 4. bin yılın sonuna kadar uzanan) kil konileri (8-10 cm uzunluğunda ve 1,8 cm çapında) ıslak alçı arka plana basılarak döşenmiştir. Bunların dış yüzeyleri, genellikle kırmızı, siyah ve beyaz renklerde boyanmış rozet, üçgen veya zikzak gibi geometrik desenler yapan mozaik yüzeyini oluşturmaktaydı.
Tarih:	MÖ 4. binyıl Dönem: Uruk Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/2028105/fragment-einer-stiftmosaikfassade (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 6 (Levha 7b)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Ur
Korunduğu Yer:	British Museum Env. No: 127393
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	Siyah, beyaz, kırmızı, sarı.
Ölçüler:	Çap: 1.42 – 1.75 cm (koni başı) Y.: 56,51 cm (bölüm 1) Y.: 54,61 cm (bölüm 2) Y.: 57 cm (bölüm 3) G.: 92 cm (bölüm 1) G.: 31.75 cm (bölüm 2) G.: 29.50 cm (bölüm 3)
Figür ve Desen Tanımı:	Uruk'ta keşfedilen ayakta duran kalıntılara dayanarak Ur'da bağımsız halde bulunan kil mozaikler yeniden inşa edilmiştir. Duvar konik mozaiği; sıva içine gömülmüş pişmiş kil veya taş koniler; uçları bir desen oluşturur; koniler doğal renkte veya kırmızı ya da siyaha boyanmıştır.
Tarih:	MÖ 3300-3000
Kaynakça:	https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_-127393?selectedImageId=316639001 (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 7 (Levha 14a)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Tell Brak – Göz Tapınağı
Korunduğu Yer:	Ashmolean Museum Env. No.: AN1939.330
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak, çimento/alçı.
Renkler:	Siyah, beyaz, kırmızı, sarı.
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	Uzun pişmiş kil koniler ile gömülü, açıkta kalan uçları kırmızı ve siyaha boyanmış duvar sıvası parçasıdır.
Tarih:	MÖ 3200 - MÖ 3100
Kaynakça:	https://images.ashmolean.org/asset/9732/ https://www.ashmolean.org/collections-online#/item/ash-object-586444 (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 8 (Levha 15a, 15b)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik (2 adet)
Buluntu Yeri:	Tell al-Ubaid
Korunduğu Yer:	British Museum Env. No.: 1919,1011.2591 ve 1924,0920.467
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak, Bitumen, Taş
Renkler:	
Ölçüler:	Çap: 12 cm Y.: 26 cm Env. No.: 1919,1011.2591 Y.: 37 cm Env. No.: 1924,0920.467
Figür ve Desen Tanımı:	Pişmiş topraktan yapay çiçek ile kırmızı, beyaz ve siyah taş yapraklar bitümen ile tutturulmuştur. Bitümen tabakası üzerine yerleştirilmiş kırmızı ve beyaz taş yapraklı kil çiçek şeklinde tasarlanmıştır.
Tarih:	Erken Hanedanlık Dönemi III - MÖ 2500
Kaynakça:	https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1919-1011-2591?selectedImageId=229987001 https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1924-0920-467 (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 9

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020596 Kazı Env. No: HSK.I.87.029
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 16 cm Çap: 3.5x3.7 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi renkte konik biçimde baş kısmının dairevi yüzeyinde yarım küreden az fazla derince bir oyuk. Baş tarafında çatlaklar bulunmakta olup ucu az kırıktır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 10

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020586 Kazı Env. No.: HSK.I.87.019
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 19.5 cm Çap: 3.1x3.3 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızı renkte konik biçimde baş kısmının dairevi yüzeyinde yarım küre biçimli bir oyuk bulunmakta olup ince uzun düzgün koni biçiminde fakat ucu hafifçe incelmektedir.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 11

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020587 Kazı Env. No.: HSK.I.87.020
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 19.5 cm Çap: 3.6x4 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Kiremit renkli ortasından itibaren baş ve uç kısımlarına doğru belirgin bir biçimde eğimli koni biçiminde, hafifçe yassı baş kısmı hafifçe dışa doğru taşkın ve yarım küreye yakın bir oyuk yer almaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 12

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020594 Kazı Env. No: HSK.I.87.027
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17.4 cm Çap: 3.6x3.7 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızı renkte konik biçimde baş kısmının dairevi yüzeyinde yarım küre biçiminde muntazam bir oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 13

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Envanter Numarası: 0020595 Kazı Envanter No: HSK.I.87.028
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 16.5 cm Çap: 4.5 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembe beyaz renkte, düzgün bir koni biçiminde baş kısmının dairevi yüzeyinde yarım küre biçiminde muntazam bir oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 14

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020571 Kazı Env. No.: HSK.I.87.004
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17.8 cm Çap: 4.00 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Açık kiremit kırmızısından açık beje pişmeden ötürü farklı renklerde olup dairevi baş kısmında yarım küre biçimli oyuk.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 15

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020578 Kazı Env. No.: HSK.I.87.011
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 19.8 cm Çap: 4.4 x 4.5 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembeden krem rengine pişmeden ötürü farklı renklerde olup konik biçimlidir. alt ucu hafif eğri, ucu çok az kırık, dairevi baş kısmında az derin ve genişçe yarım daire biçiminde oyuk bulunmakta olup baş kısmında ve uç kısmında yer yer çatlaklıklar mevcuttur.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 16

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020584 Kazı Env. No.: HSK.I.87.017
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 22 cm Çap: 4 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızı konik biçimli dairevi baş kısmının yüzeyinde yarım küre biçiminde genişçe ve az derince bir oyuk olup baş kısmı haifçe genişlerken uç kısmı hafifçe incelmektedir.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 17

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020583 Kazı Env. No.: HSK.I.87.016
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 21.8 cm Çap: 4.7 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembe bej farklı renklerde konik biçimli dairevi baş kısmının yüzeyinde biraz genişçe ve az derin bir oyuk bulunmakta olup ucu hafif yuvarlatılmıştır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 18

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020575 Kazı Env. No.: HSK.I.87.008
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 16 cm Baş çap: 3.7 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızıdan beje farklı renklerde olup konik biçimli dairevi baş kısmında yarım küre biçiminde az derin bir oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 19

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020579 Kazı Env. No.: HSK.I.87.012
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17 cm Çap: 3.7 x 3.9 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi ve bej renktedir. Konik biçimli dairevi baş kısmında genişçe fakat az derin bir çukurluk olup uca doğru hafif eğri baş kısmından başlayarak uca doğru inen bir çatlak mevcuttur.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 20

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020591 Kazı Env. No.: HSK.I.87.024
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 18.5 cm Çap: 4.6 x 4.7 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Yer yer pembemsi kiremit renginde konik biçimlidir. Dairevi baş kısmının yüzeyinde genişçe ve derince yarım küre biçiminde bir oyuk. Gövdenin bir yanında takriben 2.5 cm eninde olmak üzere baş kısmında belirgin bir kalınlık vardır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 21

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020588 Kazı Env. No.: HSK.I.87.021
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U: 18.8 cm Çap: 4.9 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızı renkte konik biçimli baş kısmı takriben 1.00 cm kadar eninde daha kalınca dairevi yüzeyde yarım küre biçiminde derince oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 22

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020570 Kazı Env. No.: HSK.I.87.003
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 18 cm Çap: 4.1 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Kiremit kırmızısından beje pişirilmeden ötürü farklı renklerdedir. Konik biçimli dairevi baş kısmında yarım küre biçiminde oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 23

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020569 Kazı Env. No.: HSK.I.87.002
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 19 cm Çap: 4.2 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Kiremit kırmızısı ve açık bej renkte olup pişmeden ötürü farklı renklerde konik biçimli dairevi baş kısmında yarım küre biçiminde oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 24

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020577 Kazı Env. No.: HSK.I.87.010
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 20.4 cm Çap: 4.7 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kiremit rengindedir. Konik biçimli dairevi baş kısmında yarım küre biçiminde bir oyuk olup uç kısmında yapıştırılarak onarılmış kırık baş kısmında yer yer hafif pişirmeden kaynaklı çatlaklar mevcuttur.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 25

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020573 Kazı Env. No.: HSK.I.87.006
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17.9 cm Çap: 3.7 x 4.2 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızıdan beje pişmeden ötürü farklı renklerdedir. Konik biçimli dairevi baş kısmında yarım küre biçiminde oyuk mevcuttur.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 26

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020358 Kazı Env. No.: HSK.1.82.44
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 3.7 cm Çap: 2.9 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1982 yılı kazısında bulunmuştur. Kiremit kırmızı hamurlu ve daha koyu kırmızı astarlıdır. Tepe hafif bombeli gövde ise koniktir. Tepede ve uçta zedelenme bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 27

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020582 Kazı Env. No.: HSK.1.87.015
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 22.2 cm Çap: 4.2 x 4.5 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızıdan krem rengine pişimden ötürü farklı renktedir. Konik biçimli dairevi baş kısmının yüzeyinde yarım küremsi az derin bir oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 28

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020576 Kazı Env.No: HSK.1.87.009
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 20.8 cm Çap: 4.7 x 4.9 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızıdan beje pişimden ötürü farklı renklerdedir. Konik biçimli dairevi baş kısmında az derince bir oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 29

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020585 Kazı Env. No.: HSK.1.87.018
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 20 cm Çap: 4.3 x 4.4 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Yer yer pembemsi kırmızı renkte olup konik biçimli baş kısmının dairevi yüzeyinde az derince bir oyuk, baş kısmı fark edilir derecede ve takriben 1.5 cm eninde ve kalın uç kısmı ise giderek daha incelmektedir.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 30

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No: 0020593 Kazı Env. No.: HSK.1.87.026
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17.5 cm Çap: 4.9 x 5 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembe ve bej renkte, konik biçimde baş kısmının dairevi yüzeyinde yarım küre biçiminde oyuk. Gövde baş kısmına doğru giderek hafifçe genişlemektedir. Gövdede yer yer muhtelif vuruklar bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 31

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020592 Kazı Env. No.: HSK.1.87.025
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17.4 cm Çap: 4.8 x 5.1 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi renkte, konik biçimde baş kısmının yüzeyinde genişçe ve muntazam olmayan bir yarım küre biçiminde oyuk olup gövde ortaya doğru hafifçe şişkin, baş kısmında takriben 1.0 cm kadar dışa doğru taşkınlık bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 32

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020589 Kazı Env. No.: HSK.1.87.022
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 18.6 cm Çap: 4.7 x 4.9 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızı renkte, konik biçimli dairevi biçimdeki baş kısmının yüzeyinde derince bir oyuk. Gövdede pişirilmesinden önce oluşmuş yer yer vuruk izleri bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 33

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020590 Kazı Env. No.: HSK.1.87.023
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 18.5 cm Çap: 3.8 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi renkte, baş kısmı hafifçe dışa doğru genişleyen koni biçiminde, baş kısmının dairevi dış yüzeyinde yarım küre biçiminde bir oyuk. Gövdede pişirilmesinden önce oluşmuş vuruk ve birkaç çizik izleri vardır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 34

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020572 Kazı Env. No.: HSK.1.87.005
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 17.5 cm Çap: 3.1 x 3.3 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Bej ve pembemsi kırmızı farklı renklerde olup konik biçimli baş kısmında yarım küre biçimli oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 35

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020574 Kazı Env. No: HSK.1.87.007
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Ölçüler:	U.: 16 cm Çap: 3.2 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Pembemsi kırmızıdan krem rengine farklı renklerde olup konik biçimli dairevi baş kısmında yarım küre biçiminde derin bir oyuk bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 36

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020580 Kazı Env. No: HSK.1.87.013
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 14.5 cm Çap: 3.7 x 4.0 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1987 yılı kazısında bulunmuştur. Kırmızımsı pembe renkte konik biçimli dairevi baş kısmında az derin yarım daire biçiminde bir oyuk. Ucu bir parça kırık.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 37

Mozaiğin Adı:	Duvar Levhası
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020546 Kazı Env. No.: HSK.85.31
Mozaik Tekniği:	-
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	Mevcut U.: 15 cm Üst eni: 11.5 cm K.: 3.2 cm Çap: 2.9 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1985 yılı kazısında bulunmuştur. Yalnız bir parçası bulunmuş üzerinde bir çiçek motifinin iki yaprağı yüksek kabartma olarak işlenmiştir.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 38

Mozaiğin Adı:	Duvar Levhası
Buluntu Yeri:	Hassek Höyük
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0020545 Kazı Env.r No: HSK.85.30
Mozaik Tekniği:	-
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 33 cm G.: 22 cm K.: 3.2 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hassek Höyük 1985 yılı kazısında bulunmuştur. Yalnız bir kısmı bulunmuştur. Kesin olarak hangi hayvan olduğu tespit edilemeyen gövdesinin bir kısmı ve iki ön ayağı yüksek bir kabartma olarak işlenmiş olup ayak ve gövde üzerinde yuvarlak delikler bulunmaktadır.
Tarih:	Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4000-3100)
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 39

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hacı Nebi Tepe
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0022598 Kazı Env. No: H.N.149.92.09
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 14.5 cm Çap: 3.7 x 4.0 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hacı Nebi Tepe 1992 yılı kazısında bulunmuştur. Bir uçtan diğer uca doğru incelen silindirik bir obje olup kalın tarafı siyah renge boyanmıştır. Şimdi bu boya kahverengi görülmektedir. Büyük ihtimalle bu boya doğal asvalt idi. Yarısına yakın yeri ince tarafı kırılmış halde ele geçmiştir.
Tarih:	Geç Kalkolitik Dönem MÖ ca. 3500-3000
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 40

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hacı Nebi Tepe
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0022777 Kazı Env. No.: 96.17 (12288)
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 8.19 cm Uç kısım çapı: 1.44 cm Dip kısım çapı: 2.65 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hacı Nebi Tepe 1996 yılı kazısında bulunmuştur. Kırmızı renkte ve kum katkılı hamuru vardır. Bir ucu dar diğer ucu daha geniş ve silindirik bir şekildedir. Kerpiç duvarlar için kullanıldığı sanılmaktadır. Uç kısmı hafif kırıktır.
Tarih:	Geç Kalkolitik Dönem MÖ ca. 3500-3000
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 41

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Hacı Nebi Tepe
Korunduğu Yer:	Şanlıurfa Müzesi Env. No.: 0022671 Kazı Env. No.: 94.10 (4787)
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 9.83 cm Çap: 3.38 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Hacı Nebi Tepe 1994 yılı kazısında bulunmuştur. Bir başı kalın, bir başı ince ve konik silindirik formlar arası bir forma sahip olan eser tamamen sağlam olarak ele geçmiştir. Bu eser resmi yapıların duvarlarını süslemekte kullanılmaktadır.
Tarih:	Geç Kalkolitik Dönem MÖ ca. 3500-3000
Kaynakça:	Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Envanteri

Kat. No. 42 (Levha 25b)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Samsat
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	Bej, kırmızı, siyah.
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	Pişmiş topraktan basit tepesi çukur 5 çivi Samsat Höyük'ünün doğu yamacından derlenmiştir. Bunların XXIV. kata ait bir binaya ait oldukları düşünülmektedir. (St.82-51; St. 83- 373, 374-377). İnce taneli kum katılmış bej hamurlu çivilerin tepeleri parmakla basılarak çukurlaştınlmıştır. Birinin tepesi kırmızı (St.83-374), ikisinin (St.83- 376, 377) siyah boyalıdır.
Desen Karşılaştırması:	Form bakımından Hasek Höyük'ün Geç Kalkolitik pişmiş toprak çivilerinden hiçbir farkları yoktur (Behm-Blancke 1989: 73).
Tarih:	Geç Kalkolitik Dönem MÖ ca. 3500-3000
Kaynakça:	Özgüç 2009: 95 res. 387, 388.

Kat. No. 43 (Levha 26, 27)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Susa
Korunduğu Yer:	Louvre Museum Env. No.: AOD 403
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: 8.5 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Dekoratif çivi ya da mozaik koni olarak tanımlanmaktadır. Bej hamurludur. Louvre Museum koleksiyonunda benzer özelliklere sahip 17 adet daha koni formlu kil mozaik tespit edilmiştir.
Tarih:	Geç Kalkolitik Dönem MÖ ca. 3500-3000
Kaynakça:	https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010216071

Kat. No. 44 (Levha 29a, 29b)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Gordion
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Konik mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	-
Ölçüler:	U.: - Çap: -
Figür ve Desen Tanımı:	Boyalı Ev'den çıkan 1000'den fazla ufak pişmiş toprak çividen yapılmış duvar mozaiğidir. Bunlar, şekilsel açıdan Mezopotamya'daki kil ve taştan yapılmış koni duvar süslemelerine benzemektedir.
Tarih:	Pers- Akhamenid Dönemi MÖ 6. yüzyıl
Kaynakça:	Amrhein et al. 2017: 17-28.

Kat. No. 45 (Levha 30a, 30b, 31a, 31b)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Pazarlı Tümülüsü
Korunduğu Yer:	Çorum Müzesi Müdürlüğü - Alacahöyük Müzesi Env.r No: ALH-A-2382 - 3-33-74
Mozaik Tekniği:	Konik Mozaik
Malzeme:	Pişmiş Toprak
Renkler:	Bej, kahverengi.
Ölçüler:	U.: 7x4.5 cm Baş Çap:1.5x2.2 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Kiremidi hamurlu kirli-sarı astarlı olup, uca doğru sivrilen çivi şeklindedir. Başın alt kısmı hamuru renginde bırakılmış bazen tamamen astarlanmıştır. Bir kısmı siyah astarlı gri hamurludur. Toplam 1140 tanedir.
Tarih:	MÖ 6. yüzyıl, Geç Frig Dönemi
Kaynakça:	Çorum Müzesi Müdürlüğü - Alacahöyük Müzesi Envanteri

Kat. No. 46 (Levha 33)

Mozaiğin Adı:	Konik Mozaik
Buluntu Yeri:	Uruk – Güney Mezopotamya
Korunduğu Yer:	The Metropolitan Museum of Art Envanter No: 62.154.2
Mozaik Tekniği:	Konik Mozaik
Malzeme:	Kireç Taşı
Renkler:	Bej, Kırmızımsı Pembe, Siyah
Ölçüler:	U.: 11 × 3.8 cm
Figür ve Desen Tanımı:	-
Tarih:	Geç Uruk Dönemi MÖ ca. 3500–3100
Kaynakça:	https://www.metmuseum.org/art/collection/search/325522 (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 47 (Levha 34a, 34b, 35a, 35b, 36a, 36b)

Mozaiğin Adı:	Tiryns
Buluntu Yeri:	1974 yılında, yerleşim bölgesinde, daha büyük bir ev kompleksi içinde 49 A numaralı odada bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	*in situ* (1977).
Mozaik Tekniği:	Çakıl Taşı Mozaik
Malzeme:	Çakıl Taşı
Renkler:	Sarımsı beyaz, siyah, kahverengi
Figür ve Desen Tanımı:	270-260 x 100-70 cm. Mozaik orijinalde yaklaşık 280 x 260 cm'lik odanın tüm zeminini kaplamaktaydı. Oval çakıl taşları sıkıştırılmış killi toprağa bastırılmış ve yaklaşık 2 cm aralıklarla doğudan batıya doğru uzanan bir katman oluşturmuştur. Birbirlerinden yaklaşık 2 cm mesafede doğudan batıya uzanan bir sıra mevcuttur. Dikdörtgen ve yuvarlak çakıl taşlarından oluşan daha kısa sıralar kuzeyden güneye doğru uzanmakta ve dikdörtgen şekilli ayrı gruplar oluşturmaktadır. Çakıl taşları çoğunlukla sarımsı beyazdır, bazıları siyah ve kahverengidir. Mozaik, bazıları duvar sıvasına gömülü olan yumruk büyüklüğünde bir sıra taşla çerçevelenmiştir.
Tarih:	MÖ 14. yüzyıl (GH IIIA1).
Kaynakça:	(Podzuweit - Salzmann 1977; Salzmann 1982)

Kat. No. 48 (Harita 3, Levha, 37a, 37b, 38, 39, 40)

Mozaiğin Adı:	Uşaklı Höyük
Buluntu Yeri:	A alanı içinde, II numaralı binanın doğu tarafındaki avlu
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl Taşı Mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz, açık kırmızı ve siyah-mavi
Figür ve Desen Tanımı:	A alanı içinde, II numaralı binanın doğu tarafında avlu gibi görünen dikdörtgen planlı mozaik döşemeli zeminin bir kısmı ortaya çıkarılmıştır. Bu kısım aşağı şehrin tapınağı olarak yorumlanmıştır. Zemin kısmen korunmuştur ve yaklaşık 7x3 m boyutlarında bir alanı kaplamaktadır. Düzensiz şekilli ve çeşitli boyutlarda 3147 adet çakıl taşından oluşmaktadır. Taşlar, dar bir sınır oluşturacak şekilde dik olarak yerleştirilmiş ve bu şekilde yalnızca görünür bir çerçeve oluşturmuş taşlardan ayrı olarak düz şekilde döşenmiştir. Taş parçaları gevşek şekilde ve doğrudan sıkıştırılmış bir toprak yüzeyine döşenmiştir. Bu şekilde birbirlerine yakın olmuşlar ancak birbirlerine temas etmemişlerdir. Taşlar, koyu ve açık tonlar arasında değişen geometrik desenler ve birbiri ile kontrast oluşturan renklerde gruplar halinde düzenlenmiştir
Tarih:	MÖ 14. yüzyıl
Kaynakça:	D'Agostino 2019: 1-8 figs. 1-6.

Kat. No. 49 (Levha 41b)

Mozaiğin Adı:	Gordion Megaron 1 Mozaik Döşemesi
Buluntu Yeri:	1956'da Megaron 1'in antresinde bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Kalker, taş
Renkler:	Kırmızı, sarı ve mavi.
Ölçüler:	Orijinali yaklaşık 750 x 510 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1956'da Megaron 1'in antresinde bulunmuştur. Kırmızı, sarı ve mavi çakıl taşlarından oluşan çeşitli geometrik desenler (üçgenler, kareler, haçlar, çizgiler) mozaiğin beyaz zemini üzerine serpiştirilmiştir.
Tarih:	MÖ geç 8. yüzyıl/erken 7. yüzyıl.
Kaynakça:	Young 1965: 9; Salzmann 1982: 93 Kat No. 46, taf. 2.1.

Kat. No. 50 (Levha 42, 43, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 46b, 47, 48, 49, 50)

Mozaiğin Adı:	Gordion Megaron 2
Buluntu Yeri:	Megaron 2'nin antresi ve ana odası.
Korunduğu Yer:	Gordion Müzesi
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Kalker, taş
Renkler:	Beyaz, sarı, kırmızı, lacivert.
Ölçüler:	1085x974 cm (takriben 10 x 11 metre) Taş boyutu 2-3 cm.
Figür ve Desen Tanımı:	1956 yılında bulunmuştur. Megaron 2'nin antresi ve ana odası. Girişteki mozaiğin sadece izleri ortaya çıkarılırken görülebilmiştir. Birkaç eksik parça dışında neredeyse tamamen korunmuş olan ana odanın mozaiği sökülmüş ve dikdörtgen alanlar halinde kesilmiştir. Görünür bir organizasyon ilkesi olmaksızın, geometrik motifler ve münferit süslemeler (baklava dilimleri, damalı desenler, haçlar, gamalı haçlar, üçgenler, daireler) içeren dikdörtgen alanlar yan yana gruplandırılmıştır. Daire içinde 6 yapraklı bir rozet merkezi oluşturur. Bu motifin altında odanın dairesel merkezi yer alır. Ocağın altında solda koyu mavi çakıl taşlarından oluşan neredeyse kare bir alanda, beyaz taşlarından yapılmış bir dörtgen belirtilmiştir. Young'ın Batı Frig çağı evi olarak adlandırdığı bu evin (Megaron 2) odaları, çakıl taşı mozaikle döşenmiştir. Megaron oda, ocak ve güneydoğu köşesindeki bir bölümü hariç tutulursa bütün kil üstüne beyaz, kırmızı, koyu mavi mozaiklerle döşenmiştir. Bütün desenler, neredeyse geometrik biçimdedir. Çeşitli geometrik düzeneklerin yanı sıra dama tahtası desenleri de dâhil olmak üzere çok çeşitli motifler kullanılmıştır. Mozaiğin tasarımı, genel bir planı olmayan ve ne doldurduğu dikdörtgen odayla ne de içindeki yuvarlak merkezi ocakla ilişkisi olmayan geometrik desenlerin bir dağılımıdır. Önceden hazırlanmış çizimlerin yardımı olmadan ve plansız olarak döşenmiştir. Sağ üst köşeye yakın olan gamalı haçtır; eşit olmayan uzunluktaki kolları, birbirine tam olarak paralel değildir ve merkezde net bir şekilde kesişmez. Bu tür asimetriler ve anormallikler, bu mozaik zeminin serbestçe ve göz kararı ile döşendiğinin açık göstergeleridir. Tekrarlayan geometrik motifler - gamalı haçlar, dama tahtası ve baklava dilimleri, içi boş kareler, üçgenler ve kum saati şelindedir. Ocağın üzerindeki büyük rozet, pusula kullanılarak bir daire şeklinde yerleştirilmiş olabilir. Sağ üst köşedeki gamalı haçın yanındaki eş-merkezli yarım daireler başta olmak üzere,

	tamamen geometrik yerine eğrisel çeşitli motifler kullanılmıştır. Bunlardan bazıları sadece boşluk doldurucu olarak kullanılmıştır; Zeminin sağ tarafına yakın bir yerde ve ocağın ortası seviyesinde açık renkli bir zeminde büyük, çift hörgüçlü, koyu renkli bir kütle bir hayvan olarak yorumlanabilir.
Tarih:	Başlangıçta geç 8. yüzyıl/erken 7. yüzyıl. Son kronoloji önerisine göre MÖ 9. yüzyıl.
Kaynakça:	Young 1965: 9, 10, 11; Salzmann 1982: 93 kat. 47. 48. taf. 2, 2; 3,1. 2; 4.5.

Kat. No. 51 (Levha 51a, 51b)

Mozaiğin Adı:	Gordion Megaron 9
Buluntu Yeri:	Megaron 9
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	-
Ölçüler:	1020 x 860 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1963 yılında bulundu. Megaron 9. Orijinal olarak 1020 x 860 cm. Keşif sırasında sadece farklı renklerde çakıl taşlarından oluşan bir bezemenin izlerinin korunduğu tespit edilmiştir.
Tarih:	Geç 8. yüzyıl/erken 7. yüzyıl.
Kaynakça:	Young 1965: 9; Salzmann 1982: 93 Kat No. 49 taf. 3, 3.

Kat. No. 52 (Levha 52a, 52b)

Mozaiğin Adı:	Gordion H Megaronu
Buluntu Yeri:	H Megoronu/Binası Pronaosu
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz ve kahverengi
Ölçüler:	Ölçüler yayınlanmamıştır.
Figür ve Desen Tanımı:	H binasının pronaosunda 1955 yılında bulunmuştur. Zemin beyaz ve kahverengi çakıl taşlarından oluşan bir mozaikle kaplıdır. Dikdörtgen alan uzunlamasına, dama tahtası deseniyle doldurulmuş dört şerit benzeri bölgeye ayrılmıştır. Dama motifinden oluşan bir çerçeveye sahiptir.
Tarih:	MÖ 6. yüzyıl ortası.
Kaynakça:	Young 1965: 7, 8; Salzmann 1982: 94 Kat No. 50 taf. 6, 1.

Kat. No. 53 (Levha 53a)

Mozaiğin Adı:	Gordion F Binası
Buluntu Yeri:	F Binası
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz ve kırmızı
Ölçüler:	Boyutları bilinmemektedir.
Figür ve Desen Tanımı:	Mozaik kalıntıları Young tarafından bezemesiz olarak tanımlanmıştır.
Tarih:	MÖ 6. yüzyılın ilk yarısı
Kaynakça:	Salzmann 1982: 94 Kat No. 51 taf. 6, 2.

Kat. No. 54 (Levha 53b, 54a, 54b, 55a)

Mozaiğin Adı:	Meanderli Mozaik
Buluntu Yeri:	Mozaikli Yapı
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz, sarı ve lacivert (koyu mavi) çakıl taşı
Ölçüler:	**Oda 1:** 1200X425 cm **Oda 2:** 590 X 475 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Mozaikli Yapıda *in situ* olarak bulunmuştur. 78 cm genişliğindeki çift meander bantları beyaz, sarı ve koyu mavi dere taşlarıyla oluşturulmuştur. Belki de bir satrap sarayı ya da muadili bir yapı olmalıdır.
Tarih:	MÖ geç 5. yüzyıl/erken 4. yüzyıl. (MÖ 425-375)
Kaynakça:	Young 1965: 7, 8; Salzmann 1982: 94 Kat No. 52-56 taf. 6, 3.4.

Kat. No. 55 (Levha 56a, 56b)

Mozaiğin Adı:	Assur Karawanserai Mozaik
Buluntu Yeri:	Karawanserai
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz ve lacivert (koyu mavi) çakıl taşı
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	Avlularından birinin bir kısmı, kenarları yaklaşık 80 cm uzunluğunda karelerden oluşan çakıl taşlı bir mozaikle kaplıydı. Rozet motifi içermesi dışında mozaik hakkında çok az ayrıntı bilinmektedir.
Tarih:	Yeni Asur Dönemi'nin sonlarına tarihlenmektedir.
Kaynakça:	Miglus 1996: 96-97.

Kat. No. 56 (Levha 57)

Mozaiğin Adı:	Altıntepe
Buluntu Yeri:	Saray-tapınağın batısındaki odaların yakınındaki avluda (?) bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	taş
Renkler:	Beyaz, siyah, yeşil ve kahverengi.
Ölçüler:	yaklaşık 600 x 1100 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Beyaz, siyah, yeşil ve kahverengi renklerde yumruk büyüklüğünde çakıl taşlarından oluşan zemin. Çizimlere göre, ağırlıklı olarak siyah çakıl taşlarından oluşan yaklaşık 240 cm genişliğindeki bir şerit, doğu yarısında yüzeyin geri kalanını çerçeveliyor gibi görünmektedir.
Tarih:	MÖ 8. yüzyılın 2. yarısı
Kaynakça:	Özgüç 1966: 8 pl. 4; Salzmann 1982: 82-83, Kat. No. 5, Taf. 1, 4.

Kat. No. 57 (Levha 58a, 58b, 59a)

Mozaiğin Adı:	Arslan Taş
Buluntu Yeri:	Bâtiment aux ivoires (Fildişi Binası)
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Kalker, taş
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	1250x1400 cm. Taş boyutu 5-8 cm.
Figür ve Desen Tanımı:	1928 yılında "Bâtiment aux ivoires"in avlusunda bulundu. Siyah ve beyaz çakıl taşlarının dönüşümlü olarak yer aldığı dama tahtası deseni bulunmaktadır. MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında Assurlular tarafından büyük bir saray inşa edilmiştir. Bu sarayın doğusunda, daha küçük bir saray daha tespit edilmiştir ve 14 numaralı odanın temizlenmesinde büyük bir fildişi grubu keşfedilmiştir. Bu keşif, adını, en azından varlığının sonuna kadar mobilya depolamak için kullanılmış olan "Fildişi Binası'na" vermiştir. Siyah-beyaz çakıl taşı mozaikler, dama tahtası motifini oluşturarak tüm avluyu kaplamıştır. Bu avlu neredeyse dikdörtgen şekle sahiptir. Avlunun boyutları: 14x12.5 m^2 olarak ölçülmüştür. Avlu köşeleri dik açılara sahiptir. Tüm yüzey yuvarlanmış çakıllardan oluşan mozaik ile döşenmiştir. Bu çakılların boyutları 5 ile 8 cm arasında değişmektedir. Bu parçalar birbirlerinin aksi yönünde istiflenmiştir. Mozaik alan, dama tahtası deseni verilerek beyaz ve siyah karelerden oluşturulmuştur.
Tarih:	MÖ 8. yüzyılın 3. çeyreği.
Kaynakça:	Thureau-Dangin et al. 1931: 43f. 89 fig. 31 plan II; Turner 1968: 62; Young 1965: 12; Salzmann 1982: 84 Kat: 15. Taf. 1, 3.

Kat. No. 58 (Levha 60a, 60b, 61a)

Mozaiğin Adı:	Ziyaret Tepe
Buluntu Yeri:	Üç avlu çakıl taşı mozaiklerle döşenmiştir: Bina 1'in 2. avlusu ve Bina 2'nin 11. ve 20. Avlusu.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	taş
Renkler:	Beyaz, siyah, koyu mavi
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	G/R operasyon alanında 2, 11 ve 20 numaralı mekânlar avlu niteliğinde olup çakıl taşı mozaikle tabanları döşenmiştir. Üç avlu çakıl taşı mozaiklerle döşenmiştir: Bina 1'in 2. avlusu ve Bina 2'nin 11. ve 20. avluları. Bu üç mozaik muhtemelen şimdiye kadar bilinen en özenli Asur mozaikleri arasındadır. Oldukça büyük olan kareler ya düz siyah ya da beyaz renkteydi ya da siyah ve beyaz üçgenleri tanımlayan rozetler ve haç motifi bulunmaktadır.
Tarih:	MÖ 8. yüzyılın 2. yarısı
Kaynakça:	Matney et al. 2002: 69-70; Matney et al. 2003: 187-8; Matney et al. 2005: 27-99; Matney et al. 2009: 57, 59-61; Matney et al. 2011: 83-86.

Kat. No. 59

Mozaiğin Adı:	Til Barsib 1
Buluntu Yeri:	Sarayın Uzun Koridoru (Oda XLIX, 49)
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	32 x 2,60 m, Taş boyutu 5-8 cm.
Figür ve Desen Tanımı:	1929-31 yılında sarayın Uzun Koridorunda (Oda XLIX, 49) bulundu. Uzun dikdörtgen zemin dama tahtası desenli bir mozaikle kaplıdır. Dar kenarda 6 sıra vardır. 1., 3., 4. ve 6. sıralarda siyah ve beyaz mozaik alanlar (kenar uzunluğu 35 cm) ve bu sistemi takip eden beyaz ve siyah daireler dönüşümlü olarak yer almaktadır. Satranç-dama tahtası deseninin 2. ve 5. uzunlamasına sıraları, mozaik kareler kadar büyük olan kil karolardan yapılmıştır. Batı yarısında koridor yaklaşık yarım metre genişlemektedir. Burada duvara doğru her iki tarafa yarım sıra daha mozaik kare döşenmiştir.
Tarih:	MÖ 8. yüzyılın 2. yarısı.
Kaynakça:	Thureau-Dangin- Dunand 1936: 23f. pl. 42, 1; Young 1965: 13; Salzmann 1982: 84 Kat: 127. Taf. 1, 2.

Kat. No. 60 (Levha 63, 64, 65)

Mozaiğin Adı:	Til Barsib 2
Buluntu Yeri:	Sarayın XLIII (43) numaralı odasında bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz
Ölçüler:	200 x 460 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1929-31 yıllarında sarayın XLIII (43) numaralı odasında bulunmuştur. Keşif sırasında güney yarısı tahrip edilmiş, ancak 2 x 3 metrelik bir bölümü korunmuştur. Til Barsip 1 (Oda XLIX, 49) mozaiğinde olduğu gibi, siyah ve beyaz kareler (kenar uzunluğu 35 cm) ile içlerinde beyaz ve siyah dairelerden oluşan bir dama tahtası deseni zemin dekorasyonu olarak kullanılmıştır. Odanın geri kalan alanı eşit büyüklükte kare kil tuğlalarla kaplıdır.
Tarih:	MÖ 8. yüzyılın 2. yarısı.
Kaynakça:	Thureau-Dangin – Dunand 1936: 25, B planı ile birlikte; Salzmann 1982: 84 Kat: 128 Taf. 1, 2.

Kat. No. 61 (Levha 66, 67a, 67b, 68a, 68b)

Mozaiğin Adı:	Karkamış
Buluntu Yeri:	Güney C bölgesi
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	8,64 x 6,78 m
Figür ve Desen Tanımı:	Yeni Asur mozaik zemini nehir çakıllarından yapılmış olup, dönüşümlü olarak kareler oluşturmaktadır. Güney C bölgesinde konumlanmakta olup altında kireçtaşı levhalardan yapılmış MÖ 10. yüzyıl sonu avlusu (L.2744) bulunmaktadır. Mozaik yaklaşık 8,64 x 6,78 metre boyutlarında olup her bir kare 50 x 50 cm'dir.
Tarih:	MÖ 8. yüzyıl sonu, MÖ 7. yüzyılın başı.
Kaynakça:	Marchetti 2016: 363-380 res. 13; Marchetti 2025: 1-6 fig. 1.1.

Kat. No. 62 (Levha 69a, 69b, 70a)

Mozaiğin Adı:	Tille Höyük
Buluntu Yeri:	VIII. katman yapısı
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	
Figür ve Desen Tanımı:	Tille'deki VIII. katman örneğinde dama tahtası motifi ile tasarlanmış çakıl taşı mozaik tüm avluyu kaplamaktadır. Siyah ve beyaz renkteki çakıl taşlarının boyutları 20 cm ya da yumruk büyüklüğünde olarak ifade edilmiştir. Döşeme, büyük ölçüde Fırat yatağında lokal olarak rahatlıkla bulunabilen türden siyah ve beyaz nehir çakıllarından oluşmaktadır. Tasarım doğu-batı yönünde 17, kuzey-güney doğrultusunda 14 kareden meydana gelmektedir. Toplam 238 kareden yaklaşık 26'sı güneybatı köşesinde bütünüyle eksiktir. Birçok alanda tek tek çakılların ya da küçük taş gruplarının kaybı görülmektedir. Çakıl taşlarının boyutunda önemli farklılıklar vardır. En büyük örneklerin çapı 200 mm'ye kadardır. Ancak yassı ya da yassıya yakın olan taşların seçilmesi ve bunların kenara döşenmesi için belirgin bir çalışma gösterilmiştir. Kareler kuzeyden güneye sıralar ya da şeritler halinde yerleştirilmiştir.
Tarih:	MÖ 8. yüzyıl sonu, MÖ 7. yüzyılın başı.
Kaynakça:	Blaylock 2009

Kat. No. 63 (Levha 70b, 71a, 71b, 72, 73)

Mozaiğin Adı:	Rabat Tepe
Buluntu Yeri:	Rabat Tepe
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	Ölçüler net olarak verilmemiştir.
Figür ve Desen Tanımı:	Genel biçimleri 160x160 cm'lik kare bir çerçeve içinde 10 cm aralıkla iç içe geçmiş 7 daireden oluşmaktadır. Kuzey-güney ekseni boyunca yedi sıra tam daire ve bir sıra yarım daire, doğu-batı ekseninde ise on bir sıra tam daire ve bir sıra yarım daire bulunmaktadır. Yedi dairenin tamamı çakıl taşı mozaik döşemenin ortasındaki dairesel taşın etrafında düzenlenmiştir. Diğer taşlar, merkezdeki taşlarla orantılı olarak dikey ve yatay şeklinde yerleştirilmiştir. Her dört daire arasındaki uzun tepe noktasına sahip eşkenar dörtgenler simetri ve orantı yaratır. Bu daireler buğday başağı dalları şeklinde çerçevelenmiştir. Çakıl taşı döşeme tipik olarak kare, daire ve eşkenar dörtgen şekillerinde tasarlanmıştır.
Tarih:	MÖ 8.-7. yüzyıl
Kaynakça:	Kargar - Binandeh 2009; Heidari 2010.

Kat. No. 64 (Levha 74a, 74b, 75a, 75b, 76a)

Mozaiğin Adı:	Castulo-La Muela
Buluntu Yeri:	Kutsal Alan II. Evre
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz
Figür ve Desen Tanımı:	MÖ 7. yüzyıla tarihlenen II. evrede siyah ve beyaz çakıl taşları boyut ve şekillerine göre seçilmiş ve malzemelerin rengiyle oynanmadan birbirini kesen daireler halinde yerleştirilmiştir. Bununla birlikte, yayınlanan fotoğraflarda herhangi bir desenin açıkça fark edilemediği de belirtilmelidir. III. evrede kutsal alan yeniden inşa edilmiş ve iç avlusu çakıl taşı mozaikle süslenmiştir. Girişte, görünüşe göre eşiğin bir parçası olarak, üçgenler halinde yerleştirilmiş çakıl taşlarından yapılmış bir zemin vardır ve avlunun ilerisinde dama tahtası desenli daha büyük bir mozaik parçası bulunmaktadır. Kenarları yaklaşık 42 ile 44 cm uzunluğunda olan, siyah ve beyaz kareler yer almaktadır
Tarih:	MÖ 7. yüzyıl.
Kaynakça:	Fernandez-Galiano 1982: 235-244; Blázquez Martínez - Pérez 1987: 243-247.

Kat. No. 65 (Levha 77, 78)

Mozaiğin Adı:	Olynthos - Çift Sfenksli Mozaik
Buluntu Yeri:	Andron (oda B) B V 1.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz, kırmızı (yele, saç), gri (gözler) ve siyah çakıl taşları; taş boyutu 1,5-2,5 cm.
Ölçüler	317 x 307 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1931 yılında bulundu, Andron (oda B) B V 1. Girişten daha küçük bir mozaiğin açıldığı ana mozaiği bir bordür şeridi çevreler. Her iki alan da aynı bordürle çerçevelenmiştir (Y: 31 cm; bu bordür kuzey tarafta iki sıra, diğer üç tarafta ise sadece bir sıra çakıl taşından yapılmıştır). Giriş mozaiğinde bir geyik bir aslan tarafından saldırıya uğramaktadır. Sola bakan geyik ön ayakları üzerine çökmüş, başı yere değmiştir. Arkasında, sağ pençesini geyiğe vurmak için kaldırmış olan aslan durmaktadır. Yukarıda bahsedilen duvara ek olarak, orta alanı 32 cm yüksekliğinde bir çerçeve daha bulunmaktadır. Bu çerçevenin dört yanında, iki çift sfenks ve iki palmetle kuşatılmış bir figür görülür. Figürün iki kolu vücudundan uzağa uzanmış ve düz, kılıç benzeri nesneler tutmaktadır. Gövdenin alt kısmı, yarım palmetlerin tutturulduğu yılan benzeri iki sarmalla son bulur. Dalgalı bir bant (22 cm) ve beyaz bir şerit, diğer sınırlar olarak içeriye doğru devam eder. Ortadaki kareye (110x110 cm) bir daire (çap 90 cm) yerleştirilmiştir. Çelenk şeklindeki bir dalla çevrili merkez tahrip edilmiştir.
Tarih:	MÖ geç 5. yüzyıl/erken 4. yüzyıl.
Kaynakça:	Robinson 1932: 20 pl. 3; Salzmann 1982: 101 kat. 84, taf. 12, 3.

Kat. No. 66 (Levha 79, 80)

Mozaiğin Adı:	Olynthos – Av Mozaiği
Buluntu Yeri:	Komedyen Evi'nin avlusunda (H odası) bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	Peristildeki mozaik desen: 285 x 245 cm; toplam 700 x 405 cm İmpliviumdaki peristil avlu 4x3 sütundur. İmplivium: 7 m x 4,50 m Peristildeki avlu: 2,85 m. x 2,45 m
Figür ve Desen Tanımı:	1931 yılında Komedyenler Evi'nin avlusunda (H odası) bulunmuştur. Avlunun 700 x 405 cm'lik alanı büyük ölçüde paralel siyah ve beyaz çakıl şeritlerinden oluşan bir mozaikle kaplanmıştır. Merkezi mozaiğin orta alanı yoktur. Ancak açık bir dikdörtgen alan (100 x 60 cm) - muhtemelen bir sunak için - etrafında çeşitli bordür şeritleri gruplandırılmıştır. Mozaiği dışta, çeşitli hayvanların yer aldığı bir friz alanı çevrelemektedir. Bu friz her zamanki gibi kesintisiz olmayıp, her köşede bir köşe çiçeği olan palmet ya da beyaz bir şeritle sonlandırılmıştır. Güney tarafta, sadece sola doğru dörtnala giden ve sağ elinde bir sopa sallayan bir kentauros figürü kalmıştır. Önünde bir lapithe ait olabilecek bir kalkanın kalıntıları hâlâ görülebilmektedir. Doğu frizinde iki griffon, aralarında sola doğru uçan bir geyik; sağda köşe çiçeğinin önündeki frizde ise sağa doğru kanat çırpan bir kaz görülmektedir. Kuzey frizinde başka bir grup hayvan dövüşürken betimlenmiştir: sağda bir yaban domuzu, karşısında saldırgana karşı sağ pençesini kaldıran bir alageyik; sağda sola doğru uçan bir kaz bulunmaktadır. Batı frizinde iki av sahnesi yer alır: solda, kısa bir chiton giymiş bir avcı, önünde duran güçlü domuza vurmak için iki eliyle mızrağını tutarak sağa doğru koşar; avcının köpeği arkasındadır. Frizin sağ yarısında da benzer bir sahne yer alır. Orada da çok benzer şekilde biçimlendirilmiş bir avcı bir geyiğin karşısında durmaktadır. Arkasında köşe çiçeği vardır.
Tarih:	MÖ geç 5. yüzyıl/erken 4. yüzyıl.
Kaynakça:	Robinson 1932: 24 pl. 4; Salzmann 1982: 101 kat. 86 taf. 12, 2.

Kat. No. 67 (Levha 81a, 81b, 82a)

Mozaiğin Adı:	Olynthos - Yıldızlı Mozaik
Buluntu Yeri:	AVI 4'teki andronda (oda 1) bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz, kırmızı, yeşil, mavi ve siyah çakıl taşları; taş boyutu 1,5-2,5 cm.
Ölçüler:	300 x 300 cm. eşik: yaklaşık 100 x 170 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1931 yılında AVI 4'teki andronda (oda 1) bulunmuştur. Mozaik, alışılagelmiş yükseltilmiş bordür şeridi ile çevrilidir. Mozaik karenin dış çerçevesi, dalga motifi tarafından çevrelenmiş bir daire ile kare meander bordürden oluşur. Dairenin yüzeyini 16 köşeli bir yıldız doldurur. Köşelerde palmetler vardır. Odanın kuzeyindeki girişin önünde yer alan mozaikte (yaklaşık 100 x 170 cm) ise, sadece soldaki kısmen korunmuş olan olasılıkla iki? griffon görülmektedir.
Tarih:	MÖ 400- 350.
Kaynakça:	Robinson 1932: 19 pl. 2; Salzmann 1982: 100 kat. 80 taf. 16, 2.

Kat. No. 68 (Levha 82b, 83)

Mozaiğin Adı:	Olynthos – Çember/Çark Mozaiği
Buluntu Yeri:	Kamu binasının kuzey odasında bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz ve mavi, siyah.
Ölçüler:	198 x 300 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1928 yılında kamu binasının kuzey odasında bulunmuştur. Bu odanın zeminindeki büyük bir sarnıcın (çap 68 cm) açıklığından da anlaşılacağı üzere, bu yapı bir su evi olarak hizmet vermiştir. Zemin beyaz ve mavi-siyah çakıl taşlarından oluşan bir mozaikle kaplıdır. Boşluğun çevresi, üç sıra beyaz ve bir sıra (sondan bir önceki) mavi-siyah çakıl taşından oluşan bir çerçeve ile çevrelenmiştir. Su haznesine açılan kapının yanında, yine üçü beyaz ve biri mavi olmak üzere dört sıra çakıl taşından oluşan dört dişli bir çember/çark (çap 100 cm) tasviri yer almaktadır. Çark ve sarnıcın yanındaki mozaik boyunca çift sıra beyaz çakıl taşları bulunmaktadır.
Tarih:	MÖ 5. yüzyılın 2. yarısı/4. yüzyıl başları.
Kaynakça:	Salzmann 1982: 104 kat. 93 taf. 8, 3.

Kat. No. 69 (Levha 84a, 84b)

Mozaiğin Adı:	Olynthos – Daire ve Gamalı Haç Mozaiği
Buluntu Yeri:	AXI'de avlu (F odası)
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah ve beyaz çakıl taşları.
Ölçüler:	730 x 580 cm
Figür ve Desen Tanımı:	1934 yılında A XI'de avluda (F odası) bulunmuştur. Dikdörtgen resim alanının zemini siyah ve beyaz çakıl taşlarından oluşmaktadır. Beyaz çakıl taşlarından yapılmış çeşitli süslemeler ve semboller, tanımlanabilir bir sistem olmaksızın etrafa dağılmıştır: Dört adet dört kollu çark/çember, iki gamalı haç, kare içinde beş gamalı haç, daire içinde bir gamalı haç, beş daire, iki dairesel spiral, bir çift balta, balıksırtı şeklinde bir süsleme ve tanınamayan birkaç imge bulunmaktadır.
Tarih:	MÖ geç 5. yüzyıl/erken 4. yüzyıl.
Kaynakça:	Salzmann 1982: 100 kat. 83 taf. 8, 1.

Kat. No. 70 (Levha 85a, 85b, 86a, 86b, 87a, 87b, 88a, 88b, 89a, 89b)

Mozaiğin Adı:	Korinthos - Kentaur Hamamı Mozaiği
Buluntu Yeri:	Kentaur Hamamı
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah ve beyaz çakıl taşları, bordürlerde koyu kırmızı ve kahverengi çakıl taşları.
Ölçüler	Orijinal 460 x 460 cm. Taş boyutu 2-2,5 cm, merkezde ve figürlerde 1-1,5 cm.
Figür ve Desen Tanımı:	1975 yılında S Forumundaki bir hamamda bulunmuştur. Kare mozaiğin güney yarısı tahrip olmuştur. Mozaiğin merkezini büyük, beyaz, 8 adet 4 kollu çember/çark oluşturmaktadır; kollar arasındaki alanlar 4 adet dönüşümlü olarak siyah ve beyaz renktedir. Çark/çember üç eşmerkezli bordürle çevrelenmiştir: üçgen bir bant, 16 cm'lik bir bant ve dalga motifi. Kuzeybatı köşesinde sağda bir eşek durmakta, kuzeydoğu köşesinde ise ayıya benzeyen bir kentauros kollarını açmış kedigil gibi bir yırtıcının peşinde sağa doğru koşmaktadır. Siyah ve beyaz çakıl taşları, bordürlerde isekoyu kırmızı ve kahverengi çakıl taşları bulunmaktadır.
Tarih:	MÖ geç 5. yüzyıl/erken 4. yüzyıl.
Kaynakça:	Salzmann 1982: 95 kat. 63 taf. 9, 1-3.

Kat. No. 71 (Levha 90a, 90b, 91a, 91b)

Mozaiğin Adı:	Sikyon - Gorgoneion Mozaiği
Buluntu Yeri:	-
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik
Malzeme:	Taş
Renkler:	Siyah, beyaz ve kırmızı çakıl taşları; taş boyutu 1 cm.
Ölçüler:	257 x 270 cm.
Figür ve Desen Tanımı:	1974 yılında bulunmuştur. Dikdörtgen alan yükseltilmiş bir şerit ile çevrilidir. Merkezde, içinde bir gorgon yüzü bulunan dairesel bir resim (55 cm), yılanlı bir bölge (32 cm) ile çerçevelenmiştir. Dışta, lotus çiçekleri ve palmetlerin (65 cm) dönüşümlü olarak gösterildiği dairesel bir friz takip edilir. Mozaiğin köşelerinde dört farklı hayvan tasvir edilmiştir: bir tavşan, bir köpek, bir yaban domuzu ve bir aslan. Girişin karşı tarafında beyaz bir şerit (18 cm) üzerinde Z şeklinde bir süsleme yer almaktadır. Eşikte, üzerinde 5 kap bulunan iki ayaklı bir masayı gösteren bir giriş/antre mozaiği (158 x89 cm) vardır. Soldan sağa; sarmaşık asma ile süslenmiş bir kolonet krater, bir testi, bir perirrhanterion kaidesi ve bir hydria ve masanın altında siyah beyaz bir baklava deseni bulunmaktadır.
Tarih:	MÖ geç 5. yüzyıl/erken 4. yüzyıl.
Kaynakça:	Krystalli-Votsi 1976: 575-588. fig. 1-7; Salzmann 1982: 112 kat. 119 taf. 10, 1.2; 11,1-4.

Kat. No. 72 (Levha 92a, 92b, 93a, 93b, 94, 95, 96, 97a, 97b, 98, 99a, 99b, 110a, 100b, 101, 102)

Mozaiğin Adı:	Sinope
Buluntu Yeri:	XXIII Nolu mekânın B1-3, C1-3, D1-3 plan karelerini içeren alanda bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	*in situ*
Mozaik Tekniği:	Çakıl taşı mozaik.
Malzeme:	Taş
Renkler:	Beyaz, siyah, gri.
Figür ve Desen Tanımı:	U formlu tasarımı en dışta üç yönde dıştan içe doğru önce dalga ve daha sonra palmet bezemelerinden oluşan bir bordür çevrelemektedir. Mekânın en kuzeyde klinelerin altına gelecek kısım ise daha geniş bir şekilde kıvrık dal / ranke motifleriyle bezenmiştir. Kuzeydeki kline alanı ranke motifleriyle dekore edilmesine rağmen, mekânın doğu ve batı yönünde bezemesiz iki alan bulunmaktadır. Mekânın bu bölümleri de klinelerin konulması için planlanmış olduğundan özel bir bezeme yapılmamış, dikey olarak (kirpi formlu) yerleştirilen daha kaba çakıl taşları ile düz olarak kaplanmıştır. Bordür tasarımlarını oluşturan süslemelerde koyu zemin çakıl taşı üzerine açık renk tercih edilerek yapılmıştır. Ana panonun güneydoğu köşesinde doğuya doğru yönelmiş bir elinde tutamaklı ve gaga ağızlı bir kap (?) tutan kanatlı eros figürü bulunmaktadır.
Tarih:	MÖ 5. yüzyıl sonu.
Kaynakça:	Şahin et al. 2024: 201-217 figs. 1-10.

Kat. No. 73 (Levha 103a, 103b)

Mozaiğin Adı:	Karaindash Tapınağı Ön Cephesi
Buluntu Yeri:	Uruk (Warka)
Korunduğu Yer:	Vorderasiatischen Museum - Berlin Env. No.:VA 10983
Mozaik Tekniği:	Tuğla Mozaik
Malzeme:	Pişmiş Tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	Y.: 2,11 m (kaide ile birlikte) G.: 9,75 m (kapı girişi dâhil)
Figür ve Desen Tanımı:	Uruk'taki Eanna kutsal alanının etrafındaki tuğla duvar boyunca çalışan kazı ekibi, duvarın bir köşesinde küçük bir tapınağın kalıntılarına rastlamıştır. Küçük bir ön avlusu ve daha büyük bir cellası olan dikdörtgen yapı yaklaşık 22,5 x 17,5 metre ölçülerindeydi. Köşeleri güçlü bir şekilde vurgulanmıştı ve dış duvarlarında bir niş cephesi vardı. Yakın çevrede çok sayıda tuğla kalıntısı bulunmuş olup, bunların duvarla bütünleştiği ve dış duvarın dekoratif parçaları olduğu anlaşılmıştır. Bir araya getirildiklerinde, çıkıntı yapan kısımları yarı dairesel semboller ve kavisli bantlarla süslenmiş, nişlerin içinde figürlerin yer aldığı niş benzeri bir cephe ortaya çıkmıştır. Tuğlalardan biri, yapıyı inşa eden kişi hakkında bir yazıt içeriyordu. Kral Karaindash, tapınağı Uruk tanrıçası İnanna için inşa ettirmiştir. Günümüze ulaşan kraliyet listeleri, yapının M.Ö. 1413 civarına tarihlenmesine olanak tanımaktadır. Karaindash, o dönemde Babil'e hükmeden ancak büyük ölçüde asimile olmuş ve Babil geleneklerini aktif olarak sürdüren "Kassitler" adlı bir dağ halkının hanedanına mensuptu. Boynuzlu taçlarından tanrı oldukları anlaşılan figürlerin kendileri tamamen Mezopotamya geleneğinden gelmektedir. İsimleri bilinmeyen bu tanrılar dönüşümlü olarak erkek ve dişi tanrılardır ve ellerinde canlandırıcı suyun akarsular halinde yeryüzüne aktığı su kapları tutmaktadırlar. Tuğlaların kaba yapısına uygun olarak, tanrıların tasviri şematik ve basitleştirilmiş görünmektedir. Ancak bu mimari örnek, figüratif tasarım ve tapınağın genel şekli açısından Yakın Doğu'daki en erken örneklerin başında gelmektedir.
Tarih:	MÖ 15. yüzyılın sonu
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744134/fassade-des-innin-tempels-des-karaindasch-ausschnitt (Erişim tarihi: 01.02.2025). Jordan 1930: 308 pls. 15-17; Moortgat 1969: pls. 226-228.

Kat. No. 74 (Levha 104)

Mozaiğin Adı:	Assur Tukulti-Ninurta II Ortostatı
Buluntu Yeri:	Assur'daki Adad Zigguratının doğu köşesine yakın olan Anu ve Adad Tapınağında bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	-
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	Sarı, mavi, beyaz ve siyah.
Ölçüler:	66.5 X 46.5 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Bir savaş arabası sahnesinin yazıtlı parçaları zikzak bantlar arasında çerçevelenir. Sahne, sarı, mavi, beyaz ve siyahın bir kombinasyonu ile açık mavi bir zemin üzerinde koyu bir çizgi halinde oluşturulmuştur.
Tarih:	MÖ 9. yüzyıl başı.
Kaynakça:	Nunn 1988: 166, 121.

Kat. No. 75 (Levha 106, 107)

Mozaiğin Adı:	Şalmaneser III'ün Tuğla Paneli
Buluntu Yeri:	Nimrud'daki (Irak) Şalmaneser Kalesi'nde (avlu T) bulunmuştur.
Korunduğu Yer:	Irak Müzesi?
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	Y.: 4 m G.: 3
Figür ve Desen Tanımı:	Tabanında 4 m yüksekliğinde ve yaklaşık 3 m genişliğindedir. Merkezi bir kemerde, kanatlı güneş kursu üstlerinde süzülürken, sol ellerinde bir topuz tutarken ve dua ederken iki kral karşı karşıya gelmektedir. Bu sahnenin yukarısında, altta dört satırlık çivi yazılı bir yazıt görünen, iki yanında boğalarla çevrili stilize bir ağaç bulunmaktadır. Bu görüntüler, kemer şeklinde tomurcuklardan oluşan bir bantla çerçevelenmiştir ve en dıştaki bordürde yaban keçileri küçük palmetlerin önünde diz çökmektedir. Panelin tabanı, pul şeklinde bir sıra dağ ve bir sıra küçük rozetten oluşur
Tarih:	MÖ 9. yüzyıl ortası.
Kaynakça:	Reade 1963; Nunn 1988: 173; pl. 140.

Kat. No. 76 (Levha 109a)

Mozaiğin Adı:	Sunak
Buluntu Yeri:	Tell Halaf (Suriye)
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum?
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	Yeşil, sarı, beyaz.
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	Yeşil ve sarı renkte rozetler, sarı renkte bir pul deseni, beyaz ve yeşil, sarı ve beyaz bir burma motifinden meydana gelmektedir. Halaf'ta bulunan sunak, çeşitli özel şekillerde sırlı tuğlalarla inşa edilmiş ve rozetler, pullar ve eşkenar dörtgenlerle ve her yerde mevcut olan burma motifiyle süslenmiştir
Tarih:	MÖ 9. yüzyıl ortası.
Kaynakça:	Langenegger et al. 1950: 71 pls. I-III.

Kat. No. 77 (Levha 111a)

Mozaiğin Adı:	Sırlı Düz Tuğla Dekorasyonu
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA Bab 01967 -1969
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	Y.: 229 cm G.: 630 cm D.: 84 cm Ağırlık: 1948 kg
Figür ve Desen Tanımı:	Sırlı ancak kabartmasız ve düz tuğla dekorasyonudur.
Tarih:	MÖ 1. binyılın ilk yarısı Dönem: Yeni Babil Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744140/ischtar-tor-baustufe-ii (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 78 (Levha 111b)

Mozaiğin Adı:	İştar Kapısı Rekonstrüksiyonu
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA Bab 01408-VA Bab 01456 ve VA Bab 07661.
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	Yükseklik: 14,75 metre Genişlik: 26,41 metre Kalınlık: 4.38 metre
Figür ve Desen Tanımı:	Rekonstrüksiyon aşağıdaki orijinal hayvan kabartmalarını ve dekoratif unsurları içermektedir: Ana motifler, tanrıların ve onlara tapınmanın sembolik bir temsili olarak hizmet eden hayvan tasvirleridir. Yürüyen boğalar ve ejderhalar, Yeni Yıl festivalinin önemine uygun olarak çiçek sıralı süslemelerle çerçevelenmiş olarak üst üste sıralar halinde görünmektedir. Binlerce yıldır saygı duyulan bir bereket sembolü olan yabani boğa, doğa güçlerini kontrol eden hava tanrısı Adad için kutsal sayılırken, karışık bir yaratık olduğu anlaşılan diğer hayvan, Babillilerin imparatorluk tanrısı ve Babil'in göksel yöneticisi Marduk'un ejderhasıdır. Başlangıçta binanın köşelerine yerleştirilen ve bir tuğla yüksekliğinde farklılık gösteren 42 boğa ve ejderha bugün görülebilmektedir. Arkeologların hesaplamalarına göre, orijinalinde bu hayvan tasvirlerinden yaklaşık 575 adet vardı.
Tarih:	MÖ 7-6. yüzyıl, Dönem: Yeni Babil Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744146/ischtar-tor-iii--baustufe (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 79 (Levha 112a)

Mozaiğin Adı:	İştar Kapısı, Sırlı Boğa Kabartması
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.:VA Bab 01410
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	-
Figür ve Desen Tanımı:	VAM rekonstrüksiyonu. Boğa ve aşağıdaki dekoratif bant, eski tuğla parçalarıyla bir araya getirilmiştir. Arka plandaki tüm tuğlalar ise moderndir. Her bir boğa için 45 kabartma tuğlaya ihtiyaç duyulmuştur. Boğa 1,1 m yüksekliğindedir.
Tarih:	MÖ 6. yüzyıl, Dönem: Yeni Babil Dönem.
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744657/schreitender-stier-vom-ischtar-tor-iii--baustufe (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 80 (Levha 112b)

Mozaiğin Adı:	İştar Kapısı, Sırlı Ejderha Kabartması
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA Bab 04431
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	Y.: 120 cm G.: 169 cm D.: 6 cm çerçeve Ağırlık: 350 kg
Figür ve Desen Tanımı:	VAM rekonstrüksiyonu. Ejderha, eski tuğla parçalarıyla, geri kalanı ise modern tam tuğlalarla birleştirilmiştir. Her bir ejderha için 41 kabartma tuğlaya ihtiyaç duyulmuştur. Ejderha 1,1 m yüksekliğindedir.
Tarih:	Dönem: Yeni Babil Dönemi Nebukadnezar II (MÖ 604-562)
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/2051379/babylonisches-ziegelrelief-mit-darstellung-eines-drachen-muschuschu (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 81 (Levha 114)

Mozaiğin Adı:	İştar Kapısı'nın Kuzeyindeki Tören Yolu.
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA Bab 01379 -01407
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	-
Ölçüler:	Y.: 12,5 m G.: 8 m U.: 30 m
Figür ve Desen Tanımı:	Doğal boyutları biraz küçültülmüş ve farklı renklerde tuğladan yapılmış aslan kabartmaları yapının göz alıcı unsurlarını oluşturmaktadır. Bu hayvanlar sadece imparatorluğun ve başkentinin gücünü ve büyüklüğünü yansıtmakla kalmıyor, aynı zamanda - kutsal hayvanları olarak - Babillilerin en önemli tanrılarından biri olan, savaş ve bereketi temsil eden tanrıça İştar'ı da sembolize ediyordu. Müzedeki rekonstrüksiyon, kazı sırasında belirlenen bina boyutlarına sadık kalmakta ve caddenin sadece yaklaşık 30 metrelik kısmını üçte bir oranında azaltılmış bir genişlikte göstermektedir. Yapı formu ve tasarımı hem temel duvarı buluntularına hem de Assur saray kabartmalarındaki Babil binalarının resimlerine dayanmaktadır. 1928 ve 1930 yılları arasında aslan frizinin önemli kısımları, zaman içinde tahrip olmuş binlerce tuğla parçasından yeniden imal edilmiştir.
Tarih:	MÖ 6. yüzyıl, Dönem: Yeni Babil Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744143/prozessionsstra%C3%9Fe-von-babylon-gesamtansicht-des-rekonstruierten-teils (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 82 (Levha 115)

Mozaiğin Adı:	Tören Yolu, Sırlı Aslan Kabartması
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA Bab 01392
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	
Ölçüler:	Y.: 85 cm U.: 197 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Kabartma 11 sıralı 47 tuğla elemandan oluşmaktadır. Temel tuğla boyutu olan 33 x 33 x 8 cm (bütün tuğla) bir tarafta kabartma bir parça ile genişletilmiştir.
Tarih:	MÖ 6. yüzyıl, Dönem: Yeni Babil Dönemi
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/1744641/schreitender-l%C3%B6we-von-der-prozessionsstra%C3%9Fe-detail (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 83 (Levha 117a)

Mozaiğin Adı:	Güney Saray, Taht Odası, Sırlı Aslan Kabartması
Buluntu Yeri:	Babil
Korunduğu Yer:	Vorderasiatisches Museum Env. No.: VA Bab 07658
Mozaik Tekniği:	Tuğla mozaik
Malzeme:	Pişmiş tuğla
Renkler:	
Ölçüler:	Y.: 124 cm G.: 182 cm K.: 10,5 cm Genel boyutlar: 122,6 x 167,7 x 10,5 cm (çerçevesiz rölyef)
Figür ve Desen Tanımı:	Sırlı, kuyrukları yukarıya dönük aslan kabartmalı düz tuğlalı bir tasarımdır. Aşağıdaki aslanlar ve dekoratif şeritler eski tuğla parçalarından yapılmıştır. Üst kısımlar ise modern tuğlalardan oluşmaktadır. Her bir aslan için 48 kabartma tuğlaya ihtiyaç duyulmuştur. Aslan 1,0 m yüksekliğindedir.
Tarih:	Dönem: Yeni Babil Dönemi Tarih: Nebukadnezar II (MÖ 604-562)
Kaynakça:	https://id.smb.museum/object/2127959/rekonstruiertes-glasiertes-l%C3%B6wen-relief-der-thronsaalfassade (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Kat. No. 84 (Levha 126, 127a)

Mozaiğin Adı:	Al Ubaid Kakma Mozaik
Buluntu Yeri:	Tell Al-'Ubaid: Ninhursag Tapınağı
Korunduğu Yer:	British Museum Env. No.: 115328
Mozaik Tekniği:	Kakma mozaik
Malzeme:	Ahşap, bitümen ,sedef,kireçtaşı, şişt, bakır
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	Çap: 31 cm Y.: 59 cm (her bir tambur) (her bir tambur)
Figür ve Desen Tanımı:	Tamburlu mozaik sütun; restore edilmiştir. Orijinalinde palmiye ağacından bir göbeğe sahiptir. Bitümen ile kaplanmıştır. Tapınak girişinin her iki tarafında olabilecek iki sütundan biri olduğu düşünülmektedir. Sütunun orijinalinde palmiye ağacından bir gövdesi vardı ancak bu gövde yok olmuştur. Bu da bir bitümen tabakasıyla kaplanmıştır. Bu sütunlardan ikisi 3,30 m yüksekliğindeydi ve tapınak girişinin her iki yanına yerleştirilmiş olabilirler.
Tarih:	MÖ 2500
Kaynakça:	Aruz - Wallenfels 2003: 85-86 no. 44a.

Kat. No. 85 (Levha 127b)

Mozaiğin Adı:	Toprakkale Kakma Mozaikli Blok
Buluntu Yeri:	Toprakkale
Korunduğu Yer:	British Museum Env. No.: 131127
Mozaik Tekniği:	Kakma Mozaik
Malzeme:	Bazalt, mermer, kireçtaşı
Renkler:	Siyah, beyaz.
Ölçüler:	Y.: 12 cm U.: 34 cm G.: 27 cm
Figür ve Desen Tanımı:	Siyah mermer ve beyaz kireçtaşından altı halka kakmalı siyah bazalt döşemedir.
Tarih:	MÖ 750-700
Kaynakça:	https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1880-1216-58

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Alman Arkeoloji Enstitüsü, Amerikan Arkeoloji Enstitüsü ve Der Kleine Pauly tarafından önerilen kısaltmalar dışında kalanlar aşağıdaki gibidir. Türkçe yazım kurallarında Türk Dil Kurumu'nun önerilerine uyulmuştur.

Abdi 1994 — K. Abdi, "One hundred and thirty years of excavation in Susa", Miraseh Farhangi 12, 87-106 (Farsça).

Akın Aras - Işıklı 2022 — A. Akın Aras – M. Işıklı, "Ayanis Örnekleri Işığında Urartu Anıtsal Mimarisinde Süsleme Elemanı Olarak Taş Halkalar", JMR 15, 35-47.

Akkermans - Schwartz 2009 — P.M.M.G. Akkermans - G.M. Schwartz, The Archaeology of Syria: From Complex Hunter- Gatherers to Early Urban Societies (c.16,000-300 BC), Cambridge University Press.

Akurgal - Budde 1956 — E. Akurgal - L. Budde, Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Sinope, (Ankara).

Al-Kassar 1985 — A. Al-Kassar, "Views and conclusions about the excavations of the northern part of the procession street for the year 1981", Sumer 41, 137-138.

Albenda 1988 — P. Albenda, "The Gateway and Portal Stone Reliefs from Arslan Tash", BASOR 271, 5-30

Algaze 1989a — G. Algaze, "A New Frontier: Archaeological First Results of the Tigris Euphrates Reconnaissance Project", AJA 48, 241-281.

Algaze 1989b — G. Algaze, "The Tigris Euphrates Reconnaissance Project, 1988", AST VIII, (Ankara), 391- 404.

Algaze 1993 — G. Algaze, The Uruk World System: The Dynamics of Early Mesopotamia Civilization, (Chicago), University of Chicago Press.

Alyılmaz 2016 — C. Alyılmaz, Gobustanın Gizemi Kıpçaklara Giden Yol, (Ankara), Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları.

Amiet 1976 — P. Amiet, "Disjecta membra aelamica: le decor architectural en briques emaillees a Suse", Arts Asiatiques 32, 13-28.

Amrhein et al. 2016 — A. Amrhein - S. Crawford Waters – S. Holzman – K. Tanaka, "The interaction of empires / İmparatorlukların etkileşimi", C.B. Rose - G. Darbyshire (eds.), The Golden Age of King Midas,

Exhibition Catalog / Kral Midas'ın altın çağı, (Philadelphia), 16-27, University of Pennsylvania Museum.

Andrae 1909 W. Andrae, Der Anu – Adad - Tempel. (Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient - Gesellschaft 10), (Leipzig), Hinrichs.

Aruz - Wallenfels 2003 J. Aruz – R. Wallenfels (eds.), Art of the First Cities: The Third Millennium BC from the Mediterranean to the Indus, (New York).

Bahadori et al. 2012 V. Bahadori - F. Bahrololoumi - S.H. Ahmadi, "Scientific Examination of Mosaic and Mural Painting in Third Millennium BC in Iran", Proceedings of the 39th International Symposium for Archaeometry, (Leuven), 19-23.

Bahreman 2014 A. Bahreman, "Recognition Study of Materials and Techniques Construction Decorative Sassanian Mosaics (Bishapour Palace)", Honar-ha-ye-ziba 19, 2, 37-48 (Farsça).

Beale 1978 T. W. Beale, "Bevelled Rim Bowls and Their Implications for Change and Economic Organization in the Later Forth Millennium B.C.", JNES 37, 289-313.

Behm-Blancke 1981 M.R. Behm-Blancke, "Hassek Höyük vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen der Jahre 1978-1980", IstMitt 31, 5-93.

Behm-Blancke 1986 M.R. Behm-Blancke, "Die Ausgrabungen auf dem Hassek Höyük im Jahre 1984", KST VII, (Ankara), 87-101.

Behm-Blancke 1989 M. R. Behm-Blancke, "Mosaikstifte am oberen Euphrat-Wandschmuck aus der Uruk-Zeit", IstMitt 39, 73-83.

Behm-Blancke - Hübner 1978 M. R. Behm-Blancke - W. Hübner "Ein frühsumerisches Kalenderhaus in Uruk-Warka?", BaM 9, 134-136.

Behm-Blancke 1984 et al. M.R. Behm-Blancke - M.R. Hoh - N. Karg - L. Marsch - F. Parsche - K.L. Weiner - A. Von Wickede - G. Ziegelmayer, "Hassek Höyük vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen der Jahre 1981-1983", IstMitt 34, 31-149.

Bienkowski - Millard 2000 P. Bienkowski - A. Millard, Dictionary of the Ancient Near East, (London), The British Museum Press.

Bingöl 1997 O. Bingöl, Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei, (Mainz a.R).

Bingöl 2015 O. Bingöl, Arkeolojik Mimari'de Resim (MÖ 30.000-500), (Ankara), Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Bingöl 2023 O. Bingöl, Arkeolojik Mimari'de Resim 2 (MÖ 500-MS 400), (Ankara), Nobel Kültür.

Blaylock 2009 S. Blaylock, Tille Höyük 3, The Iron Age, Introduction, Stratification and Architecture, (Oxford), Oxbow Books.

Blaylock 2018 S. Blaylock, "Tille", K. Köroğlu - S. F. Adalı (eds.), Assurlular: Dicle'den Toroslar'a tanrı Assur'un krallığı/The Assyrians : Kingdom of the God Aššur from Tigris to Taurus, (İstanbul), 380-401, Yapı Kredi Yayınları.

Blázquez Martínez – Pérez 1987 J.M. Blázquez Martínez – M.P.G.-G. Pérez, "The sanctuary of ‹La Muela› (Cástulo, Jaén). One of the units of the oldest pebble-mosaics in Spain", AfO 34, 243-247.

Böselager 1983 D. von Böselager, Antike Mosaiken in Sizilien, (Roma).

Brandes 1966 M. Brandes, "Beobachtungen zu den Stiftmosaiken der Pfeilerhalle IVa". H.J. Lenzen (ed.), XXII. vorläufiger Bericht über die von dem deutschen archäologischen Institut und der Deutschen Orient-Gesellschaft aus Mitteln der Deutschen Forschungsgemeinschaft unternommenen Ausgrabungen in Uruk-Warka, (Berlin), 15-20, Gebr. Mann. Verlag.

Brandes 1968 M. Brandes, Untersuchungen zur Komposition der Stiftmosaiken an der Pfeilerhalle der Schicht IVa in Uruk-Warka, Baghdader Mitteilungen. Beiheft 1 (BaM Beih. 1), (Berlin), Gebr. Mann. Verlag.

Bunnens 1997 G. Bunnens, "Til Barsib under Assyrian Domination: A Brief Account of the Melbourne University Excavations at Tell Ahmar", S. Parpola – R. M. Whiting (eds.), Assyria 1995, Proceedings of the 10th Anniversary Symposium of the Neo-Assyrian Text Corpus Project Helsinki, September 7-11, 1995, (Helsinki) 17-28.

Bunnens 2013 G. Bunnens, "Looking for Luwians, Aramaeans and Assyrians in the Tell Ahmar stratigraphy, in Syrian Archaeology in Perspective", S. Mazzoni - S. Soldi (eds.), Celebrating 20 Years of Excavations at Tell Afis, (Ricerche di Archeologia del Vicino Oriente 4.), (Pisa), 177-197, Edizioni ETS.

Bunnens 2016 G. Bunnens, "Neo-Assyrian pebble mosaics in their architectural context", J. MacGinnis - D. Wicke - T. Greenfield (eds.), The archaeology of the Assyrian Empire, (Cambridge), 59-70, McDonald Institute for Archaeological Research.

Caldwell 1976 D. Caldwell, "The Early Glyptic of Gawra, Giyan, and Susa and the Development of Long-Distance Trade", Orientalia 45, 227-250.

Campbell 1979 S.D. Campbell, “Roman Mosaic Workshops in Turkey”, AJA 83, 3, 287-292.

Campbell Thompson - Hutchinson 1931 R. Campbell Thompson, R.W. Hutchinson, “The Site of the Palace of Ashurnasirpal at Nineveh, Excavated in 1929-30 on Behalf of the British Museum”, AnnLiv 18, 79-112.

Charvat 2002 P. Charvat, P., Mesopotamia Before History, Routledge.

Cholidis et al. 2010 N. Cholidis - U. Dubiel - L. Martin, “Zusammenfassung”, N. Cholidis - L. Martin (eds.), Tell Halaf. Im Krieg zerstorte Denkmaler und ihre Restaurierung (Tell Halaf V), (Berlin, New York), 337-363, De Gruyter.

Clare 2017 L. Clare, “Göbeklitepe”, Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Kataloğu, N. Karul - G. Kozbe - A. Yavuzkır (eds.), (Şanlıurfa), 28-33.

Colon 1987 D. Collon, First Impressions: Cylinder Seals in the Ancient Near East, (Chicago), University of Chicago Press.

Crüsemann et al. 2013 N. Crüsemann - M. van Ess - M. Hilgert - B. Salje (eds.) Uruk. 5000 Jahre Megacity. Begleitband zur Ausstellung ‘URUK – 5000 Jahre Megacity’ im Pergamonmuseum – Staatliche Museen zu Berlin, in Den Reiss-Engelhorn-Museen Mannheim, (Petersberg), Michael Imhof Verlag.

Çambel - Braidwood 1980 H. Çambel - R. Braidwood, “İstanbul ve Chicago Üniversiteleri Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları Karma Projesi: 1963-1972 Çalışmalarına Toplu Bakış”, H. Çambel - R. Braidwood (yay.), Prehistoric Research in Southeastern Anatolica, (İstanbul), 1-64, İstanbul Üniversitesi Yayınları.

D’Agostino 2019 A. D’Agostino, “A mosaic floor from the Late Bronze Age building II of Uşaklı Höyük, central Turkey”, Antiquity 93, 372, 1-8.

Demirer 2004 Ü. Demirer, Pisidia Antiokheiası Büyük Bazilika Taban Mozaikleri, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya.

Ditimann 1986 R. Ditimann, “Seals, Sealing, and Tablets. Remarks on the Changing Pattern of Administrative Control From the Late Uruk to the Proto Elamite Period in Susa”, W. Rölling - U. Finkbeiner (eds.), Gamdet Nasr Period or Regional Syle?, (Wiesbaden), Dr. Ludwig Reichter, 332-366.

Donalson 1964 M.K. Donaldson, “A Pebble Mosaic in Peiraeus”, Hesperia 34.2, 77-88.

Dubova 2004 N. A. Dubova, “Mogil‘nik i ‘tsarskij nekropol‘ na beregakh Bol‘shogo Bassejna Severnogo Gonura [North Gonur graveyard and ‘royal necropolis’ on the banks of the Large Basin]”, U istokov tsivilizatsii [Near the Sources of Civilizations], (Moscow), 254-281.

Dubova 2020 N.A Dubova, “Polychrome inlayed and painted mosaics from Gonur Depe (Turkmenistan)”, B. Lyonnet - N. A. Dubova (eds.), The world of the Oxus Civilization, 367-385, (New York), Routledge.

Dubova et al. 2019 N.A Dubova - N. A. Kovaleva - G. E. Veresotskaya, A. M. Yuminov, “Mosaics from the Bronze Necropolis in Gonur Depe, Turkmenistan”, JMR 12, 17-35.

Ducrey - Metzger 1979 P. Ducrey – I.R. Metzger, “ The House of the Mosaics at Eretria”, Archaeology 32, 6, 34-42.

Dunbabin 1979 K. M. D. Dunbabin, “Technique and Materials of Helenistic Mosaics”, AJA 83, 265-277.

Dunbabin 1995 K.M. D. Dunbabin, “Early pavement types in the west and the invention of tessellation“, Fifth International Colloqium on Ancient Mosaics, Bath, England, 5 - 12 September 1987, (Ann Arbor), 26-40.

Dunbabin 2012 K. M. D. Dunbabin, Mosaic of Greek and Roman World, **(**Cambridge), Cambridge University Press.

Edwards et al. 1971 I.E.S. Edwards - C.J. Gadd - N.G.L. Hammond, Early History of The Middle East, Vol. I/II, Cambridge University Press.

Eichmann 2007 R. Eichmann, Uruk. Architektur I. Von den Anfängen bis zur frühdynastischen Zeit, Ausgrabungen in Uruk-Warka Endberichte 14 (AUWE 14), (Rahden Westf.), Verlag Marie Leidorf.

Eichmann 2013 R. Eichmann, “Frühe Großarchitektur der Stadt Uruk”, N. Crüsemann et al. (eds.), Uruk. 5000 Jahre Megacity. Begleitband zur Ausstellung ‘URUK – 5000 Jahre Megacity’ im Pergamonmuseum – Staatliche Museen zu Berlin, in Den Reiss-Engelhorn-Museen Mannheim, (Petersberg), 117-127, Michael Imhof Verlag.

Erim Özdoğan 2007 A. Erim Özdoğan, “Çayönü”, M. Özdoğan- N. Başgelen (eds.), Türkiye’de Neolitik Dönem, (İstanbul), 57-97, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Eskandari 2019 N. Eskandari, “A Reappraisal of Shahdad: Cemetery, Pottery and Stone Objects”, *pazhoheshha-ye Bastan shenasi Iran*, 9, 21, 61-78 (Farsça).

Fernandez-Galiano 1982 D. Fernandez-Galiano, “New Light on the Origins of Floor Mosaics”, The Antiquaries Journal LXII, 235-244.

Finkbeiner 1987 U. Finkbeiner “Uruk-Warka, 1983-1984”, Archiv für Orientforschung 34: 140-144. 1991 Uruk: Kampagne 35-37, 1982-1984 Die Archäologische Obefflächenuntersuchung, (Mainz am Rhein), Philipp von Zabern.

Fischer 1971 P. Fischer, Mosaic History and Technique, (London), Thames and Hudson.

Francfort 1984 H.-P. Francfort, “The early periods of Shortughaï (Harappan) and the Western Bactrian culture of Dashly”, South Asian Archaeology 1981, (Cambridge), 170-175.

Franks 2014 H. Franks, “Travelling, in Theory: Movement as Metaphor in the Ancient Greek Andron”, The Art Bulletin 96, 2, 156-169.

Fügert - Gries 2020 A. Fügert H. Gries, Glazed brick decoration in the Ancient Near East: Proceedings of a workshop at the 11th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East (Munich) in April 2018 : for the Vorderasiatisches Museum - Staatliche Museen zu Berlin, Archaeopress Archaeology.

Gates 2015 C. Gates, Antik Kentler: Antik Yakındoğu, Mısır, Yunan ve Roma'da Kentsel Yaşamın Arkeolojisi, B. Cezar (çev.) (İstanbul), Koç Üniversitesi Yayınları.

Ghirshman 1971 R. Ghirshman “Mémoires De La Délégation Archéologique En Iran”, Tome XL VI. Mission De Susiane, L'acropole De Suse.

Gries 2022 H. Gries, The Ishtar Gate of Babylon: From fragment to monument Vorderasiatisches Museum, Staatliche Museen zu Berlin.

Güvenir 2008 A. Güvenir, Mozaik Denizi, (İstanbul), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Hakemi 1997 A. Hakemi, Shahdad, Archaeological Excavation of the Bronze Age Center in Iran, Ismeo, Rom.

Hall - Woolley 1927 H. R. Hall - C. L. Woolley, Volume I: Al 'Ubaid , a Report on the work carried out at Al 'Ubaid for the British Museum in 1919, and for the Joint Expedition in 1922–3, (London), Oxford University Press.

Hasol 2005 D. Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, (İstanbul), Yapı Yayın.

Haswell 1973 J. M. Haswell, Mosaic, Thames and Hudson, (London).

Hauptmann 1988 H. Hauptmann, "Nevali Çori: Architektur", Anatolica 15: 99-110

Hauptmann 1993 H. Hauptmann, "Ein Kultgebäude in Nevalı Çori", M. Frangipane et al. (eds.), Between the rivers and over the mountains, 37-69, (Roma), Università di Roma "La Sapienza".

Hauptmann 2007 H. Hauptmann, "Nevali Çori ve Urfa Bölgesinde Neolitik Dönem", Türkiye'de Neolitik Dönem, M. Özdoğan - N. Başgelen (eds.), (İstanbul), 131-164, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Hauptmann 2017 H. Hauptmann, "Nevali Çori", N. Karul - G. Kozbe - A. Yavuzkır (eds.)Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Kataloğu, (Şanlıurfa), 34-35.

Heidari 2006 R. Heidari, "Primary Report of Second Excavation Season in Rabat Tepe II in Sardasht", West Azerbaijan Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization Archive, 142-150 (Farsça).

Heidari 2007 R. Heidari, The Result of Second Archaeological Excavations in Rabat, Archaeological reports, vol. I: Article Collection of 9th Annual Iran Archaeology Seminar, (Tehran), 201-231 (Farsça).

Heidari 2010 R. Heidari, "Hidden Aspects of The Mannean Rule in Northwestern Iran", A. Kosyan - A. Petrosyan - Y. Grekyan - N. Harutyunyan (eds.), Urartu and its neighbors: Festschrift in honor of Nicolay Harutyunyan in occasion of his 90th birthday ; (22-24 September, 2009, Yerevan) = Owrartown ev ir harevannerę, (Yerevan), 147-151.

Heinrich 1932 E. Heinrich, "Die Schichten und ihre Bauten", A. Nöldeke (ed.), Vierter vorläufiger Bericht über die von der Deutschen Forschungsgemeinschaft in Uruk-Warka unternommenen Ausgrabungen, (Berlin), 6-24, Gebr. Mann. Verlag.

Hejebri Nobari - Afifi 2009 A. Hejebri Nobari - R. Afifi, "Study and description of exposed glazed bricks from three seasons of exploration of Rabat Tepe 2", Peyameh Bastan shenas 11, 47-68 (Farsça).

Hetherington 1967 P. B. Hetherington, Mosaiken, (Weisbaden).

Hiebert - Lamberg-Karlovsky 1992 F. T. Hiebert - C. C. Lamberg-Karlovsky, "Central Asia and the Indo-Iranian Borderlands", Iran 30, 1-15.

Ifrah 1999 G. Ifrah, Çakıl Taşlarından Babil Kulesine II- Rakamların Evrensel Tarihi, (Ankara), Tübitak.

İnan 1948 A. İnan, "Türk Tarih Kurumu'nun 1937'den 1943'e Kadar Arkeolojik Çalışmaları", III. Türk Tarih Kongresi, IX, 3, 33-46.

Joffe 2000 A.H. Joffe, "Egypt and Syro-Mesopotamia in the 4th Millennium: Implications of the New Chronology", Current Anthropology 41, 113–123.

Jordan 1930 J. Jordan, Erster vorläufiger Bericht über die von der Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft in Uruk unternommenen Ausgrabungen (Berlin), Verlag der Akademie du Wissenschaften.

Jordan 1931 J. Jordan, Zweiter vorläufiger Bericht über die von der Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft in Uruk unternommenen Ausgrabungen, (Berlin), De Gruyter.

Kaba - Vural 2018 H. Kaba- H.Vural., "Arkeoloji ile Geçen Yetmiş Yıl: Kazılar Işığında Sinop arkeolojisi", Ö. Kıran (ed.), Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop, (Ankara), 439-464.

Karaosmanoğlu 2011 M. Karaosmanoğlu, "Erzincan Altıntepe Kalesi", K. Köroğlu - E. Konyar (eds.) Urartu Doğu'da Değişim, (İstanbul), 366-373, Yapı Kredi Yayınları.

Kargar 2005 B. Kargar, "Qalāiči: Zirtu/Qalaichi, Center of Mannea IB Layer (1999-2002)", Azarnoush, 229-246 (Farsça).

Kargar - Binandeh 2009 B. Kargar - A. Binandeh, "A preliminary Report of Excavations at Rabat Tepe, Northwestern Iran", IrAnt XLIV, 113-129.

Karul et al. 2017 N. Karul - G. Kozbe - A. Yavuzkır (eds.), Şanlıurfa Müzesi Arkeolojik Eser Kataloğu, (Şanlıurfa).

Kılınç - Özçelik 2024 S. Kılınç - H. Özçelik, "Tarihsel Sürecinde Bir Mozaik Duvar Kaplama Tekniği: Uruk Dönemi Pişmiş Toprak Çiviler", Arteoloji Dergisi, 3, 1, 1-30.

Kireeva 2014 V. N. Kireeva, "Rezul'taty tekhniko-tekhnologicheskogo issledovanija mozaichnykh vstavok s Gonur-depe [Results from the technical and technological studies of the Gonur Depe mosaic inlays]", V. I. Sarianidi (ed.), Transaction of Margiana Archaeological Expedition 5, (Moscow), 224-225.

Knigge - Kovacsovics 1983 U. Knigge - W. Kovacsovics, "Keramaikos. Tätigkeitsbericht 1981", AA 1983, 209 - 224.

Kohlmeyer 1996 K. Kohlmeyer, “Houses in Habuba Kabira-South. Spatial Organization and Planning of Late Uruk Residential Architecture”, House and Houshold in Ancient Mesopotamia, K. R. Veenhof (ed.), Leiden: Nederland Historisch Archaeologisch Instituut te, (Istanbul), 89-103.

Koldewey 1918 R. Koldewey, Das Ischtar-Tor in Babylon: nach den Ausgrabungen durch die Deutsche Orient-Gesellschaft (Wissenschaftliche Veroffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft 32), (Leipzig), Hinrichs.

Koldewey 1931 R. Koldewey, Die Konigsburgen von Babylon. 1. Teil. Die Südburg (Wissenschaftliche Veroffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft 54), (Leipzig), Heinrichs.

Koldewey 1932 R. Koldewey, Die Königsburgen von Babylon. 2. Teil. Die Hauptburg und der Sommerpalast Nebukadnezars im Hügel Babil. F. Wetzel (ed.) (Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient- Gesellschaft 55), (Leipzig), Hinrichs.

Koldewey 1990 R. Koldewey, Das wieder erstehende Babylon. B. Hrouda (ed.), (München), Beck.

Koşay 1941 H. Z. Koşay, Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Pazarlı Hafriyatı Raporu, (Ankara), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kovaleva 2016 N. A. Kovaleva, “Victor Sarianidi – Poslednij Krylatyj Lev Margiany [Victor Sarianidi – The Last Winged Lion of Margiana]”, N. A. Dubova (ed.), Transaction of Margiana Archaeological Expedition 6, (Moscow), 108-124.

Krystalli-Votsi 1976 K. Krystalli-Votsi, “Nouvelle Mosaïque de Sicyone”, BCH 100, 2, 575-588.

Kuzmina 2008 E. E. Kuzmina, Arii – put’ na yug [Ariens – way to the south], Moscow, Sankt-Petersburg.

Langdon 1912 S. Langdon, Die neubabylonischen Konigsinschriften (Vorderasiatische Bibliothek 4), (Leipzig), Hinrichs.

Langenegger et al. 1950 F. Langenegger - K. Muller -R. Naumann, Tell Halaf, vol. 2: Die Bauwerke, (Berlin), De Gruyter.

Layard 1849 A. H. Layard, The monuments of Nineveh: From drawings made on the spot, (London), J. Murray.

Legrain 1944 L. Legrain, "al-‘Ubaid." Museum Bulletin X, 3-4 (June, 1944), 29-31.

Lehmann-Haupt 1931 C. F. Lehmann Haupt, Armenien Einst Und Jetzt II/2, (Berlin).

Lenzen 1966 H.J. Lenzen, XXII. vorläufiger Bericht über die von dem Deutschen Archäologischen Institut und der Deutschen Orient-Gesellschaft aus Mitteln der Deutschen Forschungsgemeinschaft unternommenen Ausgrabungen in Uruk-Warka, (Berlin), Gebr. Mann.

Ling 1998 R. Ling, Ancient Mosaics, (London), British Museum Press.

Lloyd 1978 S. Lloyd, The Archaeology of Mesopotamia, (London), Thames and Hudson.

Llyod et al. 1943 S. Llyod – F. Safar - H. Frankfort "Tell Uqair: Excavations by the Iraq Government Directorate of Antiquities in 1940 and 1941", JNES 2, 131- 158.

Loftus 1857 W.K. Loftus, Travels and Researches in Chaldea and Susiana; with an Account of Excavations at Warka, the 'Erech' of Nimrod, and Shush, 'Shushan the Palace' of Esther, in 1849–52, (New York), Robert Carter and Brothers.

Loud et al. 1936 G. Loud – H. Frankfort – T. Jacobsen - C. B. Altman, Khorsabad, (Chicago), University of Chicago Press.

Loud - Altman 1938 G. Loud - C.B. Altman, Khorsabad II, The Citadel and the Town (Oriental Institute Publication 40), (Chicago), The University of Chicago Press.

Mallowan 1947 M. E. L. Mallowan, "Excavations at Brak and Chagar Bazar", Iraq 9, 1–259.

Maran 2010 J. Maran, "Tiryns", E. Cline (ed.), The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean, 722-734, (Oxford), Oxford University Press.

Marchetti 2016a N. Marchetti, "Anadolu, Suriye ve Mezopotamya'nın Kapısı Karkamış", Aktüel Arkeoloji 50, 44-55.

Marchetti 2016b N. Marchetti, "The 2014 Joint Turco-Italian Excavations at Karkemish", 37. KST, 3. cilt, (Ankara), 363-380.

Marchetti 2022 N. Marchetti, "Karkamış", A. Engin - K. Görkay, Prehistorik Dönemlerden Geç Antik Döneme Gaziantep Arkeolojisi, (İstanbul), 95-112, Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Yayınları.

Marchetti 2025 N. Marchetti, "The Neo-Assyrian palatial compound in Area C and the well P.5347", N. Marchetti (ed.), Excavations at Karkemish IV The Neo-Assyrıan Well In Area C, (Bologna), 1-6, Ante Quem.

Margueron 2007 — J. C. Margueron, “Le royaume de Mari”, Studia Orontica 3, 7–60.

Matthiae 1981 — P. Matthiae, Ebla: An Empire rediscovered, (London), Hodder and Stoughton.

Matthiae 2020 — P. Matthiae, Ebla: Archaeology and History, (London), Routledge.

Matney 1998 — T. Matney, “The First Season of Work at Ziyaret Tepe in The Diyarbakır Province: Preliminary Report”, Anatolica 24, 7-30.

Matney 2018 — T. Matney, “Ziyaret Tepe”, K. Köroğlu - S. F. Adalı (eds.), Assurlular: Dicle'den Toroslar'a tanrı Assur'un krallığı/The Assyrians : Kingdom of the God Aššur from Tigris to Taurus, (İstanbul), 340-351, Yapı Kredi Yayınları.

Matney et al. 2002 — T. Matney - M. Roaf - J. MacGinnis - H. McDonald, “Archaeological excavations at Ziyaret Tepe 2000-2001”, Anatolica 28, 47-89.

Matney et al. 2011 — T. Matney et al., Excavations at Ziyaret Tepe, Diyarbakır province, Turkey, 2009-2010 seasons. Anatolica 37, 67-114.

Matney et al. 2017 — T. Matney – J. MacGinnis – D. Wicke – K. Köroğlu, Ziyaret Tepe, Assur İmparatorluğu’nun Anadolu Sınırlarını Keşfederken, (İstanbul), Kayık Yayıncılık.

Mazzoni et al. 2014 — S. Mazzoni - A. D’Agostino - V. Orsi, “Uşaklı Höyük 2012: Surface Scraping and Collecting on The High Mound / Uşaklı Höyük 2012 Çalışmaları: Tepede Yüzey Kazısı ve Yüzey Araştırması”, KST XXXV/I, (Ankara), 253-258.

Mazzoni et al. 2019 — S. Mazzoni, A. D’Agostino, V. Orsi, “Exploring a site in the north central Anatolian Plateau: archaeological research at Uşaklı Höyük (2013–2015)”, Asia Anteriore Antica 1, 57-142.

Mielke 2011 — D.P. Mielke, “Hittite cities: looking for a concept”, H. Genz - D.P. Mielke (eds.) Insights into Hittite history and archaeology, (Leuven), 153–194.

Miglus 1996 — P.A. Miglus, Das Wohngebiet von Assur: Stratigraphie und Architektur, (Leipzig).

Moore 1993 — J. Moore, Tille Höyük 1. The Medieval Period, (Oxford), Oxbow Books.

Moorey 1994 — P. R. S. Moorey, Ancient Mesopotamian Materials and Industries, The Archaeological Evidence, (Oxford), Clarendon Press.

Moortgat 1969 A. Moortgat, The Art of Ancient Mesopotamia, (London), Phaidon.

Müller 1939 V. Müller, "The Origin of Mosaic", JAOS 59, 247-250.

Müller-Karpe 2017 A. Müller-Karpe, Sarissa. Die Wiederentdeckung einer hethitischen Königsstadt, (Darmstadt).

Naumann 1975 R. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı, (Ankara).

Negahban 2005 E. Negahaban, Susa or the oldest urban center in the world, Sobhan Noor, Cultural Heritage Organization (Farsça).

Neve 1982 P. Neve, Büyükkale. Die Bauwerke. Grabungen 1954–1966, (Berlin), Mann.

Nöldeke 1938 A. Nöldeke, IX Vorläufiger Bericht über die von der deutschen Forschungsgemeinschaft in Uruk-Warka unternommenen Ausgrabungen, (Berlin), Verlag der Akademie der Wissenschaften.

Nunn 1988 A. Nunn, Die Wandmalerei und der glasierte Wandschmuck im Alten Orient (Handbuch der Orientalistik, 7. Abt., 1/2, Lfg. 6), (Leiden), Brill.

Orsi 2018 V. Orsi, "Reading the Late Bronze Age ceramic evidence at Uşaklı Höyük (central Turkey): the pottery from the area A test sounding", Anatolica 44, 179-211.

Osten 1937 H. H. Von Der Osten, Gavurkale Kılavuzu, (İstanbul), Devlet Basımevi.

Ovadiah 1980 A.Ovadiah, Geometric and Floral Patterns in Ancient Mosaics, (Roma), L'Erma di Bretschneider.

Ödekan 2008 A. Ödekan, "Mozaik", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayın, (İstanbul), 1101-1103.

Özdoğan 1977 M. Özdoğan, Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırması, "İstanbul", ODTÜ Aşağı Fırat Projesi Yayınları.

Özdoğan - Özdoğan 1990 M. Özdoğan - A. Özdoğan, "Çayönü, A Conspectus of Recent Work", Aurenche – M.C. Cauvin (eds.), Prehistoire de Levant II, O., (Lyon), 387-396, Maison de l'orient.

Özdoğan vd. 1994 M. Özdoğan, A. Özdoğan, D. Bar-Yosef, W. Van Zeist, "Çayönü Kazısı ve Güneydoğu Anadolu Karma Projesi 30 yıllık Genel Bir Değerlendirme", KST XV/I, (Ankara), 103-122.

Özgüç 1988 N. Özgüç, "Samsat Kazıları 1987", Belleten 52, 202, 291-294.

Özgüç 1992 N. Özgüç, “Uruk Culture at Samsat”, B. Hrouda (ed.), Eva Strommenger Festschrift, (Berlin), 151-157.

Özgüç 2009 N. Özgüç, Samsat: Sümeysat, Samosata, Kumaha, Hahha, Hahhum, (Ankara), Türk Tarih Kurumu.

Özgüç 1966 T. Özgüç, Altıntepe Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri, (Ankara), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öztan 1984 A. Öztan, “Samsat'ta Bulunmuş Olan Geç Kalkolitik Çağa Ait İki Kap”, Anadolu (Anatolia), 20 (1976-1977), 261-265.

Parrot 1967 A. Parrot, Les Temples d’Ishtarat et de Ninni-zaza (Mission Archéologique de Mari, T. 3), (Paris).

Pedersen 2018 O. Pedersen, “The Ishtar Gate area in Babylon: From old documents to new interpretations in a digital model”, Zeitschrift fur Orient-Archaologie 11, 160-178.

Perkins 1949 A. L. Perkins, The Comparative Archaeology of Early Mesopotamia, (Chicago), The University of Chicago Press.

Pischel 1981 G. Pischel, Sanat Tarihi Ansiklopedisi Cilt 4, H. Kuruyazıcı - Ü. Alsaç (çev.), (İstanbul).

Podzuweit – Salzmann 1977 C. Podzuweit – D. Salzmann “Ein mykenischer Kieselmosaikfussboden aus Tiryns”, AA, 123-137.

Pollock 1992 S. Pollock “Bureaucrates and Managers, Peasant and Pastrolism, Imperialist and Traders: Research on the Uruk and Jemdet Nasr Period in Mesopotamia” Journal of World Prehistory 6, 297-336.

Postgate 1984 J.N. Postgate, “Excavations at Abu Salabikh” Iraq 46, 95-114.

Preusser 1954 C. Preusser, Die Wohnhäuser in Assur, WVDOG 64, (Berlin), Gebr. Mann.

Reade 1963 J.E. Reade, “A glazed-brick panel from Nimrud”, Iraq 25, 38-47.

Reade 1995 J.E. Reade, “The Khorsabad glazed bricks and their symbolism”, A. Caubet (ed.) Khorsabad, le palais de Sargon II, roi d’Assyrie: actes du colloque organise au Musee du Louvre par le Service Culturel les 21 et 22 janvier 1994 sous la direction d’Annie Caubet: 225-251, (Paris), La Documentation Frangaise.

Roi - Girard 2013 Ph. Roi - T. Girard, “L’image de cônes et le système visuel”, La Théorie Sensorielle. I - Les Analogies Sensorielles, 117-128.

Robinson 1932 D.M. Robinson., “Mosaics from Olynthos”, AJA 36, 1, 16 - 24.

Robinson 1952 D.M. Robinson, “Olynthus: The Greek Pompeii”, Archaeology 5, 4, 228 - 235.

Robertson 1965 M. Robertson, “Greek Mosaics”, JHS 85, 72 - 89.

Rodgers 2015 N. Rodgers, Antik Yunan: Arkeoloji, Sanat ve Tarih Tutkunları İçin 1000 Fotoğraf Eşliğinde Kapsamalı Bir Araştırma, Ü. E. Uysal (çev.), (Ankara), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Rose - Darbyshire 2011 C.B. Rose - G. Darbyshire (eds.), The New Chronology of Iron Age Gordion, (Philadelphia), University of Pennsylvania Museum.

Rosenberg 1999a M. Rosenberg, “Hallan Çemi”, M. Özdoğan - N. Başgelen (eds.), Neolithic in Turkey: The Cradle of Civilization, (İstanbul), 25-33, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Rosenberg 1999b M. Rosenberg, “Hallan Çemi and the Beginings of Settled Village Life in Eastern Anatolia, Section: Settlement Types and Settlement Patterns”, Ali M. Dinçol (ed.), Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996), (İstanbul), 359-373, Ege Yayınları.

Rothman 2001 S.M. Rothman, Uruk Mesopotamia and Its Neighbors, (Houston), School of American Research Press.

Roux 1992 G. Roux, Ancient Iraq (Middlesex), (England), Pelican Books.

Safar et al. 1981 F. Safar - M. Ali Mustafa - S. Llyod, Eridu, (Baghdad).

Sağlamtimur et al. 2001 H. Sağlamtimur – G. Kozbe – Ö. Çevik, “Small Finds”, A. Çilingiroğlu – M. Salvini (eds.), Ayanis I (Ten Year’s Excavation at Rusahinili Eiduru-kai 1989-1998), (Roma), 219-250.

Salman 2007 Barış Salman, Orta Euphrates Mozaikleri Işığında Edessa ve Samosata Mozaikleri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

Sarianidi 1974 V. I. Sarianidi, “Baktrija v epokhu bronzy [Bactria in the Bronze Age]”, SovA 4, 49-71.

Sarianidi 1990 V. I. Sarianidi, Drevnosti strany Margush [Antiquities of Margush country], Ashgabat, Ylym.

Sarianidi 2006 V. I. Sarianidi, ‘Tsarskij nekropol’ na Severnom Gonure [The ‘Royal necropolis’ at Gonur North]”, VDI 2 (257), 155-192.

Sarianidi 2008 V. I. Sarianidi, Zoroastrianism: a New Motherland for an Old Religion, Thessaloniki.

Sarianidi 2009 V. I. Sarianidi, Mystery and True of the Great Culture, Ashgabat, Turkmendöwlethabarlary.

Sarianidi - Dubova 2010 V. I. Sarianidi – N. A. Dubova, "Nouvelles sépultures sur le territoire de la "nécropole royale" de Gonur Depe", Arts Asiatiques 65, 5-26.

Sarianidi - Dubova 2013 V. I. Sarianidi – N. A. Dubova, "Mozaika III tys. do n.e. v Gonur Depe (Turkmenistan) [Mozaics of the Third Mill. BC at Gonur Depe (Turkmenistan)]", G. Yu. Kolganova - A.A. Petrov -S.V. Kullanda (eds.), Poslednijentsiklopedist, K jubileju so dnya rozhdenija B.A. Litvinskogo [The Last Encyclopedist, Volume in Honor of the 90th Anniversary of Boris Litvinskij], (Moscow), 379-413.

Salzmann 1982 D. Salzmann, "Untersuchungen zu den Antiken Kieselmosaiken von den Anfängen bis zum Beginn der Tesseratechnik", AF 10, (Berlin).

Sams 2012 G. K. Sams, "Friglerin Başkenti Gordion ve Mimari Yapıları", T. T. Sivas-H. Sivas (eds.), Frigler, Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde, (İstanbul), 52-75, Yapı Kredi Yayınları.

Savrum-Kortanoğlu 2020 M. Savrum-Kortanoğlu, "Anadolu'da Neolitik Dönem Terrazzo Tabanlı Yapılar", B. Gür – S. Dalkılıç (eds.), Anadolu Prehistoryasına Adanmış Bir Yaşam: Jak Yakar'a Armağan/ A Life Dedicated to Anatolian Prehistory: Festschrift for Jak Yakar, (Ankara), 273-280, Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Schmidt 1978 J. Schmidt, "Tell Mismar: ein prähistorischer Fundort im Südiraq", BaM 9, 10–17.

Schmidt 2019 K. Schmidt, Glass and Glass Production in the Near East during the Iron Age. Evidence from objects, texts and chemical analysis, (Oxford), Archaeopress.

Schmidt 2000 K. Schmidt, "Zuerst kam der Tempel, dann die Stadt. Vorläufiger Bericht zu den Grabungen am Göbekli Tepe und am Gürcütepe", IstMitt 50, 7-41.

Sevin 1991 V. Sevin, Yeni Assur Sanatı I Mimarlık, (Ankara), Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sevin 2003 V. Sevin, Eski Anadolu ve Trakya: Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar, (İstanbul), İletişim Yayıncılık.

Shear 1929 T. L. Shear, “Excavations in the Theatre District and Tombs of Corinth in 1929” AJA 33, 515-546.

Shishegar 2010 A. Shishegar, “The use of Architectural Ornament of Choga Zanbil Ziguratt and some structures of Dur Untash Jelveyeh Naghsh”, Heritage and Archaeology, 87-93 (Farsça).

Sievertsen 1998 U. Sievertsen, Untersuchungen zur Pfeiler-Nischen-Architektur in Mesopotamien und Syrien von ihren Anfängen im 6. Jahrtausend bis zum Ende der frühdynastischen Zeit (= BAR IntSer. 743) 250.

Stein 1999 G. Stein, “Material Culture and Social Identity: the Evidence for a 4th Millennium BC Mesopotamian Uruk Colony at Hacinebi, Turkey”, Paléorient 25, 1, 11-22.

Stein – Blacioian 1994 G. Stein - J. Blacioian, “The Organizational Context of Specialized Craft Production in Early Mesopotamian States”, Research in Economic Anthropology, 14, 29-59.

Stein et al. 1996 G. Stein - R. Bernbeck - C. Coursey - A. Mc Mahon - N. Miller - A. Misir, “Uruk colonies and Anatolian coMmunities: an interim report on the 1992-1993 excavations at Hacınebi, Turkey”, AJA 100, 2, 213- 225.

Strommenger 1980 E. Strommenger, Habuba Kabira, eine Stadt vor 5000 Jahren ,(Mainz am Rhein), Phillip von Zabern.

Süel 2008 M. Süel, Bir Hitit Başkenti Ortaköy Şapinuva, (Ankara).

Şahin - Ünsal 2019 D. Şahin – N. D. Ünsal, “Antik Çağ’da Mozaik Üretimi”, O. Dumankaya, (ed.), Çağlar Boyunca Üretim ve Ticaret: Prehistorya’dan Bizans Dönemi’ne / Production And Trade Through The Ages: From Prehistory To The Byzantine Period, (Ankara), 473-494, Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Şahin et al. 2024 D. Şahin - G. Köroğlu - M. Şahin, “Sinop Balatlar Excavation Pebble Mosaic Pavement”, JMR 17, 201-217.

Şaroğlu 1989 F. Şaroğlu, “Jeo-Arkeoloji: Bazı Uygulamalar ve İlk Sonuçlar”, Aksay Ünitesi, Bilimsel Toplantı Bildirileri 1, 3-15.

Taylor 1855 J. E. Taylor, “Notes on Abu Shahrein and Tel el Lahm”, JRAS 15, 404-415.

Tekin 2015 H. Tekin, Eski Anadolu Madenciliği: Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Başlangıcından Demir Çağı’na Kadar, (Ankara), Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Tekin 2017 H. Tekin, Tarihöncesinde Mezopotamya, Yeni Yaklaşımlar, Yeni Yorumlar ve Yeni Kronoloji, (Ankara), Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Thureau-Dangin et al. 1931 F. Thureau-Dangin - A. Barrois - G. Dossin - M. Dunand, Arslan-Tash, (Paris).

Thureau-Dangin - Dunand 1936 Thureau-Dangin, F. & M. Dunand, Til-Barsib, (Paris).

Turner 1970 G. Turner, "The state apartments of late Assyrian palaces", Iraq 32, 177–213.

Türkcan 2023 A. U. Türkcan, Tanrıları taştandı: Yukarı Mezopotamya Neolitik Çağ anıtsal kült yapıları ve gelişimi, (İstanbul), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Trokay 1981 M. Trokay, "Les cônes d'argile du Tell Kannâs", Syria 58, 153-171.

Üstüner 2002 A. C. Üstüner, Mozaik Sanatı (İstanbul), Engin Yayıncılık.

van Buren 1946 E.D. Van Buren, "Archaic Mosaic Wall Decoration", Artibus Asiae, 9, 4, 323-345.

van Driel 1980 G. van Driel, "The Uruk Settlement on Jebel Aruda", J.-Cl. Margueron (ed.), Le Moyen Euphrate: zone des contacts et d'échanges (= Travaux du Centre de recherche sur le Proche-Orient et la Gréce antiques 5), 75-94, bes. 82.

van Ess 2011/2013 M. van Ess, "Stiftmosaik", Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie 13, (Berlin), 184-186.

van Ess 2013 M. van Ess, "Die Technik der Tonstiftmosaiken", N. Crüsemann et al. (eds.), Uruk. 5000 Jahre Megacity. Begleitband zur Ausstellung 'URUK – 5000 Jahre Megacity' im Pergamonmuseum – Staatliche Museen zu Berlin, in Den Reiss-Engelhorn-Museen Mannheim. (Petersberg), 128–129, Michael Imhof Verlag.

Veresotskaya 2016 G. E. Veresotskaya, "Issledovanie i restavratsija mozaichnogo dekora stenki lartsa-darokhranitel'nitsy kontsa III tys. do n.e. iz tsarskoj grobnitsy 3230 Gonur-depe (Turkmenistan) [Research and Restoration of Mosaic Wall decoration of the Casket-Ostensory of the End of the IIIrd Millennium BC from the Royal Tomb of Gonur Depe (Turkmenistan)]", N. A. Dubova (ed.), Transaction of Margiana Archaeological Expedition 6, (Moscow), 315-323.

Voigt 2006 M. M. Voigt, "Yassıhöyük Başkent Gordion", Arkeoatlas 5, 26-34.

von Dassow 2009	E. von Dassow, “A cone in a Shoebox and a Clay Nail from Uruk”, JCS 61, 63-91.
von der Way 1987	T. von der Way, “Tell el Fara’in-Buto: 2. Bericht”, MDÄIK 43, 247-250.
Westgate 1997-98	R. Westgate,”,Greek Mosaics in their Architectural and Social Context”, BICS 42, 93-115.
Winlock 1928	H.E. Winlock, “The Egyptian Expedition 1925−1927: the Museum’s Excavations at Thebes”, BMMA 23, 3–58.
Young 1965	R. S. Young, “Early Mosaic at Gordion”, Expedition 7, 4-13.
Yüzer et al. 2016	E. Yüzer - Y.Güngör - S. Ay, Doğal Taşın Öyküsü, (İstanbul), İstanbul Maden İhracatçıları Birliği.
Zajtseva et al. 2008	G.I. Zajtseva - N.A. Dubova - A.A. Sementsov - P. Reimer - J.-P. Mallory - H. Jungner, “Radiouglerodnaja khronologija pamjatnika Gonur-Depe”, V.I. Sarianidi (ed.), Trudy Margianskoj arkheologicheskoj ekspeditsii [Transaction of Margiana Archaeological Expedition], 2, (Moscow), 166-179, Staryj sad.
ZeEin 2019	M. ZeEin, “Reading between the lines: Fitters’ marks in the Ancient Near East”, A. Amrhein - C. Fitzgerald - E. Knott (eds.), A Wonder to Behold: Craftsmanship and the Creation of Babylon’s Ishtar Gate, 81-89, (Princeton), Princeton University Press.

LEVHALAR LİSTESİ

Harita 1 : Mezopotamya (MÖ IV.-III. Binyıl).

Harita 2 : Mezopotamya (MÖ I. Binyıl).

Harita 3 : Uşaklı Höyük (D'Agostino 2019: 2 fig.1).

Plan 1 : Uruk Kent Planı (Aruz - Wallenfels 2003: 12 fig. 3).

Levha 1a : Nevali Çori Kült Yapısı Çizimi (Hauptmann 1988: 99-110).

Levha 1b : Nevali Çori Kült Yapısı (Hauptmann 2017: 142 fig. 7).

Levha 2a : Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Nevali Çori *"Terrazzo"* Tabanı (Fotoğraf: Yazar).

Levha 2b : Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Nevali Çori "*Terrazzo"* Tabanı (Fotoğraf: Yazar).

Levha 3a : Çayönü *Terrazzo* Yapısı (Erim Özdoğan 2007: 74, 76 figs. 49-51).

Levha 3b : Çayönü *Terrazzo* Yapısı (Erim Özdoğan 2007: 74, 76 figs. 49-51).

Levha 4a : Uruk-Sütunlu Teras (Aruz - Wallenfels 2003: 19 fig. 4).

Levha 4b : Uruk-Sütunlu Teras Yeniden Canlandırma (Nöldeke et al. 1932).

Levha 5a : Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 5b : Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras (detay) (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 6a : Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 6b : Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 7a : Uruk Mozaikleri (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 7b : Ur Mozaikleri (British Museum Arşivi).

Levha 8 : Uruk Mozaikleri (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 9a : Uruk Mozaikleri (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 9b : Uruk Mozaikleri (detay) (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 10a : Uruk Mozaikleri Yapım Tekniği.

Levha 10b : Uruk Mozaikleri Yapım Tekniği (Roi - Girard 2013: 117-128 fig. 1).

Levha 11 : Uruk Mozaiklerinde Kullanılan Motifler (Roi - Girard 2013: 117-128 fig. 3).

Levha 12a : Tell Uqair Platform'daki Mozaik Süsleme (Lloyd et al. 1943: pl. VIII).

Levha 12b : Tell Uqair Boyalı Tapınak Duvar Resmi ve Mozaik Süsleme (Lloyd et al. 1943: pl. X).

Levha 13 : Tell Uqair Boyalı Tapınak Duvar Resmi (Lloyd et al. 1943: pl. X).

Levha 14a : Tell Brak Mozaik Süsleme (Ashmolean Museum Arşivi).

Levha 14b : Tell Brak, Göz Tapınağı, Tapınak Altarından Bir Friz (Ashmolean Museum Arşivi).

Levha 15a : Tell al-Ubaid Çiçek Mozaikler ve Kakma Sütun Tamburu (British Museum Arşivi).

Levha 15b : Tell al-Ubaid Çiçek Mozaikler (British Museum Arşivi).

Levha 16a : Ninhursag Tapınağı (Aruz - Wallenfels 2003: 84 fig. 29).

Levha 16b : Ninhursag Tapınağı Renklendirme (Aruz - Wallenfels 2003: 84 fig. 29).

Levha 17a : Uruk Heykelcikleri (Aruz - Wallenfels 2003: 439 fig. 312b).

Levha 17b : Uruk Heykelcikleri (Aruz - Wallenfels 2003: 438 fig. 312a).

Levha 18a : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Kabartma Bezemeli Kil Levhalardan Oluşan Duvar Süsleri (Behm-Blancke 1989: taf. 8:9).

Levha 18b : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Kabartma Bezemeli Kil Levhalardan Oluşan Duvar Süsleri Renklendirme (Behm-Blancke 1989: taf. 8:9).

Levha 19 : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Boğa Biçimli Kil Levhaların Bezemesi (Behm-Blancke 1989: taf. 8:9).

Levha 20 : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Boğa Biçimli Kil Levhaların Bezemesi Renklerdirme (Behm-Blancke 1989: taf. 8:9).

Levha 21a : Hassek Höyük Baskılı Mozaik Dekorlu Pişmiş Toprak Köşe Levhası Çizimi (Behm-Blancke 1989: Abb.3).

Levha 21b : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Kabartma Bezemeli Kil Levhalar (Karul et al. 2017: 202).

Levha 22 : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri (Şanlıurfa Müzesi).

Levha 23a : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri (Şanlıurfa Müzesi).

Levha 23b : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri (Şanlıurfa Müzesi).

Levha 24a : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri (Şanlıurfa Müzesi).

Levha 24b : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri (Şanlıurfa Müzesi).

Levha 25a : Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri Rekonstrüksiyonu (Şanlıurfa Müzesi).

Levha 25b : Samsat Höyük Konik Kil Mozaikleri (Özgüç 2009: 95 res. 387, 388).

Levha 26 : Susa Konik Kil Mozaikleri (Ghirshman 1971: 161 pl. 56, 89).

Levha 27 : Susa Konik Kil Mozaikleri (Ghirshman 1971: 161 pl. 56, 89).

Levha 28a : Halep Müzesi Konik Kil Mozaikleri (Prof. Dr. Birol Can).

Levha 28b : Halep Müzesi Konik Kil Mozaikleri (Prof. Dr. Birol Can).

Levha 29a : Gordion Konik Kil Mozaikleri (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 29b : Gordion Konik Kil Mozaikleri (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 30a : Pazarlı Konik Kil Mozaikleri (Koşay 1941: 4 lev. 8).

Levha 30b **:** Pazarlı Konik Kil Mozaikleri (Koşay 1941: 4 lev. 8).

Levha 31a **:** Pazarlı Konik Kil Mozaikleri (Boğazkale Müzesi Arşivi).

Levha 31b **:** Pazarlı Konik Kil Mozaikleri Çizimi (Boğazkale Müzesi Arşivi).

Levha 32 **:** Eridu'da Bulunan Konik Taş Mozaikler (Safar et al. 1981: 241 fig.118).

Levha 33 **:** Uruk'ta Bulunan Konik Taş Mozaikler (The Metropolitan Museum of Art Arşivi).

Levha 34a **:** Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme (Podzuweit - Salzmann 1977: 128-129 abb.3:5).

Levha 34b **:** Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği (Podzuweit : Salzmann 1977: 128-129 abb.3:5)

Levha 35a **:** Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme (Podzuweit - Salzmann 1977: 128-129 abb.3:5).

Levha 35b **:** Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği (Podzuweit - Salzmann1977: 128-129 abb.3:5).

Levha 36a **:** Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme (Podzuweit 1977: 128-129 abb.3:5).

Levha 36b **:** Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme (Podzuweit 1977: 128-129 abb.3:5).

Levha 37a **:** Uşaklı Höyük ve A Alanı'nın Panoramik Görünümü (D'Agostino 2019: 3 fig. 3).

Levha 37b **:** Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri (D'Agostino 2019: 5 fig.5).

Levha 38 **:** Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri (D'Agostino 2019: 6 fig. 6).

Levha 39 **:** Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri Çizimi.

Levha 40 **:** Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri Çizimi.

Levha 41a **:** Erken Frig Dönemi Yassıhöyük/Gordion (Sams 2012: 57).

Levha 41b **:** Gordion Megaron 1 (Salzmann 1982).

Levha 42 **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik Çizimi (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 43 **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik Çizimi (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 44a **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 44b **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 45a **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 45b **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 46a **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 46b **:** Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay (Penn Müzesi Gordion Arşivi).

Levha 47 **:** Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay (Salzmann 1982).

Levha 48 **:** Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay (Salzmann 1982).

Levha 49 : Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay (Salzmann 1982).

Levha 50 : Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay (Salzmann 1982).

Levha 51a : Gordion Megaron 9'da Bulunan Mozaik Renklendirme.

Levha 51b : Gordion Megaron 9'da Bulunan Mozaik (Salzmann 1982).

Levha 52a : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, H Megaronu Renklendirme.

Levha 52b : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, H Megaronu (Salzmann 1982).

Levha 53a : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, F Binası (Salzmann 1982).

Levha 53b : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, Mozaikli Yapı (Salzmann 1982).

Levha 54a : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, Mozaikli Yapı Renklendirme.

Levha 54b : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, Mozaikli Yapı Planı (Salzmann 1982).

Levha 55a : Gordion Çakıl Taşı Mozaik, Mozaikli Yapı (Salzmann 1982).

Levha 56a : Assur Anu-Adad Tapınağı Planı (Bunnens 2016: 65 fig. 6.5.d).

Levha 56b : Assur Anu-Adad Tapınağı Çizimi (Preusser 1954: 59 pl. 30).

Levha 57 : Altıntepe Çakıl Taşı Mozaik Kalıntıları (Özgüç 1966: 8 taf.16, 1.2.)

Levha 58a : Arslan Taş Fil Dişi Evi ve Mozaikli Avlu Çizimi (Bunnens 2016: 65 fig. 6.5.a).

Levha 58b : Arslan Taş Fil Dişi Evi ve Mozaikli Avlu (Thureau:Dangin et al. 1931).

Levha 59a : Arslan Taş Fil Dişi Evi ve Mozaikli Avlu (Thureau:Dangin et al. 1931).

Levha 60a : Ziyaret Tepe G/R Operasyon Alanı İdari Blok ve Çakıl Mozaikli Avlu (Matney et al. 2017).

Levha 60b : Ziyaret Tepe G/R Operasyon Alanı İdari Blok ve Çakıl Mozaikli Avlu (Matney et al. 2017).

Levha 61a : Ziyaret Tepe Çakıl Taşı Mozaik (https://www.cam.ac.uk/stories/ziyaret:tepe) (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Levha 62a : Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik (Bunnens 2016: 63 fig. 6.3.a.b.c.d).

Levha 62b : Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik (Bunnens 2016: 61 fig. 6.2.).

Levha 63 : Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik (Bunnens 2016: 60 fig. 6.1.).

Levha 64 : Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 65 : Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 66 : Karkamış Alan C Demir Çağı III Planı ve Çakıl Taşı Mozaik Çizimi (Marchetti 2025: 1:6, fig. 1.1.).

Levha 67a : Karkamış Çakıl Taşı Mozaik (Karkamış Kazı Arşivi).

Levha 67b : Karkamış Çakıl Taşı Mozaik (Karkamış Kazı Arşivi).

Levha 68a : Karkamış Çakıl Taşı Mozaik (Karkamış Kazı Arşivi).

Levha 68b : Karkamış Çakıl Taşı Mozaik (Karkamış Kazı Arşivi).

Levha 69a **:** Tille Höyük Çakıl Taşı Mozaik Planı (Bunnens 2016: 65 fig. 6.5.b.).

Levha 69b **:** Tille VIII. Tabaka'da Yer Alan Yapıların Çizimi (Blaylock 2009).

Levha 70a **:** Tille Höyük Çakıl Taşı Mozaik (Blaylock 2009).

Levha 70b **:** İran-Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik Örneği (Heidari 2010: 336).

Levha 71a **:** Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik (Kargar - Binandeh 2009: 113:129).

Levha 71b **:** Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik (Kargar - Binandeh 2009).

Levha 72 **:** Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 73 **:** Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 74a **:** Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik (Bunnens 2016: 68 fig. 6.6).

Levha 74b **:** Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik (Fernandez-Galiano 1982: pl. XXVIIa)

Levha 75a **:** Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik (Fernandez-Galiano 1982: pl. XXVIIb)

Levha 75b **:** Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik (Fernandez-Galiano 1982: pl. XXVIIIa)

Levha 76a **:** Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik (Bunnens 2016: 68 fig. 6.6).

Levha 77 **:** Olynthos Çift Sfenksli Mozaik (Salzmann 1982).

Levha 78 **:** Olynthos Çift Sfenksli Mozaik Renklendirme.

Levha 79 **:** Olynthos Av Mozaiği Renklendirme

Levha 80 **:** Olynthos Av Mozaiği (Salzmann 1982).

Levha 81a **:** Olynthos Yıldızlı Mozaik Renklendirme.

Levha 81b **:** Olynthos Yıldızlı Mozaik (Salzmann 1982).

Levha 82a **:** Olynthos Yıldızlı Mozaik (Bingöl 2023: 215 res. 283).

Levha 82b **:** Olynthos Çember/Çark Mozaiği (Salzmann 1982).

Levha 83 **:** Olynthos Çember/Çark Mozaiği Renklendirme.

Levha 84a **:** Olynthos Daire ve Gamalı Haç Mozaiği Renklendirme.

Levha 84b **:** Olynthos Daire ve Gamalı Haç Mozaiği (Salzmann 1982).

Levha 85a **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği (Salzmann 1982).

Levha 85b **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği Renklendirme

Levha 86a **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği (Dunbabin 2012: 6 fig. 1).

Levha 86b **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği Renklendirme

Levha 87a **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği (Dunbabin 2012: 6 fig. 2).

Levha 87b **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği Renklendirme

Levha 88a **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği (Salzmann 1982).

Levha 88b **:** Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği Renklendirme

Levha 89a : Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği Detay (Salzmann 1982).

Levha 89b : Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği Detay (Salzmann 1982)..

Levha 90a : Sikyon : Gorgoneion Mozaiği (Salzmann 1982).

Levha 90b : Sikyon : Gorgoneion Mozaiği Renklendirme.

Levha 91a : Sikyon : Gorgoneion Mozaiği Detay (Salzmann 1982).

Levha 91b : Sikyon : Gorgoneion Mozaiği (Krystalli-Votsi 1976: 578 fig. 3).

Levha 92a : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 92b : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 93a : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 93b : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 94 : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 95 : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 96 : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 97a : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 97b : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 98 : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme (Şahin et al. 2024).

Levha 99a : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi (Şahin et al. 2024).

Levha 99b : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi.

Levha 100a : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi.

Levha 100b : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi.

Levha 101 : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi.

Levha 102 : Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi.

Levha 103a : Uruk Karaindash Tapınağı Ön Cephesi (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 103b : Uruk Karaindash Tapınağı Cephesi (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 104 : Assur'dan (Irak) Tukulti-Ninurta II Tuğlası, Walter Andrae'nin çizimi (Fügert - Gries 2020: 3 fig. 2).

Levha 105a : Assur'daki (Irak) Assur Tapınağı'nın Kuzey-Batı Cephesinin Çizimi, Ernst Herzfeld, 1909 (Fügert - Gries 2020: 5 fig. 4).

Levha 106 : Nimrud'daki (Irak) Şalmaneser Kalesi'nde (Avlu T) Bulunan Şalmaneser III'ün Tuğla Paneli, Irak Müzesi (çizim: Julian Reade, 1963). (Fügert - Gries 2020: 5 fig. 3).

Levha 107 : Nimrud Şalmaneser Kalesi'nde Bulunan Sırlı Tuğlalardan Oluşan Yuvarlak Panel, Irak Ulusal Müzesi (Thomas 2020: 65 fig. 7)

Levha 108a : Khorsabad'daki (Irak) Şehir Kapısı 3 (Gabriel Tranchand'ın fotoğrafı, 1853) (Fügert - Gries 2020: 6 fig. 5).

Levha 108b : Khorsabad'daki Sin Tapınağı'nın Rekonstrüksiyonu (Thomas 2020: 53 fig. 5).

Levha 109a : Tell Halaf'ta (Suriye) Bulunan Bir Sunağın Yeniden İnşa Edilmiş Sırlı Cephesi (Fügert - Gries 2020: 8 fig. 8).

Levha 109b : Elisabeth Andrae'nin Babil (Irak) Güney Sarayı'ndaki Taht Odası Cephesinin Çizimi (Fügert - Gries 2020: 10 fig. 10).

Levha 110a : Kabartmalı Sırsız Pişmiş Kil Tuğlalar. Babil'deki *in situ* İştar Kapısı. Boğalar (Rîmu) ve Ejderhalar (Mušhuššu) **(**Pedersén 2020: 100 fig. 4).

Levha 110b : Sırsız Boğa Kabartması Üzerinde Sırlı Düz Tuğla Dekorasyonu **(**Pedersén 2020: 102 fig. 7).

Levha 111a : Sırlı Düz Tuğla Dekorasyonu **(**Pedersén 2020: 103 fig. 9).

Levha 111b : İştar Kapısı Rekonstrüksiyonu (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 112a : İştar Kapısı, Sırlı Boğa Kabartması (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 112b : İştar Kapısı, Sırlı Ejderha (Mušhuššu) Kabartması (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 113 : Babil Tören Yolu Dijital Modeli (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 114 : İştar Kapısı'nın Önündeki Tören Yolu (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 115 : İştar Kapısı'nın Kuzeyindeki Tören Yolundan Sırlı Aslan Kabartması (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 116a : Güney Saray, Taht Odasının Önündeki Ana Avlu Duvarının Rekonstrüksiyonu (Vorderasiatisches Museum Arşivi).

Levha 116b : Güney Sarayı, Güney Duvarı Dijital Modeli (Fügert - Gries 2020).

Levha 117a : Güney Saray, Taht Odası, Sırlı Aslan Kabartması (Vorderasiatisches Museum).

Levha 117b : Şahdad Mozaikleri (Bahadori et al. 2012: 21).

Levha 118a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3915 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 118b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3210 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 119a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3210 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 119b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3210 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 120a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3220 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 120b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3230 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 121a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3230 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 121b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3230 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 122a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3245 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 122b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3870 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 123a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3880 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 123b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3880 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 124a : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3880 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 124b : Gonur Depe Mozaikleri Mezar 3880 (Gonur Depe Kazı Arşivi).

Levha 125a : Ebla G Sarayı Kakma Mozaik (Matthiae 2021: 53, 54 fig. 4.9).

Levha 125b : Ebla G Sarayı Kakma Mozaik Renklendirme.

Levha 126 : Al Ubaid Kakma Mozaik (British Museum Arşivi).

Levha 127a : Al Ubaid Kakma Mozaik (British Museum Arşivi).

Levha 127b : Toprakkale Kakma Mozaik (British Museum Arşivi).

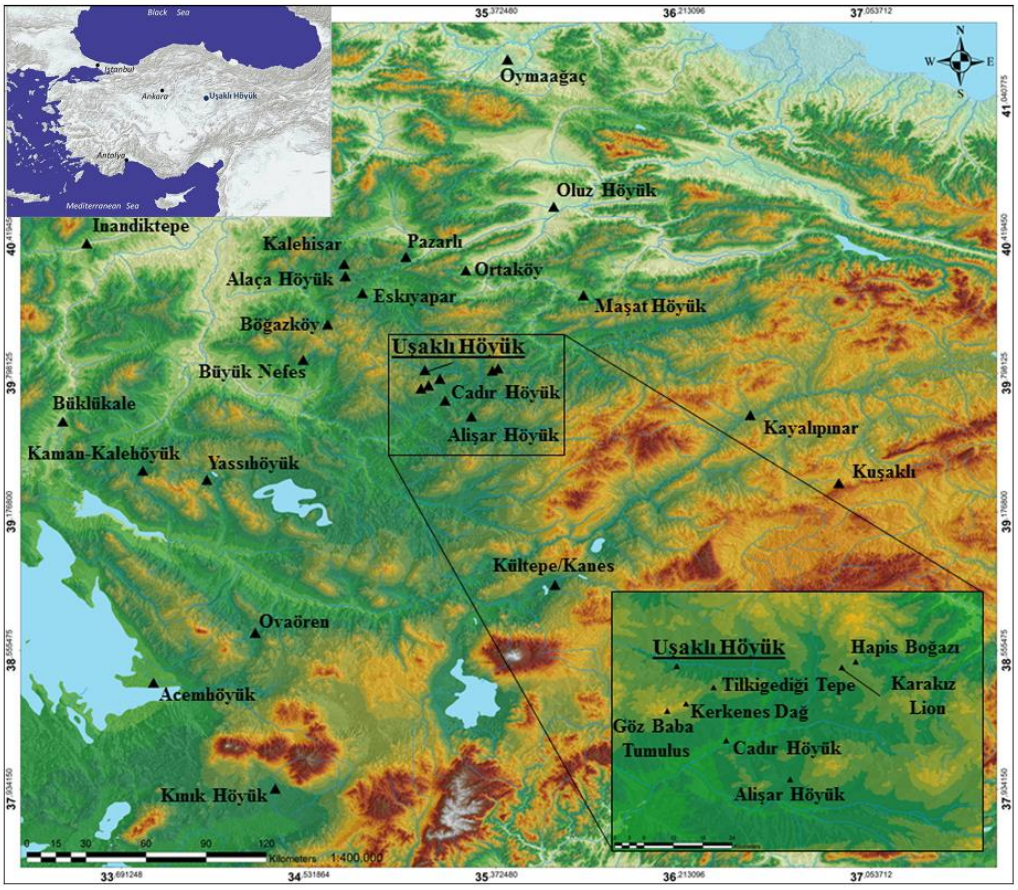
LEVHALAR

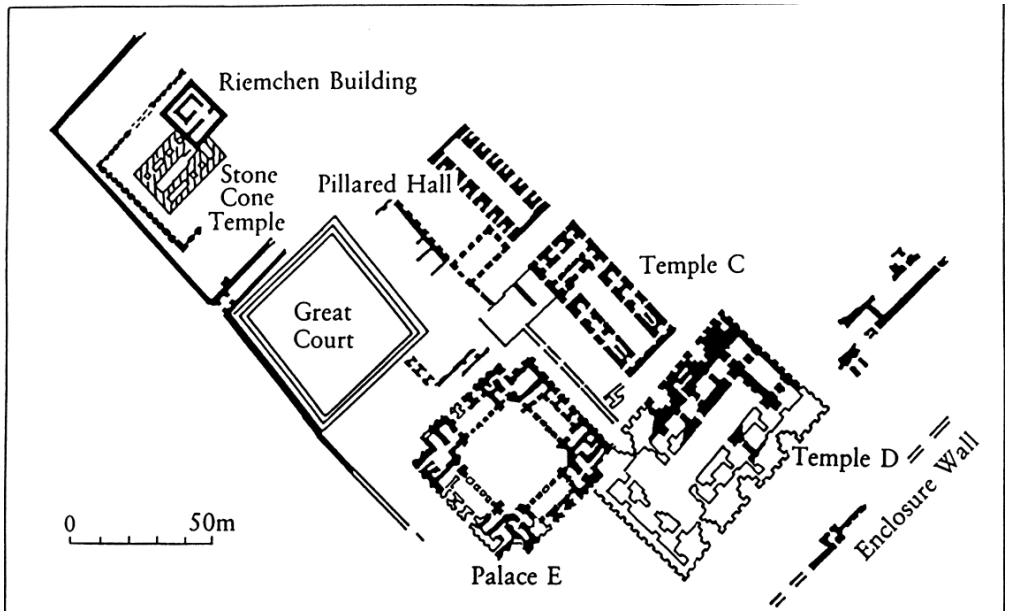
Harita 1. Mezopotamya (MÖ IV.-III. Binyıl)

Harita 2. Mezopotamya (MÖ I. Binyıl)

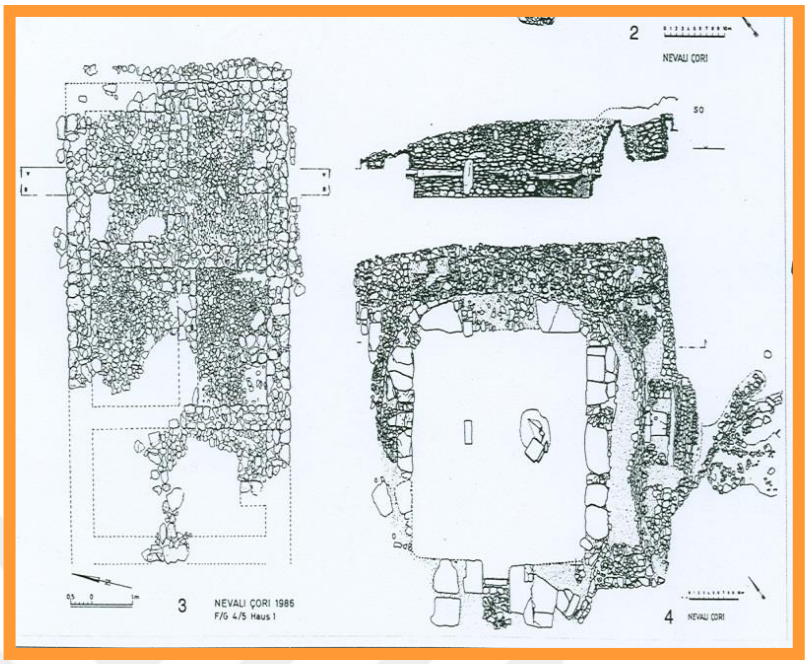

Harita 3. Uşaklı Höyük

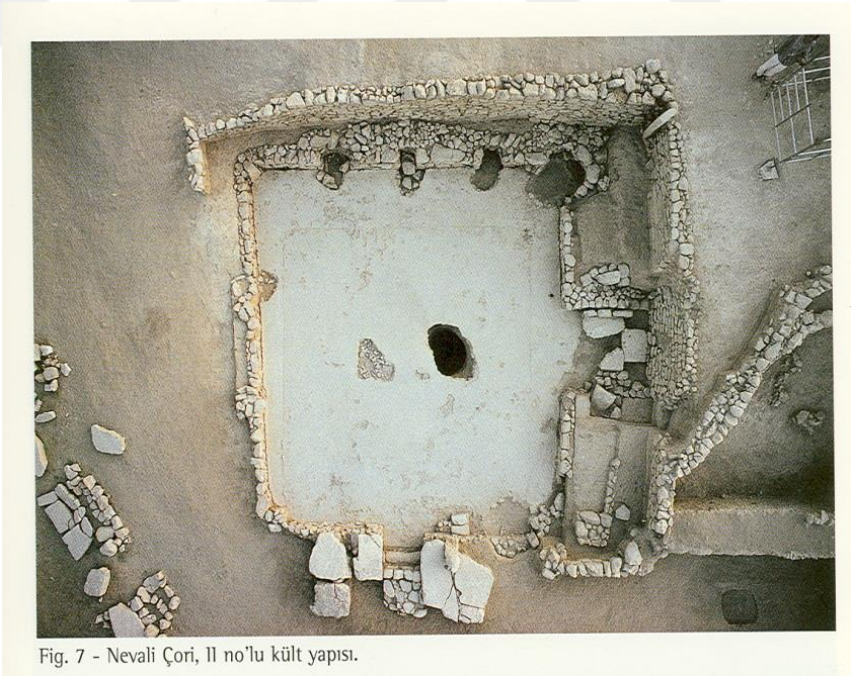

Plan 1. Uruk Kent Planı

Levha 1

a) Nevali Çori Kült Yapısı Çizimi

Fig. 7 - Nevali Çori, II no'lu kült yapısı.

b) Nevali Çori Kült Yapısı

Levha 2

a) Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Nevali Çori *"Terrazzo"* Tabanı

b) Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Nevali Çori *"Terrazzo"* Tabanı

Levha 3

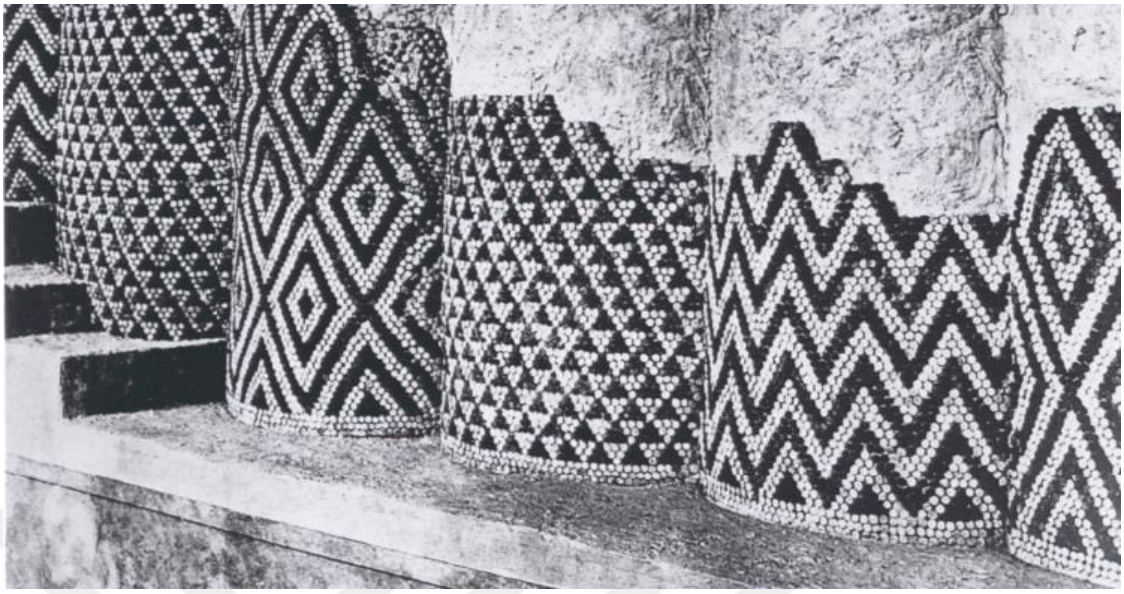

a) Çayönü Terrazzo Yapısı

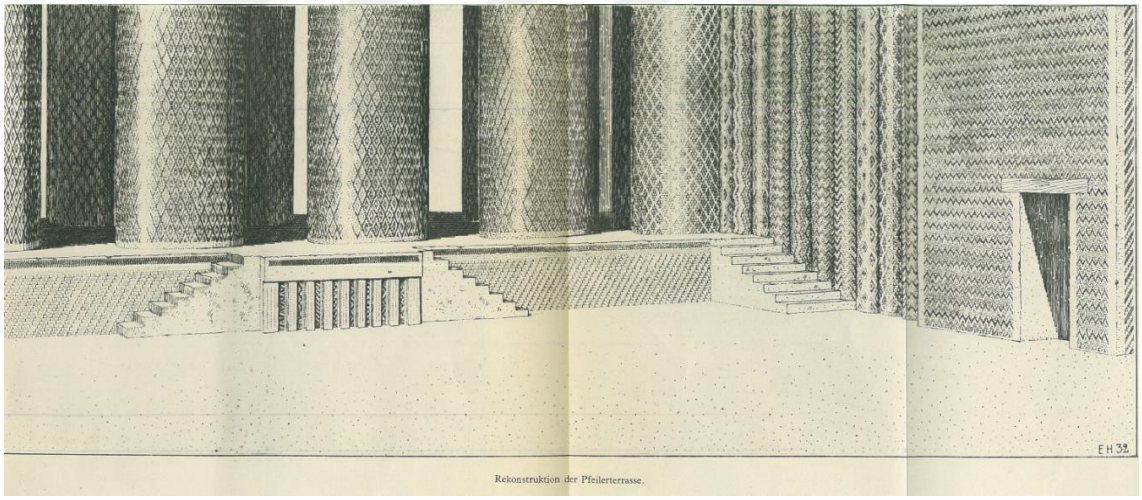

b) Çayönü Terrazzo Yapısı

Levha 4

a) Uruk-Sütunlu Teras

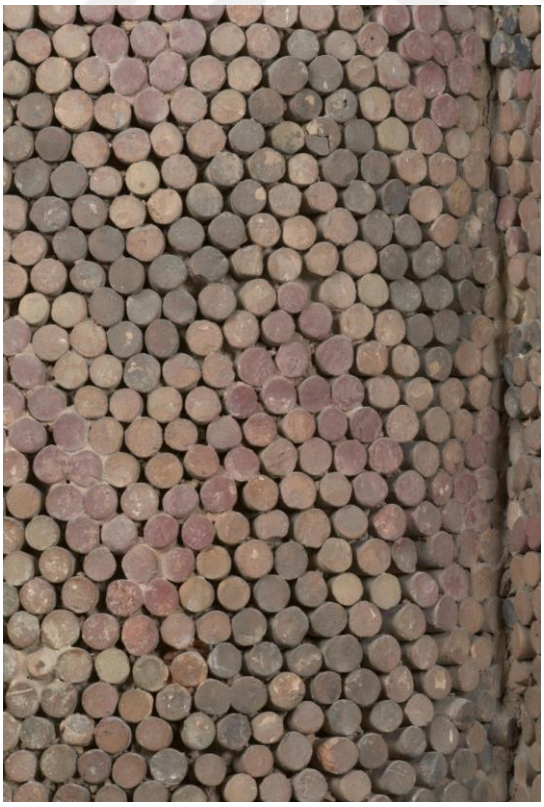

b) Uruk-Sütunlu Teras Yeniden Canlandırma

Levha 5

a) Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras

b) Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras (detay).

Levha 6

a) Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras

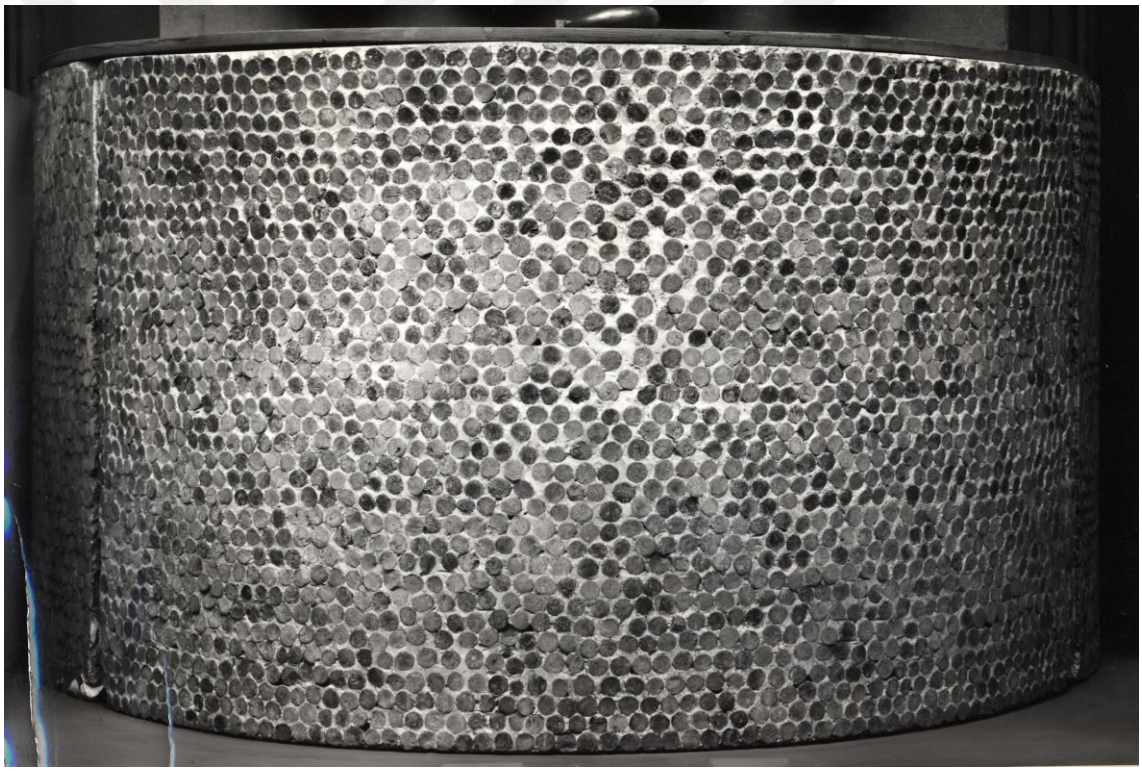

b) Uruk Mozaikleri - Sütunlu Teras

Levha 7

a) Uruk Mozaikleri

b) Ur Mozaikleri

Levha 8

Uruk Mozaikleri

Levha 9

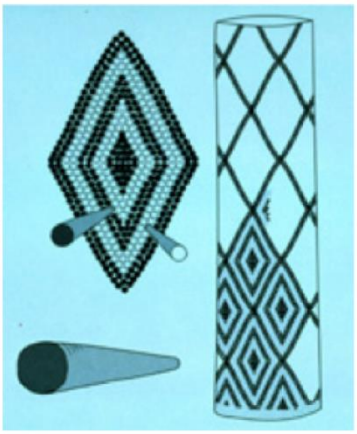
a) Uruk Mozaikleri

b) Uruk Mozaikleri

Levha 10

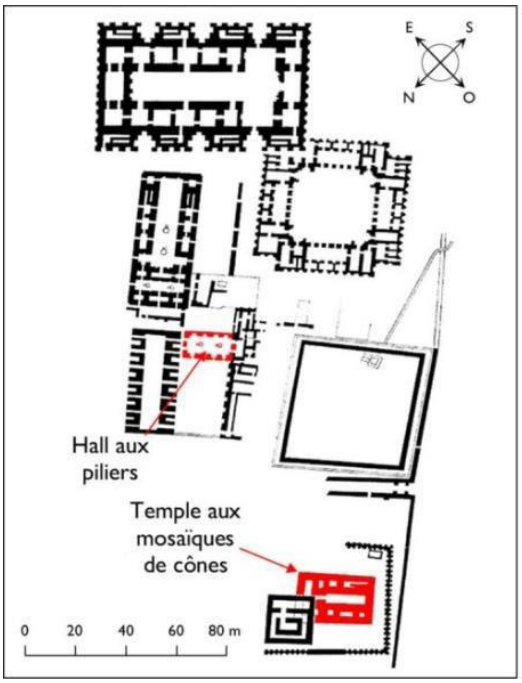
URUK IV b, *M.Ö. 3300–3100, Koni Mozaik Sütunları, Vorderasiatisches Müzesi, Berlin.*

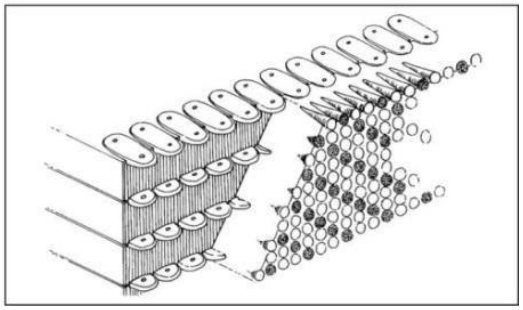

URUK IV b, *M.Ö. 3300–3100, Koni Mozaik, Vorderasiatisches Müzesi, Berlin.*

a) Uruk Mozaikleri Yapım Tekniği

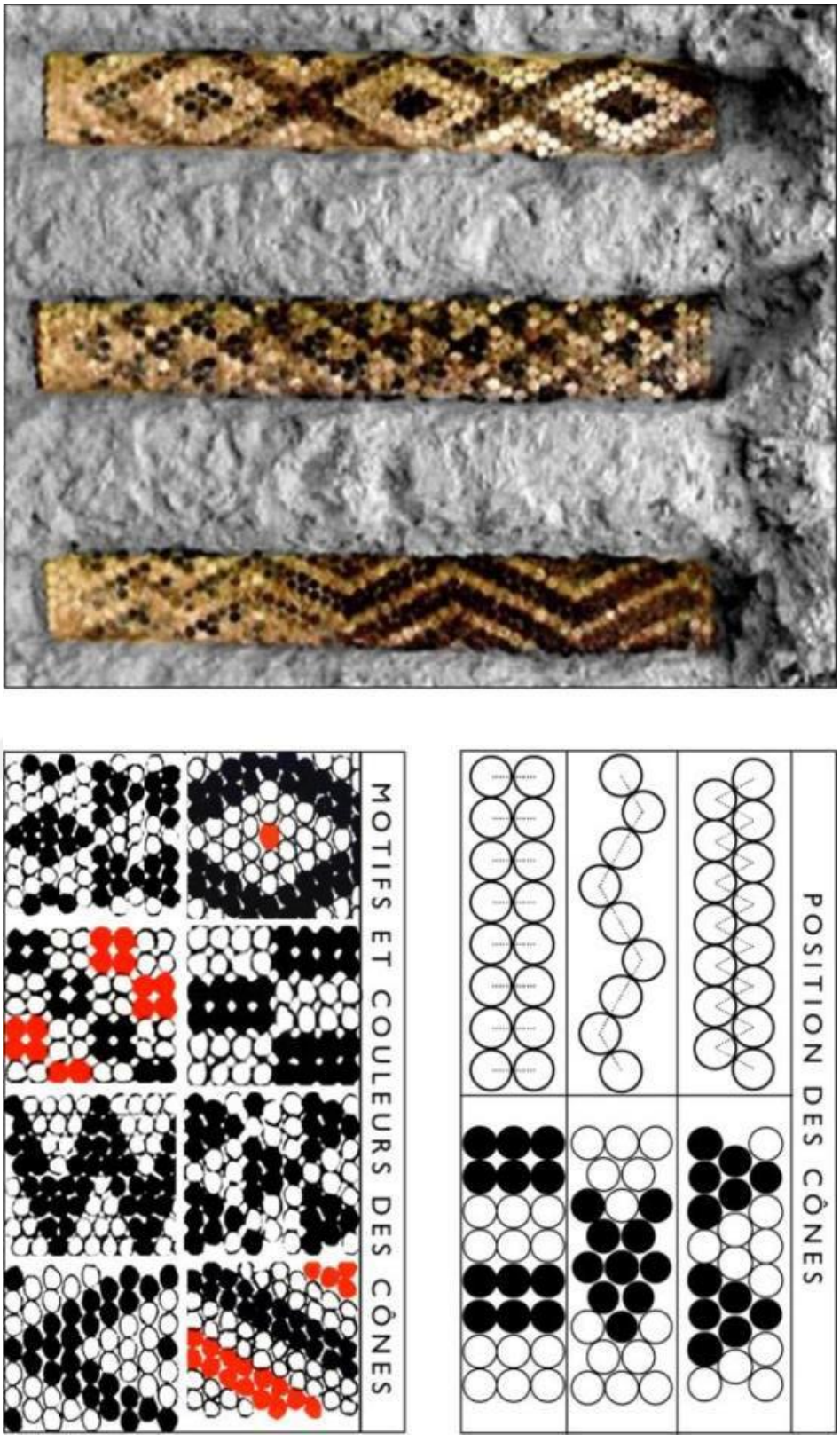

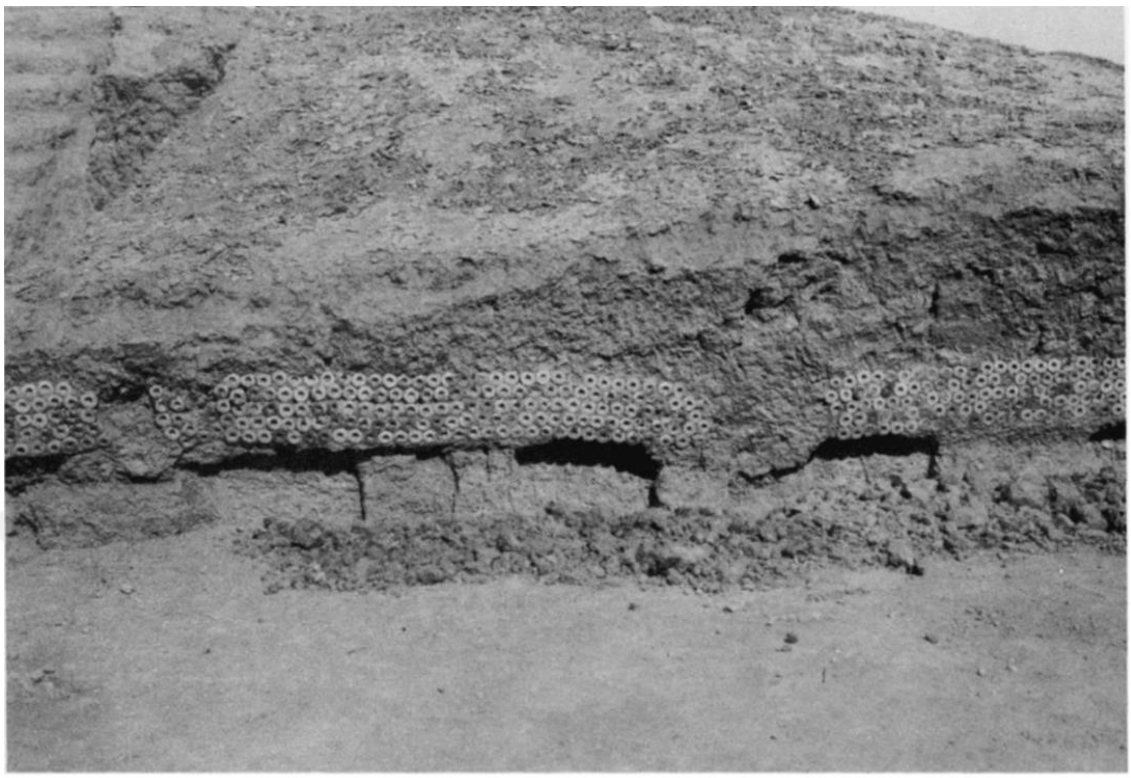
b) Uruk Mozaikleri Yapım Tekniği

Levha 11

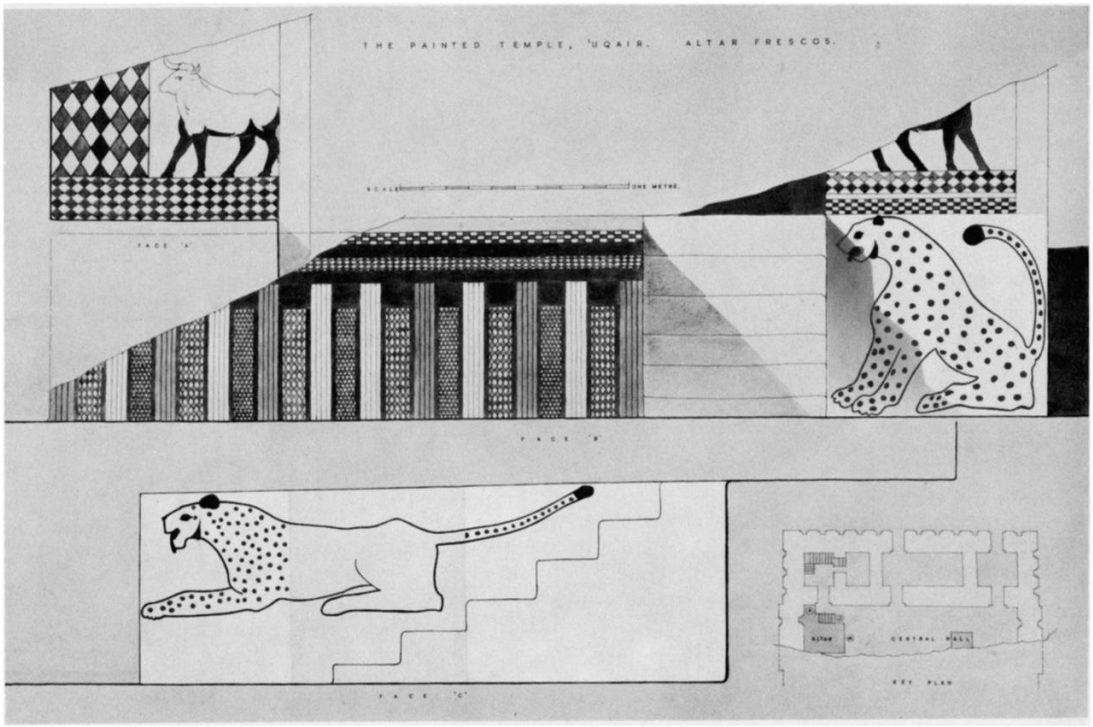

Uruk Mozaiklerinde Kullanılan Motifler

Levha 12

a) Tell Uqair Platform'daki Mozaik Süsleme

b) Tell Uqair Boyalı Tapınak Duvar Resmi ve Mozaik Süsleme

Levha 13

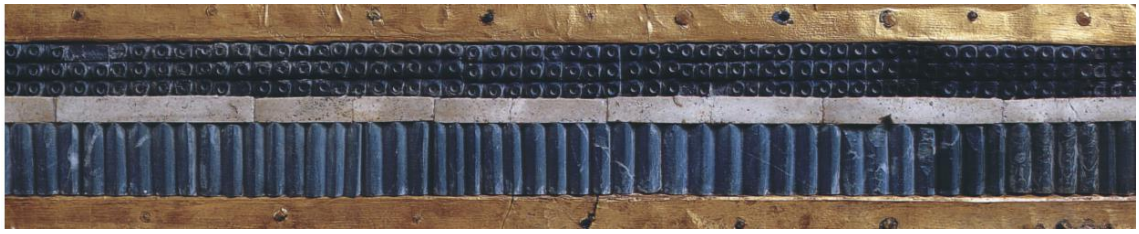

Tell Uqair Boyalı Tapınak Duvar Resmi

Levha 14

a) Tell Brak Mozaik Süsleme

b) Tell Brak, Göz Tapınağı, Tapınak Altarından Bir Friz

Levha 15

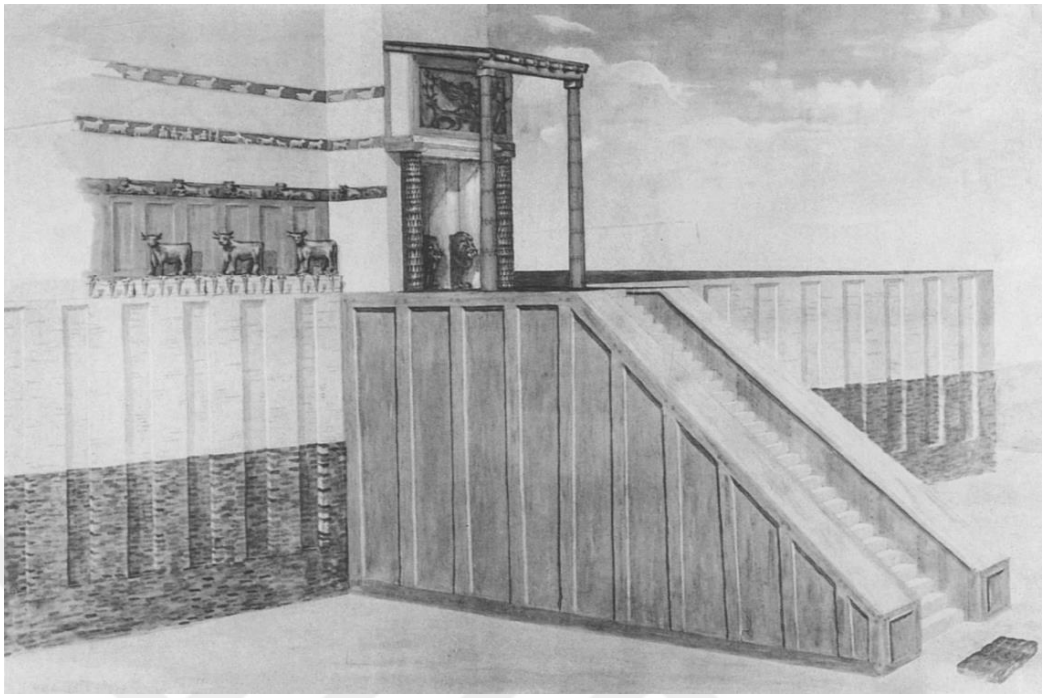

a) Tell al-Ubaid Çiçek Mozaikler ve Kakma Sütun Tamburu

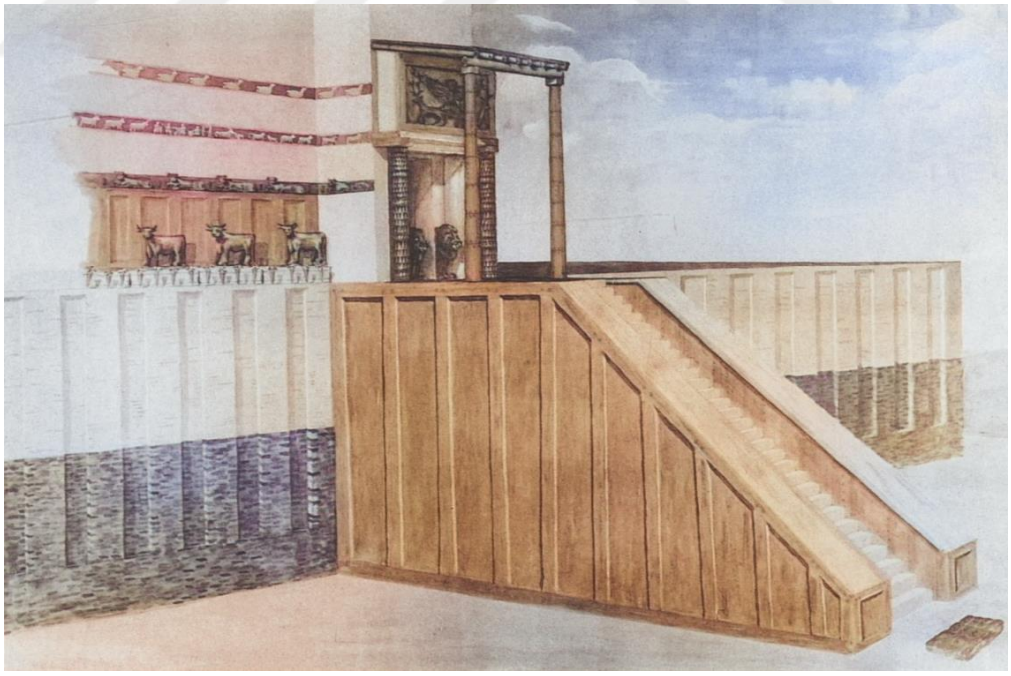

b) Tell al-Ubaid Çiçek Mozaikler

Levha 16

a) Ninhursag Tapınağı

b) Ninhursag Tapınağı

Levha 17

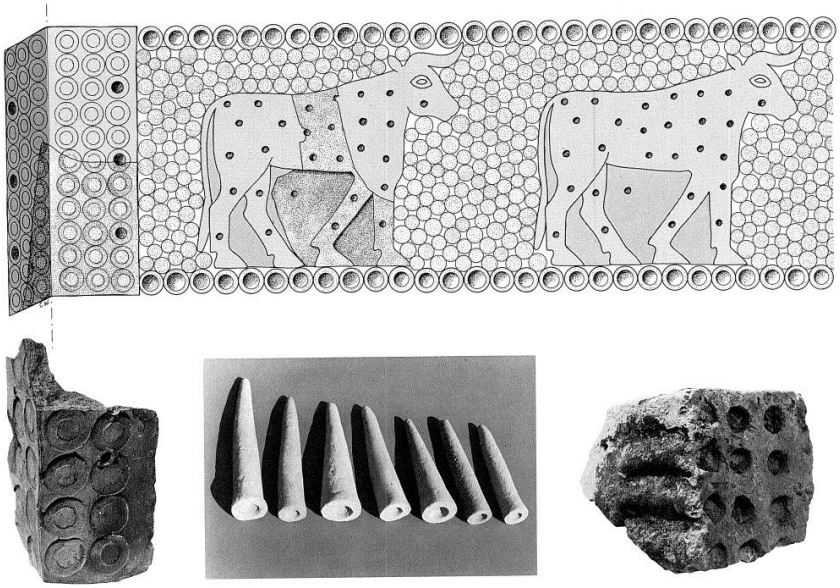

a) Uruk Heykelcikleri

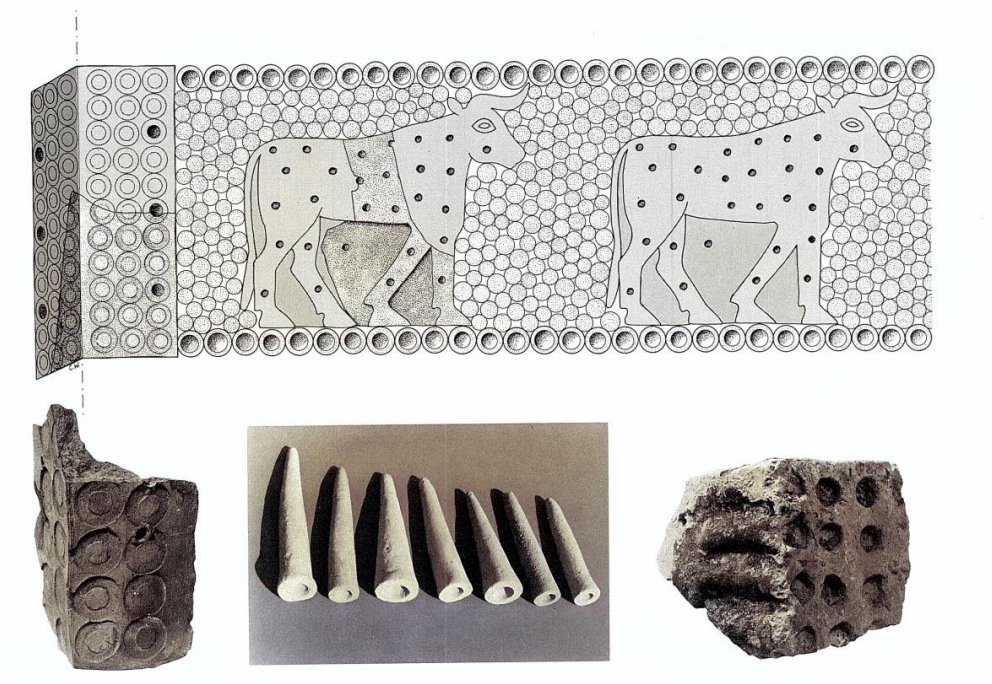

b) Uruk Heykelcikleri

Levha 18

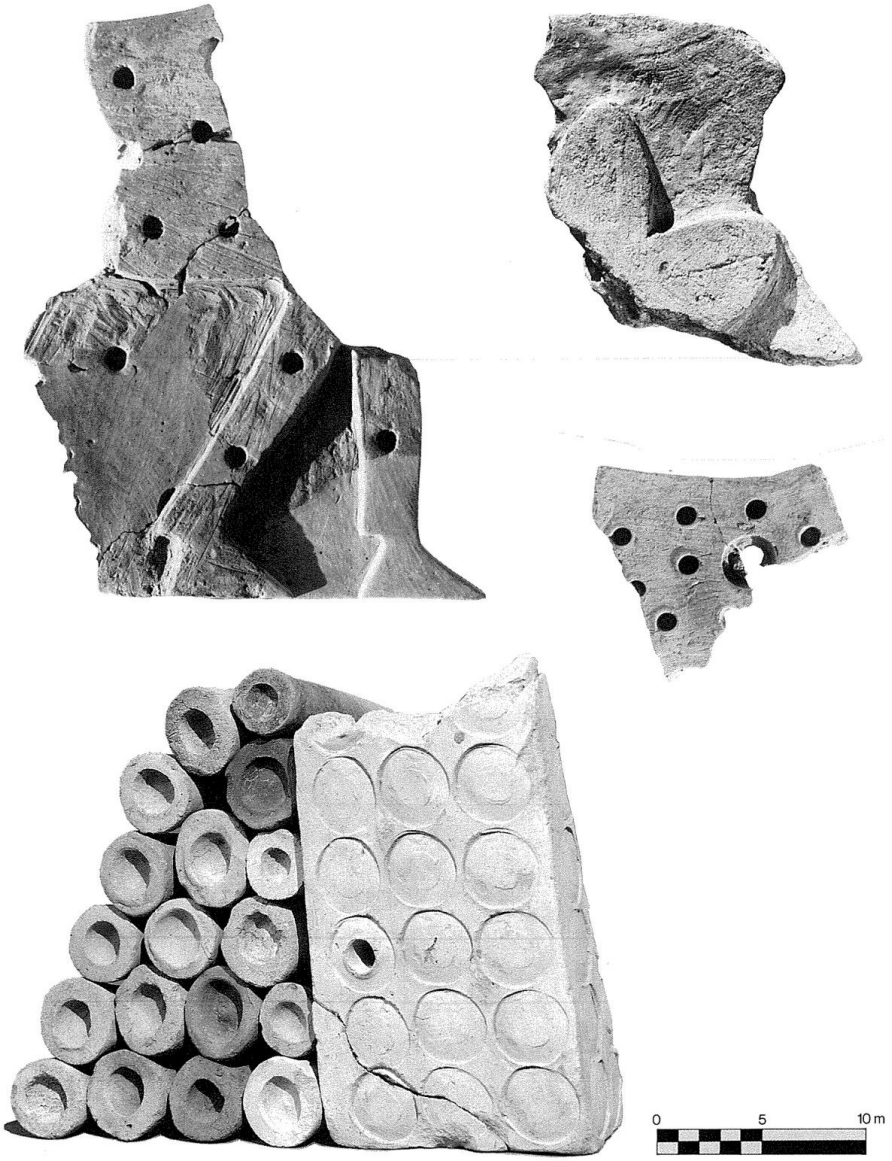

a) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Kabartma Bezemeli Kil Levhalardan Oluşan Duvar Süsleri

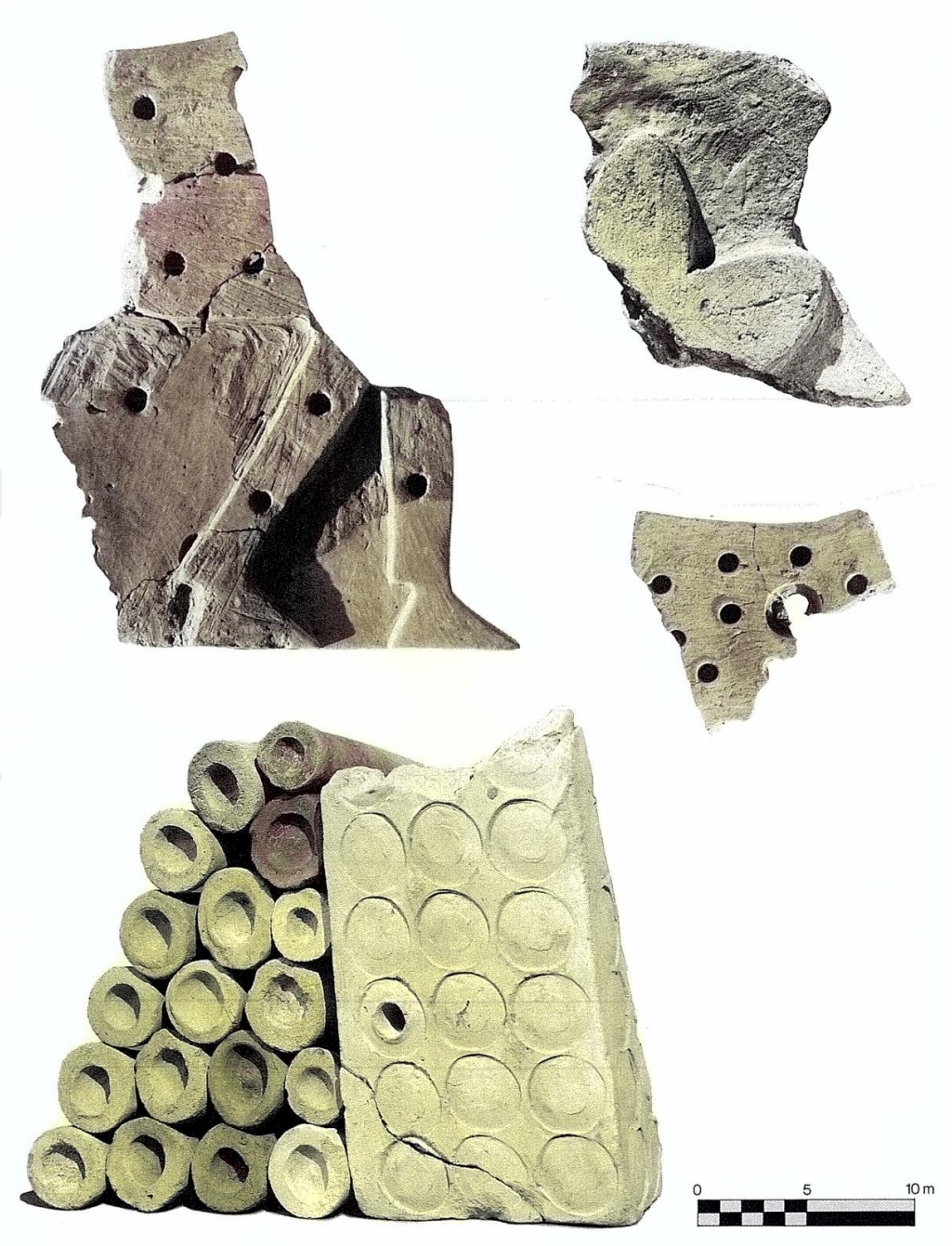
b) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Kabartma Bezemeli Kil Levhalardan Oluşan Duvar Süsleri

Levha 19

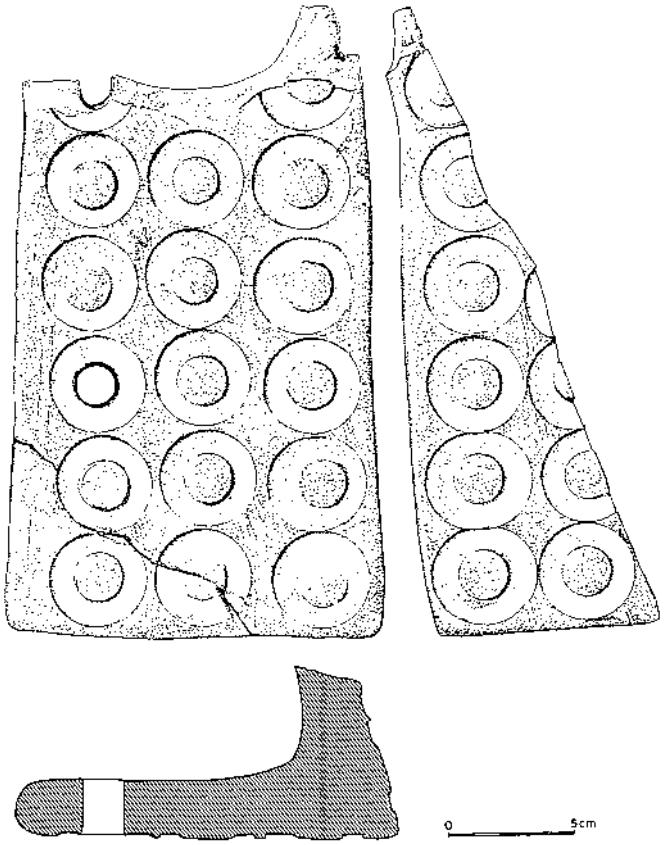
Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Boğa Biçimli Kil Levhaların Bezemesi

Levha 20

Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Boğa Biçimli Kil Levhaların Bezemesi Renklendirme

Levha 21

a) Hassek Höyük Baskılı Mozaik Dekorlu Pişmiş Toprak Köşe Levhası Çizimi

b) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri ve Kabartma Bezemeli Kil Levhalar

Levha 22

Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri

Levha 23

a) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri

b) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri

Levha 24

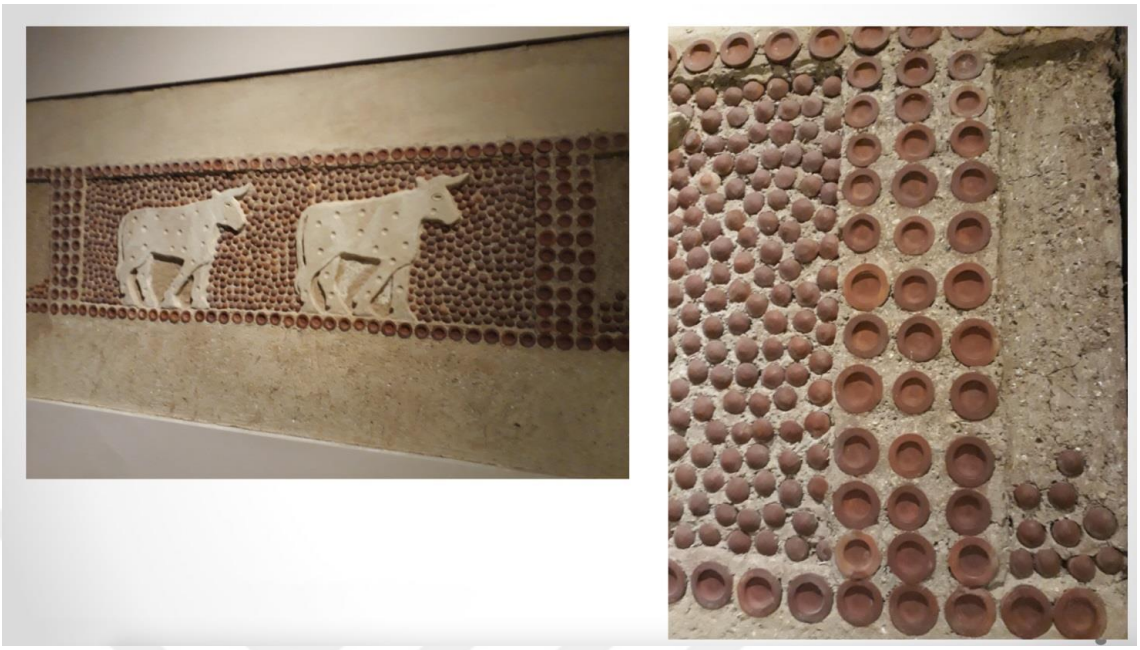

a) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri

b) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri

Levha 25

a) Hassek Höyük Konik Kil Mozaikleri Rekonstrüksiyonu

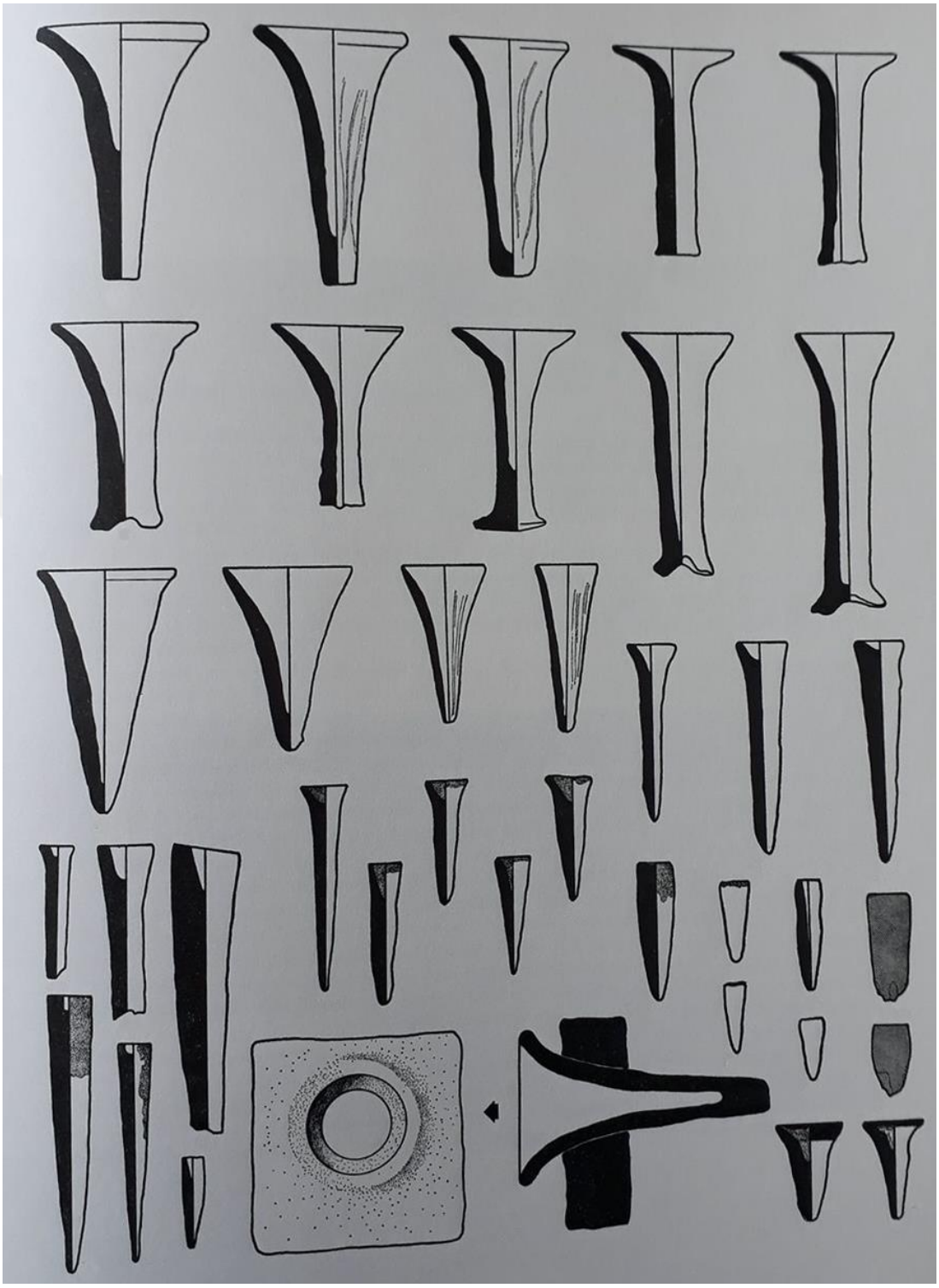
b) Samsat Höyük Konik Kil Mozaikleri

Levha 26

Susa Konik Kil Mozaikleri

Levha 27

Susa Konik Kil Mozaikleri

Levha 28

a) Halep Müzesi Konik Kil Mozaikleri

b) Halep Müzesi Konik Kil Mozaikleri.

Levha 29

a) Gordion Konik Kil Mozaikleri

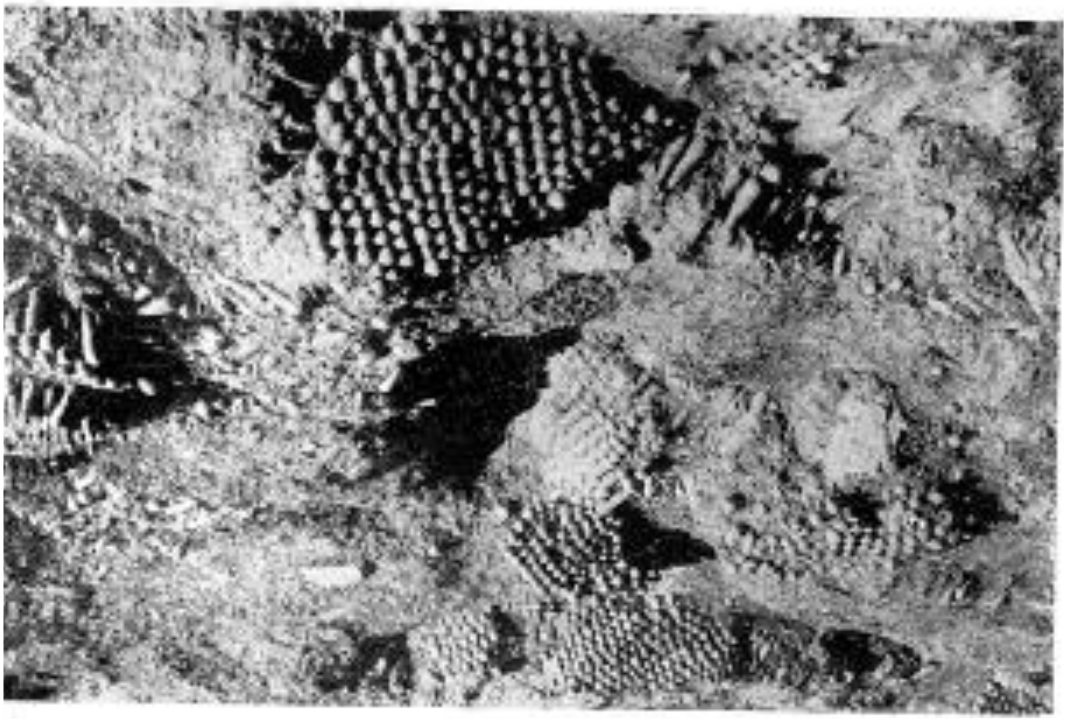

b) Gordion Konik Kil Mozaikleri

Levha 30

a) Pazarlı Konik Kil Mozaikleri

b) Pazarlı Konik Kil Mozaikleri

Levha 31

a) Pazarlı Konik Kil Mozaikleri

b) Pazarlı Konik Kil Mozaikleri

Levha 32

Eridu’da Bulunan Konik Taş Mozaikler

Levha 33

Uruk’ta Bulunan Konik Taş Mozaikler

Levha 34

a) Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme

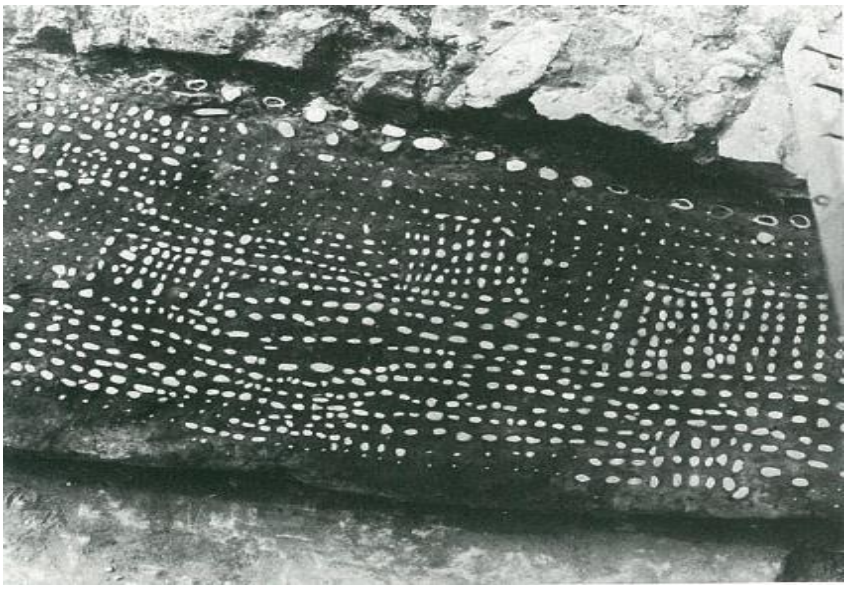

b) Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği

Levha 35

a) Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme.

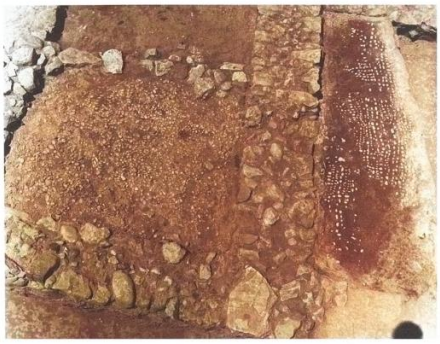
b) Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği

Levha 36

a) Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme

b) Tiryns Çakıl Taşı Mozaiği Renklendirme

Levha 37

a) Uşaklı Höyük ve A Alanı'nın Panoramik Görünümü.

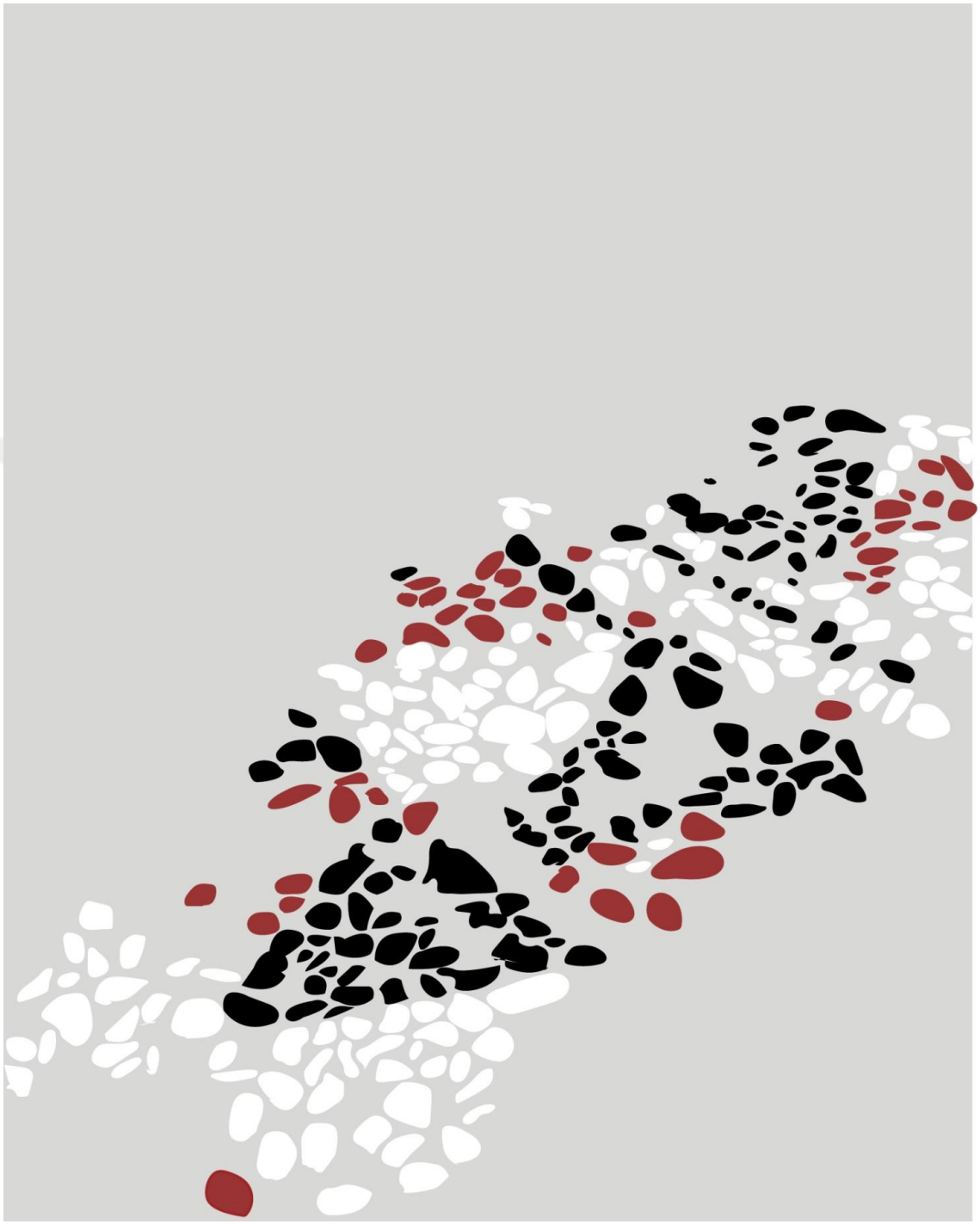
b) Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri

Levha 38

Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri

Levha 39

Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri Çizimi

Levha 40

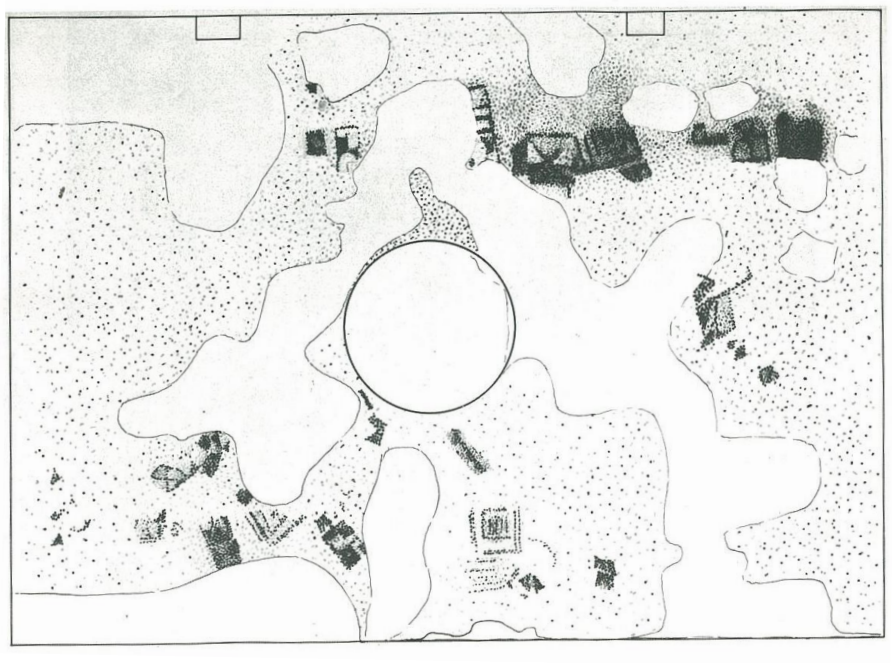

Uşaklı Höyük Çakıl Taşı Mozaikleri Çizimi

Levha 41

a) Erken Frig Dönemi Yassıhöyük/Gordion

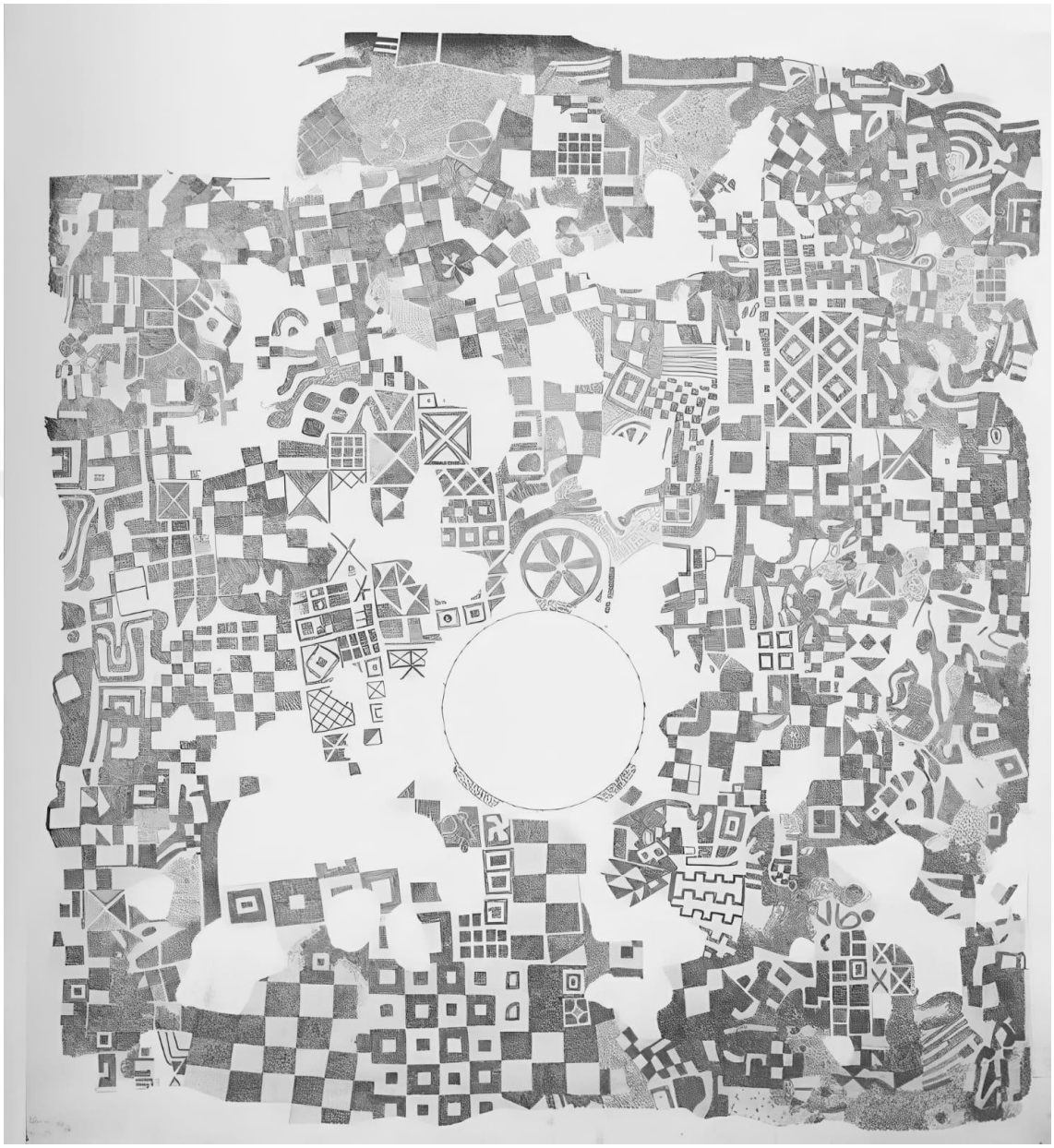
b) Gordion Megaron 1

Levha 42

Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Çizimi

Levha 43

Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Çizimi

Levha 44

a) Megaron 2’de Bulunan Mozaik

b) Megaron 2’de Bulunan Mozaik

Levha 45

a) Megaron 2’de Bulunan Mozaik

b) Megaron 2’de Bulunan Mozaik

Levha 46

a) Megaron 2'de Bulunan Mozaik

b) Megaron 2'de Bulunan Mozaik

Levha 47

Gordion Megaron 2’de Bulunan Mozaik Detay

Levha 48

Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay

Levha 49

Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay

Levha 50

Gordion Megaron 2'de Bulunan Mozaik Detay

Levha 51

a) Gordion Megaron 9'da Bulunan Mozaik Renklendirme

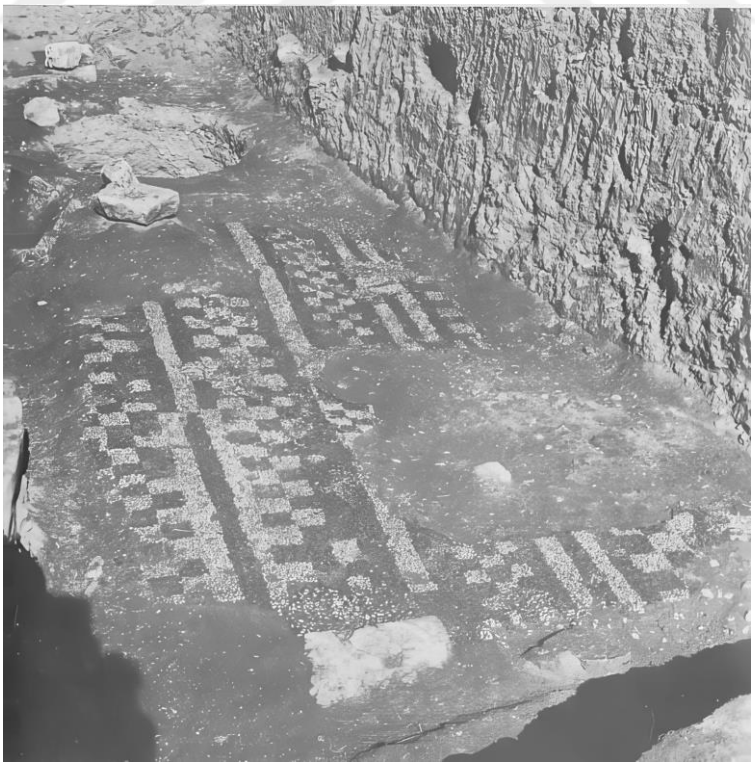

b) Gordion Megaron 9'da Bulunan Mozaik

Levha 52

a) Gordion Çakıl Taşı Mozaik, H Binası

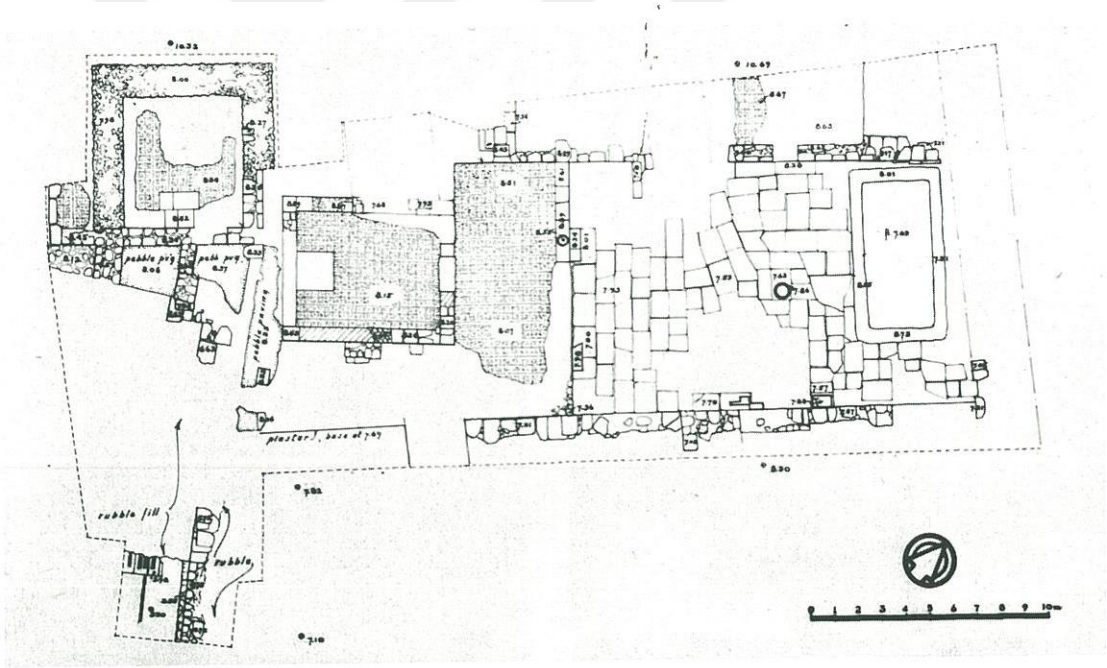

b) Gordion Çakıl Taşı Mozaik, H Binası

Levha 53

a) Gordion F Binası

b) Gordion Mozaikli Yapı

Levha 54

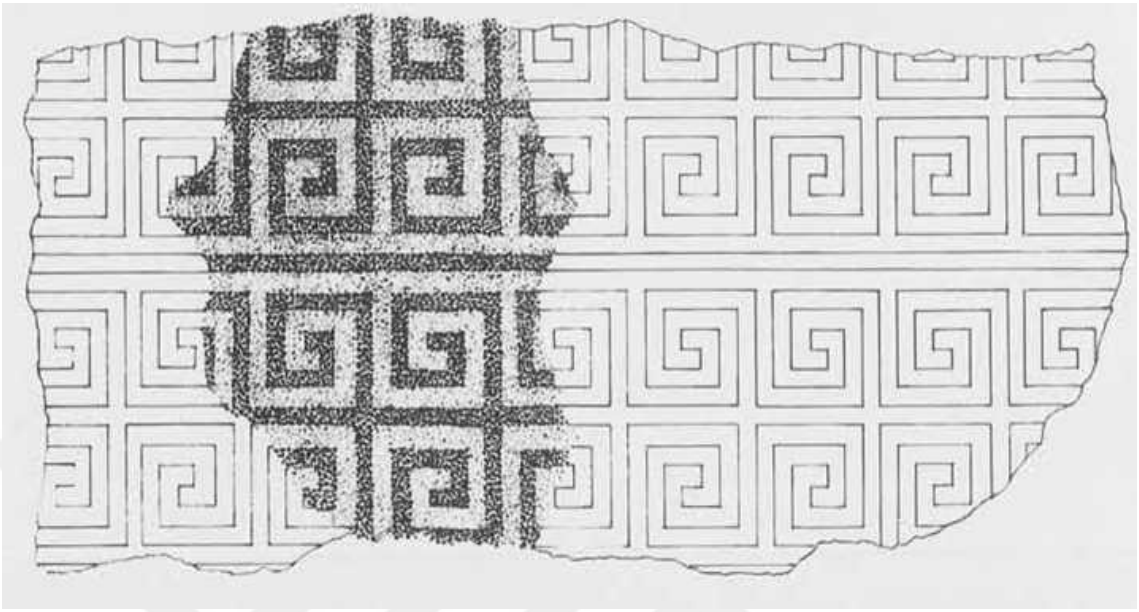

a) Gordion Mozaikli Yapı

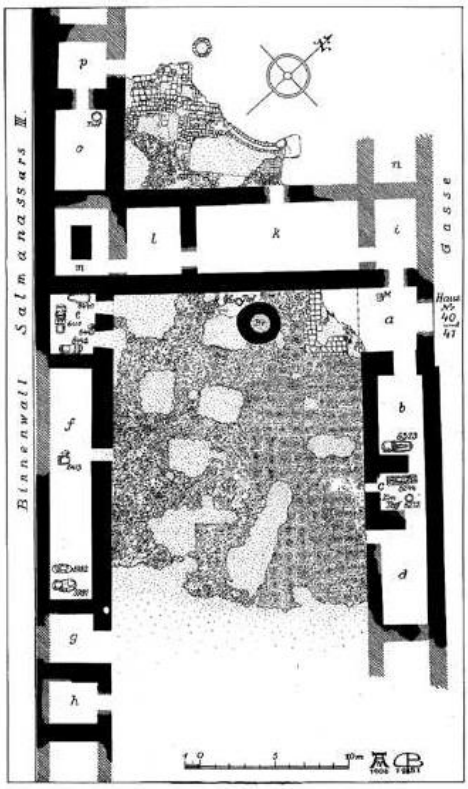
b) Gordion Mozaikli Yapı

Levha 55

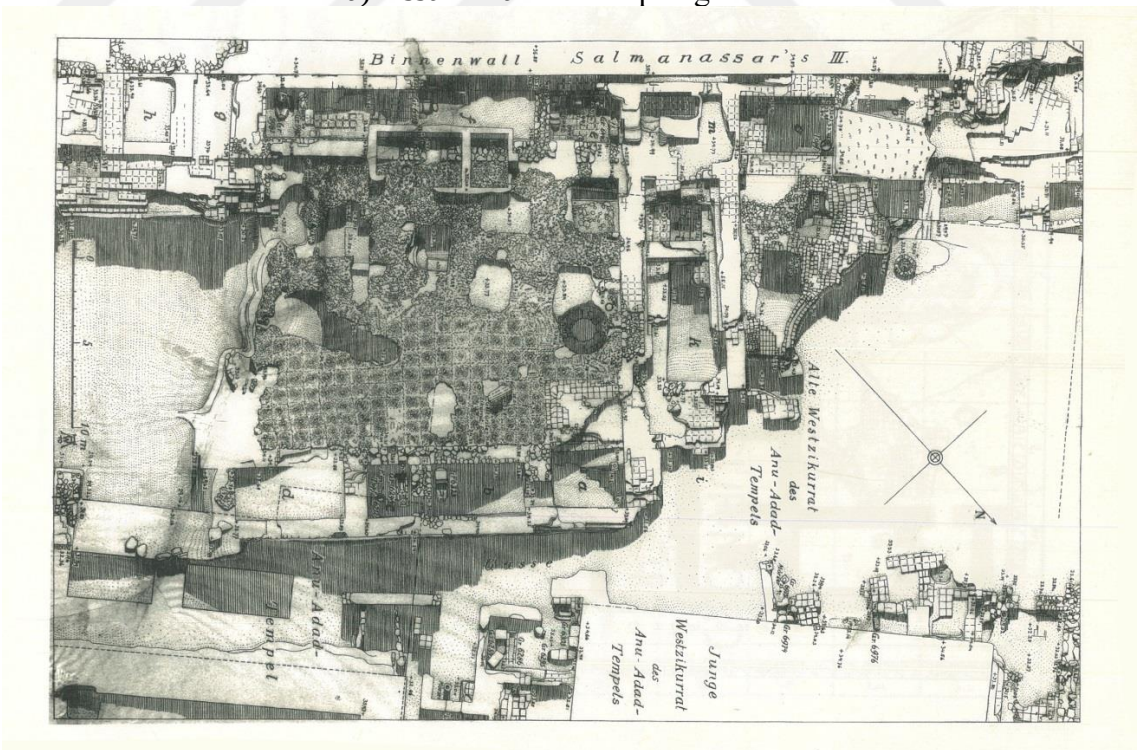

a) Gordion Mozaikli Yapı

Levha 56

a) Assur Anu-Adad Tapınağı Planı

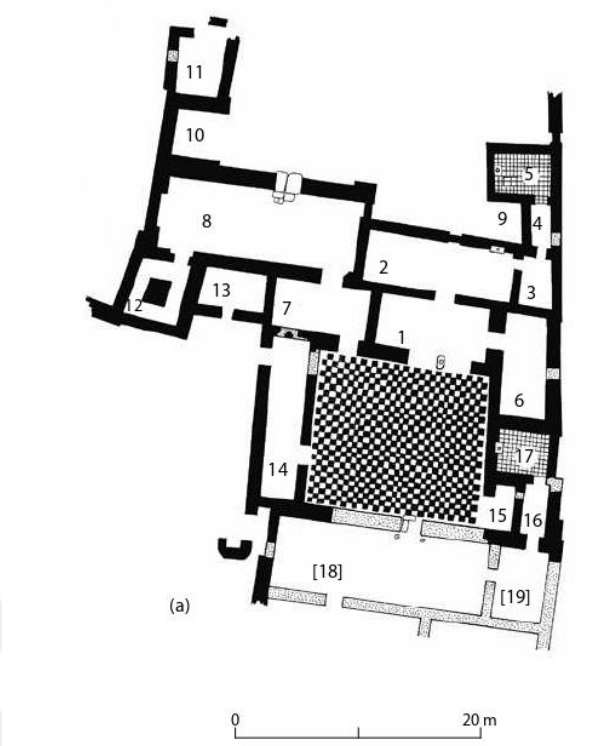

b) Assur Anu-Adad Tapınağı Çizimi

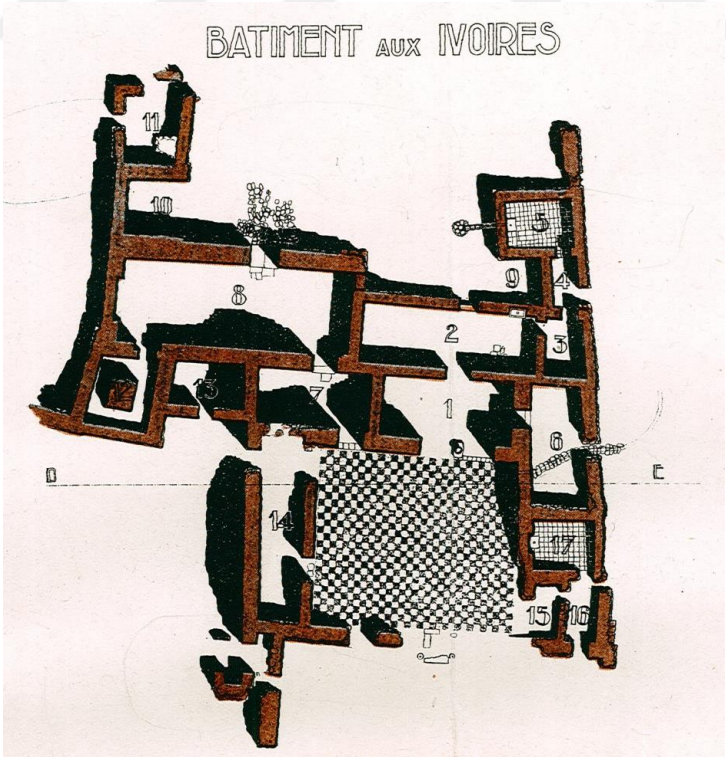
Levha 57

Altıntepe Çakıl Taşı Mozaik Kalıntıları

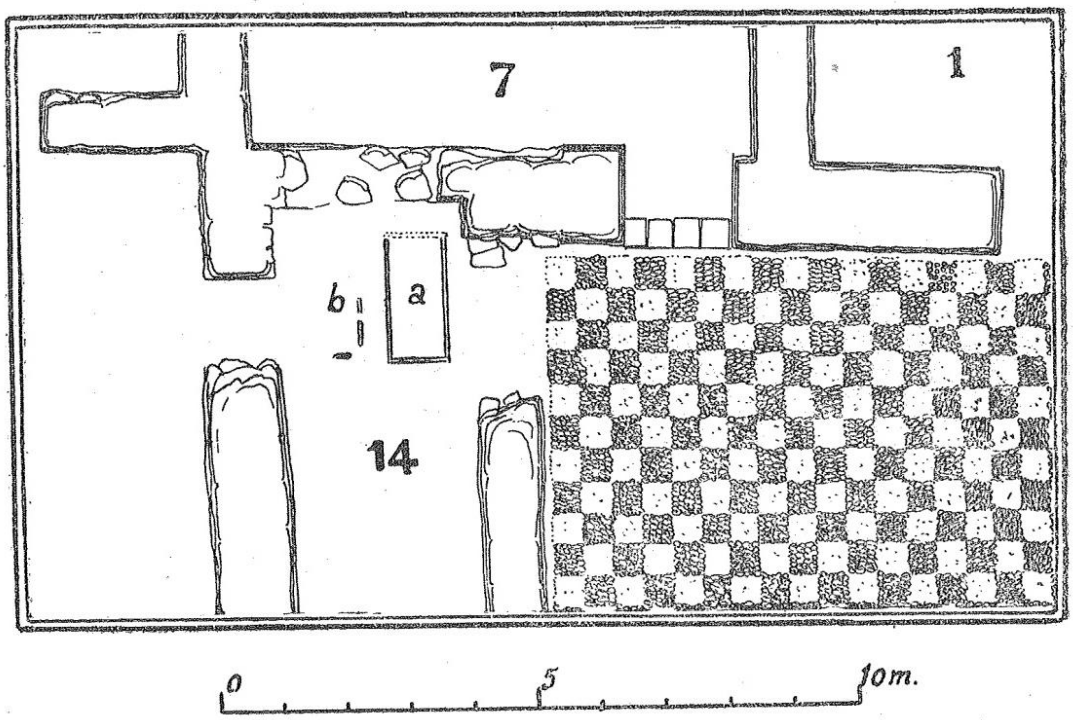

a) Arslan Taş Fil Dişi Evi ve Mozaikli Avlu Çizimi

b) Arslan Taş Fil Dişi Evi ve Mozaikli Avlu

Levha 59

a) Arslan Taş Fil Dişi Evi ve Mozaikli Avlu

a) Ziyaret Tepe G/R Operasyon Alanı İdari Blok ve Çakıl Mozaikli Avlu

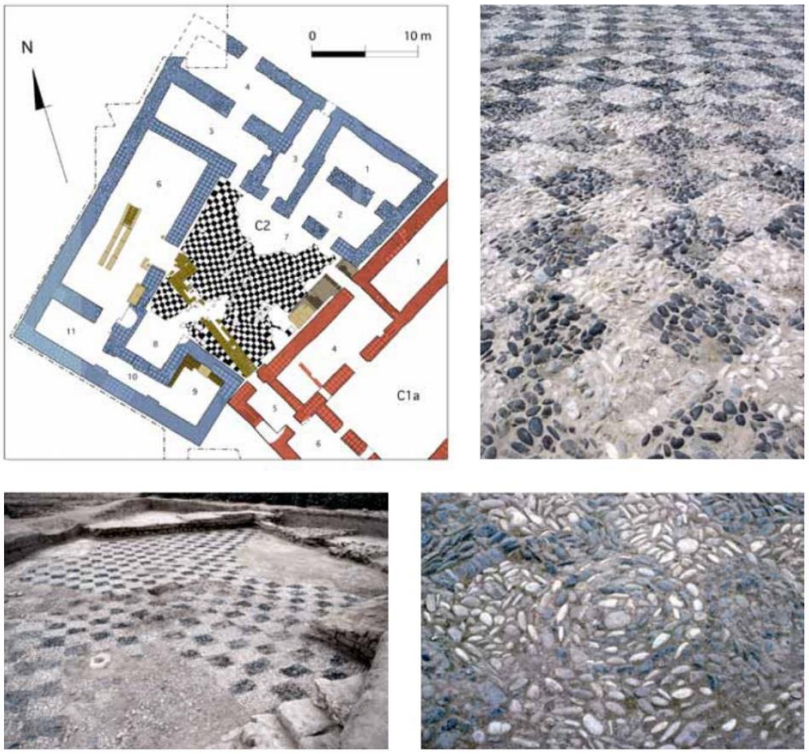
b) Ziyaret Tepe G/R Operasyon Alanı İdari Blok ve Çakıl Mozaikli Avlu

Levha 61

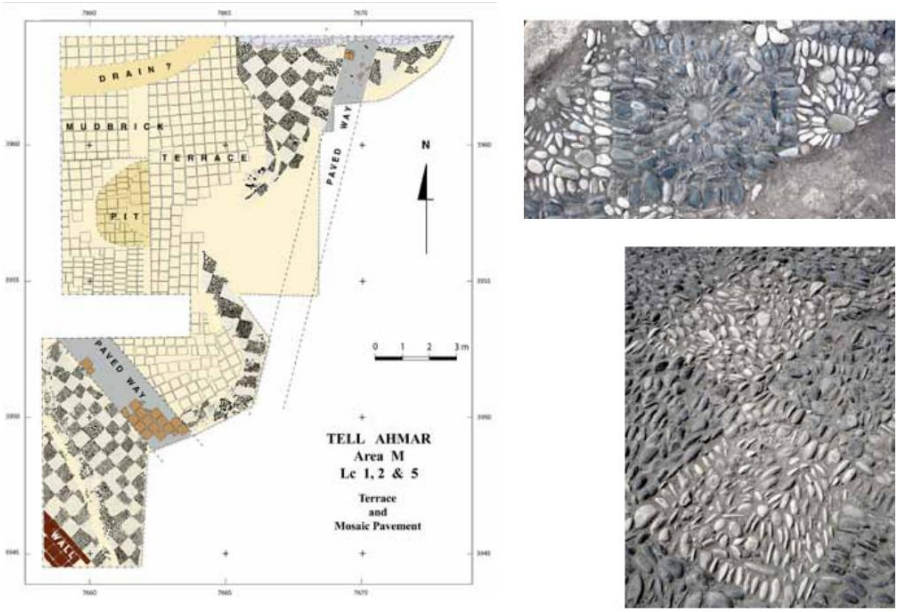

a) Ziyaret Tepe Çakıl Taşı Mozaik

Levha 62

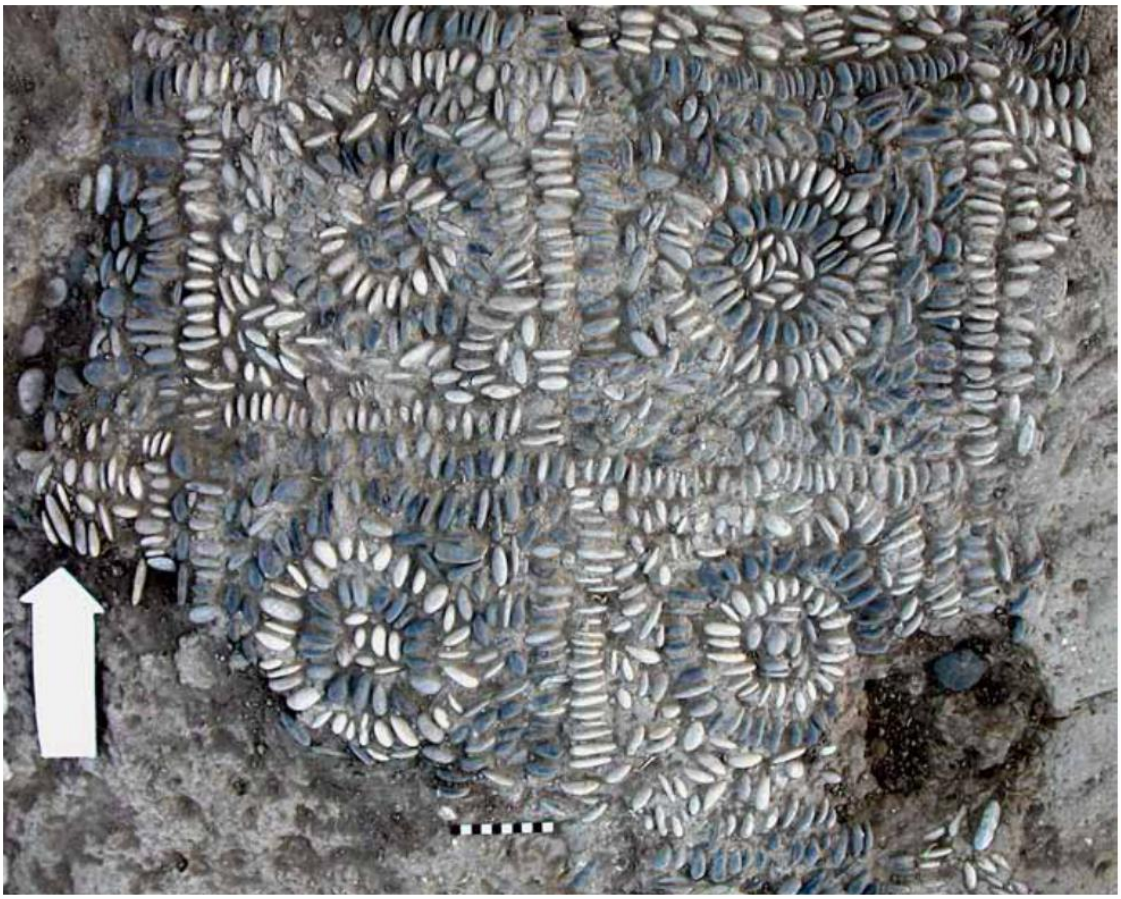

a) Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik

b) Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik

Levha 63

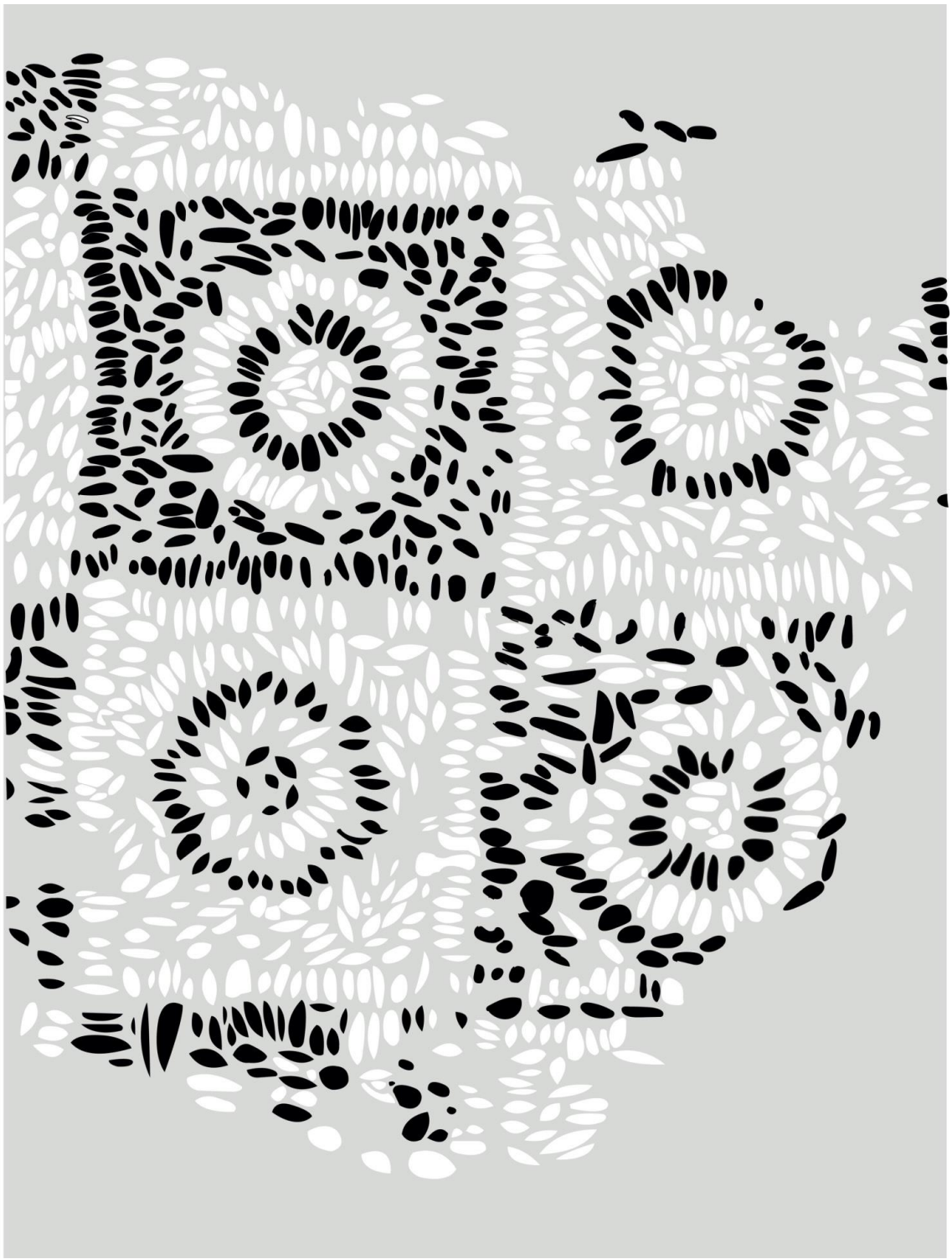
Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik

Levha 64

Til Barsib çakıl taşı mozaik çizimi

Levha 65

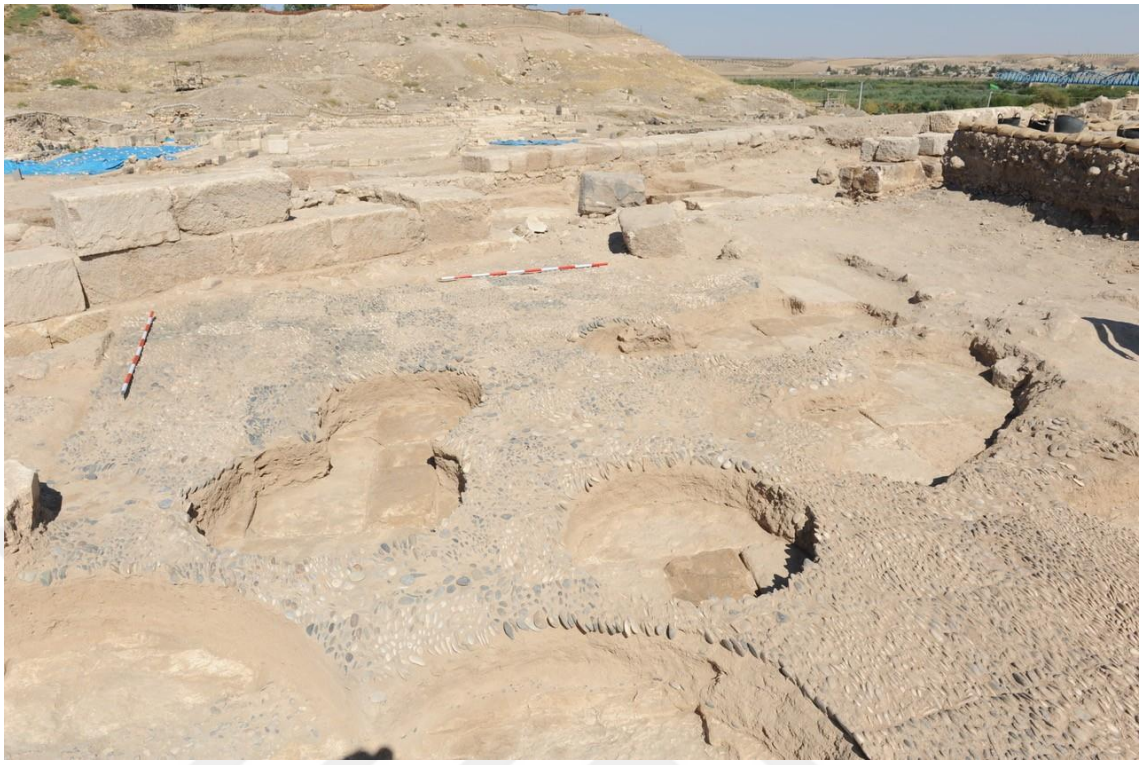
Til Barsib Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 66

Karkamış Alan C Demir Çağı III Planı ve Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 67

a) Karkamış Çakıl Taşı Mozaik

b) Karkamış Çakıl Taşı Mozaik

Levha 68

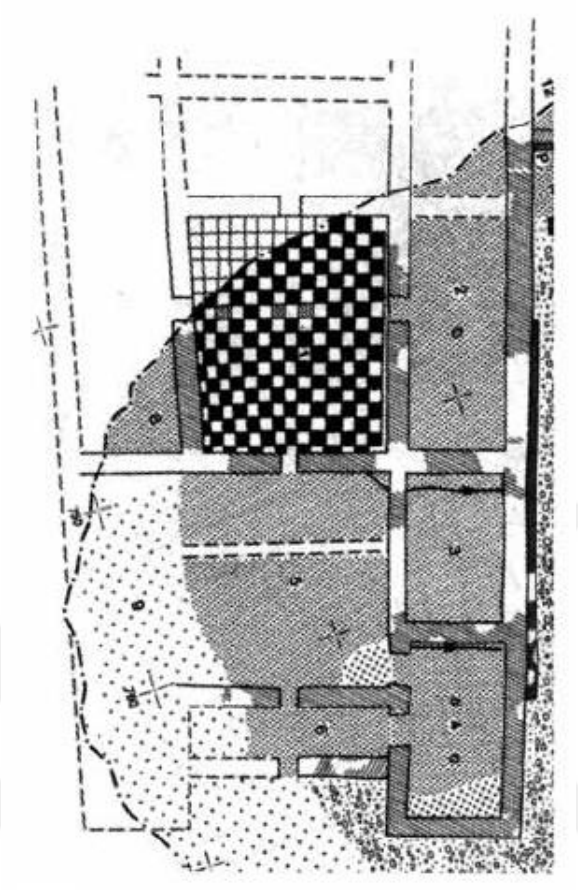

a) Karkamış Çakıl Taşı Mozaik

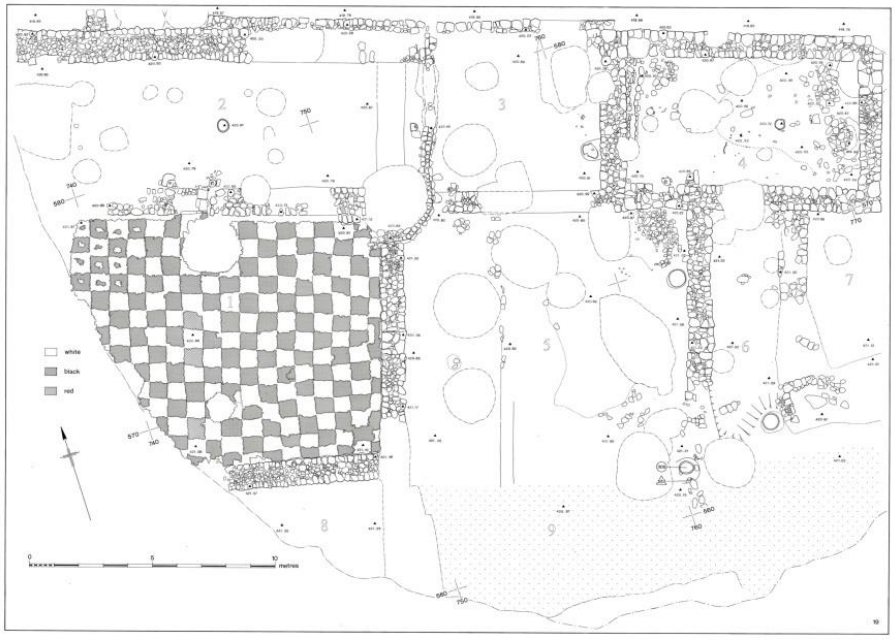

b) Karkamış Çakıl Taşı Mozaik

Levha 69

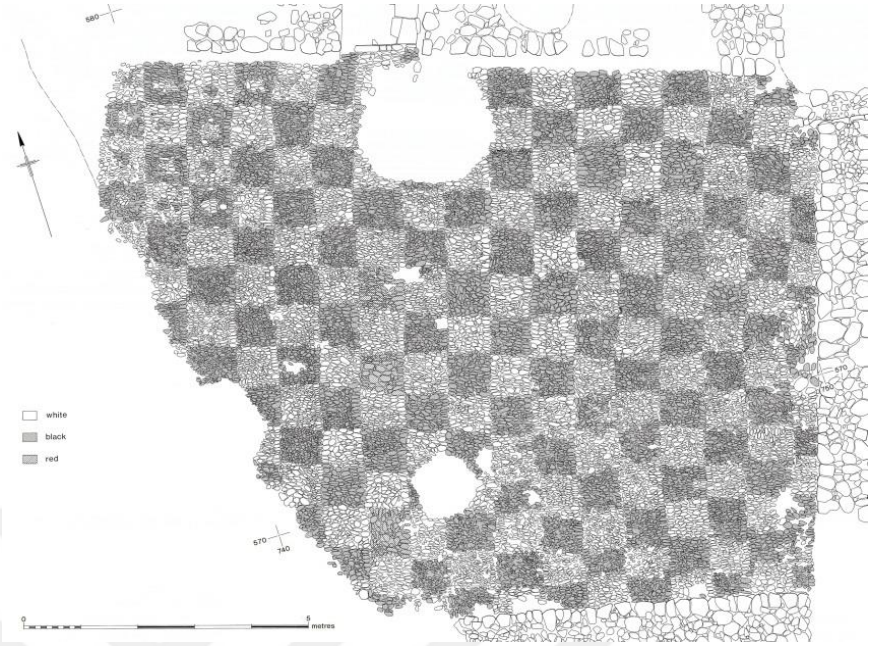

a) Tille Höyük Çakıl Taşı Mozaik Planı

b) Tille VIII. Tabaka'da Yer Alan Yapıların Çizimi

Levha 70

a) Tille Höyük Çakıl Taşı Mozaik

b) Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik

Levha 71

a) Rabat Tepe çakıl taşı mozaik

b) Rabat Tepe çakıl taşı mozaik

Levha 72

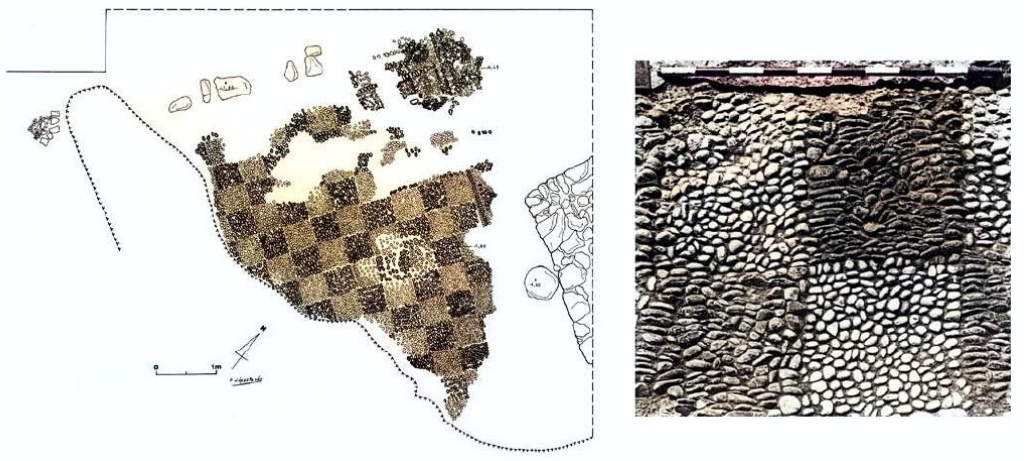
Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 73

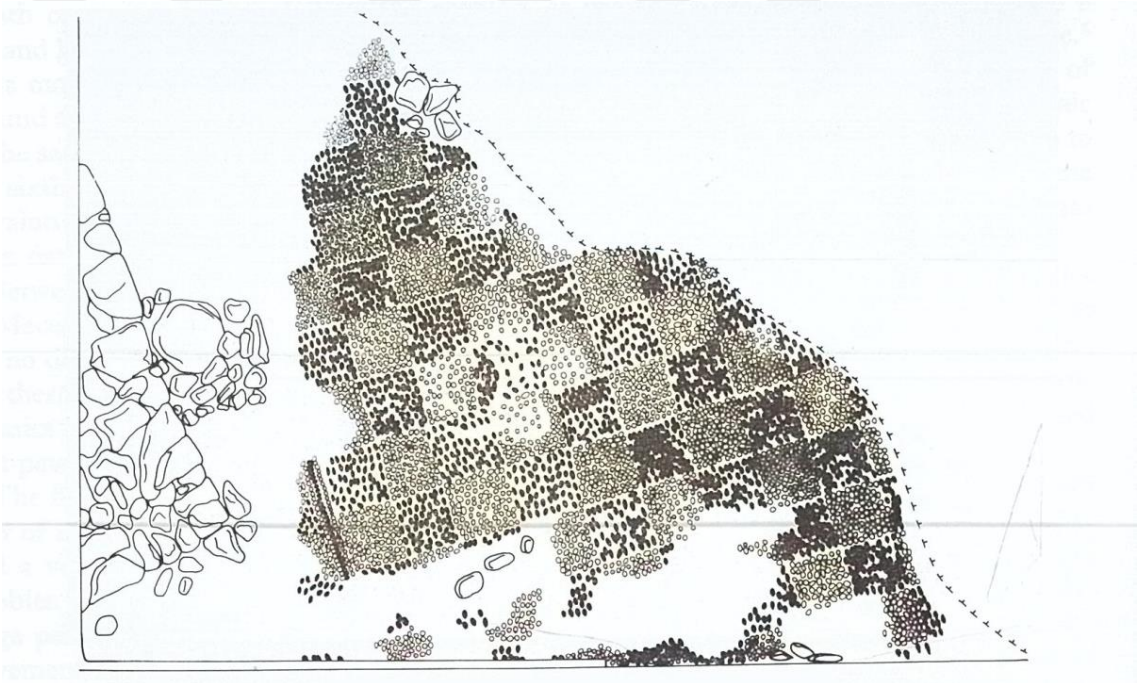

Rabat Tepe Çakıl Taşı Mozaik Çizimi

Levha 74

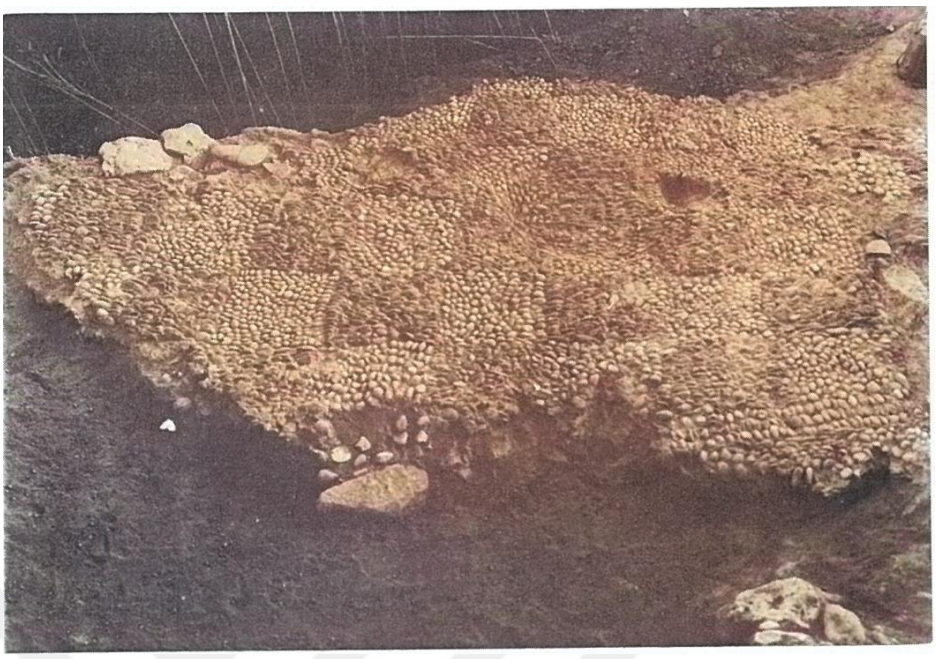

a) Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik

b) Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik

Levha 75

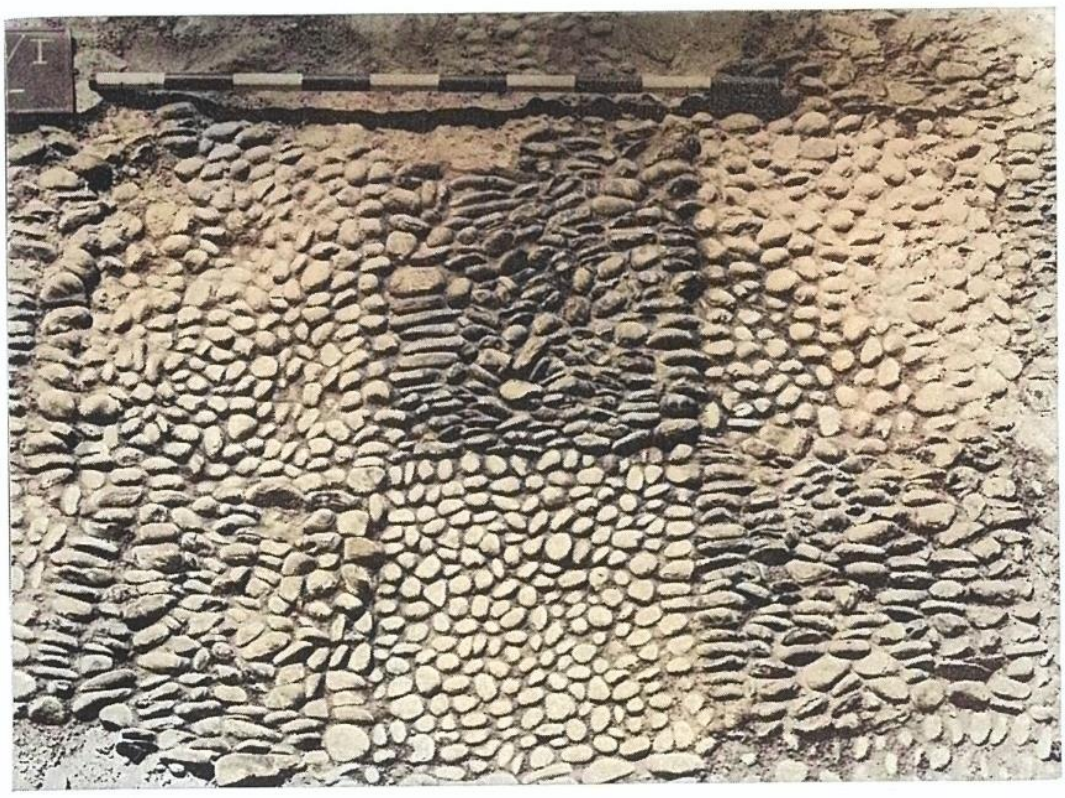

a) Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik

b) Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik

Levha 76

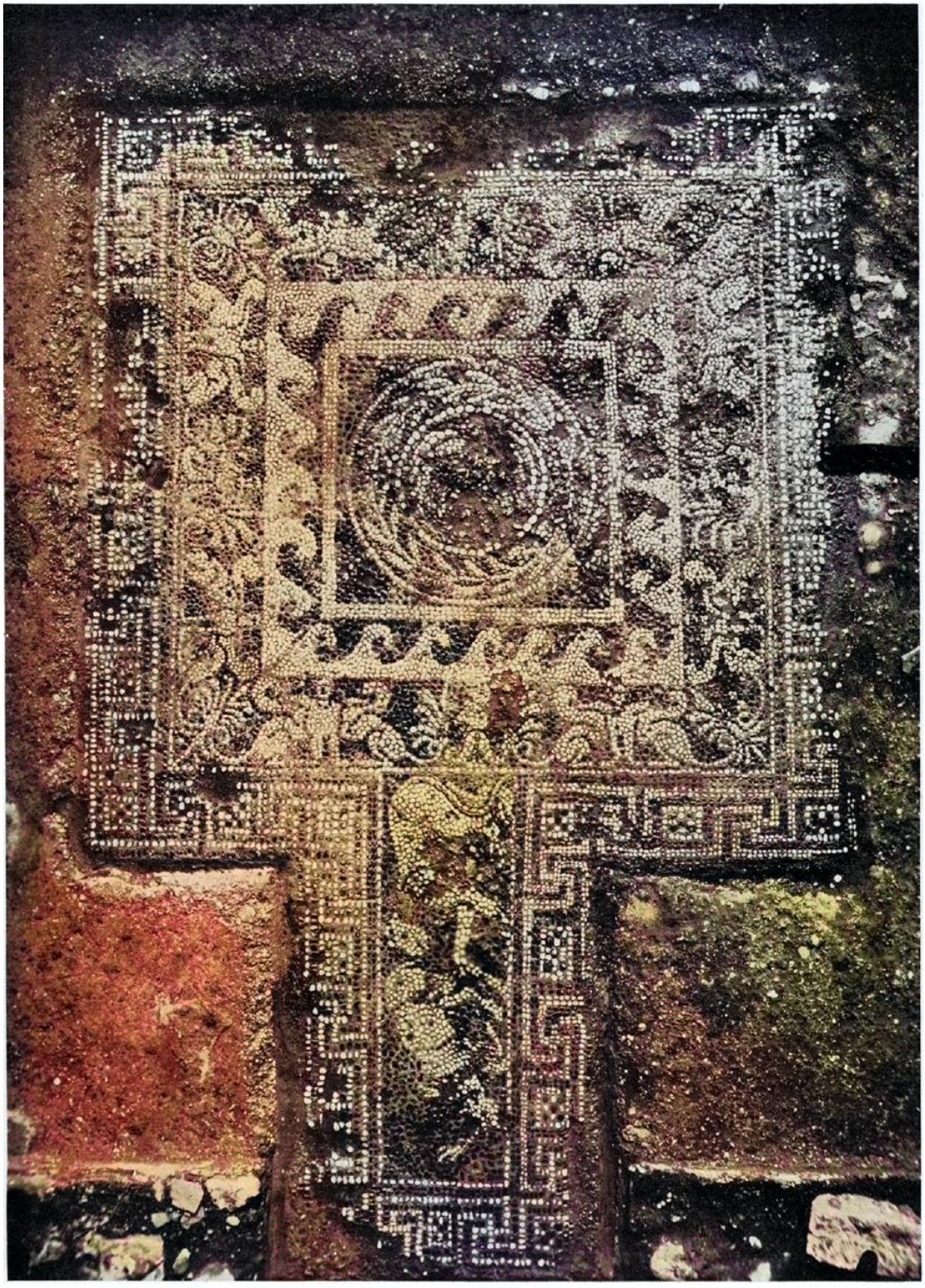
a) Castulo-La Muela Çakıl Taşı Mozaik

Levha 77

Olynthos Çift Sfenksli Mozaik

Levha 78

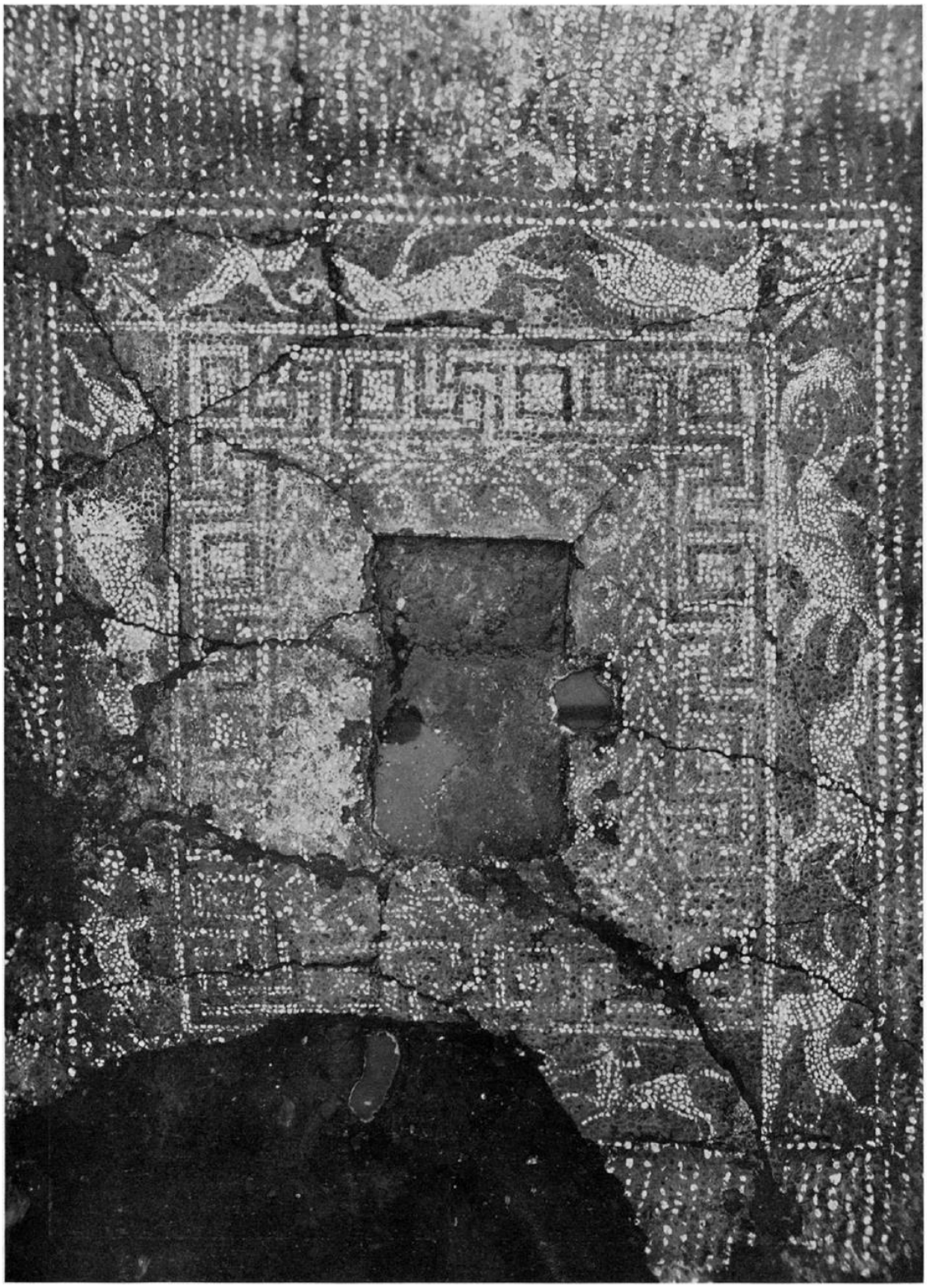
Olynthos Çift Sfenksli Mozaik

Levha 79

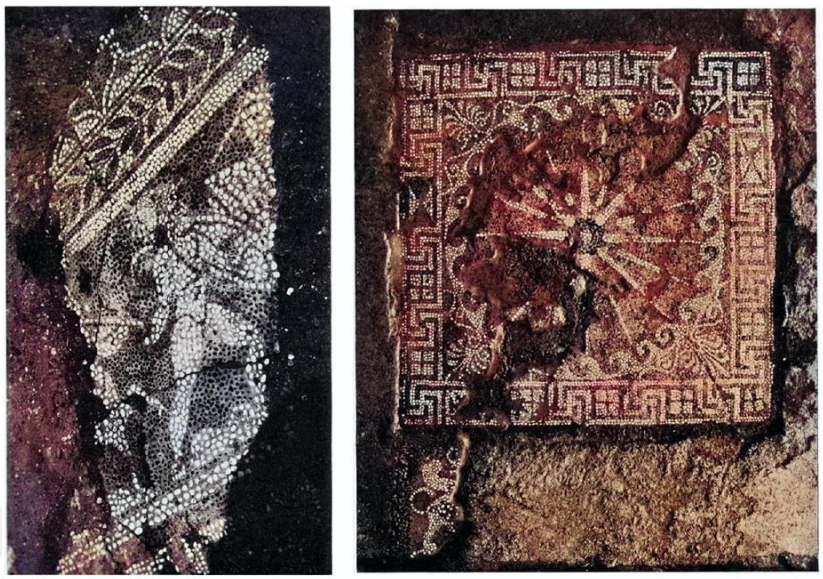
Olynthos Av Mozaiği

Levha 80

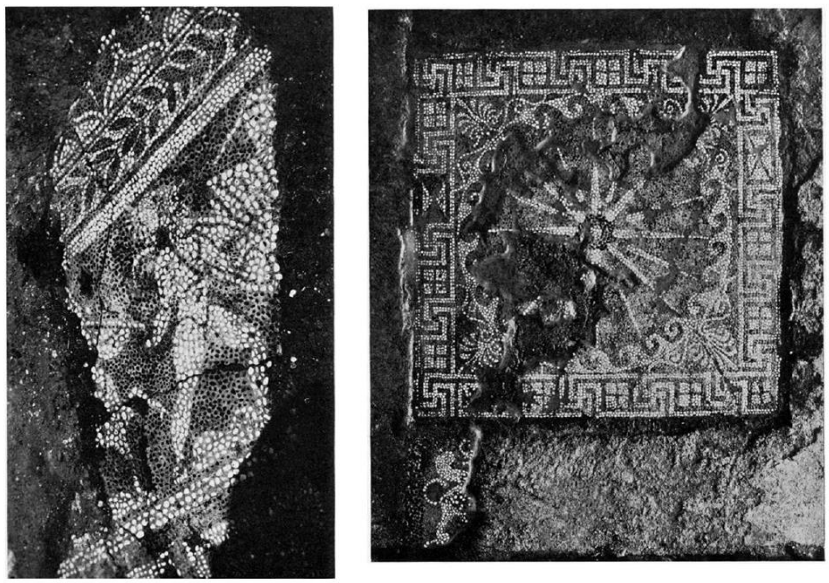

Olynthos Av Mozaiği

Levha 81

a) Olynthos Yıldızlı Mozaik

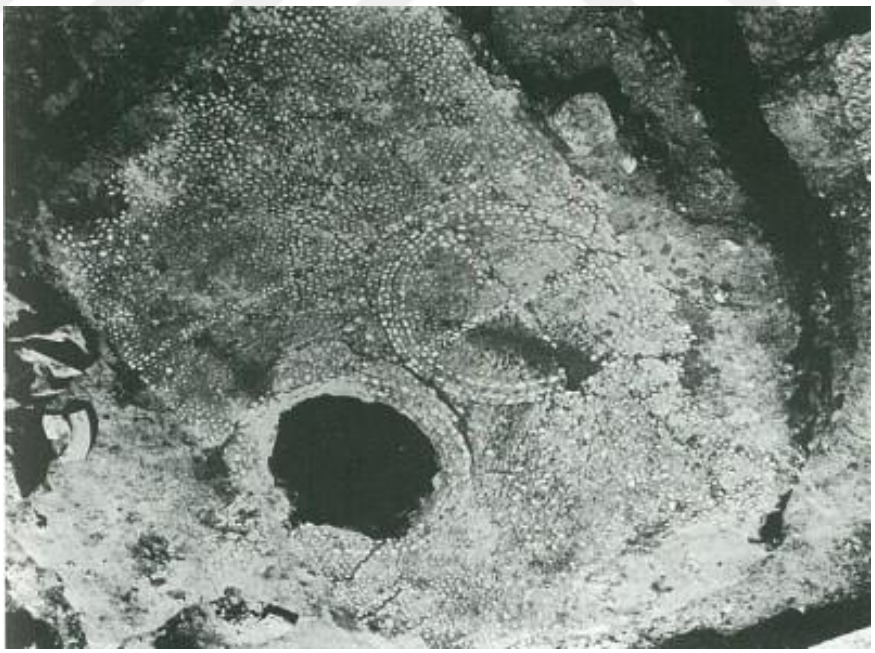

b) Olynthos Yıldızlı Mozaik

Levha 82

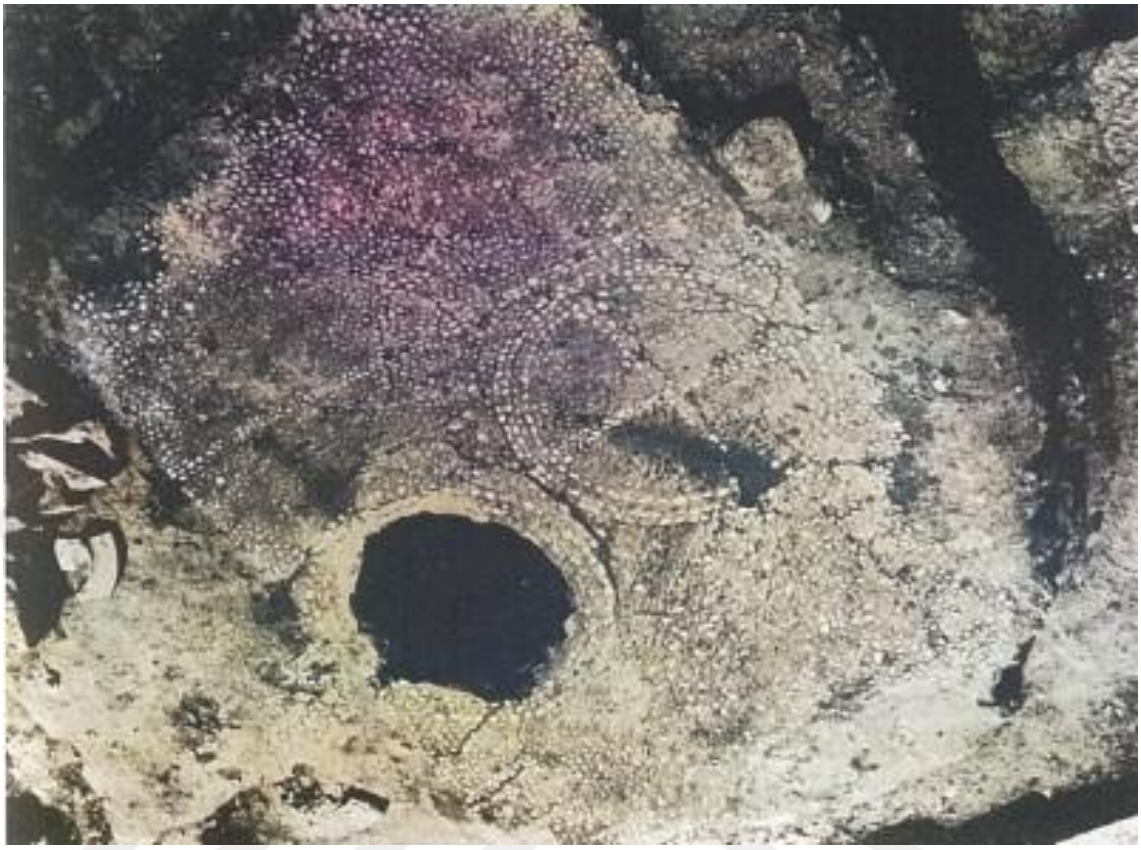

a) Olynthos Yıldızlı Mozaik

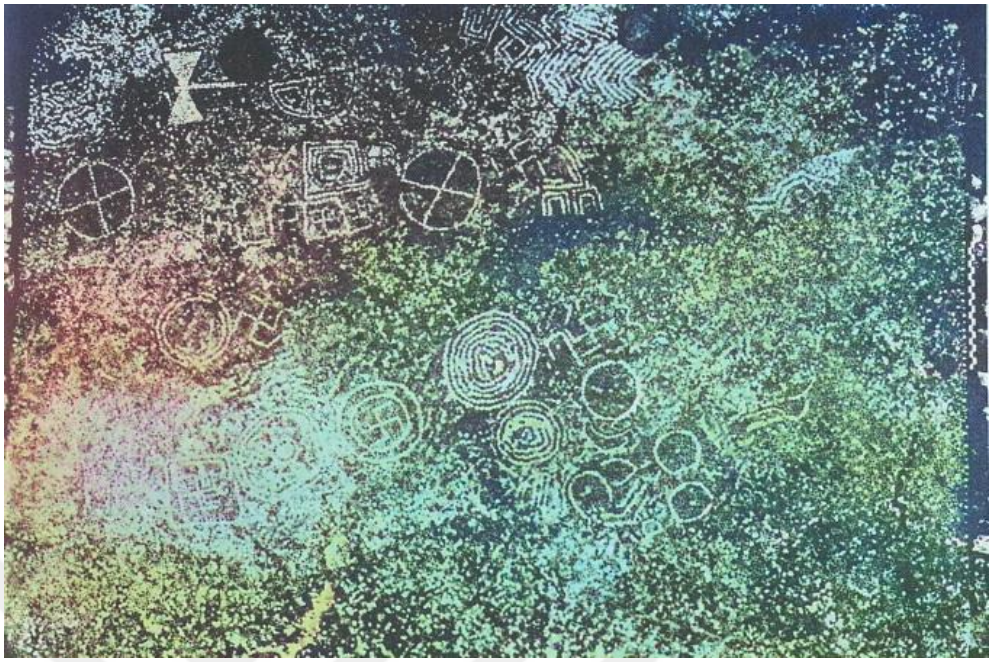
b) Olynthos Çember/Çark Mozaiği

Levha 83

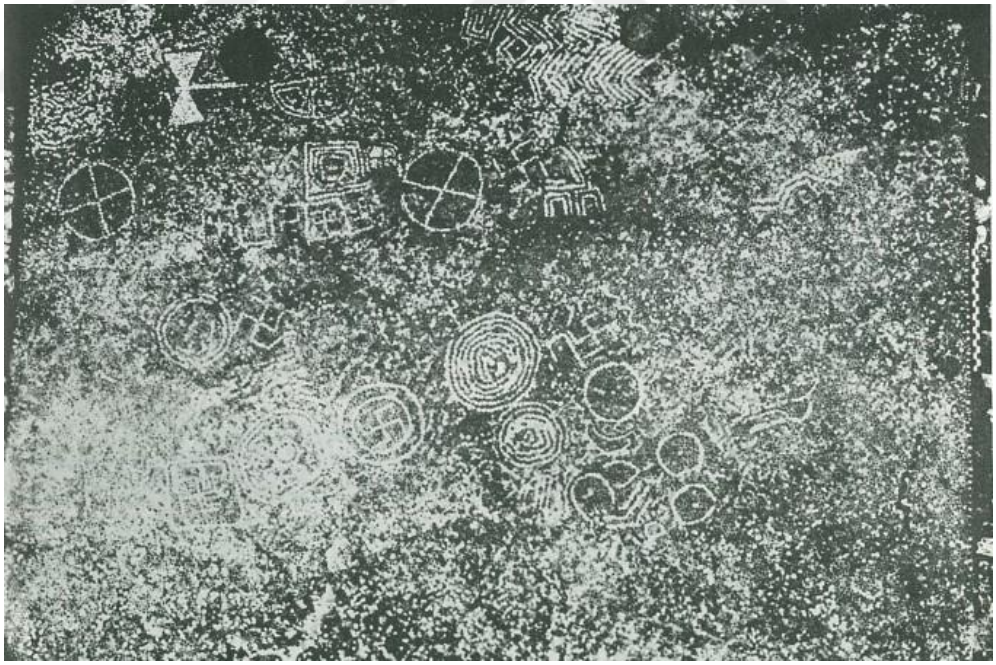

Olynthos Çember/Çark Mozaiği

Levha 84

a) Olynthos Daire ve Gamalı Haç Mozaiği

b) Olynthos Daire ve Gamalı Haç Mozaiği

Levha 85

a) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

b) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

Levha 86

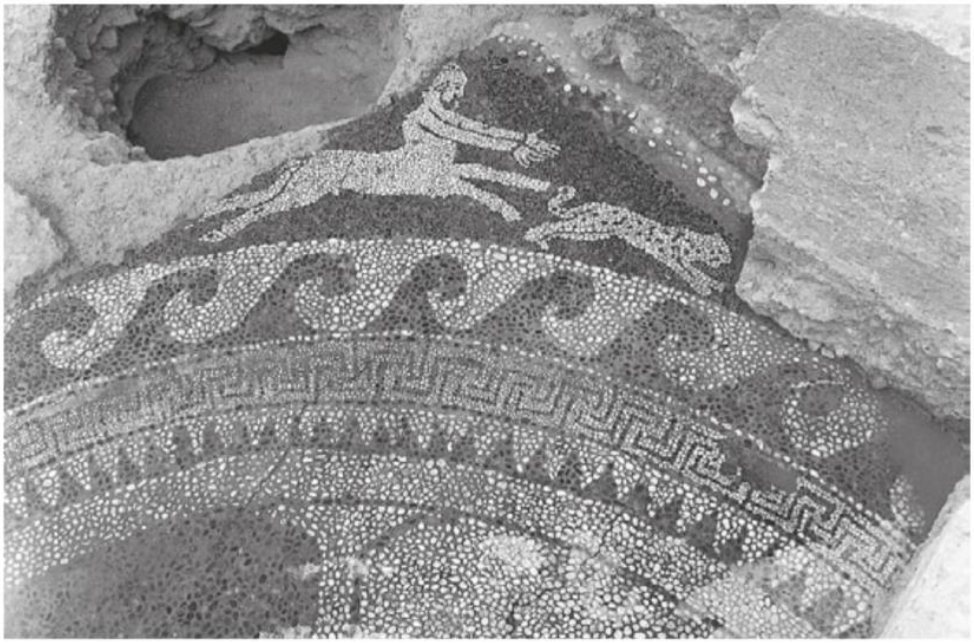

a) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

b) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

Levha 87

a) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

b) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

Levha 88

a) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

b) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

Levha 89

a) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

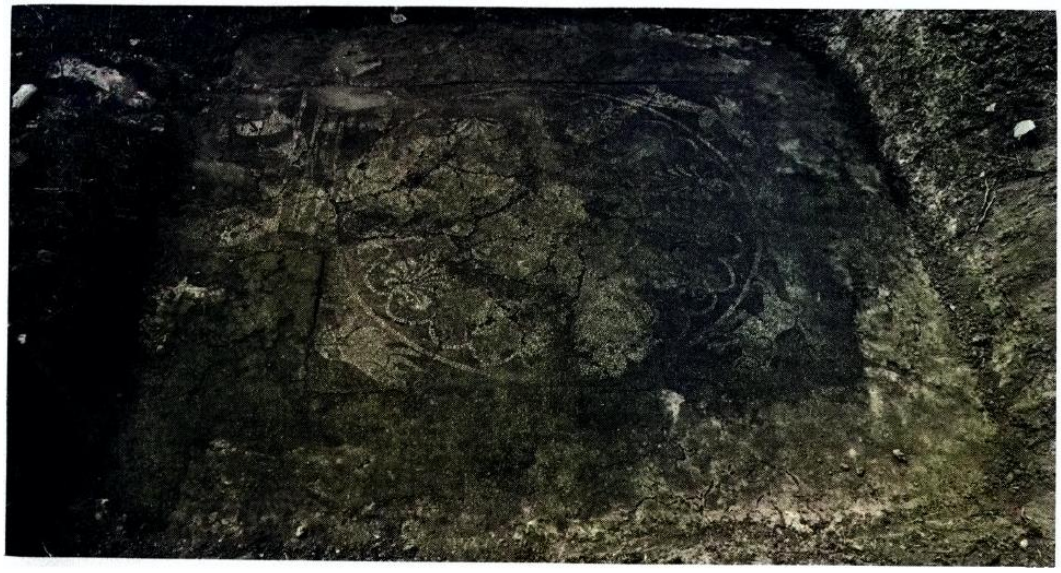

b) Korinthos Kentauros Hamamı Mozaiği

Levha 90

a) Sikyon - Gorgoneion Mozaiği

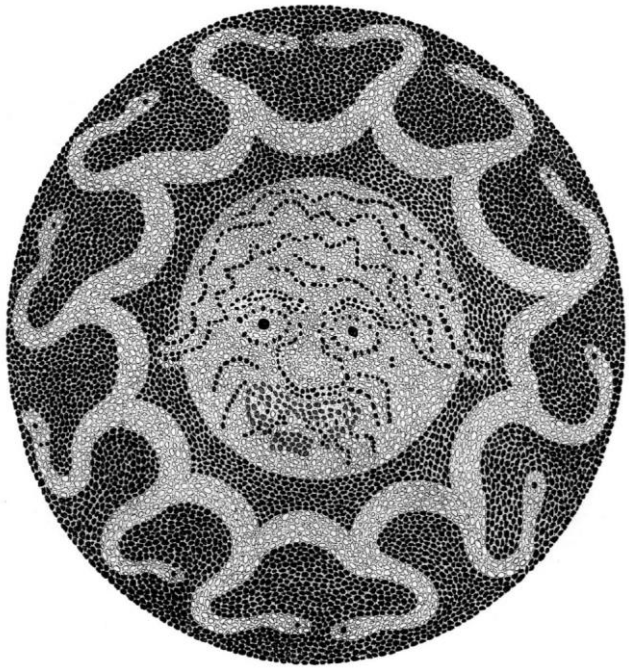

b) Sikyon - Gorgoneion Mozaiği Renklendirme.

Levha 91

a) Sikyon - Gorgoneion Mozaiği Detay

b) Sikyon - Gorgoneion Mozaiği

Levha 92

a) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

b) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 93

a) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

b) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 94

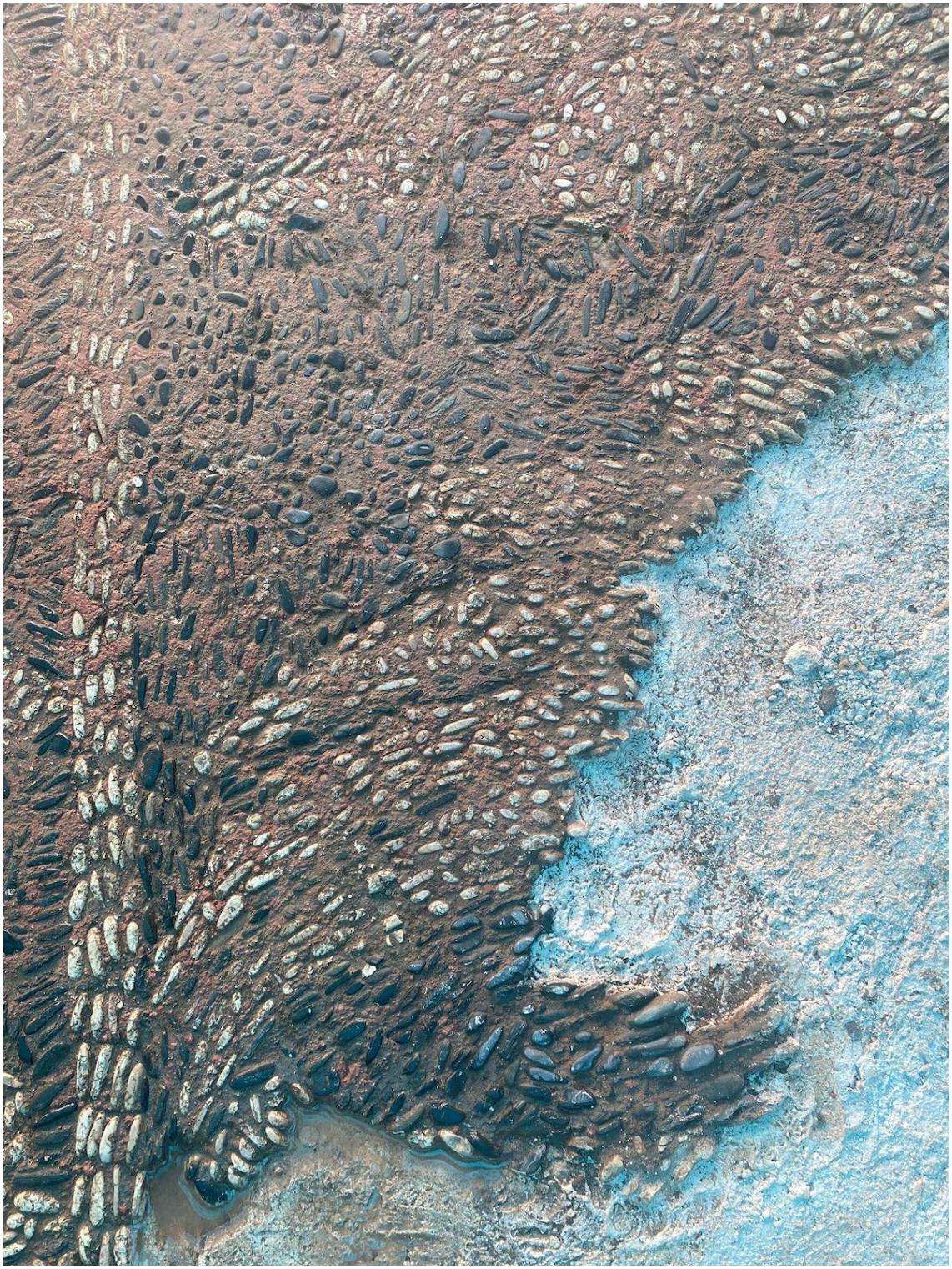
Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 95

Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 96

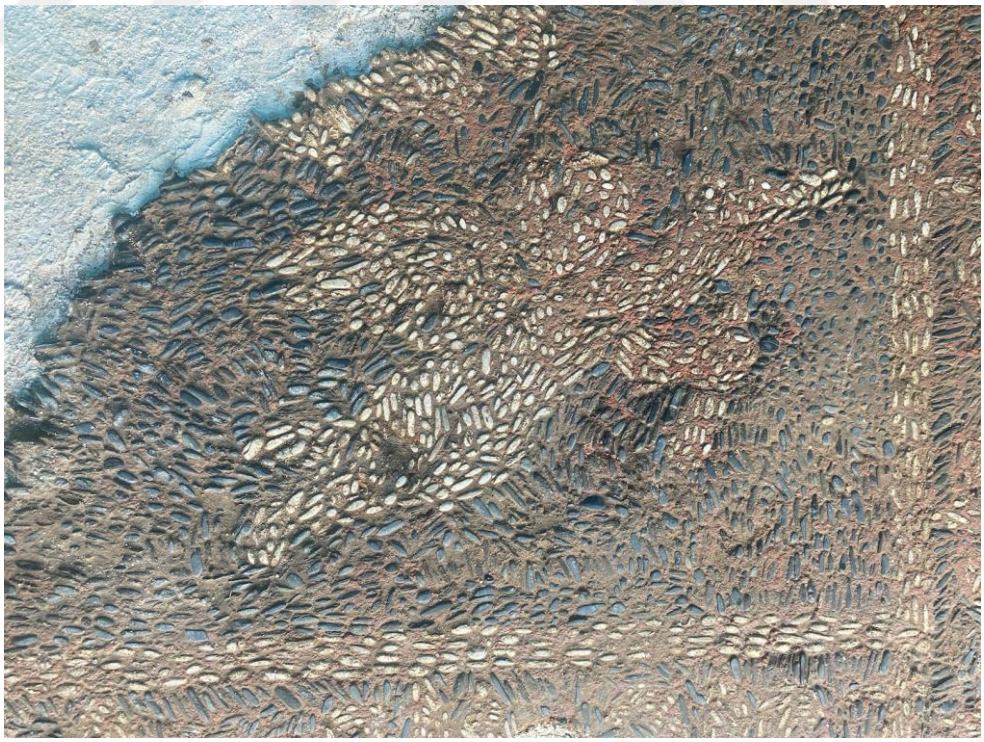

Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 97

a) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

b) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 98

Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme

Levha 99

a) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi

b) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi

Levha 100

a) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi

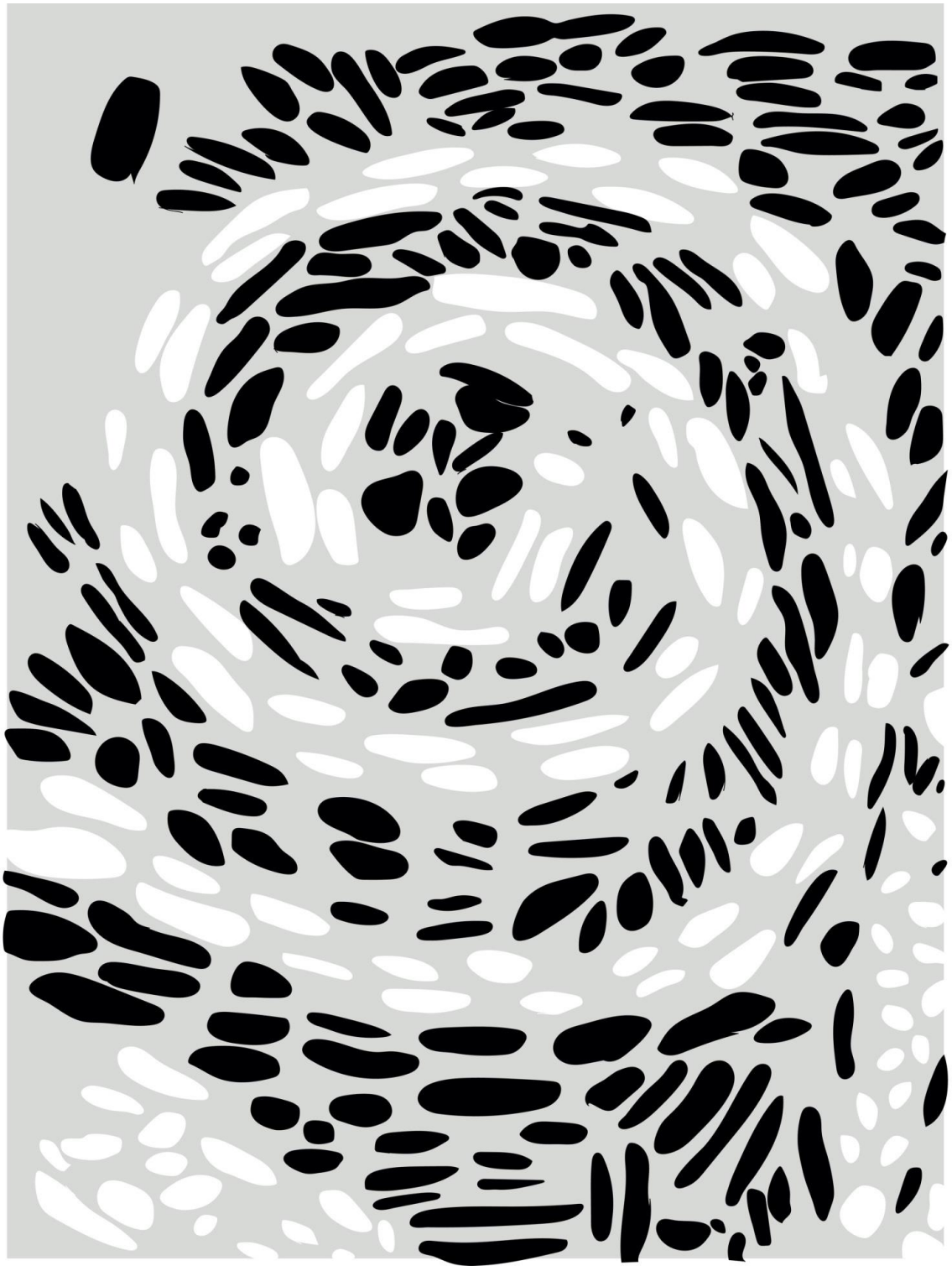
b) Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi

Levha 101

Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi

Levha 102

Sinop Balatlar Çakıl Taşı Döşeme Çizimi

Levha 103

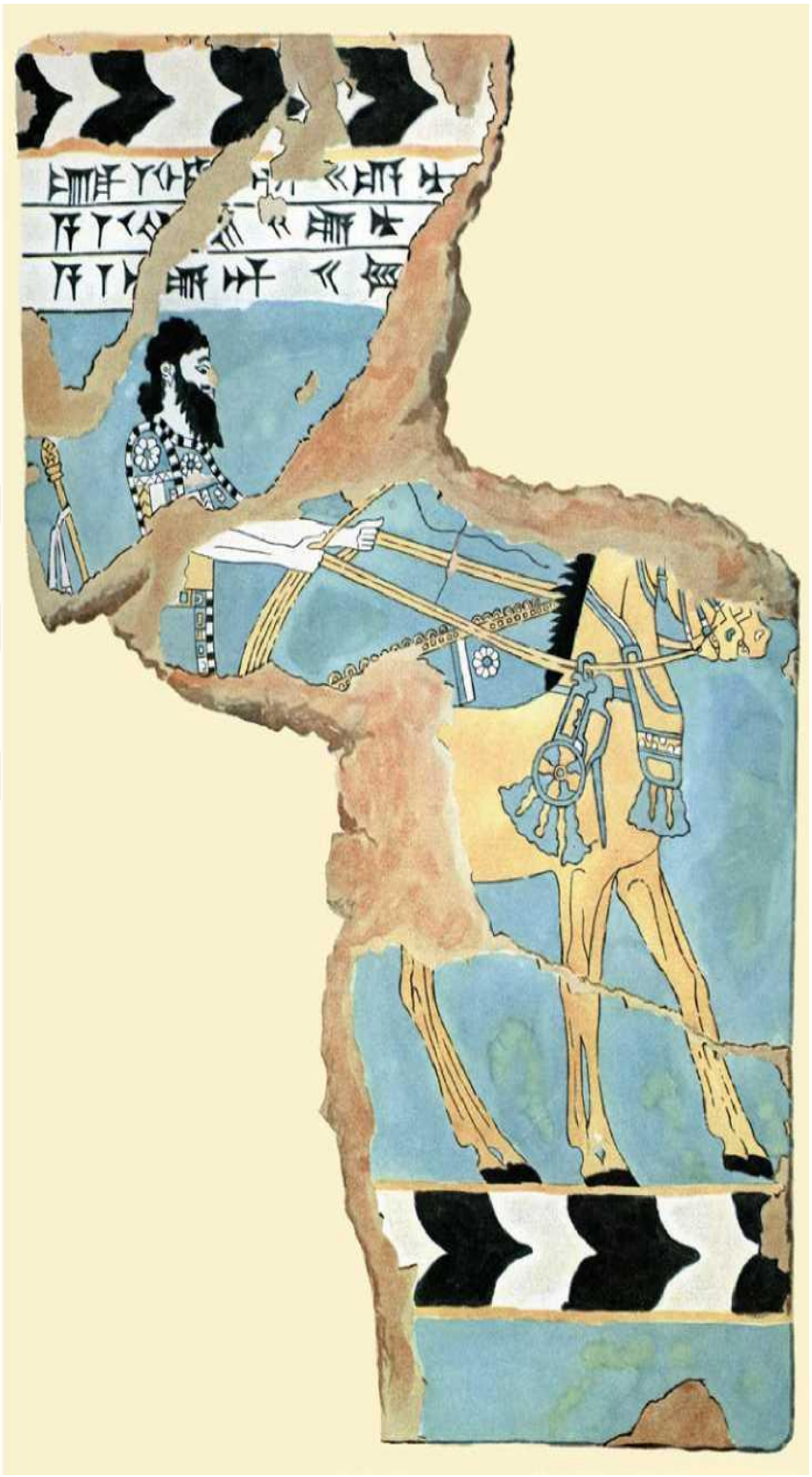

a) Uruk Karaindash Tapınağı Ön Cephesi

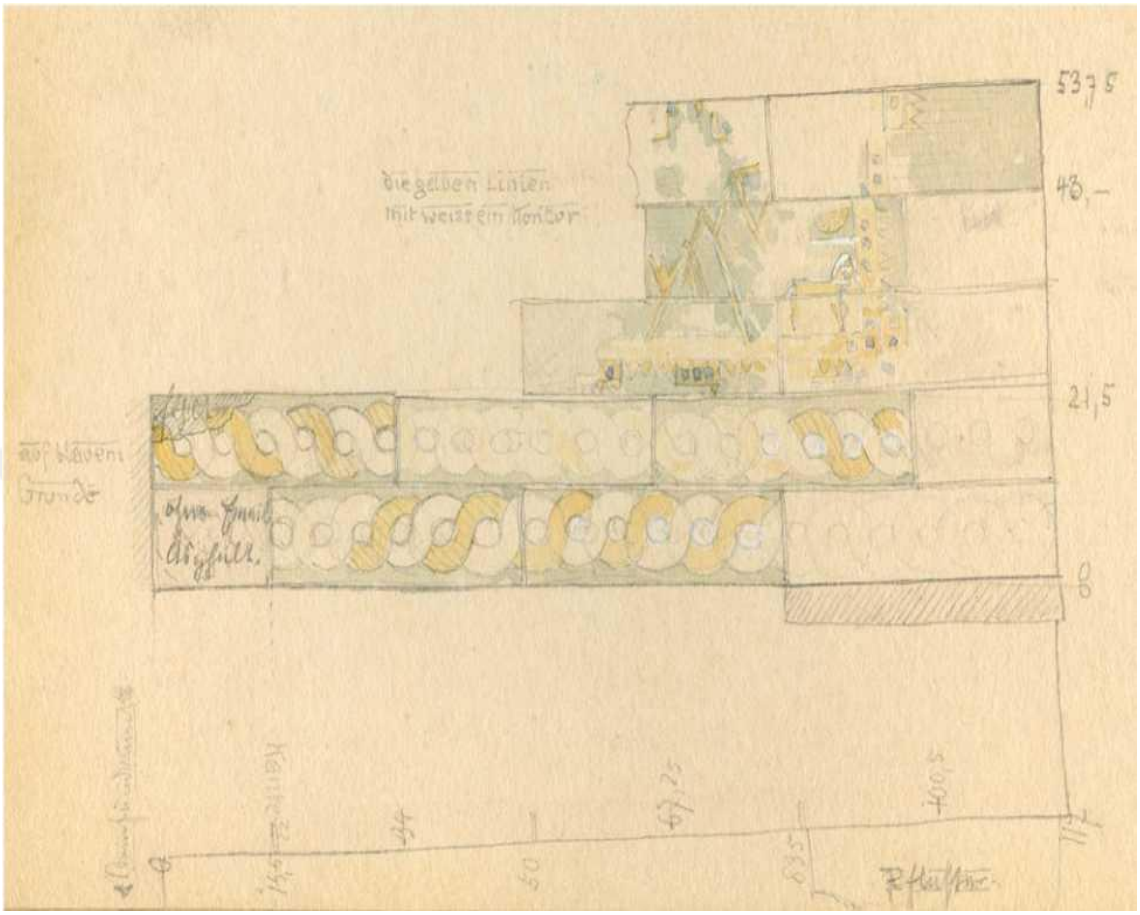
b) Uruk Karaindash Tapınağı Ön Cephesi

Levha 104

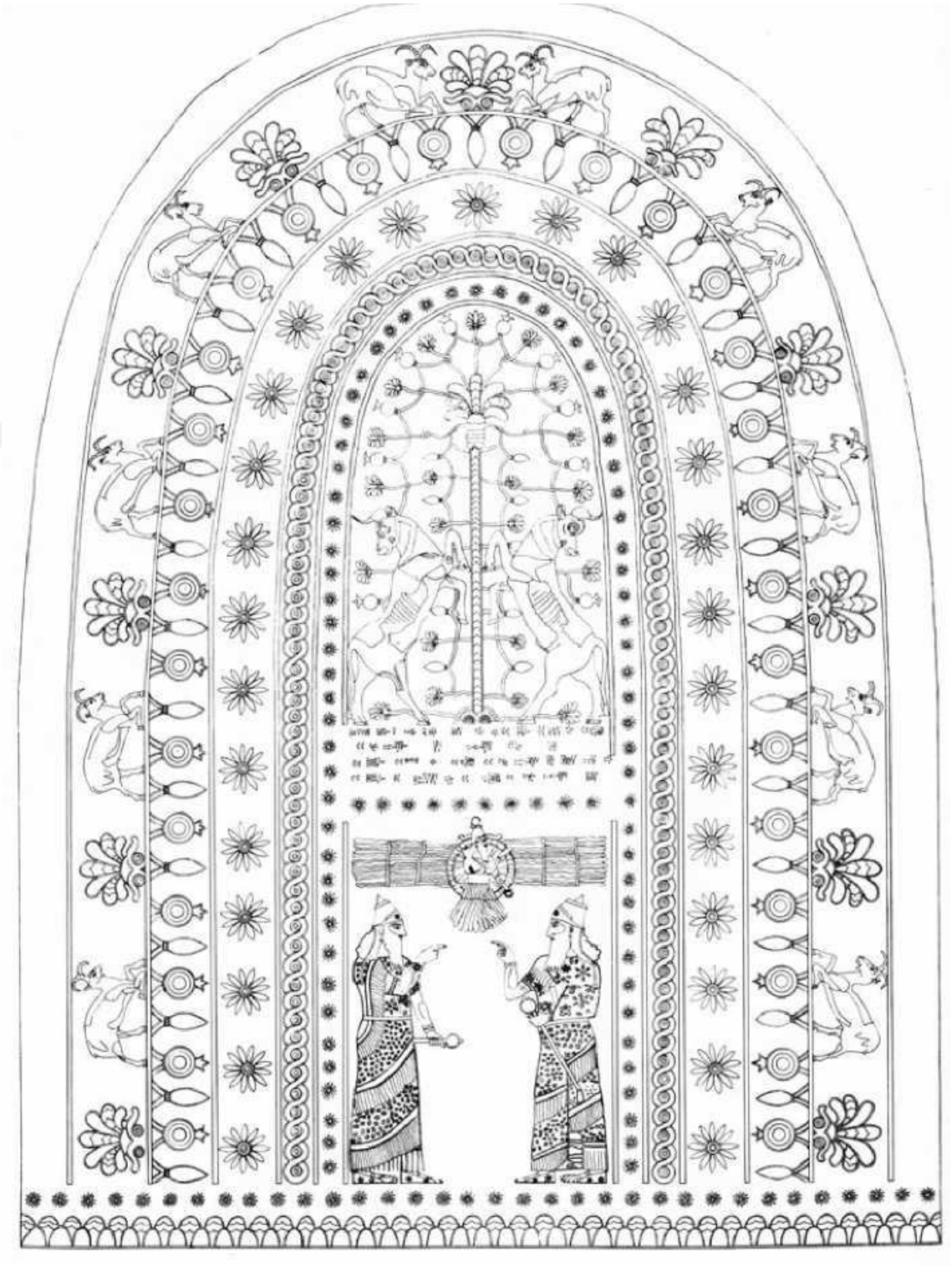
Assur’dan (Irak) Tukulti-Ninurta II Tuğlası

Levha 105

a) Assur’daki (Irak) Assur Tapınağı'nın Kuzey-Batı Cephesinin Çizimi.

Levha 106

Nimrud'daki (Irak) Şalmaneser Kalesi'nde (Avlu T) Bulunan Şalmaneser III'ün Tuğla Paneli

Levha 107

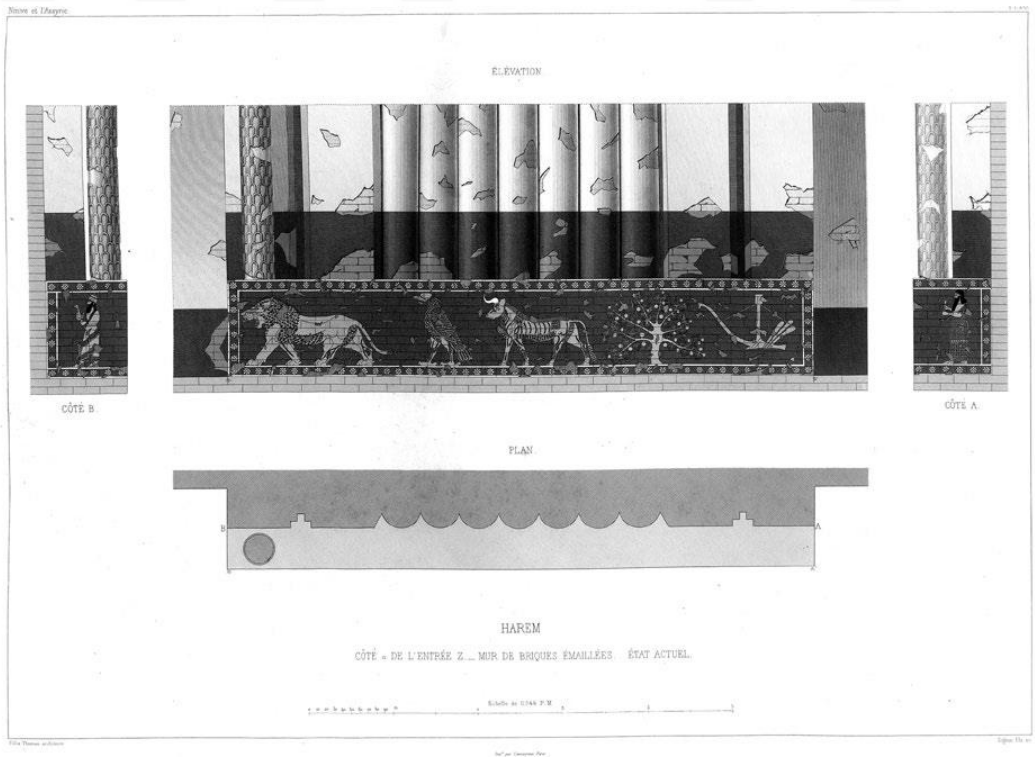

Nimrud Şalmaneser Kalesi'nde Bulunan Sırlı Tuğlalardan Oluşan Yuvarlak Panel
Irak Ulusal Müzesi

Levha 108

a) Khorsabad'daki (Irak) Şehir Kapısı 3

b) Khorsabad'daki Sin Tapınağı'nın Rekonstrüksiyonu

Levha 109

a) Tell Halaf'ta (Suriye) Bulunan Bir Sunağın Yeniden İnşa Edilmiş Sırlı Cephesi

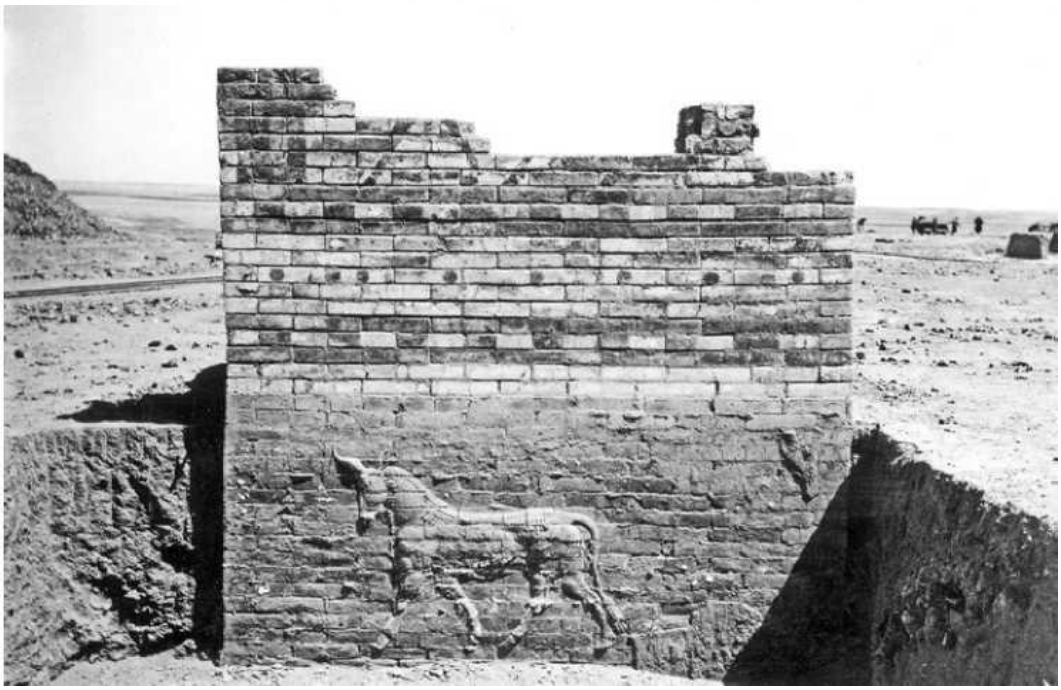

b) Elisabeth Andrae'nin Babil (Irak) Güney Sarayı'ndaki Taht Odası Cephesinin Çizimi.

Levha 110

a) Kabartmalı Sırsız Pişmiş Kil Tuğlalar. Babil'deki *in situ* İştar Kapısı. Boğalar (Rîmu) ve Ejderhalar (Mušhuššu).

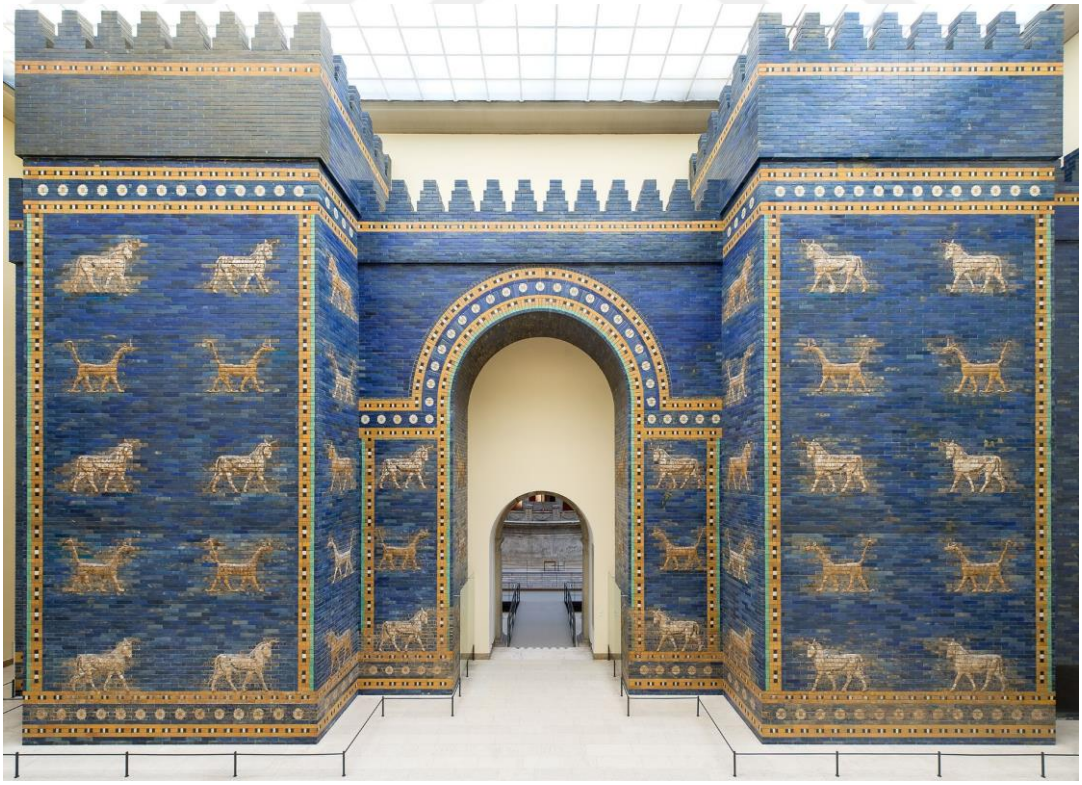

b) Sırsız Boğa Kabartması Üzerinde Sırlı Düz Tuğla Dekorasyonu

Levha 111

a) Sırlı Düz Tuğla Dekorasyonu

b) İştar Kapısı Rekonstrüksiyonu

Levha 112

a) İştar Kapısı, Sırlı Boğa Kabartması

b) İştar Kapısı, Sırlı Ejderha (Mušhuššu) Kabartması

Levha 113

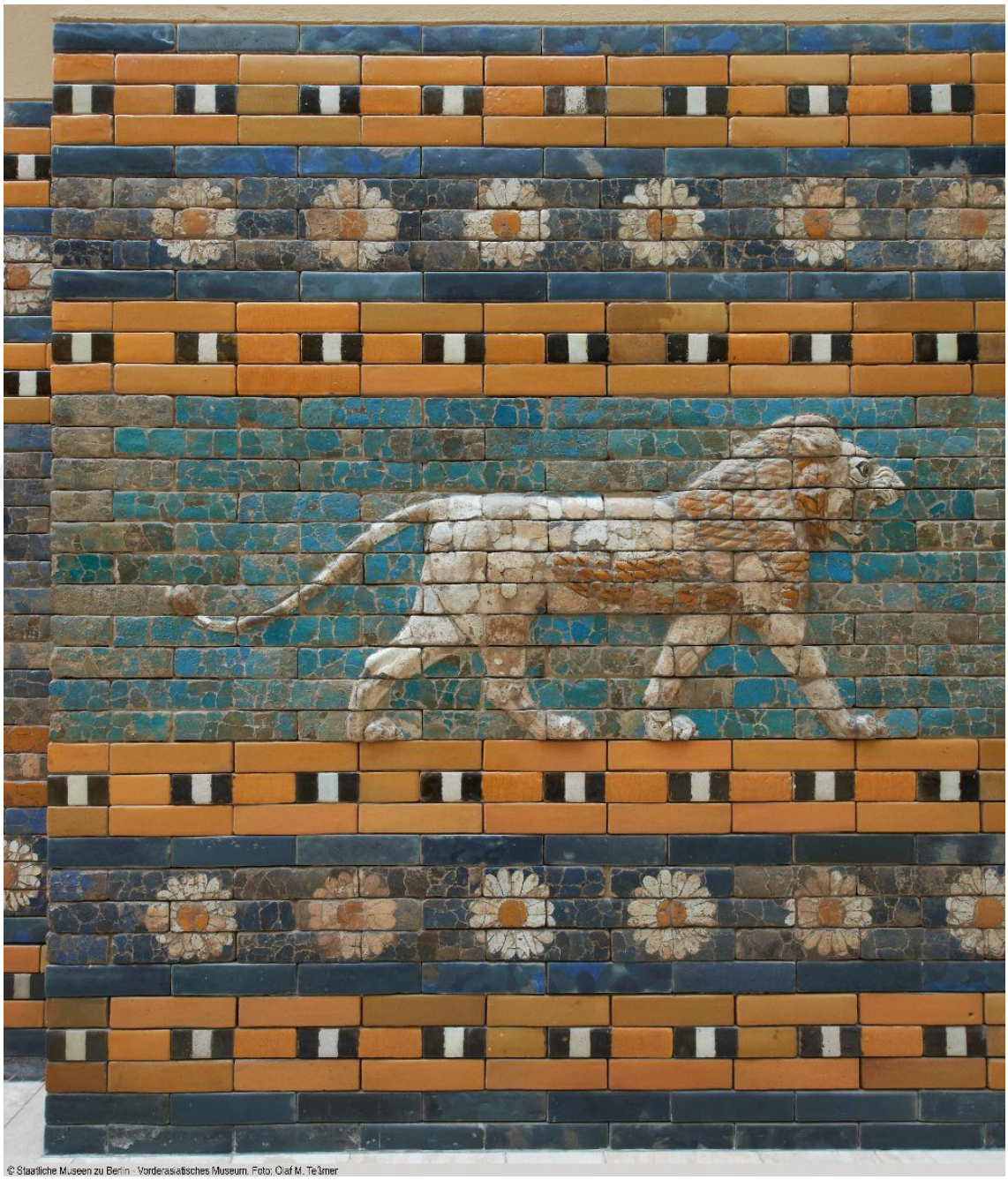
Babil Tören Yolu Dijital Modeli

Levha 114

İştar Kapısı'nın Önündeki Tören Yolu

Levha 115

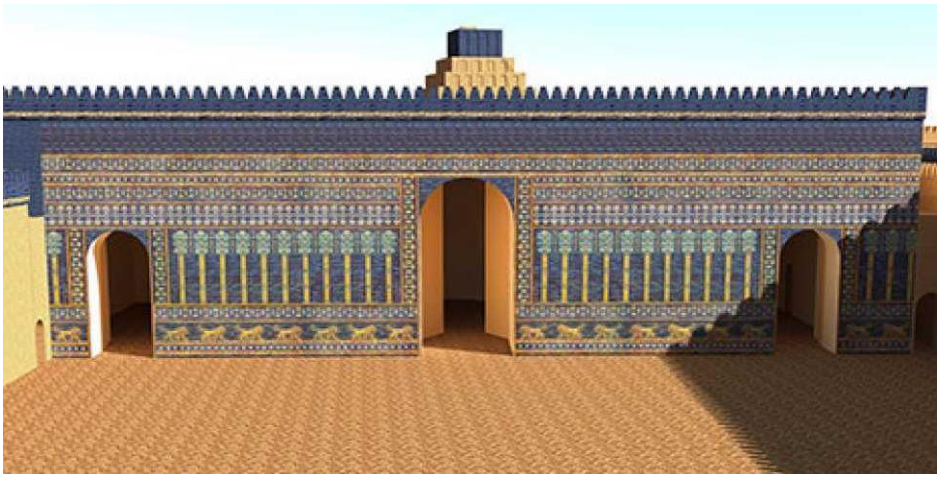

İştar Kapısı'nın Kuzeyindeki Tören Yolundan Sırlı Aslan Kabartması

Levha 116

a) Güney Saray, Taht Odasının Önündeki Ana Avlu Duvarının Rekonstrüksiyonu

b) Güney Sarayı, Güney Duvarı Dijital Modeli

Levha 117

a) Güney Saray, Taht Odası, Sırlı Aslan Kabartması

b) Shahdad Mozaikleri

Levha 118

a) Gonur Depe Mezar 3915

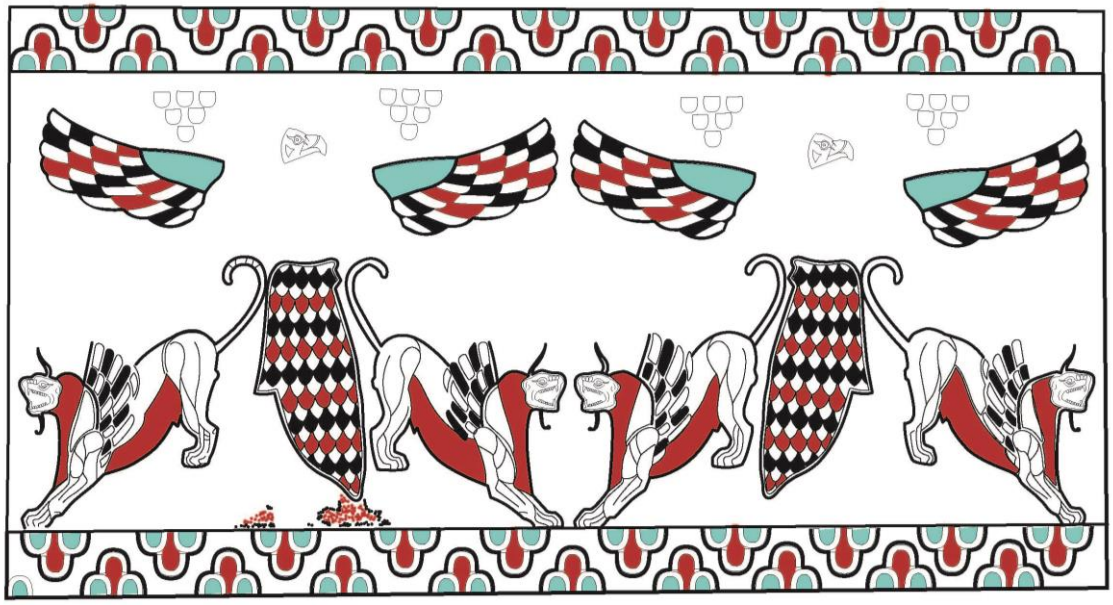

b) Gonur Depe Mezar 3210

Levha 119

a) Gonur Depe Mezar 3210

b) Gonur Depe Mezar 3210

Levha 120

a) Gonur Depe Mezar 3220

b) Gonur Depe Mezar 3230

Levha 121

a) Gonur Depe Mezar 3230

b) Gonur Depe Mezar 3230

Levha 122

a) Gonur Depe Mezar 3245

b) Gonur Depe Mezar 3870

Levha 123

a) Gonur Depe

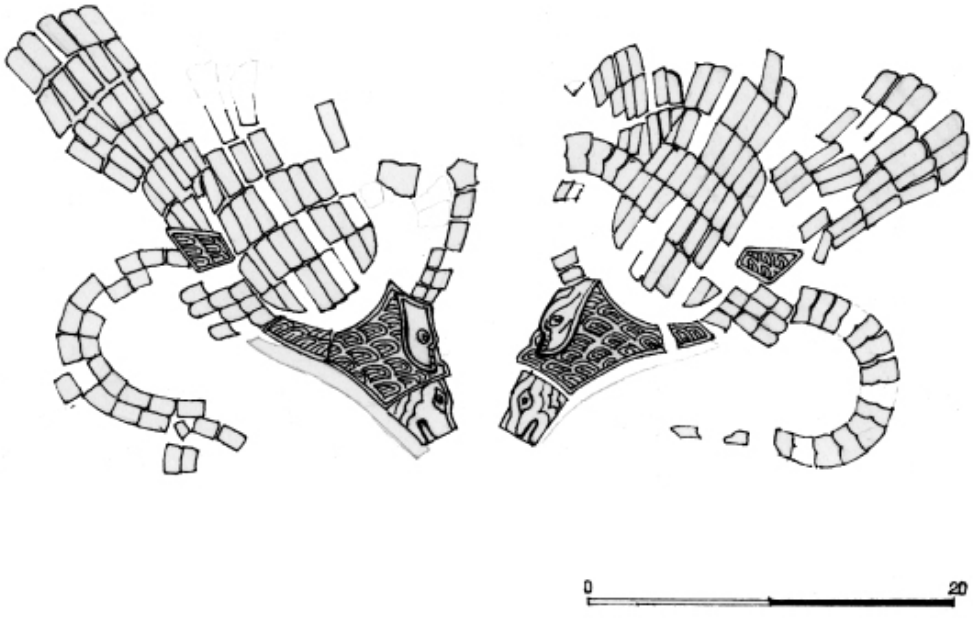

b) Mezar 3880

Levha 124

a) Gonur Depe Mezar 3880

b) Gonur Depe Mezar 3880

Levha 125

a) Ebla G Sarayı Kakma Mozaik

b) Ebla G Sarayı Kakma Mozaik

Levha 126

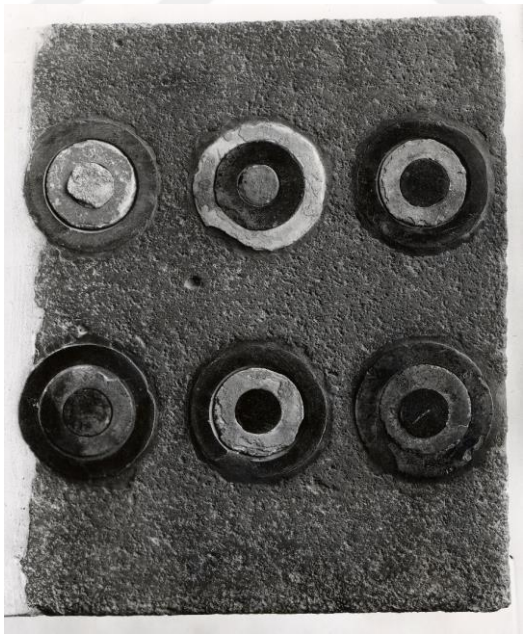

Al Ubaid Kakma Mozaik

Levha 127

a) Al Ubaid Kakma Mozaik

b) Toprakkale Kakma Mozaik

ÖZ GEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Nur Deniz		ÜNSAL
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise			
Lisans	2007	2011	Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Türkiye Arkeoloji Bölümü, Türkiye
Yüksek Lisans	2012	2015	Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Türkiye
Doktora	2015		
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2011	2013	British Institute at Ankara
2.	2013	-	Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Türkiye
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar	Arkeologlar Derneği Bursa Şubesi Üye		
Katıldığı Proje ve Toplantılar	**2022 - 2025** Antik Kentlerin Kurulmasında İnancın Rolü: Apollonia A.R. Örneği, Yükseköğretim Kurumları Destekli Proje **2019 - 2025** Secret Archives of the Basilica of Nicea Provided By The Sediments of Lake İznik, Diğer Ülkelerden Üniversiteler **2014 - 2018** Hellenistik Ve Roma İmparatorluk Dönemi Nikaia'sında (İznik) Arkeolojik Yüzey Araştırması Ve Tarihlendirme, Yükseköğretim Kurumları Destekli Proje **2013 - 2014** Bursa Nın Dağ İlçelerinin Tarihi Ve Kültürel Mirası Envanteri, CB Strateji Ve Bütçe Başkanlığı (Kalkınma Bakanlığı) Projesi		

Yayınlar:	**SCI, SSCI ve AHCI İndekslerine Giren Dergilerde Yayınlanan Makaleler** I. Gastineau R., Sabatier P., Fabbri S. C., Anselmetti F. S., Roeser P., Findling N., Şahin M., Gündüz S., Arnaud F., Franz S. O., Ünsal N. D., Sigoyer J. de, "**Lateral variations in the signature of earthquake-generated deposits in Lake Iznik, NW Turkey"** Depositional Record 10, 2023 (SCI-Expanded). **Diğer Dergilerde Yayınlanan Makaleler** I. Ünsal N. D., Şahin D., "**Tryphe ve Bios Mozaiği'nin İkonografik ve İkonolojik Açıdan Değerlendirilmesi",** Journal of Mosaic Research 16, 377-387, 2023 (ESCI). II. Şahin D., Ünsal N. D., "**A Group of Edessa Oriented Mosaic Panels Exhibited in Royal Ontario Museum" ,** Journal of Mosaic Research 11, 239-256, 2018 (ESCI). III. Ünsal N. D **"Anadolu Miken Seramiği Geometrik Motif Repertuvarına Genel Bir Bakış"**, International Journal of Social Inquiry 9, 1, 109-122, 2016.
Diğer:	
İletişim (e-posta):	
Tarih: İmza: Adı-Soyadı:	Nur Deniz Ünsal